Negocieri transatlantice. Cooperarea româno – americană în educație, cultură și arte

Transatlantic Negotiations. Romanian - American Cooperation in Education, Culture, and Arts

Cornel Sigmirean, Sonia D. Andraș, Carmen Andraș
(Editori / Editors)

Presa Universitară Clujeană

Negocieri transatlantice.
Cooperarea româno-americană
în educație, cultură și arte

*

Transatlantic Negotiations.
Romanian-American Cooperation
in Education, Culture, and Arts

Cornel Sigmirean | Sonia D. Andraș | Carmen Andraș

(Editori)

Acest volum a fost finanțat de către Unitatea Executivă pentru Finanțarea Învățământului Superior, a Cercetării, Dezvoltării și Inovării – UEFISCDI, Consiliul Național al Cercetării Științifice (CNCS), Ministerul Educației, Proiect PN-III-P4-PCE-2021-0688, Contract numărul 29 din 27 mai 2022, cu titlul ***Etosul educației și dialogului: Negocieri culturale româno-americane (1920-1940)***.

This volume was supported by the Executive Agency for Higher Education, Research, Development and Innovation Funding-UEFISCDI, the National Research Council – CNCS, the Ministry of Education (Romania), Project PN-III-P4-PCE-2021-0688, Contract 29 from 27 May 2022, title ***The Ethos of Dialogue and Education: Romanian-American Cultural Negotiations (1920-1940)***.

Coperta: Primul apel telefonic București-New York, de la Palatul Telefonului din România. Din stânga: Victor Vâlcovici, Ministrul Lucrărilor Publice al României; Dimitrie I. Ghika, Ministrul Afacerilor Externe al României; Grigore Filipescu, președintele Companiei Române de Telefonie (SART); și trei reprezentanți ai ITT, compania-mamă a SART: C. Wilson; L. Sussdorf; Geoffrey Ogilvie. 25 decembrie 1931. Sursa: *Studia Universitatis Petru Maior. Historia*, 2015 (publicată inițial în *Realitatea Ilustrată*). Domeniu public, Wikimedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:First_Bucharest-to-NYC_phone_call,_Dec._25,_1931_(V%C3%A2lcovici,_Ghika,_Filipescu,_Wilson,_Sussdorf,_Ogilvie).png?uselang=ro.

The cover: First Bucharest-to-New York City phone call, from the Romanian Telephone Palace. From left: Victor Vâlcovici, Romanian Minister of Public Works; Dimitrie I. Ghika, Romanian Minister of Foreign Affairs; Grigore Filipescu, chairman of the Romanian Telephone Company (SART); and three representatives of ITT, SART's parent company: C. Wilson; L. Sussdorf; Geoffrey Ogilvie. 25 December 1931. Source: *Studia Universitatis Petru Maior. Historia*, 2015 (originally published in *Realitatea Ilustrată*). Public domain, Wikimedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:First_Bucharest-to-NYC_phone_call,_Dec._25,_1931_(V%C3%A2lcovici,_Ghika,_Filipescu,_Wilson,_Sussdorf,_Ogilvie).png?uselang=ro.

Negocieri transatlantice. Cooperarea româno-americană în educație, cultură și arte

*

Transatlantic Negotiations. Romanian-American Cooperation in Education, Culture, and Arts

Cornel Sigmirean | Sonia D. Andraș | Carmen Andraș

(Editori)

Presa Universitară Clujeană

2024

Referenţi ştiinţifici:

Dr. Anca Șincan
Dr. Corina Elena Mașca

ISBN 978-606-37-2356-8

© 2024 Editorii volumului. Toate drepturile rezervate. Reproducerea integrală sau parțială a textului, prin orice mijloace, fără acordul editorilor, este interzisă şi se pedepseşte conform legii.

Autorii sunt responsabili pentru informațiile și conținutul capitolelor trimise.

The authors are responsible for the information and content in their submitted chapters.

Universitatea Babeş-Bolyai
Presa Universitară Clujeană
Director: Codruța Săcelean
Str. Hasdeu nr. 51
400371 Cluj-Napoca, România
Tel./fax: (+40)-264-597.401
E-mail: editura@ubbcluj.ro
http://www.editura.ubbcluj.ro/

CUPRINS

Autori 7

Introducere 12

Introduction 18

Cornel Sigmirean

Cultură şi politică: Vizita studenţilor şi profesorilor din SUA în România sub auspiciile Fundaţiei Carnegie (1927) 23

Laurenţiu Vlad

Câteva aspecte ale componentei imaginii identitare a României la *New York World's Fair* (1939-1940) 35

Introducere 35

Despre istoria românilor la expoziţia de la New York (1939-1940) 37

Friza istoriei românilor a lui Mac Constantinescu de la expoziţia americană 39

Fresca istorică a Magdei Iorga de la expoziţia de la Paris (1937) 42

Contextualizări, evaluări şi reflecţii 44

Ilustraţii 49

Daniel Citirigă

Wilsonism and Parallel Diplomacy - The American Red Cross and the Royal House of Romania at the End of the First World War 53

The Royal House and the American Red Cross – 1919 63

"The Youth Red Cross" 79

The American Model 86

Annexes 95

Carmen Andraş

European Itineraries: Travel, Censorship, and Propaganda in American War Correspondence (1918-1941) 99

Sonia D. Andraş

Noblesse de Robe by Marthe Bibesco. Colonization, Decolonization and Recolonization through Fashion 122

Introduction 122

Decolonizing Nobility 124

A Universe in a Notebook 127

Les coupures parsiennes 129

Noblesse de Robe in the Francophone World 139
A Romanian's Notebook with Only Two Romanian Echoes 144
Noblesse de Robe Across the Universe 145
Conclusion 149
Annexes 151

Corneliu Cezar Sigmirean
Industria auto americană la începutul secolului XX: Istoric, branduri de referință și modul în care s-a reflectat în presa românească din perioada interbelică 156
Industria auto și crearea mitului american 156
Industria americană pe piețele lumii 160
Industria americană pe piața românească 161
Anexe 167

Ionuț Biliuță
Despre o tabără de tineret YMCA la Timișu de Sus în 1940: O micro-istorie a relațiilor dintre YMCA/ACT și Statul Național Legionar 172
YMCA-ul american și societatea românească: Dileme, contradicții și intersecții identitare 175
Incidentul de la Timișul de Sus: YMCA/ACT, diplomația americană și statul național legionar 180
Concluzii 188

Mona Momescu
Jean Ulysses Korée – Identități multiple 190
Ilustrații 198

Roxana Mihaly
Prezența sculptorului Constantin Brâncuși în arhiva și muzeele din New York 203

Ferencz-Iozsef Truța
Imaginea Fundației Rockefeller în presa românească interbelică 212

Autori

Prof. Dr. Cornel Sigmirean, Dr. Istorie, Cercetător Ştiinţific Principal, Director Institutul de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Şincai", Târgu Mureş; Profesor universitar, Universitatea de Medicină, Farmacie, Ştiinţe şi Tehnologie „George Emil Palade" (UMFST), Târgu Mureş; Director de proiect: PN-III-P4-PCE-2021-0688 *Etosul educaţiei şi dialogului: Negocieri culturale româno-americane (1920-1940),* subtema: *Etosul educaţiei. Itinerarii intelectuale;* autor de cărţi şi studii în cadrul temei proiectului, în cadrul căruia a coordonat volumul *Romanian American Negotiations in Education, Science, Culture, and Arts* împreună cu Sonia D. Andraş şi Roxana Mihaly, apărut în 2023. A publicat lucrări de referinţă în istoria relaţiilor internaţionale, istoria intelectuală, istoria elitelor şi educaţia, printre care: *Istoria formării intelectualităţii româneşti din Transilvania şi Banat în epoca modernă*, 2000; *Intelectualitatea ecleziastică. Preoţii Blajului (1806-1918),* 2007; *Formarea elitelor militare ale Imperiului austro-ungar. Studenți transilvăneni la Academia Militară ''Ludovika'' din Budapesta*, 2011; editor: *Tradiţie şi modernitate: Elitele din România în "secolul cel scurt" (1918-1989*), 2022; co-editor of: *Culture, elites and European integration,* Paris, 2011, *Studenți români din Transilvania la universităţile din Europa în secolele XVI-XX*, 2011; *Elites and the South-East European Culture*, Rome, 2015, *European Integration - Between Tradition and Modernity*, 2015, *Crossing Borders: Insights into the Cultural and Intellectual History of Transylvania (1848-1948),* 2016; *Debating Globalization. Identity, Nation and Dialogue*, 2017; *Actele Unirii*, 2018.

Prof. Dr. Laurenţiu Vlad, Doctor în istoria mentalităţilor al Institutului de Studii Sud-Est Europene al Academiei Române din 1999 şi profesor al Universităţii din Bucureşti din 2004. În anii 1991-2016 a fost cercetător ştiinţific la Institutul de Studii Sud-Est Europene al Academiei Române, precum şi la Institutul Diplomatic Român (2006-2011). Cercetător asociat la Institutul de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Şincai" ; membru în proiectul PN-III-P4-PCE-2021-0688 *Etosul educaţiei şi dialogului: Negocieri culturale româno-americane (1920-1940),* subtema: *Etosul Expoziţiilor Mondiale: Negocieri româno-americane şi propagandă la Expoziţia Mondială de la New York (1939-1940)*. Este specializat în Istoria Românilor, secolele XIX-XX (imagologie / imagi-

nar identitar național, diplomație culturală, formarea elitelor) și în Istoria mentalităților, a ideilor politice și a ideologiilor (conservatorism, ideea europeană, imaginea celuilalt). A publicat volumele *Images de l'identité nationale. La Roumanie aux expositions universelles et internationales de Paris (1867-1937),* Paris, L'Harmattan, 2016; *Istorii românești ale ideii de Europa, secolele XVII-XXI (imagini, note reflecții)*; *Constantin N. Brăiloiu (1809-1889). Fragmente biografice*; *Percepții ale „Europei" și europenității în spațiul public românesc al secolelor XVIII-XXI*.

Conf. Dr. Daniel Citirigă, Doctor în Istorie (2013), Decan la Facultatea de Istorie și Științe Politice, Universitatea „Ovidius", Constanța. Director departament Istorie și Științe Politice. Cercetător asociat la Institutul de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Șincai"; membru în proiectul PN-III-P4-PCE-2021-0688 *Etosul educației și dialogului: Negocieri culturale româno-americane (1920-1940),* subtema: *Americanism, Wilsonism și naționalism în România interbelică. Crucea Roșie Americană, Casa Regală Română și „Children's Dialogue"*. Interesele sale de cercetare se concentrează pe regimurile politice din Europa Centrală și de Est în perioada interbelică, intelectualii și politica și relațiile diplomatice dintre România și statele din Europa Centrală și de Est. A publicat studii și articole în reviste academice, iar cele mai relevante volume sunt *Europa Centrală și tentația federalismului. Istorie și diplomație în perioada interbelică*, Târgoviște, 2015, *Diplomația Coroanei. Casa Regală a României în Europa Centrală și de Sud-Est în perioada interbelică*, Cluj-Napoca, 2015; Daniel Citirigă (co-editor), *Intelectualii politicii și politica intelectualilor*, Târgoviște, 2016.

Dr. Carmen-Maria Andraș, Doctor în literatură comparată, Este Cercetător asociat la Institutul de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Șincai"; membru în proiectul PN-III-P4-PCE-2021-0688 *Etosul educației și dialogului: Negocieri culturale româno-americane (1920-1940),* subtema: *Negocieri între obiectivitate și stereotipuri. Corespondenți americani în România*. Interese academice: literatură comparată și studii culturale, călătorii, studii identitare, imagologie; director a două proiecte de cercetare PCE (2008 și 2011); autor de cărți în România și în străinătate, articole și studii pe teme conexe: autor *România și imaginile ei în literatura de călătorie britanică: un spațiu de frontieră culturală,* 2003*;* coordonator, *New Directions in Travel Writing and Travel Studies*, Aachen, 2010; co-editor, *An Imagological Dictionary of the Cities in Romania Represented in British Travel Literature (1800-1940),* 2012*; Itineraries Beyond Borders of Cultures, Identities and Disciplines*, 2012; *Discourse and Counter-discourse in Cultural and Intellectual History,* 2014, *Crossing Borders: Insights into the Cultural and Intellectual History of Transylvania (1848-1948),* 2016.

Dr. Sonia D. Andraş este cercetător postdoctoral, concentrându-se în principal pe teme legate de modă, gen, culturi urbane şi modernitate în context românesc. Are un doctorat în studii de modă de la London College of Fashion, University of the Arts London, acordat în august 2020, recunoscut în România în domeniul studiilor culturale. Monografia ei, *The Women of 'Little Paris': Fashion in Interwar Bucharest* la Bloomsbury Visual Arts, lansată la data de 12 decembrie 2024. Cercetător asociat la Institutul de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Şincai"; membră în proiectul PN-III-P4-PCE-2021-0688 *Etosul educaţiei şi dialogului: Negocieri culturale româno-americane (1920-1940),* subtema: *Întruparea etosului feminin american: Renegocierea identităţii femeilor din România de la Hollywood la Rockefeller*. În 2023, a co-editat două volume colective în cadrul proiectului la Presa Universitară Clujeană, *Creative Negotiations. Romania – America 1920-1940*, coord. Sonia D. Andraş, Roxana Mihaly şi *Romanian American Negotiations in Education, Science, Culture, and Arts*, coord. Cornel Sigmirean, Sonia D. Andraş, Roxana Mihaly.

Lect. Univ. dr. Corneliu Cezar Sigmirean are peste 100 de proiecte de branding consiliate în ultimii 15 ani, în calitate de arhitect de brand. Autor al cărţii *La început a fost cuvântul*, o istorie a industriei de publicitate din România. În prezent este consilier de brand şi brand strategist pentru mai multe companii şi este prodecan al Facultăţii de Ştiinţe şi Literatură din cadrul Universităţii de Medicină, Farmacie, Ştiinţe şi Tehnologie „George Emil Palade" (UMFST), Târgu Mureş, coordonând programe de studiu precum branding, publicitate, comunicare, copywriting, relaţii publice, comunicare şi relaţii publice şi comunicare şi new media. Fondator al revistei *Dimeon*, al conferinţelor *NextGenCommunication* şi al programului de orientare în carieră *Totul este clar despre viitoarea mea carieră*. Întreaga sa activitate este marcată de recomandarea lui George Lois: „Dacă faci lucrurile cum trebuie, atât ele, cât şi tu, veţi trăi pentru totdeauna".

Dr. Ionuţ Florin Biliuţă este cercetător ştiinţific la Institutul de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Şincai" din Tg. Mureş"; membru în proiectul PN-III-P4-PCE-2021-0688 *Etosul educaţiei şi dialogului: Negocieri culturale româno-americane (1920-1940)*, subtema: *Relaţii inter-religioase româno-americane*. Este doctor în Istorie al Universităţii Central Europene din Budapesta (CEU), cu o teză despre relaţia dintre Biserica Ortodoxă Română şi Mişcarea legionară în perioada interbelică. De asemenea, este doctorand în Teologie al Universităţii Babeş-Bolyai, cu o teză doctorală legată de problema formării Bisericilor naţionale în Balcani. De-a lungul anilor de docto-

rat a întreprins numeroase stagii de cercetare la universităţi şi institute de cercetare din Europa (Institutul de Istorie Modernă al Departamentului de Istorie de pe lângă Universitatea din Oxford, Institutul de Istorie Contemporană din Mainz, Institutul Wiesenthal de Studii în domeniul Holocaustului din Viena, Colegiul Noua Europă. Institut de Studii Avansate din Bucureşti, România) şi din Statele Unite ale Americii (Centrul Mandel pentru Studii Avansate în Domeniul Holocaustului, Washington DC, SUA). A participat la conferinţe academice în Statele Unite, Germania, Elveţia, Marea Britanie, Ungaria, Austria. A publicat numeroase articole ştiinţifice şi recenzii în domeniul istoriei, Holocaustului, antisemitismului interbelic, istoriei Bisericii, in domeniul teologiei sistematice şi patristice. În prezent, pregăteşte o monografie istorică a relaţiei dintre Mişcarea Legionară şi Biserica Ortodoxă Română în perioada interbelică, monografie ce va fi publicată în viitorul apropiat la editura americană Northern Illinois University Press. Principalele interese academice sunt legate de istoria mişcărilor de extremă dreaptă europene şi româneşti, studiu naţionalismului, istoria Bisericii Ortodoxe Române, relaţia dintre religie, politică şi teologie în Balcani, antisemitismul de factura religioasă, istoria intelectuală.

Dr. Roxana Mihaly este licenţiată în Relaţii Internaţionale şi Studii Europene la Universitatea „Petru Maior" din Târgu Mureş, România. A obţinut Bursa de cercetare si formare postuniversitară şi postdoctorală „Vasile Pârvan" la Accademia di Romania din Roma (2011–2012). Şi-a susţinut doctoratul la Universitatea „Sapienza" din Roma (2016) şi a finalizat un stagiu de cercetare postdoctorală prin Bursa de cercetare şi formare postuniversitară şi postdoctorală „Nicolae Iorga" la Institutul Român de Cultură şi Cercetare Umanistică de la Veneţia. În prezent, este Cercetător asociat la Institutul de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Şincai" din Târgu Mureş, în cadrul proiectului UEFISCDI *Etosul dialogului şi educaţiei: Negocieri culturale româno-americane (1920–1940).* subtema: *Influenţa curentelor artistice româneşti în America*. În 2023, a co-editat două volume colective în cadrul proiectului la Presa Universitară Clujeană, *Creative Negotiations. Romania – America 1920–1940*, coord. Sonia D. Andraş, Roxana Mihaly şi *Romanian American Negotiations in Education, Science, Culture, and Arts,* coord. Cornel Sigmirean, Sonia D. Andraş, Roxana Mihaly, ambele apărute în anul 2023. Domeniile sale de cercetare sunt diplomaţia culturală, istoria/ştiinţele politice, studiile de securitate, comunicarea şi digitalizarea. Domeniile sale de cercetare includ diplomaţia culturală, formarea elitelor, istoria politică,

studiile de securitate, comunicarea şi digitalizarea. De asemenea, este autoarea volumului *La costruzione identitaria di un'élite culturale: Accademia di Romania* (1922–1948).

Lect. Univ. Dr. Mona Momescu este lector universitar la Universitatea Ovidius din Constanţa, lector titular al catedrei de filologie, dar şi lector de limba română la Columbia University şi evaluator principal în cadrul Internaţional Baccalaureate Organisation. Între 2003-2007 şi 2010-2020 a fost lector de limba şi cultură română la Catedră „N. Iorga", Universitatea Columbia, New York, SUA/Institutul Limbii Române. Doctor în filologie al Universităţii din Bucureşti (2002). Cărţi publicate: Mona Momescu – *Canon, identitate, tranziţie. Direcţii şi tendinţe literare 1880-1916*, Editura Universităţii din Bucureşti, 2007; Sorin Adam Matei, Mona Momescu (editori) şi capitol individual – *Idolii forului*, Corint, 2010; Mona Momescu, Eduard Andrei – *Risipitorul de talent. Ilie Cristoloveanu, pictor şi filolog în România şi SUA*, Editura Paideia, colecţia Emblematic, 2022. Autor de studii şi articole pe teme de studii româneşti, identitate culturală.

Dr. Ferencz-Iozsef Truţa este asistent de cercetare al Institutului de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Şincai" al Academiei Române, Târgu-Mureş. A absolvit în paralel Facultatea de Istorie şi Facultatea de Relaţii Internaţionale şi Studii Europene la Universitatea „Petru Maior" din Târgu Mureş. Ulterior, programul de masterat *Elite, Cultură şi Construcţia Europeană*, din cadrul aceleiaşi universităţi, cu un stagiu „Erasmus" la Universitatea Celal Bayar din Manisa, Turcia. În anul 2019 a susţinut teza de doctorat cu titlul *Igiena şi viciul social în societatea românească interbelică* la Universitatea de Medicină, Farmacie, Ştiinţe şi Tehnologie „George Emil Palade" din Târgu Mureş. În timpul studiilor doctorale, timp de un an, a fost beneficiar al unei mobilităţi de plasament „Erasmus+" în cadrul Universităţii din Pécs, Ungaria.

Introducere

Volumul *Negocieri transatlantice. Cooperarea româno-americană în educaţie, cultură şi arte / Transatlantic Negotiations: Romanian-American Cooperation in Education, Culture, and Arts* explorează aspecte ale colaborării intelectuale, ştiinţifice şi culturale care au marcat relaţiile româno-americane. Volumul evidenţiază momente importante ale relaţiilor româno-americane promovate prin burse, schimburi academice, iniţiative ale instituţiilor filantropice şi ale organizaţiilor umanitare din America, reprezentările celuilalt de către corespondenţii americani de război, personalităţi româneşti şi operele lor în arhivele, muzeele şi bibliotecile americane, reflectarea industriei auto americane în presa românească, relaţiile dintre YMCA/ACT şi Statul Naţional Legionar, subliniind complexitatea acestor relaţii.

Demersul de faţă aprofundează interacţiunile culturale şi artistice complexe dintre România şi Statele Unite, evidenţiind personalităţi şi organizații semnificative, initiative relevante, evenimente remarcabile care au contribuit la susținerea acestui dialog. Autorii au explorat modul în care atât contextul cultural, academic, politic, diplomatic şi economic american cât şi percepţiile identitare au influenţat imaginile reciproce şi interacţiunile româno-americane.

Negocieri tranatlantice investighează fluxul dinamic de idei şi schimburile culturale complexe care au dat naştere unei mari diversităţi de reprezentări reciproce, descriind deopotrivă implicaţiile politice şi de identitate ale relaţiilor româno-americane.

Să mai spunem că volumul se concentrează asupra negocierilor culturale, academice, politice şi ideologice între cele două naţiuni, relevând de asemenea semnificaţia contribuţiilor româneşti în Statele Unite. Sunt evidenţiate personalităţile române şi americane influente care au contribuit la aceste colaborări, inclusiv mişcările culturale, literare şi artistice remarcabile pe care le-au inspirat.

Metodologia multi-perspectivală, interdisciplinară şi comparativă subliniază astfel continuitatea şi discontinuitatea în relaţiile româno-americane de la întemeierea României Mari şi şi până în prezent. Această abordare

încurajează cultivarea negocierilor interculturale şi internaţionale, manifestând deschiderea spre continuarea relaţiilor româno-americane. Încurajând metodologiile şi abordările multiple care vizează discipline, culturi şi perspective diferite, acest volum invită la o explorare în profunzime a relaţiilor complexe dintre aceste două naţiuni.

În primul capitol intitulat „Cultură şi politică: Vizita studenţilor şi profesorilor din SUA în România sub auspiciile Fundaţiei Carnegie (1927)", Prof. Dr. Cornel Sigmirean explorează relaţiile academice dintre România şi Statele Unite, concentrându-se asupra vizitelor unor savanţi americani în România, influenţa Fundaţiei Carnegie asupra învăţământului românesc şi eforturile politice şi de propagandă ale guvernului român cu ocazia vizitei. În data de 7 martie 1927, Gheorghe Cretzianu a informat autorităţile române despre vizita în România organizată de Fundaţia Carnegie cu studenţi şi cadre didactice de la Universităţile Columbia şi Georgetown, aprobată de Primul Ministru Averescu pentru a încuraja colaborarea româno-americană între liderii culturali şi politici.

Al doilea capitol, semnat de Prof. dr. Laurențiu Vlad, intitulat „Câteva aspecte ale componentei istorice a imaginii identitare a României la New York World's Fair (1939-1940)", inventariază o serie de exponate artistice, precum friza istoriei românilor, pe care o datorăm sculptorului Mac Constantinescu, care contura(u) un panteon eroic și politic al trecutului autohton. O abordare asemănătoare se regăsea și în cazul participării României la Expoziția de la Paris (1937) printr-un alt exponat artistic, fresca pictoriței Magda Iorga, ce avea aceeași încărcătură simbolică ca friza lui Mac Constantinescu. Era vorba, în fapt, de transpunerea maniera în care Comisarului general al României de la manifestările expoziționale mai sus pomenite, profesorul Dimitrie Gusti, definea ceea ce el numea „știința, politica și pedagogia națiunii". Reflecțiile lui Gusti pe marginea definirii națiunii, ca și concepția sa relativă la rolul expozițiilor internaționale în activitatea de promovare a României în străinătate, erau puse în slujba ideologiei carliste, care mobiliza în spațiul public diverse imagini ale lui Carol al II-lea de inițiator al „renașterii României", de autor al „revoluției regale", de „suveran al tinerilor și al țăranilor" etc., formule frecventate intens de propaganda, atât internă, cât și externă, a regimului carlist.

În continuare, Conf. Dr. Daniel Citirigă subliniază importanţa Crucii Roşii Americane ca exemplu semnificativ al implicării Americii în Români, a în capitolul său „Wilsonism and Parallel Diplomacy - The American Red

Cross and the Royal House of Romania at the End of the First World War". Înainte de Primul Război Mondial, Bucureștiul nu a prioritizat relațiile strânse cu Washingtonul. Cu toate acestea, medicii și asistentele călătorind în mașini Ford au salvat vieți în întreaga țară, aliniindu-se viziunii președintelui Woodrow Wilson. Moștenirea Crucii Roșii include înființarea de centre susținute de Casa Regală a României pentru copii bolnavi sau orfani și Crucea Roșie a Tineretului. Ideea lui Wilson de a crea o Ligă a Națiunilor prin intermediul copiilor câștiga susținere.

În cel de al cincilea capitol, „European Itineraries: Travel, Censorship, and Propaganda in American War Correspondence (1918-1941)", Dr. Carmen Andraș examinează itinerariile de călătorie ale corespondenților de război americani în Europa în perioadele premergătoare și inclusiv în timpul războiului mondial. Europa a trecut prin conflicte semnificative și o constantă supraveghere politică pe parcursul acestei perioade, ceea ce a dus la instabilitate și neîncredere în zonele odată pline de viață, unde spațiile sociale au fost pătrunse de anxietate și incertitudine. Mijloacele de transport, cum ar fi vapoarele, trenurile și aeronavele, s-au transformat din mijloace folosite pentru călătorii de agrement sau afaceri în instrumente de cenzură și propagandă pentru țările beligerante. În ciuda provocărilor, corespondenții de război americani erau dedicați principiilor fundamentale ale jurnalismului, precum democrația, toleranța și egalitatea.

De asemenea, în capitolul „Noblesse de Robe by Marthe Bibesco. Colonization, Decolonization and Recolonization through Fashion", Dr. Sonia D. Andraș explorează conexiunile Marthei Bibesco și ale operei sale "Noblesse de Robe", cu moda, literatura interbelică și contextul cultural al României și Franței. Acest capitol analizează caietul de notițe al Prințesei Marthe Bibesco din 1928-1929, care conține cincizeci și șase de articole legate de cartea sa "Noblesse de Robe", aflat la Harry Ransom Center, SUA. Studiul este construt în jurul conceptelor de colonizare, decolonizare și recolonizare, cu Parisul și Bucureștiul în centrul atenției. Metodologia se concentrează pe studiile de modă, extinzându-se către studiile culturale (de gen, media), istorie (istorie culturală, socială, a artei) și semiotică pentru a realiza analiza textelor vizuale și scrise. Această lucrare subliniază progresele în moda și cultura românească, concentrându-se pe contribuțiile semnificative ale Marthei Bibescu și pe legătura ei cu revista Vogue, care reflectă atât moștenirea pariziană, cât și cea românească în contextul studiilor de modă și ale celor românești.

Prin contribuţia sa, intitulată „Industria auto americană la începutul secolului XX: Istoric, branduri de referinţă şi modul în care s-a reflectat în presa românească din perioada interbelică", Lector Univ. Dr. Corneliu Cezar Sigmirean examinează mediul de afaceri americane şi receptarea acestora în România interbelică, concentrându-se pe industria auto, influenţa lui Henry Ford în România şi mass-media. Mulţi istorici români consideră această perioadă cea mai prosperă din istoria naţiunii, marcată de unificarea din 1918 a teritoriilor precum Basarabia, Bucovina şi Transilvania. Din punct de vedere economic, România a rămas dependentă de importurile din Occident. Anunţurile din ziarele româneşti promovau valori occidentalizate, vizând consumatorii înstăriţi, cu bunuri de lux, precum maşinile Ford şi Chrysler, evaluate la aproximativ 265.000 lei în 1932. Acest capitol subliniază faptul că produsele americane, inclusiv maşini, aparate electrocasnice, medicamente şi cosmetice, sunt prezentate proeminent în reclamele din publicaţii interbelice precum Universul şi Dimineaţa.

În studiul său „Despre o tabără de tineret YMCA la Timişu de Sus în 1940: O micro-istorie a relaţiilor dintre YMCA/ACT şi Statul Naţional Legionar", cercetătorul ştiinţific Dr. Ionuţ Biliuţă discută interrelaţiile dintre Asociaţia Creştină a Tineretului, YMCA-ul din Statele Unite şi studenţimea legionară în perioada interbelică. Datorită mesajului creştin, tolerant şi pacifist, care dorea integrarea tineretului universitar în interiorul organizaţieimamă YMCA prin descurajarea tendinţelor naţionaliste, xenofobe şi antisemite în rândurile tineretului universitar, ACT-ul a intrat rapid în coliziune cu interesele organizaţiilor universitare legionare. Profitând de ambiguitatea forţelor de ordine în definirea orientării ideologice a ACT şi, deci, de lipsa de reacţie a acestora, studenţii legionari vor declanşa acte de violenţă menite să descurajeze adeziunea tinerelor generaţii universitare la mesajul pacifist creştin al YMCA-ului românesc. Capitolul se va concentra asupra prezentării unui studiu de caz şi anume incendierea taberei ACT de la Sinaia de către activişti legionari în timpul scurtei perioade în care aceştia s-au aflat la guvernare.

În lucrarea sa, "Jean Ulysses Korée – identităţi multiple", Lect. Univ. Dr. Mona Momescu examinează viaţa lui Jean Ulysses (Ulyxes) Korée (1894-1979), subliniind rolul său în diplomaţia românească din Statele Unite, contribuţiile sale în domeniul chimiei şi legăturile sale cu aristocraţia europeană. După Primul Război Mondial şi înfiinţarea României Mari, diplomaţi, inclusiv cei din medii aristocratice, au fost trimişi pentru a susţine

interesele României în Statele Unite. Korée este acum recunoscut ca o figură în mare parte neglijată, implicată în activități dincolo de atribuțiile sale. În urma misiunii sale diplomatice, a rămas un om de afaceri inovator și de succes, considerând titlul său de fost „Consul al României" printre cele mai notabile realizări ale sale.

Urmează studiul semnat de Dr. Roxana Mihaly, „Prezența sculptorului Constantin Brâncuși în arhiva și muzeele din New York", care analizează o serie de opere ale cunoscutului artist de peste Atlantic. Autoarea descrie contribuțiile semnificative ale lui Constantin Brâncuși la arta modernă, în special în sculptură și abstractizare. Explorarea sa inovatoare a formei, spațiului și materialității a transformat sculptura secolului XX, lucrări notabile precum „Pasărea în spațiu" și „Musa adormită" punând accent pe minimalism și esență în detrimentul reprezentării fizice. Capitolul discută influența lui Brâncuși asupra instituțiilor de artă și a colecționarilor, inclusiv familia Rockefeller, precum și prezența sa arhivistică în muzee și conservarea moștenirii sale. De asemenea, subliniază impactul său asupra colecționarilor de artă americani, disputele legale care i-au afectat cariera și rolul său în evoluția sculpturii moderne.

În fine, în capitolul său „Imaginea Fundației Rockefeller în presa românească interbelică", Dr. Ferencz-Iozsef Truța examinează portretizarea Fundației Rockefeller în presa românească interbelică. Fundația Rockefeller, înființată pe 14 mai 1913 de John D. Rockefeller Sr., fiul său John D. Rockefeller Jr. și consilierul Frederick Taylor Gates, a avut un impact semnificativ la nivel global, inclusiv în România. Între 1923 și 1940, Fundația a investit aproximativ o jumătate de milion de dolari în România. Fondurile de la filantropii americani, în special de la Fundația Rockefeller, au avut un impact asupra proiectelor de sănătate și educație din România. Percepțiile media asupra eforturilor caritabile ale Fundației variază considerabil, de la apreciere la critică. Mulți români au respectat Fundația pentru contribuțiile sale semnificative în domeniul sănătății, educației și cercetării, care au fost vitale în dezvoltarea sistemului medical. În perioada interbelică, multe publicații au lăudat impactul său pozitiv asupra societății, dar unele au exprimat scepticism, suspectând agende ascunse pentru a influența politica și economia României.

În pofida adversităților epocii interbelice, cauzate de un război de abia încheiat și un altul care se prefigura, relațiile prioritar comerciale și economice ale Statelor Unite cu România au dobândit valențe culturale, academi-

ce, artistice şi diplomatice de mare anvergură. Acestea au afectat în mod pozitiv atât viaţa intelectuală şi culturală a României cât şi reprezentarea ţării în Statele Unite prin presă şi prin contribuţiile unor personalităţi româno-americane marcante.

Introduction

Negocieri transatlantice. Cooperarea româno – americană în educaţie, cultură şi arte / Transatlantic Negotiations: Romanian-American Cooperation in Education, Culture, and Arts explores the intricate intellectual, scientific, and cultural pathways that have influenced Romanian-American relations. It highlights foundational elements fostered through scholarships, academic exchanges, initiatives of philanthropic institutions and humanitarian organizations in America, the impact of the American War correspondents' representations on mutual knowldege, Romanian personalities in American archives, museums and libraries, the portrayal of the American automotive industry in Romanian press, the relations between the YMCA/ACT and the National Legionary State, emphasizing the complexity of these relations.

The approach delves into the complex cultural and artistic interactions between Romania and the United States, shedding light on significant individuals, impactful initiatives, noteworthy events, and various organizations instrumental in nurturing this dialogue. The authors have explored how American cultural frameworks, identity constructs, and gender paradigms influence perceptions and interactions with Romania.

Transatlantic Negotiations studies the dynamic flow of ideas and the intricate cultural exchanges that have given rise to various mutual representations. It describes the political and identity implications of Romanian-American relations.

It underscores the exchange of ideas, ideologies, and policies between the two nations, accentuating the significance of Romanian scholarly, cultural, and artistic contributions within the United States. It recognizes the influential individuals involved in these interactions and the noteworthy literary and artistic movements they inspired.

The multi-perspectival, interdisciplinary and comparative methodology thus highlights the continuity and discontinuity in Romanian-American relations from the birth of Greater Romania to the present day. It encourages cultivating intercultural and international dialogue, enhancing open-

ness in Romanian-American relations. Emphasizing a dedication to diverse methodologies that span disciplines, cultures, and perspectives, this work invites a comprehensive exploration of the intricate relationships between these two nations.

In the first chapter entitled "Cultură şi politică: Vizita studenţilor şi profesorilor din SUA în România sub auspiciile Fundaţiei Carnegie (1927)", Prof. Dr. Cornel Sigmirean explores the relationship between Romania and the United States, focusing on visiting American scholars, the Carnegie Foundation's influence, and the Romanian government's political and propaganda efforts. On March 7, 1927, Gheorghe Cretzianu informed Romanian authorities about a Carnegie-supported visit with students and faculty from Columbia and Georgetown Universities, approved by Prime Minister Averescu to foster Romanian-American collaboration among cultural and political leaders.

The second chapter, signed by Prof. dr. Laurenţiu Vlad, entitled "Some aspects of the historical component of the identity image of Romania at the New York World's Fair (1939-1940)", inventories a series of artistic exhibits, such as the "frieze of the history of Romanians", which we owe to the sculptor Mac Constantinescu, who outlined a heroic and political pantheon of the Romanian past. A similar approach was also taken in the case of Romania's participation in the Paris Exhibition (1937) through another artistic exhibit, the fresco by the painter Magda Iorga, which had the same symbolic charge as Mac Constantinescu's frieze. It was, in fact, a transposition of the way in which the Commissioner General of Romania at the above-mentioned exhibitions, Professor Dimitrie Gusti, defined what he called "science, politics and pedagogy of the nation". Gusti's reflections on the definition of the nation, as well as his conception of the role of international exhibitions in promoting Romania abroad, were put at the service of the ideology, which mobilized in the public space various images of Carol II as the initiator of the "rebirth / renaissance of Romania", the author of the "royal revolution", the "sovereign of the young and of the peasants", etc., formulas that were used intensively by the propaganda, both internal and external, of the Carlist regime.

Next, Conf. Dr. Daniel Citirigă highlights the American Red Cross as a critical example of America's involvement with Romania, in the chapter "Wilsonism and Parallel Diplomacy - The American Red Cross and the Royal House of Romania at the End of the First World War". Before World

War I, Bucharest did not prioritize strong relations with Washington. However, doctors and nurses in Ford cars saved lives across Greater Romania, aligning with President Woodrow Wilson's vision. The Red Cross's legacy includes establishing Romanian Royal House-supported centers for sick or orphaned children, and the Youth Red Cross. The conversation among American and Romanian children, with Princess Ileana participating, shows that Wilson's idea of a League of Nations through children was gaining support.

In the fifth chapter, "European Itineraries: Travel, Censorship, and Propaganda in American War Correspondence (1918-1941)", Dr. Carmen Andraş examines the travel itineraries of American war journalists in Europe during the periods leading up to and including World War. Europe experienced significant conflict and political surveillance throughout this time, leading to widespread instability and mistrust in once-vibrant areas where social spaces became filled with anxiety and uncertainty. Modes of transportation like ships, trains, and aircraft shifted from being used for leisure travel to becoming tools for censorship and propaganda for belligerent countries. Despite challenges, American war journalists were committed to fundamental journalism principles like democracy, tolerance, and equality.

Next, in her paper "Noblesse de Robe by Marthe Bibesco. Colonization, Decolonization and Recolonization through Fashion", Dr. Sonia D. Andraş explores the connections between Marthe Bibesco, her work "Noblesse de Robe", fashion, interwar literature, and the cultural contexts of Romania and France. This study analyzes Princess Marthe Bibesco's 1928-1929 notebook, which contains fifty-six clippings related to her book "Noblesse de Robe," located at the Harry Ransom Center framed around the concept of colonization, decolonization and recolonization with Paris and Bucharest at the center. The methodology is centered on fashion studies with outreach to cultural studies (gender, media studies), history (cultural, social, art histories), and semiotics for visual and written text analysis. This paper emphasizes advancements in Romanian fashion and culture, focusing on the significant contributions of Marthe Bibesco and her connection to Vogue, which reflects both Parisian and Romanian heritage in the context of fashion and Romanian studies.

In his contribution entitled "Industria auto americană la începutul secolului XX: Istoric, branduri de referinţă şi modul în care s-a reflectat în

presa românească din perioada interbelică", Lect. Univ. Dr. Corneliu Cezar Sigmirean examines American business and their reception in interwar Romania, focusing on the automotive industry, Henry Ford's influence in Romania, and the media. Many Romanian historians consider this time the most prosperous in the nation's history, marked by the 1918 unification of territories like Bessarabia, Bucovina, and Transylvania. Economically, Romania remained dependent on Western imports. Romanian newspaper ads promoted Westernized values, targeting affluent consumers with luxury goods, such as Ford and Chrysler cars priced around 265,000 lei in 1932. This paper emphasizes that American products, including cars, appliances, medicines, and cosmetics, are featured prominently in advertisements in publications like Universul and Dimineaţa.

In his study "Despre o tabără de tineret YMCA la Timişu de Sus în 1940: O micro-istorie a relaţiilor dintre YMCA/ACT şi Statul Naţional Legionar," Dr. Ionuţ Biliuţă discusses the connections between the Young Men's Christian Association, the United States YMCA, and Legionary students' experience during the interwar period. The ACT aimed to integrate university youth into the YMCA by promoting a Christian, tolerant, and pacifist message that discouraged nationalist, xenophobic, and anti-Semitic tendencies. This mission soon brought it into conflict with the interests of Legionary university organizations. Exploiting the ambiguity surrounding the law enforcement's definition of the ideological stance of ACT, and consequently their inaction, the legionary students initiated a sequence of violent acts intended to dissuade the younger university cohorts from embracing the Christian pacifist message propagated by the Romanian YMCA. Ionuţ Biliuţă then analyses a case study focusing on the burning of the ACT camp in Sinaia by legionnaire activists during their brief time in government.

Lect. Univ. Dr. Mona Momescu's chapter entitled "Jean Ulysses Korée – Identităţi multiple", examines the life of Jean Ulysses (Ulyxes) Korée (1894-1979), emphasizing his role in Romanian diplomacy in the United States, his contributions to chemistry, and his ties to European aristocracy. Following World War I and the establishment of Greater Romania, diplomats, including those from aristocratic backgrounds, were dispatched to advocate for Romania's interests in the US. Korée is now recognized as a largely neglected figure engaged in activities beyond his duties. Following his diplomatic mission, he remained an innovative and successful busi-

nessman, considering his title as former "Consul of Romania" among his most notable achievements.

The following chapter "Prezența sculptorului Constantin Brâncuși în arhiva și muzeele din New York", by Dr. Roxana Mihaly depicts Constantin Brâncuși's significant contributions to modern art, particularly in sculpture and abstraction. His innovative exploration of form, space, and materiality transformed 20th-century sculpture, with notable works like "Bird in Space" and "Sleeping Muse" emphasizing minimalism and essence over physical representation. The chapter discusses Brâncuși's influence on art institutions and collectors, including the Rockefeller family, as well as his archival presence in museums and the preservation of his legacy. It also highlights his impact on American art collectors, the legal disputes that affected his career, and his role in the evolution of modern sculpture.

Finally, in his chapter "Imaginea Fundației Rockefeller în presa românească interbelică", Dr. Ferencz-Iozsef Truța examines the Rockefeller Foundation's portrayal in the Romanian interwar press. The Rockefeller Foundation, established on May 14, 1913, by John D. Rockefeller Sr., his son John D. Rockefeller Jr., and advisor Frederick Taylor Gates, has significantly impacted globally, including Romania. Between 1923 and 1940, the Foundation invested approximately half a million dollars in Romania. Funds from American philanthropists, notably the Rockefeller Foundation, impacted health and education projects in Romania. Media perceptions of the Foundation's charitable efforts vary widely, from appreciation to criticism. Many Romanians respect the Foundation for its significant contributions to health, education, and research, which have been vital in developing the medical system. During the interwar period, many publications praised its positive societal impact, but some expressed skepticism, suspecting hidden agendas to influence Romania's politics and economy.

Despite the adversities of the interwar period, caused by a recently concluded war and another looming, the primarily commercial and economic relations between the United States and Romania acquired significant cultural, academic, artistic, and diplomatic dimensions. These positively affected both the intellectual and cultural life of Romania and the representation of the country in the United States through the press and the contributions of prominent Romanian-American personalities.

Cultură și politică: Vizita studenților și profesorilor din SUA în România sub auspiciile Fundației Carnegie (1927)[1]

Cornel Sigmirean

Relaţiile diplomatice ale României cu SUA au fost deosebit de eficiente la sfârşitul Primului război mondial, în contextul interesului statului român pentru finalizarea proiectului Unirii din 1918, în baza principiului autodeterminării enunţat de preşedintele Wilson. În acest sens, menţionăm că declaraţia secretarului de stat al SUA, Robert Lansing, din 5 noiembrie 1918, privind recunoaşterea dreptului românilor de a-şi desăvârşi unirea a reprezentat un act mobilizator pentru mişcarea politică a elitelor româneşti din Transilvania[2]. La 6 noiembrie 1918, agenţiile de presă au transmis declaraţia în care se spunea că guvernul Statelor Unite „simpatizează adânc cu spiritul de unitate şi cu aspiraţiile românilor de pretutindeni şi nu va neglija să-şi întrebuinţeze la timpul potrivit influenţa sa ca justele drepturi politice şi teritoriale ale neamului românesc să fie obţinute şi asigurate faţă de orice năvălire străină”[3]. La Conferinţa de Pace de la Paris, preşedintele Wilson a

[1] Acest capitol a fost a fost finanţat de către Unitatea Executivă pentru Finanţarea Învăţământului Superior, a Cercetării, Dezvoltării şi Inovării – UEFISCDI, Consiliul Naţional al Cercetării Ştiinţifice (CNCS), Ministerul Educaţiei Naţionale, proiect PN-III-P4-PCE-2021-0688, contract nr. 29 / 27 mai 2022, cu titlul *Etosul educaţiei şi dialogului: Negocieri culturale româno-americane (1920-1940*).

[2] Sorin Radu, „Internaţionalism şi principiile naţionale : o perspectivă asupra discursului politic al social-democraţilor români din Ungaria (1917-1918)”, în *Problema Transilvaniei în discursul politic de la sfârşitul Primului război mondial*, ed. Valer Moga, Sorin Arhire (Cluj-Napoca: Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, 2009), 147; Vezi Cornel Sigmirean, “Bessarabia: Politics and Propaganda in the USA (1920-1940). A Coin’s Story”, în *Romanian American Negotiations in Education, Science, Culture, and Arts*, ed. Cornel Sigmirean, Sonia D. Andraş, Roxana Mihaly (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2023), 44–61.

[3] Ion Stanciu, *Aliaţi fără alianţă. România şi SUA 1918-1920* (Bucureşti: Albatros, 1992), 159.

fost primit ca un „Zeu al Păcii”[4]. După un timp, unii au regretat venirea președintelui american la Conferință, viziunea sa asupra granițelor Europei nu coincideau cu cele ale Franței, Angliei și Italiei[5]. „Lumea - după cum remarca cercetătoarea Margaret MacMillan - avea așteptări enorme de la Conferința de la Pace, iar riscul dezamăgirii era proporțional de mare”[6]. Președintele Wilson spera că toate deficiențele create de termenii păcii se vor rezolva prin înființarea Ligi Națiunilor. În acest sens, în 31 mai 1919, Woodrow Wilson declara:

> Nu putem trece cu vederea faptul că, în final, forța navală și militară a Marilor Puteri va constitui garanția definitivă pentru pacea mondială. Toate aceste discuții au la bază speranța României și, de exemplu, și a Cehoslovaciei, și Serbiei că, în cazul în care una dintre aceste clauze nu este respectată, Statele Unite își vor trimite armatele și navele pentru a asigura că sunt duse la îndeplinire[7].

Dar, la 19 noiembrie 1919, Senatul Statelor Unite a refuzat ratificarea Tratatului de la Versailles.

La București, diplomația română lăsa impresia că a trecut în plan secundar politica de promovare a intereselor românilor în Statelor Unite, în condițiile în care Washingtonul nu a semnat Tratatul de la Paris din 1920 privind Basarabia[8]. De altfel, până în anul 1926, în planul propagandei, România nu a avut un organism specializat, unificat, pentru coordonarea propagandei externe, în SUA și în Europa[9].

Dar, SUA erau cea mai mare putere economică a lumii. Treptat, interese reciproce, politice și economice, au încurajat schimburi culturale între România și SUA. Importante nume ale vieții universitare americane au contribuit la promovarea istoriei, culturii și civilizației românești în America. Printre ei s-au numărat istoricul american David S. Muzzey, care a vizitat orașele universitare Cluj, Iași și Cernăuți, București, în capitală având în-

[4] Jill Lepore, *Aceste adevăruri: o istorie a Statelor Unite* (București: Trei 2022), 439.
[5] Ibid, 441.
[6] Margaret MacMillan, *Făuritorii păcii. Șase luni care au schimbat lumea* (București: Trei, 2018), 25.
[7] Apud Dennis Deletant, *România 1916-1941. O istorie politică* (București: Humanitas, 2024), 95.
[8] Paul Nistor, *Propagandă și politică externă românească* (Iași: Institutul European, 2013), 18.
[9] Vezi Nicolae Dascălu, *Imaginea României Mari în Statele Unite ale Americii în perioada interbelică (1919-1939)* (București: Editura Universității din București, 1998), 100.

tâlniri cu Nicolae Iorga, Nicolae Titulescu, Vintilă Brătianu şi I.G. Duca[10]. J.S. Roucek, profesor la Universitatea de Stat din New York, a publicat volumul *Contemporany Romania and Her Problems*, finanţat de Bucureşti, difuzat de Legaţia Română „în întreaga Americă". În 1932, Direcţia Presei a subvenţionat publicarea tezei de doctorat a profesorului american privind Societatea Naţiunilor şi problema minorităţilor naţionale în Europa[11]. De asemenea s-au remarcat pe terenul cauzei româneşti profesorul Arthur I. Andrews, de la Universitatea Harvard, din 1929 membru al Comitetului Internaţional de Ştiinţe Istorice, profesorul J. Kerner de la Miami University, care a pregătit în colaborare cu Harry Howard o lucrare despre conferinţele balcanice. Lucrarea a apărut în anul 1936[12]. De asemenea, era amintit profesorul Thomas Healy de la Georgetown University, „care a adus servicii apreciabile României", potrivit unui document transmis de Legaţia română de la Washington.[13] Charles Upson Clark, profesor la Universitatea din Yale, a vizitat de şapte ori România [14]. A fost autor al unor cărţi despre România, finanţate de Serviciul de propagandă de la Bucureşti, cum au fost *Greater Roumania* (1922), *Bessarabia, Russia and Roumania on the Black Sea* (1927) şi *United Roumania* (1932). A publicat articole în presa americană despre realităţile din România. Ca recunoaştere pentru serviciile aduse României, a fost ales Membru de Onoare Străin al Academiei Române, în anul 1922[15].

Pentru cunoaşterea istoriei, culturii româneşti în SUA statul român a depus eforturi constante pentru inaugurarea unor cursuri de limbă română la universităţile americane. În 1930, s-a deschis un curs la Universitatea din Harvard, susţinut de profesorul M. Raphael[16]. Finanţat de Direcţia Presei, profesorul american a efectuat cercetări în România în perioada octombrie 1932 - februarie 1933, elaborând o gramatică a limbii române şi o antologie de documente vechi româneşti. Cursuri de limbă şi cultură română s-au ţinut încă de la sfârşitul Primului război mondial la Universitatea Columbia, prin profesorul Leon Feraru[17]. Nicolae Şerban, de la Universitatea din

---

[10] Stanciu, *Aliaţi fără alianţă*, 243.
[11] Dascălu, *Imaginea României Mari*, 188.
[12] Ibid.
[13] Ibid.
[14] Ibid, 58.
[15] Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române. Dicţionar*, ediţia a-III-a, revăzută şi adăugită, cu un cuvânt înainte de Academician Eugen Simion, Preşedintele Academiei Române (Bucureşti, Editura Academiei Române, 2003), 198.
[16] Dascălu, *Imaginea României Mari*, 189
[17] Arhiva Diplomatică a Ministerului Afacerilor Externe*, Fond SUA*, Vol.71, f. 55.

Iași, care în 1926 a vizitat Universitatea Columbia cu o delegație de universitari, a creat Institutul de Cultură Românească pe lângă Departamentul de Limbi Romanice al Universității Columbia, institut care-l avea ca președinte de onoare pe rectorul Universității Columbia, Nicholas Mary Butler, renumită personalitate a lumii științifice americane [18].

Cultivarea unor personalități americane, mai ales din mediul universitar, dar și din presa americană care să promoveze, să intermedieze o corectă reprezentare a intereselor românești în SUA era extrem de importantă.

În acest context, într-o Notă a Legației Române de la Washington, din 7 martie 1927, semnată de G. Cretzianu, adresată Ministrului de Externe, Ion Mitilineu, guvernul României era informat că, la „propunerea noastră", un grup de circa 50 de profesori și studenți americani de la universitățile Georgetown și Columbia vor organiza în timpul verii o excursie de trei-patru săptămâni în România pentru cunoașterea țării. Excursia se va organiza sub patronajul Fundației Carnegie[19].

Una dintre cele mai influente instituții private din SUA era *Fundația Carnegie*, creată de americanul cu origini scoțiene Andrew Carnegie, cu scopul de a impune pacea universală, cum de altfel era și denumită: *Fundația Carnegie pentru Pace Internațională (Carnegie Endowment for International Peace)*[20]. Într-o scrisoare adresată curatorilor Fundației, A. Carnegie le spunea:

> Curatorii mei din fiece epocă, vor avea să determine cum ar putea ei mai bine să ajute omul în calea sa de înălțare și dezvoltare neîncetată; căci acum știm că omul a fost creat nu cu instinctul care să-l conducă spre propria sa degradare, ci pătruns de dorința și puterea de perfecționare care se prea poate să fie posibilă chiar aici în această viață pe pământ[21].

[18] Ibid, f. 139; Despre relațiile culturale româno-americane vezi Dascălu, *Imaginea României Mari; în Statele Unite ale Americii în perioada interbelică (1919-1939)*; Stanciu, *În umbra Europei: Relațiile României cu Statele Unite în anii 1919 - 1939* (București: Silex, 1996), 230–86; Sigmirean, "In Search of the Model: Romanian Professors and Students at American Universities (1920-1940)", în *Creative Negotiations. Romania – America 1920-1940*, ed. Andraș, Mihaly (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2023) 29–57.

[19] Arhivele Naționale ale României, *Fond Propaganda*, Dosar 20/ 1927-1928, f. 6

[20] „Centenarul nașterii lui Andrew Carnegie", *Buletinul Institutului American din România*, II–III (1935-1936): 75.

[21] Ibid, 75.

Andrew Carnegie a creat *Fundaţia Carnegie pentru Pace Internaţională* pe 14 decembrie 1910, cu ajutorul a 28 de „persoane eminente". La 14 decembrie 1911 a înzestrat Fundaţia cu 150 de milioane de franci (10.000.000 de dolari) şi a instituit şi mijloacele de acţiune pentru a folosi cu înţelepciune aceşti bani pentru pace. A creat trei direcţii (axe) mari de acţiune: o axă centrată pe lege şi legislaţie, coordonată de medicul James Brown Scott; a doua axă centrată pe economie politică şi istorie, coordonată de către profesorul John Bates Clark de la Columbia University; şi a treia axă, centrată pe relaţii internaţionale şi educaţie, condusă de Nicholas Murray Butler, preşedinte al Universităţii Columbia din 1902 până în 1945[22].

Într-o adresă către Ministerul Afacerilor Externe, Legaţia de la Washington recomanda ca statul român să suporte cheltuielile de transport, cazare şi masă[23]. La scurt timp, într-o adresă oficială, Cabinetul Primului- Ministru Alexandru Averescu anunţa Legaţia că studenţii şi profesorii care doresc să viziteze România sub auspiciile *Fundaţiei Carnegie* „vor beneficia de înlesniri materiale: gratuitate pe căile ferate şi întreţinerea lor în căminele studenţeşti"[24]. În corespondenţa cu Primul Ministru şi cu ministrul Instrucţiunii Publice asupra importanţei vizitei pentru relaţiile româno-americane, Legaţia Română formula speranţa că profesorii şi studenţii americani care vor vizita România, „în condiţiuni plăcute, ar putea fiecare deveni un filo-român şi un agent de propagandă la întoarcere în America". Scrisoarea se încheia cu concluzia că suportarea cheltuielilor de şedere în România: „Este un sacrificiu ce merită a fi făcut"[25].

Vizita delegaţiei americane era propusă în contextul unei atenţii sporite acordată de Guvernul României propagandei externe. Într-o circulară a Ministrului de Externe al României, Ion Mitilineu, transmisă la legaţiile României, din 13 decembrie 1926, se sublinia că în ultima vreme se ducea o intensă campanie de presă contra ţării prin propaganda sistematică de ştiri tendenţioase, promovate de agenţiile de ştiri din Budapesta, Viena şi Berlin[26].

---

[22] „Fundaţia Carnegie Pentru Pace Internaţională", *Encyclopaedia*, Qwerty Wiki, 1 iulie 2021, https://ro.frwiki.wiki/wiki/Fondation_Carnegie_pour_la_paix_internationale, accesat 4 septembrie 2024.

[23] Arhivele Naţionale ale României, *Fond Propaganda*, Dosar 20/ 1927-1928, f. 7, f. 5.

[24] Ibid.

[25] Ibid, f. 8.

[26] Dascălu, *Imaginea României Mari*, 101.

Cultivarea unor personalităţi americane era o practică în propaganda externă a mai multor ţări. În 1927, o delegaţie de 40 de ziarişti americani au beneficiat de o primire fastuoasă la Budapesta. La întoarcerea lor în SUA au publicat în periodice americane mai multe articole, care apoi au fost reunite într-o broşură în care se deplângea soarta Ungariei după Trianon[27].

„Faimosul suporter al revizionismului maghiar", după cum îl numea istoricul Nicolae Dascălu pe lordul Rothermere, a vizitat SUA în septembrie 1927, mobilizând în favoarea propagandei maghiare forţa sindicatului său de presă care reunea 71 de periodice[28]. Articolul său intitulat *Locul Ungariei sub soare şi Magazia cu pulbere a Europei* apărut în iunie 1927, în *The Daily Mail*, a fost preluat de multe ziare americane. Încă de la sosirea lui în SUA, a cerut ziariştilor să adere la ideea revizuirii Tratatului de la Trianon. La iniţiativa lui s-a fondat la New York Liga revizionistă condusă de senatorul Hoover şi sprijinită de senatorul Borah[29].

În acest context, al propagandei maghiare, dar şi ruseşti şi bulgăreşti, vizita universitarilor americani putea reprezenta un bun prilej de promovare a intereselor României în SUA. În corespondenţa cu ministrul de externe al guvernului Averescu, Ion Mitilineu, Legaţia Română de la Washington revenea constant cu noi detalii despre vizită. În luna mai Ministerul de Externe era informat de Şeful Legaţiei, George Cretzianu, că delegaţia va sosi în România în 1 iulie 1927, că profesorii şi studenţii americani vor sosi în România dinspre Ungaria şi vor sta în ţară trei săptămâni, adică până în 21-22 iulie[30]. Excursia era organizată sub auspiciile *Fundaţiei Carnegie*, al cărei delegat era profesor Clarence A. Manning, şeful Departamentului de Limbi Slavonice de la Universitatea Columbia din New York, care urma să sosească în România împreuna cu excursioniştii, al căror număr va fi intre 30 şi 50. Ştirile despre sosirea „americanilor" erau tot mai numeroase în corespondenţa diplomatică. Se menţiona că ei reprezintă mai multe universităţi, invitate de *Fundaţia Carnegie*, deşi cei mai mulţi sunt de la universităţile Columbia şi Georgetown. Delegaţia de la Georgetown urma să fie condusă de Thomas H. Healy, profesor de Drept International şi vice-decan al Facultăţii de Ştiinţe Politice a Universităţii. Se menţiona că „ne este mare prieten şi ne-a fost util în mai multe rânduri. Articolul său despre Basarabia, publicat

[27] Ibid, 151.
[28] Ibid.
[29] Ibid.
[30] Arhivele Naţionale ale României, *Fond Propaganda*, Dosar 20/ 1927-1928, f. 15.

în ziarul *Washington Pos*t, a fost comentat şi în *Universul* din 18 Aprilie". De la Legaţie se transmitea că profesorul Healy are de gând să „fotografieze părţile mai interesante din ţară, pentru a face un film despre România". Entuziasmat de intenţia profesorului american, în adresa către Ministerul de Externe insista: „Nu e necesar să accentuez importanţa unui astfel de film, care ar putea fi distribuit nu numai la diferitele universităţi, dar şi în cinematografele americane"[31]. De asemenea, pentru a se evidenţia importanţa vizitei, în corespondenţa cu ministrul de externe, se spunea că:

> D-rul Healy ar mai vrea să scrie, la reîntoarcerea sa, despre România, în special despre Basarabia. Rog deci, pe Excelenta Voastră să binevoiască a-i face înlesnirile necesare şi a-l pune în contact cu persoanele cari i-ar putea fi utile[32].

Pentru a evita o serie de acuzaţii „din partea duşmanilor noştri" că excursioniştii au fost câştigaţi de guvern să scrie favorabil despre România în schimbul unor favoruri, Legaţia a propus ca excursioniştii să fie preluaţi de Societatea „Prietenii Statelor Unite"[33]. Altfel, aşa cum rezultă dintr-o telegramă, în organizarea excursiei rolul principal l-au avut profesorul Clarence Manning de la Columbia şi ministrul G. Cretzianu[34].

În pregătirea vizitei, ministrul Cretzianu i-a propus profesorului Healy să susţină sub auspiciile Societăţii „Prietenii Statelor Unite" o conferinţă în care să vorbească despre relaţiile dintre Statele Unite şi România. De asemenea, avea în vedere dezvoltarea pe viitor a unei „cooperări mai active între cele doua popoare cu ajutorul schimbului de studenţi şi profesori, schimb de publicaţii, excursiuni etc." Profesorul Healy s-a arătat încântat, propunând chiar mai multe conferinţe în ţară. S-a convenit însă să se rezume doar la Bucureşti, Cluj şi Cernăuţi, datorită faptului că studenţii şi cadrele didactice erau în vacanţă[35].

G. Cretzianu îl anunţa în 11 mai 1927 pe ministrul Afacerilor Străine, că din iniţiativa Universităţii din Georgetown, un grup de universitari americani, în frunte cu profesorul Thomas H. Healy, au luat hotărârea să

---

[31] Ibid, f. 16.
[32] Ibid.
[33] Ibid, f. 17.
[34] Ibid, f 18.
[35] Ibid, f. 24.

prezinte M.S. Regina o adresa de comemorare a vizitei M.S. în Statele Unite[36]. Întâlnirea urma să se desfăşoare la data şi locul stabilit de către regină.

În ziua de 6 iunie s-a transmis lista cu membrii delegaţiei[37]. În total erau 50 de persoane, dintre care 25 erau cadre didactice, personalităţi universitare: Clarence A. Manning, delegatul *Fundaţiei Carnegie*, Dr. Thomas H. Healy, vice-decan al Facultăţii de Ştiinţe Politice de la Universitatea Georgetown, Jean Labat, directorul Departamentului de Limbi Slave de la Georgetown, David S. Muzzey de la Departamentul de Istorie al Universităţii Columbia, George L. Clark, profesor de drept la University of New York, Sophie C. Hart de la Wellesley College din Massachusetts etc.

Delegaţia a sosit în România în ziua de 1 iulie 1927, prin vama Episcopia Bihorului. Apoi, în două vagoane speciale a parcurs un lung itinerar de cunoaşterea a României: Oradea-Cluj-Dej-Suceava-Iaşi-Cernăuţi-Chişinău-Constanţa-Bucureşti-Sinaia-Piteşti-Reşiţa-Timişoara-Halmeu. Programul vizitei era stabilit pe ore şi minute pentru fiecare oraş în parte, cu orele de luare a mesei, recepţii etc.

Primirea în fiecare localitate era înscrisă într-un adevărat ritual. De exemplu, la Dej, reşedinţa judeţului Someş, delegaţia a fost primită de Prefect, Primar, şeful Poliţiei, care

> […] întâmpină pe reprezentanţii culturii continentului nou, mulţimea strigă Trăiască America, muzica intonează imnul american, în sunetul căruia oaspeţii încep să descindă din vagoane[38].

La Bucureşti, aşa cum rezultă din Adresa înaintată Ministerului Afacerilor Externe, Consiliului General Comunal al Municipiului Bucureşti, în şedinţa dela 28 Iunie 1927, a hotărât ca Municipiul Bucureşti să ofere oaspeţilor americani, cari sosesc în Capitală, o masă, în seara de 9 Iulie a.c., în Parcul Carol. În detaliu vizita avea următorul program:

> Cafeaua cu lapte la vila D-rului Minovici la ora 7 (repartiţia camerelor la hotelul „Excelsior")
> Ora 9 Vizitarea Atheneului Român.
> 10 în parcul Carol la Mormântul Soldatului Necunoscut
> 11 Vizita Muzeului Militar
> 12.39 Dejun oferit de Primărie

[36] Ibid, f. 29.
[37] Ibid, f. 34, 35, 36.
[38] Ibid.

16.30 Recepţie şi ceai la Legaţia Americană
20.30 Cina la "Colonadele Iordache

Duminică 10 Iulie 1927
Cafeaua cu lapte la Bufetul de la Şosea.
Ora 9 Vizita Muzeului Zoologic. Recepţie la Academia de Înalte Studii Comerciale şi Industriale.
Ora 13 Dejun la Athénée Palace.
16.30 Vizita palatului Mogoşoaia
20 Banchet dat de Academia Comercială Română.

Momentul central al vizitei a avut loc la Sinaia, în 13 iulie 1927, când în cinstea oaspeţilor americani s-a organizat un banchet. Înainte de eveniment, primăria Sinaia a solicitat ajutor de la guvern, pentru ca toate cheltuielile să fie suportate de Ministerul de Externe, Primăria Sinaia argumentând că bugetul local este atât de redus, „că abia poate face faţă necesităţilor oraşului”[39]. Oficial, Banchetul s-a organizat de către Societatea „Amicii Statelor-Unite". Evenimentul a fost deschis la orele 13, fiind oferit de autorităţile locale în Restaurantul „Caraiman”. După masă, oaspeţii au vizitat Mănăstirea Sinaia. A doua parte a evenimentului a avut loc la orele 17, la Castelul Peleş, unde se aflau membrii Societăţii „Amicii Statelor Unite”. Momentul central al Banchetului a fost sosirea reginei Maria, la orele 17 şi 15 minute, însoţită, în dreapta de Regina Maria a Iugoslaviei, şi la stânga de Principesa Ileana, purtând toate trei costume naţionale.

Banchetul s-a bucurat de o prezenţă foarte numeroasă, cum rar se întâmpla la vizita unor universitari, profesori şi studenţi. Au participat circa 300 de invitaţi, membri ai Guvernului: Alexandru Averescu, I.N. Anghelescu, N. Arion, Constantin Garoflid, Octavian Goga, oamenii politici Vintilă Brătianu, Constantin Brătianu, I.G. Duca, Virgil Madgearu, Iuliu Maniu, Vespasian Pela, Nicolae Titulescu, Alexandru Vaida Voevod , oamenii de cultură: Constantin Brâncuşi, George Enescu, Dimitrie Gusti, N. Iorga, Ioan Pilat, Liviu Rebreanu ş.a. S-a toastat, atât din partea delegaţiei americane, prin W. S. Culbertson, cât şi din parte invitaţilor români. Reprezentantul delegaţiei americane s-a referit în primele cuvinte la sănătatea regelui Ferdinand, căruia i-a urat „să i se îmbunătăţească sănătatea, să-i crească puterea”. A arătat că prietenii Statelor-Unite din România şi prietenii României

[39] Ibid, f. 180.

din Statele-Unite au marea răspundere de a contribui la crearea unei culturi mondiale comune. Referindu-se la importanţa vizitei, a recomandat colegilor săi:

> D-voastră, concetăţenii mei, înconjuraţi astăzi aici de memoriile istorice ale castelului Peleş, aveţi ocazia să înţelegeţi realităţile şi caracterul poporului român. Aţi fost bine veniţi prin ospitalitatea neîntrecută a Majestăţei Sale. Aveţi privilegii neobişnuite ale vizitei d-voastră, să cunoaşteţi viaţa şi condiţiile din această parte a Europei răsăritene...
>
> Sunteţi ambasadorii priceperei şi bunei voinţe. Aveţi o misiune, totodată un prilej înalt. Totul va eşua, dacă din vizita d-voastră aici nu va rezulta o simpatie şi o înţelegere mai adâncă între poporul român şi american[40].

Din partea autorităţilor româneşti prezente la Banchet a vorbit Dimitrie Ghika, în numele ministrului Nicolae Titulescu, care avea probleme de sănătate. În alocuţiune se exprima părerea că

> Reculegându-vă amintirile, acasă la d-voastră, veţi reţine ce credeţi de cuvinţă. Am ideia că în conversaţiile d-voastră de familie de birou, sau chiar printre colegi la Universitatea d-voastră, ne veţi descrie ca pe un popor trăind în pace, cu moravuri liniştite, primitor, de o inteligenţă vie, prea vie chiar, care uneori trebue să lupte contra acestei vioiciuni, prin care riscăm să nu ne apărăm brazda adânc şi să aprofunzim lucrurile[41].

Vizita delegaţiei americane a avut, indiscutabil, şi o miză politică, de promovare a României şi de contracarare a propagandei revizioniste din SUA. În acest sens, este deosebit de relevantă discuţia de la Dineul de la Cluj, unde Profesorul Thomas H. Healy i-a comunicat generalului Dănilă Pop, comandantul Corpului 6 Armată,

> [...] că înaintea plecărei sale din America spre România, Ministrul plenipotenţiar al Bulgariei l-a vizitat şi i-a arătat un teanc mare de jurnale româneşti, toate din ţara noastră, prin care voia să-i dove-

[40] Ibid, f. 181.
[41] Ibid, f. 279.

> dească dreptul bulgarilor la Dobrogea şi răul tratament la care sunt supuşi Bulgarii la noi[42].

Profesorul american a menţionat că

> [...] din partea românilor nu se face absolut nimic pentru a se dezminţi, cel puţin articolele principale îndreptate în contra noastră, apărute în America, şi, că din acest motiv, ni s'a creat acolo o atmosferă foarte rea[43].

El propunea cu acea ocazie că

> [...] nici un articol să nu rămână fără răspuns, motivând că dacă urmează tot astfel să lipsească riposta, inamicii României îşi vor ajunge cel puţin scopul, că niciodată ţară noastră nu va primi din America vre'un împrumut[44].

Conţinutul discuţiei a fost transmis ierarhic Ministerului de Război. Declaraţiile consemnate în corespondenţa diplomatică, comentariile din presa vremii, *Universul, Dimineaţa* etc. activitatea şi atitudinea universitarilor americani care au vizitat România ne sugerează că vizita a fost un eveniment cultural de succes, s-a consolidat filiera americană de propagandă externă. În 1928, ministrul român de la Washington spunea că profesorul Thomas Healy nu a pierdut o singură zi spre a ajuta activitatea noastră de propagandă, mergând până la a iscăli articole scrise de legaţie. În vara anului 1930, din iniţiativa profesorului Healy, Universitatea „Georgetown" a instituit Premiul şi Medalia de Aur „Nicolae Iorga". Vizitele au continuat, în 1930 a vizitat ţara un grup de studenţi. O delegaţie formată din 31 studenţi şi profesori au vizitat în 1932 oraşele Iaşi, Cluj şi Bucureşti[45]. Vizitele erau făcute cu sprijinul moral şi adesea financiar al Serviciului Propagandei. În 1927, Direcţia presei sublinia*:*

> Opera noastră de propagandă se întemeiază în bună parte pe călătoriile de studiu pe care mulţi intelectuali străini cu vază-ziarişti,

---

[42] Ibid, f. 194.
[43] Ibid.
[44] Ibid.
[45] Nicolae Ureche*, Propaganda Externă a României Mari 1918-1940*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2015,p.189-190.

savanţi, profesori, scriitori-precum şi grupuri de studenţi din diverse ţări, le întreprind în România[46].

Promovarea României prin mijloacele consacrate ale propagandei, interesele economice şi politice ale Statelor Unite au creat la nivel oficial o imagine corectă a României, aşa cum rezultă din corespondenţa Legaţiei cu Guvernul de la Bucureşti. La nivelul presei, la nivel public este greu să evaluăm impactul vizitei. Presa americană prefera subiecte de senzaţie, mai facile pentru publicul american, cum era în cazul României viaţa privată a regelui Carol. Dar, este cert, prin presă, prin broşuri, prin conferinţe susţinute în universităţile americane, cetăţenii SUA au putut cunoaşte şi o altă faţă a României, mai ales că vizita profesorilor şi studenţilor americani s-a făcut sub auspiciile Fundaţiei Carnegie, o instituţie simbol a păcii şi înţelegerii între oameni şi popoare.

[46] Ibid, p.193.

Câteva aspecte ale componentei imaginii identitare a României la *New York World's Fair* (1939-1940)[1]

Laurențiu Vlad

Introducere

Eseul nostru[2] şi-a propus să aducă în prim plan câteva nuanţe cu privire la dimensiunea istorică a construcţiei imaginii identitare ocazionată de prezenţa României la expoziţia internaţională americană de la sfârşitului deceniului patru al veacului al XX-lea. Am avut în vedere în reflecţia noastră dedicată acestui aspect scenele / tablourile de pe friza „istoriei românilor" (sau a „naţiunii române", cum a mai fost numită), o compoziţie impunătoare în aramă bătută de 30 de metri lungime, realizată de artistul plastic Mac Constantinescu, ce fusese amplasată pe balustrada balconului din holul central al pavilionului proiectat de prinţul G.M. Cantacuzino pentru expoziţia de la New York.

Detaliile compoziţiei lui Mac Constantinescu, care parcurgeau istoria naţională pornind de la antichitatea daco-romană şi evul mediu întunecat al constituirii statelor feudale autohtone, trecând în revistă un panteon aulic eroic (Mircea cel Bătrân, Ştefan cel Mare, Mihai Viteazul, secolele XIV-XVII) şi un altul cultural (Neagoe Basarab, Matei Basarab, Vasile Lupu sau Constantin Brâncoveanu, secolele XVI-XVIII), pentru ca să se încheie cu unirea Principatelor de la 1859 (Alexandru Ioan Cuza) şi cu dinastia de România (Carol I, Ferdinand şi Carol al II-lea, secolele XIX-XX), le-am coro-

[1] Acest capitol a fost a fost finanţat de către Unitatea Executivă pentru Finanţarea Învăţământului Superior, a Cercetării, Dezvoltării şi Inovării – UEFISCDI, Consiliul Naţional al Cercetării Ştiinţifice (CNCS), Ministerul Educaţiei Naţionale, proiect PN-III-P4-PCE-2021-0688, contract nr. 29 / 27 mai 2022, cu titlul *Etosul educaţiei şi dialogului: Negocieri culturale româno-americane (1920-1940)*.

[2] O versiune în limba engleză a acestui text a fost publicată în *Analele Universităţii din Bucureşti. Seria Ştiinţe Politice* XXV, nr. 1 (2023).

borat cu altele din lucrări asemănătoare ca simbolistică din perioada 1937-1939 (de exemplu, fresca Magdei Iorga din edificiul central al României de la expoziția internațională de la Paris din 1937 sau cea de la Ateneul Român din 1938). De asemenea, am căutat să încadrăm semnificația imaginilor istorice din friza lui Mac Constantinescu ori din pictura Magdei Iorga în concepția generală expozițională a lui Dimitrie Gusti, Comisarul general al României atât de la expoziția internațională de la Paris (1937), cât și de la cea din New York (1939-1940).

Sursele pe care ne-am bazat investigația au fost articole de presă, broșuri de popularizare editate cu ocazia expoziției (*Romania at the New York World's Fair*, f.a.; *Roumania's Historical and Artistics Monuments*, f.a. sau *Roman Antiquities in Romania*, f.a.), conferințe radiofonice, discursuri ale oficialilor la inaugurarea pavilionului românesc din 5 mai 1939 (ministrul României la Washington din anii 1938-1940, Radu Irimescu, și Dimitrie Gusti), alte intervenții publice etc. Textul de față a utilizat în bună parte datele lucrărilor noastre anterioare (preluând uneori chiar anumite fragmente) ce au avut ca subiect participarea României la *New York World's Fair*[3] ori la *Expo-*

[3] Vezi, de exemplu, articolele noastre: „Images de l'identité. La Roumanie de Carol II aux expositions universelles", în *Pouvoirs et mentalités*, textes réunis par Laurențiu Vlad à la mémoire du Professeur Alexandru Duțu (București: Babel, 1999), 137–55 / despre New York, 149–152, 155; „Pavilioanele României la expoziția universală de la New York (1939-1940)", *Arhitext & Design* X, nr. 7 (126) (2003): 44–46; România la expoziția internațională de la New York (1939-1940). „Un moment din istoria diplomației culturale autohtone: documente privind înființarea și funcționarea unui birou de propagandă în SUA", *Studia Politica. Romanian Political Science Review* VI, nr. 4 (2006): 949-958 / (text de regăsit și pe platforma https://www.cooperativag.ro: https://www.cooperativag.ro/romania-la-expozitia-internationala-de-la-new-york-1939-1940-un-moment-din-istoria-diplomatiei-culturale-autohtone-documente-privind-infiintarea-si-functionarea-unui-birou-de-propaganda-in-sua/); „New Findings on Romania's Participation to the New York World's Fair (1939-1940)", *Arhivele Olteniei* XX (2006): 103-13 / (o versiune în limba română, cu titlul „Imagini, identități, propagande. România la New York World's Fair – 1939", în *Revista de Politică Internațională*, nr. 5-6 (2006): 91–103.); „Câteva date cu privire la construcția, amenajarea și organizarea activității Casei Românești la New York World's Fair (1939-1940). Restituiri documentare din Arhivele Naționale și ale MAE, 1938 – 1939", *Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane Gheorghe Șincai* XXV, (2022): 316–39 / (text de regăsit și pe platforma https://www.cooperativag.ro: https://www.cooperativag.ro/cateva-date-cu-privire-la-constructia-amenajarea-si-organizarea-activitatii-casei-romanesti-la-new-york-worlds-fair-1939-1940/); „Andrei Popovici, un diplomat român în Statele Unite ale Americii pe vremea expoziției universale de la New York (1939-1940)", *Anuarul Institutului de Istorie A.D. Xenopol* LX (2023): 283–294; „The Project of Romania's Participation in the Chicago World's Fair in 1933: Some Unpublished Documents from the Archives of the Ministry of Foreign Affairs", în *Creative Negotiations. Romania – America 1920-1940*, ed. Sonia D. Andraș, Roxana Mihaly (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2023), 55–80 etc.

sition Internationale des Arts et Techniques dans la Vie Moderne[4] sau la alte manifestări similare din perioada interbelică[5]. În privinţa frizei lui Mac Constantinescu, amintim ca istoriografie a problemei, descrierile şi interpretările din studiile lui Vasile Haţegan, Remus Grama şi Raluca Preotu[6].

Despre istoria românilor la expoziţia de la New York (1939-1940)

Detaliile şi temele istorice au fost prezente în construcţia identitară a oficialilor români de la expoziţia americană din 1939. Acestea s-au regăsit în exponatele secţiunii istorice din cadrul pavilioanelor naţionale, în modelele arhitecturale care au stat la baza edificării acestora, ca şi în decoraţia sălilor ce le compuneau ori a faţadelor exterioare. Spre exemplu, în broşura oficială de prezentare a României la New York[7] se arăta că *Romanian House* (pavilionul restaurant, conceput de Octav Doicescu), era expresia unei arhitecturi ce conserva tradiţiile culturale latine şi ortodoxe, în care se recunoşteau modelele portalului de la biserica Cetăţuia din Iaşi sau ale coloanelor de la Văcăreşti, iar în holul de la intrare se găsea o machetă a monumentului de la Adamclisi.

---

[4] De pildă, Laurenţiu Vlad *Imagini ale identităţii naţionale. România la expoziţiile universale de la Paris, 1867-1937*, ediţia a II-a revăzută şi adăugită (Iaşi: Institutul European, 2007), 197–225.

[5] Bunăoară, pentru expoziţia universală din 1935 de la Bruxelles, vezi Idem, *In căutarea Belgiei Orientului. România la expoziţiile universale şi internaţionale de la Anvers, Bruxelles, Liège şi Gand, 1894-1935* (Bucureşti: Nemira, 2004), 118–47.

[6] A se vedea, Vasile Haţegan, St. Mary's Romanian Orthodox Church, Cleveland, Ohio, 1904-1979: *A historical perspective* (Cleveland: St. Mary's, 1979) (sau *The Historical Frieze in St. Mary's Social Hall* [in] Cleveland, Ohio, St. Mary's, f. a.); Remus Grama, „The Copper Frieze of the Romanian Nation in Cleveland", *Calendarul ziarului „America"* (2000): 21-37 / (text accesibil şi pe http://www.smroc.org/culture.php, accesat 21 august 2024), respectiv la Raluca Preotu, „De la Bucureşti prin New York la Cleveland", *Transilvania,* nr. 1 (2014) / (text accesibil şi pe https://www.cooperativag.ro/de-la-bucuresti-prin-new-york-la-cleveland-friza-sculptata-istoriei-romanilor-de-mac-constantinescu/, accesat 21 august 2024). Prin 2017, istoricul de artă Adrian Buga ţinea conferinţe cu privire la lucrările expuse la New York şi rămase apoi în Statele Unite (vezi: https://www.icr.ro/new-york/romania-la-expozitia-universala-new-york-1939-1940/en, accesat 23 august 2024), iar mai nou, în 2023, Eduard Andrei, în „Opere de artă pierdute / redescoperite. Valori ale patrimoniului cultural românesc la expoziţia universală de la New York 1939-1940", *Studii şi Cercetări de Istoria Artei – Artă Plastică* 13, serie nouă, nr. 57 (2023): 130, 134, făcea câteva menţiuni cu privire la friza lui Mac Constantinescu, prezentând fotografia sălii din pavilionul oficial unde era amplasată în timpul expoziţiei universale.

[7] Romania at the New York World's Fair, f. a., secţiunea Romanian House.

Să mai notăm că tot în pavilionul restaurant, care dădea seama asupra pitorescului şi a vieţii de zi cu zi a românilor, în salonul cel mare de la parter, se găsea o impresionantă pictură în ulei imitând tapiseria „reprezentând intrarea lui Mihai Viteazul în Alba Iulia" ce fusese executată de Olga Greceanu şi Dimitrie Ştiubei, iar la ultimul cat, era o încăpere în care se găseau alte imagini ale istoriei naţionale („două frize, una rezumând istoria românească de la obârşia getică la romanizare, de la romanizare la viaţa voievodală şi de la cultura ortodoxă şi bizantină la închegarea statului modern")[8]. Tot într-una din încăperile de la etaj fusese amplasat mozaicul Norei Steriade, înfăţişând familia voievodului „martir pentru credinţă" (cum este cunoscut în discursul cu tente naţionale), Constantin Brâncoveanu, lucrare care se găseşte acum în *Romanian Classroom* din *Cathedral of Learning* de la Universitatea din Pittsburgh, Pennsylvania[9].

De asemenea, în acelaşi context al dimensiunii istorice a imaginii identitare româneşti, amintim şi broşurile de propagandă (*Romania's Historical and Artistics Monuments*, f.a. sau *Roman Antiquities in Romania*, f.a.), publicate cu sprijinul Biroului de propagandă coordonat de Comisarul general adjunct al României de la expoziţia americană, diplomatul Andrei Popovici. Deşi acest birou avea o preponderenţă economică netă în activităţile sale curente, a dispus totuşi realizarea unor texte cultural-istorice, cum au fost cele două broşuri despre monumentele şi antichităţile din ţară, contribuind şi la imprimarea unei emisiune filatelice, care reunea imagini bine cunoscute în epocă: castelul Peleş, simbolul regalităţii româneşti, o biserică de lemn din Maramureş, o mânăstire din Bucovina, expresie a tradiţiei culturale ortodoxe, respectiv un peisajul rural şi o sculptură ţărănească, ce semnificau pitorescul şi tradiţia[10]. Imagini cu astfel de sugestii, precum se vedeau pe emisiunea filatelică, se regăseau şi în broşurile de propagandă ca acelea deja menţionate, dar şi în altele, de pildă în *Romania* (*România*), f.a., *Romanian People*, f.a. etc.

---

[8] Conferinţă radiofonică a lui G.M Cantacuzino din 31 august 1939, în Dimitrie Gusti, *Opere*, vol. III, texte stabilite, comentarii şi note de Ovidiu Bădina şi Octavian Neamţu (Bucureşti: Editura Academiei RSR, 1970), 457–60 (textul conferinţei, cu titlul „Afirmarea românească peste ocean", era redat la notele şi comentariile editorilor), referinţele noastre sunt de la 459. Acesta a mai fost publicat şi în *Expoziţia universală de la New York, 1939, văzută de Olga Greceanu* (Otopeni: IDACO „dar din har", 2018), 98–113 / 104–5.

[9] Detalii preluate din Andrei, „Opere de artă pierdute / redescoperite. Valori ale patrimoniului cultural românesc la expoziţia universală de la New York 1939-1940", 125–46 / 133–4.

[10] Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, Bucureşti, *fond Washington*, vol. 218, extras din „Curentul", 26 februarie 1939.

Iar dacă ar fi să facem referire şi la discursurile oficialilor situaţia ar fi şi mai limpede. De exemplu, dacă Radu Irimescu vorbea despre o „România bătrână" având în vedere continuitatea sa prin veacuri din punct cultural, dar deopotrivă tânără în acţiunea din prezent a regelui ei, care i-a înţeles parcursul din trecut, Dimitrie Gusti sublinia „unitatea milenară" a „naţiunii române", din punct de vedere biologic, cultural şi istoric[11].

În fine, toate aceste exponate cu semnificaţiile lor, ca şi reflecţiile oficialilor de la Bucureşti din intervenţiile lor publice, conturau imaginea identitară a României, care nu era frecventată numai în 1939, ci pe întreg parcursul anilor 1930. O imagine identitară recognoscibilă, cu nuanţe, desigur, şi la 1935 (expoziţia universală de la Bruxelles) şi la 1937 (la Paris), în care coexistau teme, majoritatea cu referire la trecut, cu privire la regalitate, ortodoxie, continuitate istorică, tradiţie culturală (artistică), prospeţime a vieţii rurale, pitoresc al peisajului[12].

Friza istoriei românilor a lui Mac Constantinescu de la expoziţia americană

Şi alte exemple care au contribuit la conturarea dimensiunii istorice a imaginii identitare, pe care Dimitrie Gusti a ales să o prezinte pe continentul nord-american, pot să mai fie aduse în discuţie. Dar ne-am propus să reflectăm ceva mai mult asupra unui element simbolic, ce se găsea în interiorul pavilionului regal proiectat de G.M. Cantacuzino, în holul de onoare, pe balustrada balconului, anume friza monumentală din aramă bătută, având 30 de metri lungime şi 1,20 înălţime (unii istorici de artă, precum Eduard Andrei, spun că are 1,10 metri[13]), reprezentând momentele cele mai

---

[11] *Romania at the New York World's Fair*, secţiunea *An Invitation* semnată de Radu Irimescu, respectiv cea intitulată *An Inaugural*, redactată de Dimitrie Gusti.

[12] Vezi, de exemplu, pentru expoziţia din 1935, Vlad, *In căutarea Belgiei Orientului. România la expoziţiile universale şi internaţionale de la Anvers, Bruxelles, Liège şi Gand, 1894-1935*, 118–47 sau, pentru cea din 1937, Idem, *Imagini ale identităţii naţionale. România la expoziţiile universale de la Paris, 1867-1937*, ediţia a II-a, 197–225.

[13] Andrei, „Opere de artă pierdute / redescoperite. Valori ale patrimoniului cultural românesc la expoziţia universală de la New York 1939-1940", comunicare susţinută la Conferinţa internaţională *Negocierile româno - americane în educaţie, ştiinţă, cultură şi artă / Romanian–American Negotiations in Education, Science, Culture, and Arts*, organizată în 15–16 iunie 2023 de Institutul de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Şincai", Târgu Mureş, în cadrul proiectului EDERA / *The Ethos of Dialogue and Education: Romanian–American Cultural Negotiations (1920–1940) / Etosul educaţiei şi dialogului: Negocieri culturale româno-americane (1920–1940)* (Proiect PN-III-P4-PCE-2021-0688).

importante ale istoriei românilor. Compoziţia a fost realizată de sculptorul Mac (Mihai Filip) Constantinescu, cunoscut deja în 1939 în spaţiul expoziţiilor universale, fiind laureat cu medalii şi diplome pentru lucrările sale de la Bruxelles (1935) şi Paris (1937)[14].

Dar cine era Mac (Mihai Filip) Constantinescu[15]? Era sculptor, grafician, publicist; văzuse lumina zilei la Berlin - Charlottenburg în anul 1900; s-a stins din viaţă în 1979 la Câmpina. A făcut studii între 1920 şi 1923 la Şcoala de Arte Frumoase de la Bucureşti, iar apoi la *École Nationale Supérieure des Beaux Arts* la Paris (1924-1926). A urmat şi un stagiu la Şcoala română de la Roma (probabil în perioada 1927-1928 sau, după alţi autori în anii 1932-1933). A fost căsătorit cu balerina Floria Capsali. În perioada 1945-1970 s-a aflat la catedră, fiind profesor la Institutul de Arhitectură „Ion Mincu" (până în 1964), iar apoi la cel de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu" (1964-1970). A avut mai multe expoziţii personale la Bucureşti şi în străinătate (Belgia, Franţa, Italia). Este cunoscut ca autor al unor basoreliefuri cu teme de istorie romană din holul Facultăţii de Drept de la Universitatea din Bucureşti (eliberarea unui sclav în faţa magistraţilor din forul roman; împăratul Iustinian în mijlocul magistraţilor), al unor lucrări ce decorează Arcul de Triumf, al frizei istoriei românilor ce se găsea în interiorul pavilionului regal al României de la New York World's Fair din 1939-1940, care acum se află la Catedrala ortodoxă St. Mary din Cleveland etc. A realizat, împreună Jules Perahim, mozaicul *Geneze* de pe faţada Casei de Cultură din Mangalia (1959-1962), compus din sute de mii de piese ceramice cu suprafaţa de 4 cm^2, fiind şi autorul proiectului fântânii arteziene din Piaţa Teatrului de la Târgu Mureş – 1971 (demolată în 2009).

Dar să revenim la lucrarea lui Mac Constantinescu de la expoziţia americană din 1939... Friza „istoriei românilor" sau a „naţiunii române", era compusă din 17 scene care reînviau trecutul autohton, cu încărcături simbolice evidente, care marcau un parcurs prin timp ce începea cu şase secole înainte de Hristos şi se încheia cu perioada anilor 1930, cum preciza

[14] Pentru 1935 sunt mai multe liste de laureaţi care se găsesc în Archives Générale du Royaume de Belgique, fond *Exposition universelle de Bruxelles – 1935*, dosarele nr. 136, 177, apud Vlad, *In căutarea Belgiei Orientului*., 129–30. Lista laureaţilor din 1937 în *Universul,* numerele din 14, 27 şi 30 ianuarie 1939; apud Vlad, *Imagini ale identităţii naţionale*, ediţia a II-a, 276.

[15] Mircea Grozdea, *Mac Constantinescu* (Bucureşti: Meridiane, 1972). Detalii şi pe https://www.postmodernism.ro/mac-constantinescu/, accesat 21 august 2024.

broşura de popularizare *Romania at the New York World's Fair*[16]. Primele patru tablouri făceau referire la lumea antică dacă, daco-romană şi la evul de mijloc timpuriu (personajele recognoscibile erau Decebal, Traian, Aurelian), apoi, următoarele două, la formarea statelor medievale Valahia şi Moldova. După aceea, cursul istoriei continua cu trei personaje ale unui panteon eroic aulic (Mircea cel Bătrân, Ştefan cel Mare – „Atletul lui Hristos", cum era numit în izvoarele timpului său -, Mihai Viteazul, eroul de la Călugăreni şi domnitorul Unirii de la 1600). Toţi erau voievozi războinici, apărători ai „dreptei credinţe" (creştin-ortodoxe) şi luptători neînfricaţi împotriva turcilor musulmani.

Tablourile 10-13 conturau un panteon cultural (Neagoe Basarab, Matei Basarab şi Vasile Lupu, Dimitrie Cantemir, Constantin Brâncoveanu, cel care s-a jertfit pentru credinţă). Veacul fanariot, ca şi prima parte a secolului al XIX-lea erau trecute cu vederea, după Constantin Brâncoveanu urmând o scenă cu Alexandru Ioan Cuza, voievodul unirii de la 1859, având în stânga şi în dreapta două fizionomii feminine, care reprezentau de fapt Principatele Unite. Ultimele trei scene aveau ca figură centrală dinastia de România. Prima înfăţişa pe Carol I (şi pe regina Elisabeta), în apropierea unei bătălii de pe un câmp de luptă, probabil se făcea referire de războiul de independenţă din 1877-1878, iar într-o anumită parte a compoziţiei era figurat şi podul lui Anghel Saligny (astfel, se contura imaginea întemeietorului statului român modern independent şi al celui care a stat la baza dezvoltării / modernizării României din a doua parte a secolului al XIX-lea). Urmau apoi Ferdinand I şi Maria (şi în acest caz cu imagini de pe câmpul de luptă – Primul Război Mondial – care reprezentau simbolurile Marii Uniri de la 1918). În fine, tabloul final era acela care stăruia asupra lui Carol al II-lea şi voievodului Mihai; suveranul era făuritorul „Noii Românii", „regele tinerilor şi al ţăranilor" - ce se implicase în reorganizarea ţării „prin educaţie şi reformă socială", dând o „nouă energie" lumii / populaţiei rurale[17].

Sigur, descrierea noastră a fost una succintă, cu note în coordonatele specifice demersului nostru ocazionat de dimensiunea istorică a imaginii identitare a României la finele anilor 1930. Credem însă că este util să

---

[16] *Romania at the New York World's Fair*, secţiunea *The Official Pavilion*.

[17] *Romania at the New York World's Fair*, secţiunea *Romania at the Fair* - aceasta era descrierea broşurii de popularizare mai sus menţionată pentru imaginile care reprezentau pe regii României. A se vedea şi panegiricele interne din epocă, dar şi din presa străină, precum numărul special din *L'Illustration* (1939), pe care le vom detalia în notele ce urmează.

adăugăm că în articolul său din 2014, publicat în revista *Transilvania*, amintit de noi pe parcursul demersului nostru actual, Raluca Preotu a detaliat contextele în care se găseau principii şi regii români, insistând chiar pe o serie de date mitologice, în care erau integrate elemente ale naturii, de pildă copacii (brazii, stejarii etc.), fiecare cu semnificaţia lor în economia „istoriilor" ce se desfăşurau alert pe arama bătută a lui Mac Constantinescu[18].

Ar mai fi un aspect pe care trebuie să îl aducem în discuţie, urmând textul mai sus menţionat; anume faptul că în 1936 lui Dimitrie Gusti i s-a propus de către Anton Golopenţia o succesiune eroică a istoriei românilor pentru o lucrare de tipul celei a lui Mac Constantinescu (poate la acel moment pentru expoziţia de la Paris!), care să cuprindă scene, tablouri şi personaje transilvane (Iancu de Hunedoara, Unirea cu Biserica Romei, Horea, Şcoala Ardeleană, Avram Iancu, Memorandumul) sau ale Revoluţiei de la 1848 ori ale contactului cu Marile Puteri, cu ţările Micii Înţelegeri, ale Înţelegerii Balcanice etc.[19], sugestie despre care nu avem ştiinţă să fi avut vreo urmare.

Fresca istorică a Magdei Iorga de la expoziţia de la Paris (1937)[20]

Să ne întoarcem în timp cu doi ani la pavilionul regal al României de la *Exposition International des Arts et Techniques dans la Vie Moderne* (Paris), unde vom fi regăsit imagini retrospective similare celei din 1939. Pe coloanele coridorului care lega sala Oficiului de Educaţie al Tineretului de holul Fundaţiilor Regale erau ilustrate în frescă (autor: Magda Iorga) figurile voievozilor şi regilor români (secolele XIV-XX): Mircea cel Bătrân, Alexandru cel Bun, Ştefan cel Mare, Radu cel Mare, Neagoe Basarab şi Doamna Miliţa, Petru Rareş şi Doamna Elena, Mihai Viteazul, Matei Basarab, Vasile Lupu, Şerban Cantacuzino, Constantin Brâncoveanu, Dimitrie Cantemir, Nicolae Mavrocordat, Grigore al III-lea Ghica, Alexandru Ioan Cuza, Carol I, Ferdinand I şi Carol al II-lea. Panteonul naţional, ce era exclusiv unul aulic, co-

[18] Preotu, *De la Bucureşti prin New York la Cleveland* (noi am folosit versiunea nepaginată de pe https://www.cooperativag.ro/de-la-bucuresti-prin-new-york-la-cleveland-friza-sculptata-istoriei-romanilor-de-mac-constantinescu/, accesat 24 august 2024.

[19] Ibid.

[20] Am preluat integral în acest subcapitol o serie de fragmente, uşor modificate, din Vlad, *Imagini ale identităţii naţionale*, ediţia a II-a, 204–6.

ordonatele eroice şi culturale fiind asociate, se încheia apoteotic cu acela care se socotea „iniţiatorul legitim" al operei de construcţie a „Noii Românii", regele Carol al II-lea.

Aceeaşi semnificaţie o avea şi rotonda din sala Fundaţiilor Regale. Organizatorii amplasaseră în centru statuia suveranului, iar pe pereţi erau figurate în două planuri, scene ale istoriei românilor, precum şi numeroase figuri de tineri ţărani care păreau că-şi protejează suveranul cu trupurile lor sau se îndreaptă către el cu recunoştinţă. Sugestia era evidentă: Carol era garantul prezentului şi viitorului României, un prezent şi un viitor care nu puteau fi concepute fără eternitatea civilizaţiei rurale şi învăţămintele istoriei. Astfel mitul dinastic se dezvăluia: Carol I, care era considerat „Făuritorul regatului" şi Ferdinand I, „Înfăptuitorul României Mari", avuseseră un urmaş demn în persoana lui Carol al II-lea, a cărui propagandă făcuse din el artizanul „României Veşnice", „Părintele satelor şi al plugarilor", „Regele tinerilor şi al ţăranilor", „Regele culturii" etc.[21].

Aceste formule panegirice au fost mai frecvente după februarie 1938 în discursurile politice oficiale, cum au fost, de exemplu, cele ale lui Armand Călinescu[22] ori în textele unor scriitori devotaţi suveranului, precum Cezar Petrescu (spre exemplu, articolele din iunie 1938 publicate în jurnalul *România*)[23]. Propaganda externă le-a adoptat şi le-a pus în circulaţie, astfel că le regăsim şi în paginile presei străine. Spre exemplu, iată titlurile articolelor lui Charles Oulmont, „Carol II. Roi des paysans et Roi de la jeunesse", sau Robert de Bauplan, „Un pays de renaissance nationale et de révolution royale," din grupajul *La Roumanie Nouvelle*, publicat în *L'Illustration* (97, 5.034, 26 Août 1939)[24].

---

[21] Relativ la mitul politic Carol al II-ea, vezi comentariul lui Lucian Boia, *Istorie şi mit în conştiinţa românească* (Bucureşti: Humanitas, 1997), 244–6.

[22] Vezi Armand Călinescu, *Noul regim. Cuvântări, 1938-1939* (Bucureşti: Dominor, 2003), passim.

[23] Apud Boia, *Istorie şi mit în conştiinţa românească*, 244–6.

[24] La acea dată jurnalul *L'Illustration* era considerat de autorităţile de la Bucureşti ca fiind unul indispensabil pentru serviciul de propagandă externă al României; vezi Vlad, *Ecouri româneşti în presa franceză: L'Illustration, 1843-1944*, ediţia a doua revăzută şi adăugită (Bucureşti: Editura Universităţii din Bucureşti, 2005), 35. Vezi şi comentariul nostru cu privire la acest grupaj în Vlad, „Regards français sur la société roumaine. Trois moments d'une histoire centenaire de *L'Illustration*: « L'Album Moldo-Valaque » (1848), « La Grande Roumanie » (1929), « La Roumanie Nouvelle » (1939)", în *Modèle français et expériences de la modernisation*, ed. Florin Ţurcanu (Bucureşti: Institutului Cultural Român, 2006), (198–207) 174–207.

Dar să revenim la expoziţie! Construcţiile retrospective - de tipul frescei Magdei Iorga, ce consacra un panteon aulic -, care legitimau un prezent politic se regăseau şi în cuprinsul altor pavilioane; cea mai apropiată formulă de cazul românesc părea aceea pentru care au optat oficialii expoziţiei poloneze. Prima încăpere a pavilionului (un turn având în vârf o femeie cu o acvilă în mâna stângă - *Polonia Restituta*) găzduia şapte statui monumentale reprezentând „şapte secole de istorie şi civilizaţie poloneză": regii Boleslaw şi Jagellon, savantul Nicolaus Copernic, revoluţionarul Tadeusz Kościuszko, poetul romantic Adam Mikiewicz, muzicianul Frédéric Chopin şi mareşalul Józef Piłsudski, conducătorul de atunci al Poloniei[25].

Fresca Magdei Iorga din pavilionul regal a prefigurat-o pe cea de pe pereţii Ateneului Român din 1938, an în care Carol al II-lea instituia regimul de dominaţie personală. Panteonul naţional reprodus la Ateneu[26] era însă ceva mai cuprinzător şi se apropia din punct de vedere al concepţiei de ansamblu mai degrabă de grupul statuar polonez descris mai sus. În afară de recuperarea istoriei antice prin figurarea lui Traian şi a lui Apolodor din Damasc, remarcăm efortul de a ieşi întrucâtva din spaţiul exclusiv aulic; astfel au apărut alături de chipurile voievozilor români şi un Gheorghe Lazăr, susţinător al culturii şi şcolii naţionale, din prima parte a veacului al XIX-lea sau un Avram Iancu, cunoscut revoluţionar paşoptist.

Contextualizări, evaluări şi reflecţii ...

În cercetările sale sociologice, dar şi în acţiunea socială care le era asociată (echipele monografice), Dimitrie Gusti avea drept scop edificarea unei „ştiinţe şi pedagogii a naţiunii"[27]. Dar ce însemnau „ştiinţa şi pedagogia naţiunii"? Să spunem mai întâi că savantul definea naţiunea ca fiind o uni-

[25] *Exposition internationale des Arts et des Techniques dans la Vie Moderne*. Paris, 1937. *Catalogue général officiel*, II, (Paris: Staenger, 1937), 120.

[26] O foarte bună analiză a contextului politic în care apare această frescă, a ideologiei şi propagandei carliste din perioada 1938-1940 în Carmen Popescu, *Le style national roumain. Construire une nation à travers l'architecture, 1881-1945* (Rennes – Bucureşti: Presses Universitaires de Rennes - Editura Simetria, 2004), 329–48.

[27] Vezi, de exemplu, textele lui Dimitrie Gusti, „Problema naţiunii", *Arhiva pentru ştiinţa şi reforma socială* I, nr. 2–3, iul. – oct. 1919); „Ştiinţa naţiunii", *Sociologie românească* II, nr. 2-3 (februarie-martie 1937) sau „Ştiinţa şi pedagogia naţiunii", *Analele Academiei Române. Memoriile Secţiunii istorice, Bucureşti* (extras), Bucureşti, Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului, Imprimeria Naţională, 1941.

tate socială cu specificitate etică, o construcţie voluntară cu motivaţii „cosmice, biologice şi psiho-istorice", o „voinţă socială [...] a procesului de naţionalizare cu manifestările creatoare, pe tărâmul sufletesc, economic, juridic şi politic [...] care formează cultura naţională"[28]. Cu privire la studiul naţiunii, după cum se exprima profesorul Gusti în *Introducere la cursul de istoria filosofiei greceşti, etică şi sociologie* (1910), „politica şi etica nu se ocupă, ca ştiinţele sociale particulare şi sociologice, de lumea socială, aşa cum este ea în mod necesar; politica şi etica se ocupă de lumea socială aşa cum ea în mod necesar trebuie să fie"[29]. Decurgea de aici faptul că sociologia se dovedea a fi „ştiinţa societăţii totale", etica, aceea a idealului moral, iar politica reprezenta investigaţia felului în care se constituiau valorile şi normele sociale[30]. În *Ştiinţa naţiunii* (1937), Dimitrie Gusti preciza că aceasta presupunea, printre altele, şi cercetarea idealului naţional, „problemă care constituia etica naţiunii"[31]; astfel el asocia „ştiinţa naţiunii" cu „politica naţiunii", „adică ştiinţa mijloacelor prin care naţiunea va putea realiza idealul naţional"[32].

Concepţia aceasta, prezentată succint de noi, a stat şi la baza organizării participării României la manifestările 1937 şi 1939, cum explicit spunea Dimitrie Gusti[33], care mai preciza şi că expoziţia „era un instrument de cunoaştere ştiinţifică", „reprezintă o armonie, o sinteză, o fuziune a trecutului (a istoriei – n.n) care dispare, cu experienţa nouă, care abia începe"[34]. Aşadar, idealul naţional, valorile sociale şi etice nu puteau fi conturate, spunem noi, decât prin referinţe validate de timp, din istoria societăţii româneşti.

De aceea, Dimitrie Gusti spunea pe 29 martie 1937, într-o conferinţă la radio, că artiştii români

> vor face să trăiască, plastic, sub ochii tuturor vizitatorilor expoziţiei, marile scene ale istoriei noastre [...] marile momente ale trecutului

---

[28] Vezi definiţia în Gusti, *Problema naţiunii*, 563, reluată apoi şi în alte publicaţii; apud Constantin Schifirneţ, „Sociologia şi ştiinţa naţiunii în doctrina lui Dimitrie Gusti", *Revista de Sociologie* XXIX, serie nouă, nr. 1-2 (2018): 135– 68 / 146.

[29] Gusti, *Introducere la cursul de istoria filosofiei greceşti, etică şi sociologie* (Bucureşti: Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, 1910), 18–19; apud. Schifirneţ, *Sociologia şi ştiinţa naţiunii*, 140.

[30] Apud Ibid, 140–1.

[31] Gusti, *Ştiinţa naţiunii*, 57; apud Schifirneţ, *Sociologia şi ştiinţa naţiunii*, 153.

[32] Schifirneţ, *Sociologia şi ştiinţa naţiunii,* 153.

[33] Gusti, Opere, III, 92–95 / *Participarea României la expoziţiile internaţionale din Paris (1937) şi New York (1939-1940);* vezi totodată comentariile şi notele editorilor la 442–63.

[34] Ibid, 442 (comentariile editorilor).

> nostru, cum, de pildă: d-nii Medrea şi Jalea, basoreliefuri pentru holul pavilionului, reprezentând Descălecarea şi Unirea [...] Theodorescu-Sion – o mare frescă circulară, de aproape 40 de metri a formaţiunii istorice a poporului românesc; d-ra Magda Iorga, d-nele Cuţescu-Storck şi Olga Greceanu, d-l Costin Petrescu, diferite scene istorice [... despre] romanitatea şi permanenţa naţiunii noastre în locurile în care s-a format şi trăieşte azi. Toate acestea [...] au ca rost esenţial să facă, fără nici o retorică sau deformare de adevăr istoric, [...], dovada adevărurilor, uneori contestate de adversarii noştri, care constituie fundamentele, adînci şi reale, ale însăşi existenţei poporului[35].

Doi ani mai târziu, pe 5 mai 1939, la inaugurarea pavilionului României de la New York, acelaşi Dimitrie Gusti spunea:

> Arhitectura noastră exprimă originalitatea şi caracteristicile fiecăreia dintre cele zece provincii ale noastre. Costumele noastre atât de variate ca design şi colorit, covoarele noastre ţesute cu răbdare pe războaie de mână, sculpturile în lemn şi ceramica - toate sunt distinctive în arta românească. Muzica şi dansurile noastre populare, teatrul şi literatura noastră sunt dovezi ale unei vieţi cu vechime în tradiţiile sale, dar, deopotrivă, noi în progresivitatea sa, aşa cum graniţele României de astăzi, nu fac decât să consacre unitatea milenară - istorică, biologică şi culturală - a naţiunii noastre[36].

Referinţa la trecut era explicită, iar „unitatea naţiunii", „biologică, istorică şi culturală", trimitea la definiţia pe care savantul o dăduse acesteia încă din 1919 în *Problema naţiunii*.

O sugestie asemănătoare am regăsit şi în discursul lui Radu Irimescu, ministrul României la Washington, rostit tot cu ocazia inaugurării pavilionului României la expoziţia americană. El insista pe dimensiunea istorică a României anilor 1930, subliniind că suveranul ţării îşi asumase întregul trecut, prezentul, dar mai ales viitorul (o idee asemănătoare dezvoltase şi Dimitrie Gusti în discursul lui):

Reunindu-ne pe toţi sub sloganul plin de speranţă şi stimulant «Lumea de mâine», Expoziţia Universală de la New York este chemată să

---

[35] Ibid, 445–6 (textul conferinţei este reprodus în secţiunea comentariilor editorilor). Mai erau evocaţi artiştii: I. Basarab, Margareta Cosăceanu, Onofrei Baraschi, Mac Constantinescu, Ştefan Constantinescu, Lena Constante.

[36] *Romania at the New York World's Fair*, secţiunea intitulată *An Inaugural*, redactată de Dimitrie Gusti.

creeze o mai bună înţelegere, bunăvoinţă şi mai ales respect reciproc între naţiuni. / (...) Veţi găsi [aici - n.n.] România bătrână din punct de vedere cultural şi istoric, dar tânără în eforturile ei de a-şi construi şi crea viitorul într-o lume mai bună şi mai sigură a zilei de mâine. / Cel care se identifică atât de complet cu nevoile şi aspiraţiile supuşilor săi, încât devine simbolul lor dinamic, Majestatea Sa, Regele Carol al II-lea, conduce renaşterea României. Regele nostru a reuşit, în pofida unor dificultăţi enorme, să construiască un nou edificiu de stat şi să aducă o nouă speranţă, o nouă viaţă şi bunăstare pentru douăzeci de milioane de oameni. / Sinteza României lui Carol al II-lea, care pe bună dreptate poate fi numită România de mâine pentru că este dedicată în principal tinerilor, este reprezentată între zidurile celor două pavilioane ale noastre la Expoziţia Universală[37].

Câteva cuvinte de încheiere

În acest fel România se prezenta în faţa Lumii Noi în anul 1939. Cel care conturase această imagine era profesorul Dimitrie Gusti, sociolog de mare reputaţie în vremurile de atunci, ce fusese Comisar General al României şi la expoziţia pariziană din 1937. Simbolul României, aşa cum se prefigurase chiar de la Paris, era Carol al II-lea, de numele căruia erau legate, în panegiricele şi literatura propagandistică a epocii, înfăptuirea „revoluţiei regale", declanşarea acţiunii de „renaştere naţională" sau de construire a „Noii Românii" din februarie 1938[38].

Era vorba de o ideologie care făcea din regele Carol al II-lea, iniţiatorul, „pe tot cuprinsul României şi în toate sufletele româneşti", al unei noi concepţii de viaţă, „a muncii şi credinţei, sprijinite pe trecut, potrivite pe cerinţele prezentului şi dorinţele viitorului"[39]. Carol al II-lea devenise aşadar, în propaganda oficială internă, expresia „solidarismului social şi national", resortul ultim al autorităţii şi ordinii[40]. Această imagine, construită în timp, şi indusă, până în momentul proclamării regimului de dominaţie personală, prin surse oficioase sau aluzii (cum s-a întâmplat în-

[37] *Romania at the New York World's Fair*, secţiunea *An Invitation*, redactată de Radu Irimescu.

[38] Formule oficiale de propagandă a regimului instituit în februarie; a se vedea, spre exemplu, Armand Călinescu, *Noul Regim (Cuvântări), 1938-1939*, 112-113, 162-163. Le regăsim şi în presa străină intens subvenţionată de la Bucureşti (Nicolae Dascălu, *Propaganda externă a României în perioada interbelică, 1919-1939*, teză de doctorat, conducător ştiinţific: Titu Georgescu, Universitatea din Bucureşti – Facultatea de Istorie, f. a., 422–3); a se vedea, bunăoară, Robert de Beauplan, „Un pays de rennaissance nationale et de révolution royale", *L'Illustration*, 97, nr. 5034 (26 august 1939): 581–2.

[39] I.D. Enescu, „Stilul Carol al II-lea", *Arhitectura* V, nr. 2 (1939): 4–5.

[40] Ibid. Vezi şi Armand Călinescu, *Noul Regim (Cuvântări), 1938-1939*, passim.

trucâtva şi în cazul prezenţei româneşti la expoziţia pariziană[41]), devenea identitatea oficială a statului condus de Carol al II-lea în anul 1939.

La expoziţia internaţională de la New York am găsit aceleaşi imagini, pe care le-am întâlnit şi într-un număr special al jurnalului *L'Illustration* din august 1939, probabil finanţat de la Bucureşti: România era văzută ca o ţară complet nouă, care se fonda pe un pact originar contemporan („revoluţia regală" din 1938, în fapt, era vorba de o lovitură de stat ce fusese cosmetizată propagandistic în maniera mai sus menţionată) şi care privea insistent spre „lumea de mâine" (sloganul expoziţiei americane), construind-o cu propriile resurse şi puteri, mobilizate direct de „regele tinerilor şi al ţăranilor" şi având motivaţii istorice[42]. Erau constante ale discursului propagandistic oficial al regimului lui Carol al II-lea atât în ţară, cât şi în străinătate. Constante ale „ştiinţei, pedagogiei şi politicii naţiunii". Şi toate aveau referinţe istorice. Căci, cum spunea Dimitrie Gusti, „ştiinţa naţiunii trebuia să aibă în vedere şi trecutul istoric"[43]. Pentru că istoria era, de fapt, o justificare, o îndreptăţire a acţiunii sociale, respectiv a „ştiinţei, pedagogiei şi politicii naţiunii".

[41] Vezi, spre exemplu, o seamă de detalii în Vlad, *Imagini ale identităţii naţionale. România la expoziţiile universale de la Paris, 1867-1937* ediţia 1 (Bucureşti: Meridiane, 2001), 101–5, 110–22.

[42] Beauplan, *Un pays de rennaissance nationale*, 581–2 sau Charles Oulmont, „Carol II. Roi des paysans et roi de la jeunesse", *L'Illustration* 97, nr. 5034 (26 august 1939): 578–80.

[43] Gusti, *Ştiinţa naţiunii*, 53; apud Schifirneţ, *Sociologia şi ştiinţa naţiunii*, 149.

Ilustrații

Mulţumim dlui dr. Eduard Andrei, cercetător la Institutul de Istoria Artei „George Oprescu" al Academiei Române, care ne-a permis să reproducem în acest articol fotografii făcute de domnia sa reprezentând diverse scene din friza „istoriei românilor", care se găseşte a acum la *St. Mary's Romanian Orthodox Cathedral* (Cleveland, Ohio).

Fig. 1. Friza „istoriei românilor" a lui Mac Constantinescu, detaliu din tabloul dedicat Împăratului Traian şi cuceririi Daciei. Foto: Eduard Andrei.

Fig. 2. Friza „istoriei românilor" a lui Mac Constantinescu, detaliu din tabloul dedicat întemeierii statelor feudale. Foto: Eduard Andrei.

Fig. 3. Friza „istoriei românilor" a lui Mac Constantinescu, detaliu din tabloul dedicat voievodului Mihai Viteazul. Foto: Eduard Andrei.

Fig. 4. Friza „istoriei românilor" a lui Mac Constantinescu, detaliu din tabloul dedicat lui Carol I şi reginei Elisabeta. Foto: Eduard Andrei.

Fig. 5. Friza „istoriei românilor" a lui Mac Constantinescu, detaliu din tabloul dedicat lui Ferdinand şi reginei Maria. Foto: Eduard Andrei.

Fig. 6. Friza „istoriei românilor" a lui Mac Constantinescu, detaliu din tabloul dedicat lui Carol al II-lea şi Voievodului Mihai. Foto: Eduard Andrei.

Wilsonism and Parallel Diplomacy - The American Red Cross and the Royal House of Romania at the End of the First World War[1]

Daniel Citirigă

The December 1916 issue of *The Red Cross Magazine* featured a special section entitled "Royalty in the Red Cross", which was dedicated to members of the royal families in belligerent countries, who were actively involved in helping the sick and wounded. The first photo represented Queen Marie of Romania, "A granddaughter of Queen Victoria who devotes much attention to Red Cross work", followed by the Tsarina of Russia, accompanied by Grand Duchesses Olga and Tatiana, Princess Elena of Greece - sister-in-law of King Constantine, Archduchess Maria - mother of the Emperor of Austria-Hungary, Queen Alexandra - Queen Mother of Great Britain, President of the British Red Cross, Queen Dowager Marguerita of Italy, Queen Eleanor of Bulgaria and, last but not least, the Empress of Germany. Explanatory notes accompanying the photographs referred to the major role these crowned heads and their relatives play in promoting the humanitarian cause[2]. It is indisputable that at the time we are referring to, war was primarily a matter reserved for men, be they politicians or sovereigns. Nonetheless, the conflagration also provided an opportunity for sovereigns or other members of the royal families to get involved, particularly in humanitarian actions around the Red Cross. The Queen of Romania is one of the most visible examples in this regard. In her

[1] This chapter was supported by the Executive Agency for Higher Education, Research, Development and Innovation Funding–UEFISCDI, the National Research Council – CNCS, the Ministry of Education (Romania), Project PN-III-P4-PCE-2021-0688, Contract 29 from 27 May 2022, title *The Ethos of Dialogue and Education: Romanian – American Cultural Negotiations (1920–1940).*

[2] "Royalty in the Red Cross", *The Red Cross Magazine*, December 1916, 402–5.

case, the humanitarian actions, carried out in partnership with the American mission, were also the chance to support a monarchical diplomacy, in addition to the official one[3].

Throughout this period, the United States continued to stay uninvolved in the conflict, with Woodrow Wilson having won a second term by advocating a pacifist message, while its only active involvement consisted in the humanitarian aid it sent to Europe. In January 1917, a few months prior to the U.S. joining the war, newspapers across the country published President Wilson's appeal to Americans, requesting that they contribute to the Europeans' efforts to overcome those difficult moments. Also, speaking in his role as the honorary President of the American Red Cross, Woodrow Wilson reminded his fellow citizens that "this organization of our countrymen has brought relief to every nation in the Great War". Yet the funds were depleted, which prompted the President to endeavor to motivate public opinion through this open letter.

> It is for you to decide whether the most prosperous nation in the world will allow its national relief organization to keep up its work or withdraw from a field where there exists the greatest need ever recorded in history. We leave the decision in your hands, confident of its outcome[4].

A few months later, in April 1917, America joined the war. At that time, the American Red Cross had 486,000 members, and by 1919, it had surpassed 30 million members[5]. From Siberia to the Mediterranean and Great Britain, the wounded, the orphaned, and the starving met the doctors and nurses of the American Red Cross, both during the war and its wake. In addition to the humanitarian role, their mission encompassed promoting American values the image of power across the ocean; the fact that these missions included not only doctors but also soldiers, lawyers or businessmen demonstrates the role of public diplomacy which Wilson was relying on. Henry P. Davison, banker and partner of J.P. Morgan, was appointed to lead the American Red Cross War Council. He would become closely associat-

[3] In this regard, see Daniel Citirigă, *Diplomația Coroanei. Casa Regală a României în Europa Centrală și de Sud-Est în perioada interbelică* (Cluj-Napoca: Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, 2015).

[4] "President Wilson's Appeal", *The Red Cross Magazine.* January 1917, 3.

[5] "President Wilson's Call for Red Cross Aid" *https://www.barracks.org/president-wilsons-call-for-red-cross-aid.html,* accessed 13.07.2024

ed with the mission of the American Red Cross, acknowledging American humanitarian aid as "essential to American foreign policy"[6].

What President Wilson strove for, and largely succeeded through the actions of the American Red Cross, was to promote a parallel diplomacy that complemented the official one. In fact, Wilson was skeptical of official diplomacy, "which he considered conservative and ineffectual"[7]. Shaped by his intellectual and humanist education, raised in the spirit of Christianity, believing in the goodness of human nature, the American President sought to export a model that would become global, in which law and institutions ruled the world and in which empathy and generosity were the basis of world peace. Nevertheless, as Henry Kissinger shows, Wilson's idealism did not prompt him to ignore the realities and mentalities of European leaders. In April 1917, just after America joined the war on the side of the Entente, Wilson wrote to Colonel Edward House, his closest collaborator: "after the war is over we will make them embrace our way of thinking, for at that time, beyond all other issues, they will be at our disposal from a financial point of view"[8]. Hence, Wilsonism would be based on America's financial power, on the generosity of the American people, and on the vision of a Presbyterian minister's son, personified by the President himself.

Romania signed the Preliminaries of the Peace Treaty with the Central Powers on 20 February/5 March 1918, which also pressured the American, British and French Red Cross missions into urgently leaving Romania. On this occasion, Queen Marie sent a message of thanks to Washington:

> At this hour, when tragic events leave my country defenseless at the hands of a revengeful and relentless enemy, my thoughts turn with gratitude towards those who in anxious days, but when there was still hope, came to my aid. I wish once more to thank the American Red Cross for the splendid way in which it answered my appeal of a few months ago. The work the American Red Cross Commission did amongst our wounded and amongst the suffering population is unforgettable to me and my people. Now that my country has to remain alone and forsaken, surrounded by foes, I wish once more to raise my

[6] Daniela Rossini, "Wilson's Parallel Diplomacy: The American Red Cross and Italian Public Opinion, 1917-1919", in *Italy in the New International Order, 1917-1922*, eds. Antonio Varsori, Benedetto Zaccaria (Cham: Palgrave Macmillan, 2020), 93.

[7] Ibid, 89.

[8] Henry Kissinger, *Diplomaţia,* trans. Mircea Ştefancu, Radu Paraschivescu, 2nd edn (Bucharest: ALL, 2008), 194.

> voice and to thank all those who helped me, and to ask that we and our nation should not be forgotten, although a dreadful and humiliating peace has been forced upon us. I ask of the great heart of America to remember Rumania, if even for a while. Strangulated, her cries will not reach it, and her tears will have to be swept in secret[9].

The conclusion of the war for Romania would entail aligning with the Entente, the victorious side, which offered the opportunity to double its territory and population through the union of Bessarabia, Bucovina, and Transylvania. Yet, at the same time, like many European countries, Romania was emerging out of the war with a population affected by hunger, disease, disabled soldiers and over a hundred thousand orphaned children, and this reality was under the attention of the American diplomats in Romania[10]. In a letter sent to Paris on 20 December 1918, the American Legation in Bucharest mentioned to the American Mission in Paris that in Romania, "if help is not received immediately, famine will break out within 30 days"[11]. Not coincidentally, the sovereign also sent a new letter to Washington at the beginning of 1919, in which she reiterated the need for American help:

> No country as well as America could assist us in this difficult task. Her wonderful sense of organization, the admirable devotion of her workers, her splendid spirit of altruism, her never-failing desire to uphold, console and lead forward, added to her unlimited material resources give her a power that no other possesses […]. Who could better aid us than the American people[12]?

Under these circumstances, Romania became the subject of international aid, as the American aid was organized through the American Relief Administration (ARA), led by Herbert Hoover.

---

[9] Henry Davison, *The American Red Cross in the Great War* (New York: The Macmillan Company, 1919), 250.

[10] Charles J. Vopicka, *Secrets of The Balkans. Seven Years of a Diplomatist's Life in the Storm Centre of Europe* (Chicago: Rand McNally & Company, 1921), 297–308.

[11] For the full letter, along with other documents, see I. Ciupercă, "Din problemele României anului 1919. Documente", *Analele Ştiinţifice ale Universităţii "Al. I. Cuza" din Iaşi*, Volume XXXVII–XXXVIII, Istorie (1991–1992): 205–28

[12] Doina Anca Crețu, "Nationalizing International Relief: Romanian Responses to American Aid for Children in the Great War era", *European Review of History / Revue Européenne d'Histoire,* Volume 27(2020 – Issue 4): 527.

On Sunday, 30 December 1918/12 January 1919, while at Cotroceni, the sovereign noted in her diary that:

> […] I had the immense pleasure of welcoming Beynes (J. Breckinridge Bayne A/N) the American doctor who worked here during the occupation and who faithfully returned to help us. He brought me a letter from Anderson, and was sent as a kind of delegate to lay the foundation for the upcoming American mission. We talked at length, we had so much to share[13].

Afterward, on the day she left for Paris in order to lend a helping hand to the delegation from the Peace Conference, on 16 February/1 March, the sovereign received the visit of Charles Vopicka, the US minister in Bucharest, who was accompanied not only by the same Dr. Baynes but also by Dr. Wells, who had just arrived with the Red Cross delegation in the port of Galați. Wells had temporarily left his entire team in the city on the Danube; the explanation that the queen offers us is that the helpers had not yet arrived, "and she did not want them to come to Bucharest empty-handed"[14].

However, according to the document compiled by Edw. W. Coffin for the book *Greater Roumania,* by Professor Charles Upson Clark, The American Red Cross Mission, which arrived in Galaţi on 25 February 1919 aboard the ship *Emperor Trajan* consisted of 54 people and brought with it between five and six hundred tons of miscellaneous supplies and 20 automobiles. On the previous day, the ship Jiul had also reached Galaţi, carrying a total of 300 tons of supplies. These were the first two shipments from the West after the Dardanelles strait was opened. Major Bayne and Captain Payne had come to Romania a month before to prepare the centers and warehouses in Bucharest and Galaţi. Moreover, he had even established a canteen in Galaţi. The small number of staff led to the opening of only ten centers, of which the following were immediately activated: Constanţa, Galaţi, Focşani and Bucharest. In March 1919, Doctors Bayne and Farwell made a house-to-house assessment within fifty miles of Bucharest. It was obvious that the villages needed additional help[15]. On 28 February, in Paris, Ion I.C. Brătianu signed the agreement between Romania and the American Relief

---

[13] Maria, Regina României, *Însemnări zilnice (decembrie 1918 – decembrie 1919),* vol I, trans. Valentina Costache, Sanda Racoviceanu, ed. Vasile Arimia (Bucharest: Albatros, 1996).

[14] Ibid, 69.

[15] Charles Upson Clark, *Greater Roumania* (New York: Dodd, Mead and Company, 1922), 407–8.

Administration, represented by Herbert Hoover. According to him, Romania needed 50,000 tons of food per month, worth 10 million dollars[16].

While the first ships carrying goods belonging to the American Red Cross reached the ports of Romania, Queen Marie arrived in Paris, where she endeavored to contribute to the diplomatic accomplishment of border recognition. Although not from an official position, the sovereign managed to meet with the political leaders of the moment. Among the Americans, in the first phase, on 23 February/8 March, she met with Herbert Hoover, the coordinator of the American mission to help countries affected by the war, whom she described as follows: "First of all, he is not quite brilliant". However, he was the one that the queen intended to turn friendlier towards Romania, inasmuch as the amount of aid sent to the country depended on him. In the end, albeit silent, "he's got an inherent sense of humor"; he received Captain Green's report, expressing his belief that supplying the towns would not have been problematic, "but if it comes to supplying all the villages, it will be much harder". What ensued was the meeting with Edward M. House, "an important American, Wilson's main representative in his absence", and whom the sovereign considered to be "an old-fashioned, very refined man, much calmer and more European than most Americans"[17].

Nonetheless, Queen Marie's decisive aim was to meet President Woodrow Wilson, who initially did not support America's involvement in the war[18], then he endorsed a *peace without losers and without winners*[19], until finally, he would become the embodiment of supporting the principle of self-determination and small peoples. The Great War also signified the entry of the United States onto the international stage as a great power after almost a century of isolationism, thus marking "the end of the European reign as the core of the Western world"[20]. From this last position, the American President sought to draw borders in Central Europe in such a way as to respect the rights of peoples as much as possible and to prevent future

[16] I. Ciupercă, "Bucureşti-Washington: diplomaţie şi petrol", *Relaţii româno-americane în timpurile moderne,* edited by Gheroghe I. Florescu Iaşi: Editura Universităţii A.I. Cuza, 1993), (160–84) 173–4.

[17] Maria, Regina României, *Însemnări zilnice,* 82–83.

[18] Jill Lepore, *Aceste adevăruri. O istorie a Statelor Unite,* trans. Smaranda Câmpeanu (Bucharest: Trei, 2022), 433.

[19] Charles Zorgbibe, *Wilson. Un cruciat la Casa Albă,* translated from French by Daniela Boriceanu (Bucharest: Fundaţia Europeană Titulescu, 2003), 181.

[20] Lepore, *Aceste adevăruri. O istorie a Statelor Unite*, 429.

conflicts. In the case of Romania, the American position was, in the first phase, that the northern part of Bucovina should belong to a future Ruthenian state, while a part of Southern Dobrogea should return to Bulgaria, both proposals being ultimately rejected in Paris[21].

On the other hand, regarding the relationship with America, it is patently clear that Romania had some diplomatic, political and even personal shortcomings to cover. Firstly, compared to the existing and pre-World War states in south-eastern Europe, Romania did not have a diplomatic representation in Washington until January 1918, when Dr. Constantin Angelescu was appointed[22]. Secondly, in Paris, Prime Minister Ionel Brătianu failed to make a perfect impression on the representatives of the Great Powers, who deemed him arrogant and holding too many claims[23]. Last but not least, in its relationship with America, Romania lacked a personality that would exude charisma within government circles and at the White House. From this perspective, the comparison with other states among the beneficiaries of Wilson's support provides us with a possible answer to the questions related to America's weak support for some territories that Romania claimed or to questions related to the Queen's trip to Paris. For example, Poland also enjoyed strong support due to the personal relationship involving the famous pianist Ignacy Paderewski, who was a true bearer of the message of the Polish national cause in America during the war. Paderewski performed Chopin recitals in the White House in 1916. During this time, the President himself had violin lessons, while his daughter, Margaret, performed on the piano and harp and sang as a soprano. At the same time, Paderewski presented Wilson with a geographical concept of the fu-

---

[21] For details, see Sherman David Spector, *România la Conferința de Pace de la Paris. Diplomația lui Ion I.C. Brătianu,* translation by Sorin Pârvu (Iași: Editura Institutul European, 1995), 153–5.

[22] Boris Rangheț, *Relațiile româno-americane în perioada Primului Război Mondial 1916-1920* (Cluj-Napoca: Dacia, 1975), 80–81. See also Ion Stanciu, *Aliați fără alianță. România și SUA (1914-1920)*, 2nd ed (Târgoviște: Cetatea de Scaun, 2010).

[23] Relevant in this sense is the description given to the Romanian prime minister by the British diplomat Harold Nicolson: "Bratianu is a bearded woman, a forceful humbug, a Bucharest intellectual, a most unpleasaing man. Handsome and exuberant, he flings his fine head sideways, catching his own profile in the glass. He makes elaborate verbal jokes, imagining them to be Parisian. He spends most of luncheon inveighing against the Russians and Sarrail for not having rescued Romania in 1916" – Harold Nicolson, *Peacemaking 1919* (London: Methuen: 1964), 248.

ture independent Poland[24]. Tomáš Masaryk, who was married to Charlotte, an American born in Brooklyn, New York, hailed from Czechoslovakia and was a friend of the American President. When he died in 1923, Woodrow Wilson sent the President of Czechoslovakia a letter addressed to "my dear friend" and signed "Your sincere friend"[25]. Under these conditions, it was not unusual for Romania to look for a character to cover these gaps.

Following a visit to London, the Queen returned to Paris, where, on 10 April, she met President Wilson and his wife at 9:30. "A pleasant, voluble man", the sovereign remarked, but who did not have much time assigned to that meeting. Queen Marie insisted on the problem of Bolshevism, the hopes of small states based on his principles, and the need for solidarity. She reminded him of Christianity and Jesus. After this half-hour meeting, the queen seemed confident in Romania's chances. The next day, accompanied by her daughters, her sister, the lady of honor, Irène, and Balif, the sovereign once again met the President of America, who was accompanied by his wife, General Harts, an admiral, and a lady, "a kind of maid of honor". Although Queen Marie declared herself optimistic after the meeting, she also left room for interpretation regarding Wilson's attitude. For example, the sovereign emphasized that "the old gentleman" was "constantly ready to raise an issue, being convinced that he would always have the last word" or "is likable, in a way, but at the same time arouses resentment, as all those who want to be above and beyond, and you can't help but wonder if they are being *entirely honest*. I do hope he is, although many compatriots do not consider it so". Moreover, at the end of this description, the queen also insinuates a possible conspiracy: "it is even said that he is attracted by the Jews, who, with the Germans on their side, lead the Bolshevik movement, that Wilson is in their hands because of a 'fault de jeunesse', when they helped him with money". In addition, "much of America is looking forward to his downfall, such is the world," decreed the sovereign. However, the meal and conversation were said to have been "very pleasant and engaging", and the Queen was pleased to have obtained a promise that President Wilson would welcome Brătianu[26].

[24] Larry Wolff, *Woodrow Wilson and the Reimagining of Eastern Europe* Stanford, California: Stanford University Press, 2020), 122–123.
[25] Ibid, 165.
[26] Maria, Regina României, *Însemnări zilnice,* 142–6.

The last episode in France, in which the Americans were involved took place in Aix-les-Bains, where the sovereign was visiting the headquarters of the Y.M.C.A. Here, the Romanian guests were received by an American colonel, the head of the American Association, and spent a day among the members of the Y.M.C.A. and the Y.W.C.A. The queen spoke to the soldiers and the members of the Association about Romania about the illusion of Bolshevism, which some confused with democracy, after which "Baby (the queen's sister A/N) and Mignon danced with the soldiers and officers, to their great satisfaction", and finally, the American colonel, "very kindly" invited the sovereign and her companions for a ride, in "a splendid car (Cadillac)", from which they could admire the landscape featuring a large lake nestled in the mountains[27].

On the other hand, from the perspective of the Great Powers' representatives, Queen Marie's visit was not perceived as a great success. Larry Wolff recalls that after Lloyd George and George Clemenceau, what followed was the meeting with Woodrow Wilson, to whom the sovereign had first asked for help in 1917, from Iasi, the war capital of Romania, when Bucharest was occupied by the armies of the Central Powers, "as a woman who is at the same time a Queen, a Queen who loves her country and who feels that she must appeal to you on its behalf"[28]. After two years, the two would meet in Paris, an event that Margaret MacMillan characterizes as "her great failure". At the first meeting, the sovereign shocked the audience by talking about love, as noted by Cary Grayson, the doctor of the American President. "I have never heard a lady talk about such things. I honestly didn't know where to look, I was so embarrassed"[29]. However, after this, the discussion went in the direction intended by the queen, to the drawing of borders in Central and Eastern Europe and Romania's hopes related to Transylvania, Bucovina, Bessarabia, and Southern Dobrogea. Confident, as Grayson described her, the interlocutor told the American President that:

> [...] you are here in a very perplexing and complicated situation, because I realize that everybody wants the impossible, and they look to you to give it to them. And you certainly have my sympathy […].

[27] Ibid, 147–8.
[28] Wolff, *Woodrow Wilson and the Reimagining of Eastern Europe*, 139.
[29] Margaret MacMillan, *Peacemakers. The Paris Conference of 1919 and Its Attempt to End War* (London: John Murray, 2001), 143.

> They even want you to draw the boundary lines, which I know is a very unpleasant and unpopular task.

On the same occasion, the queen asked Wilson to find time to receive the Prime Minister of Romania, Ionel Brătianu, about whom she said that "he is a good man, but you will find him a tiresome, sticky and tedious individual". At the end of this first meeting, the American President characterized the queen as "a brilliant woman" who was "traveling in high gear this morning"[30].

The next day's meeting, described by Edith Benham (social secretary to First Lady Edith Wilson), allegedly started as badly as possible for Romania's cause:

> The Queen had come to establish propaganda for Roumania, a Greater Roumania, and she did the worst thing she could in being nearly twenty-five minutes late. Every moment we waited I could see from the cut of P's jaw that a slice of Dobruja, or Roumania, was being lopped off. At one time he threatened to go on and start luncheon without her[31].

Four months later, in August 1919, Robert Lansing noted that:

> […] today at my daily conference with the President we were discussing the rapacity of Roumania. […] The President said that Roumania's conduct was unbearable, that he had for that Government a feeling of contempt and indignation, and that he considered Roumania the most despicable of the Balkan nations. He added that the Roumanians had a German King[32].

Even Hannah Pakula, who generally presents the queen of Romania in complimentary terms, viewed this as a rather negative episode regarding the relationship with the American officials in Paris. Not even personal charm, let alone arguments, could change the image of Romania, especially in the eyes of Hoover, who considered that the Romanian army had looted Budapest, which meant for him "the weakening of that righteousness that

[30] Wolff, *Woodrow Wilson and the Reimagining of Eastern Europe*, 141.
[31] Ibid, 142.
[32] Ibid.

we hoped would be the reward for America's sacrifice", a serious reason to never forgive the Romanians and their queen[33].

In the end, despite this negative image, the American President accepted a Greater Romania, the "rapaciousness" of the Romanians being supported on the one hand by the arguments given by the principle of self-determination and on the other hand by powers such as France, in the case of the Quadrilateral, or by the rise of the Bolshevik danger in Hungary and the vicinity of Bukovina. It is clear that Queen Mary attempted to influence the decisions of the "Great Three" with whom she met, but the savior role she arrogates to herself in the memoirs is debatable. She filled in a lack of personal influence, which Ionel Brătianu had not succeeded in and had no prospects of. And, as Professor Larry Wolff observes in his book dedicated to Central Europe,

> Wilson's mental map was partly shaped by these American observers and scholars (The Inquiry – our note), but also partly by his own eastern contacts, whether leaders like Paderewski and Masaryk, whom he met in Paris, from plaintive Carpathian goatherds to Queen Marie of Romania[34].

The Royal House and the American Red Cross – 1919

While Queen Marie was in Paris, substantial shipments of the American Red Cross were already arriving in Romania. The organization's magazine devoted an article to the new missions, mentioning that from France to Arkhangelsk and Jerusalem, the assistance of the American Red Cross was felt ubiquitously despite challenging conditions, particularly in the Balkans and Russia.

> Over at Constanza at the Black Sea, ship after ship is docking, reinforcing that first Red Cross ship in April which carried back to Rumania the Red Cross Commission ordered out by the Germans, and with them their five hundred tons of food and medical supplies. The

[33] Hannah Pakula, *Ultima romantică. Viața reginei Maria a României,* trans. Sanda–Ileana Racoviceanu, 2nd ed. (Bucharest: Lider, 2004), 368.

[34] Wolff, *Woodrow Wilson and the Reimagining of Eastern Europe*, 5.

> uniform of the Red Cross is seen again in the Dobrudja, warehouses are being established in the larger cities, Red Cross food boats are plying the Danube, and soup kitchens reaching the worst famine districts[35].

Clara Noyes, Director of the Department of Medical Nurses, received letters from everywhere and published them so that public opinion, especially Americans, would be well informed. From Bucharest, Florence Patterson described a crumbled country trying to mobilize itself to overcome the drama left behind in the aftermath of war. "No person on God's earth, except the Roumanian peasant, would respond to the order, and I wonder if he can!". There was an acute shortage of food, and transport was grounded. Nearly 50 percent of what was left was taken over by the military, and with all the aid brought by the Hoover mission, there were still counties left with little or no flour. The supply of corn and beans was exhausted, and in some villages, wrote Florence Patterson, food was simply lacking, "and a wild spinach and roots which grow in the woods are all they have to keep body and soul together". For this reason, but also because of typhus and smallpox, many perished. The children in the villages that the American nurse had seen were dressed only in rags or no clothes. Under these conditions, the country was expected to defend itself against Bolshevism, already having more than 100,000 orphans from the war and typhus. There was a striking contrast in the description of the abovementioned nurse between the beauty of the plains and forests full of flowers, on the one hand, and the dirty, wandering children afflicted with diseases such as scabies, scurvy, pellagra, dropsy, and all other diseases caused by lack of food and cleanliness, which filled the orphanages and hospitals that tried to treat them despite severe lack of medicine and equipment. Mărăşeşti, which was "the scene of the worst fighting, and comparable with the destruction and devastation of northern France", was the place where the hospital for the elderly with tuberculosis had beds with wire ties serving as springs, patients were dressed in rags, they were covered with a brown cloth or a jute sack, and instead of a pillow, they used an uncovered board. "To complete the cheer and comfort of the room, at one

[35] "The March of the Red Cross", *The New Red Cross Magazine*, August 1919, 81.

end of the ward was placed a pine coffin, which I think would be tempting to all of them. God knows what they had for food if they had any!" [36]

The members of the American Red Cross committees fought epidemics, opened schools for those maimed in war, and established factories for the manufacture of artificial limbs. As Lt. Col. Henry W. Anderson, in charge of work in the Balkans, stated,

> The American Red Cross is doing more than merely distributing supplies. By their presence and example, Red Cross workers are inoculating in the people of the Balkan countries new ideas of thrift, self-help and cleanliness, which must have a lasting influence. Through its activities the Red Cross is helping to improve the spirit and morale of the of the Balkan people, who have suffered severely from poverty, sickness and misery arising from the war. Americans out here are giving the unfortunate inhabitants of these countries, not only that material assistance which they themselves are unable to provide, but that stimulus to greater effort and desire to improve their living conditions which must come from contact with the representatives of larger and more progressive nations[37].

Professor Charles Upson Clark was one of the most essential authors across the Ocean who wrote about interwar Romania. At the invitation of the Bucharest Government, he made his first visit in 1919 so that by 1940, he would return eight times and hold conferences at the country's universities. In 1922, he published the volume *Greater Roumania*, in which, among other topics, he addressed the aid offered to Romania by the USA after the First World War. The data he used is based on official reports provided by Professor Thomas H. Dickinson, who was part of the American Relief Administration, and Edward W. Coffin, of the American Red Cross; some of those involved in the Romanian mission were quoted in the text of the volume[38].

A first impression that Clark retained was related to the two sources of disaster in Romania after the war: on the one hand, in the area occupied by the Germans during the conflagration, the country had been looted, and the

---

[36] Clara D. Noyes, "The Red Cross", *The American Journal of Nursing* 19, no. 11 (August 1919): (866–9) 866.

[37] Mary Kendall Hyde, *Girl's Book of Red Cross* (New York: Thomas Y. Crowell Company Publishers, 1919), 145.

[38] Clark, *Greater Roumania*, 393.

goods confiscated by the occupiers, while in the part where Romania had resisted, in Moldova, supplies were insufficient due to the large number of Romanian and Russian refugees and soldiers. In the same vein, Romania's export sources, such as oil, salt, or wheat, were generally in the occupied territory. Thus, the American observer pointed out that the summer of 1919 represented a new danger of famine, as the disaster following the conflagration had not been overcome. Moreover, transportation was also in a deplorable state, which made help from the neighboring countries, if any, difficult to achieve. In reality, however, as observed by the members of the American mission, such relations "did not exist and do not exist at present. Each country looks with suspicion on its neighbors". On the one hand, the frontiers were not yet established between them, which placed them in competition, and on the other, they were afraid that the trains that would have brought such supplies would also be detained and never returned. The post and telegraph did not work, the scant surpluses that existed could not be moved from one part of the country to another, while the Romanian government, either because it was not interested in the peasants, who made up four-fifths of the country's population, or due to the lack of exercise of power, did not resolve the situation[39]. The Romanian government constantly collaborated for a better organization, but despite this, as the members of the American mission highlighted, supervision was always needed to avoid the misuse of supplies. Shipping was still complicated in 1919; there were surpluses of salt, timber, or petroleum products, but economic life was not restored. The 1919 harvest was expected to be sufficient for that year, and the 1920 harvest was foreseen to bring substantial income from the export of wheat and other grains. The education system did not exist in many counties, where there was only writing paper. The danger of Bolshevism was not seen as imminent, and protection was considered to come from Romania being an agrarian country. However, in parentheses, Charles Upson Clark wrote that Russia, which was already Bolshevik, and Bulgaria, which had many sympathizers, were agrarian countries, as was Romania. Regarding the relationship between the peasants/poor people and the rich, the Americans observed that the latter exploited the former[40].

Returning from Paris, Queen Marie wrote in her daily notes that on 25 April 1919, she welcomed Captain Green at Cotroceni, who gave her details

[39] Ibid, 394–5.
[40] Ibid, 398-9.

about the food supply and who was going to tackle the issue of the children because "the Americans donate 50,000 dollars per month for the children!" [41]. Other meetings, consultations and visits ensued with the American doctors in villages far from Bucharest, where they cared for patients affected by exanthematic typhus and fed the starving population. "Dr. Baynes performs this along with others. He works with a lot of heart and does a wonderful job, he is jovial and happy about what he does, and the peasants love him very much"[42]. At lunch on 5 May, the sovereign received a small American delegation led by Charles Vopicka, the American minister in Bucharest, who also brought the news that Green would be replaced "much to Carol's regret and "chagrin" on my part"[43]. Then, after the dinner on 14 May, the queen wrote about a large reception in Cotroceni in honor of members of the American Red Cross who worked throughout the country[44], and a few days later, she mentioned that she left with Irène and Anderson for a horse-riding game[45].

Captain Joseph C. Green was the first leader of the American Aid Mission (ARA) in Romania and organized the base in Bucharest and the regional centers in Constanţa, Galaţi and Brăila. Then, after Green was appointed head of the mission in Armenia, Colonel William N. Haskell led the mission in Bucharest. The main activities involved work related to helping children in need, providing food in various counties, administering aid activities, and encouraging the exchange of goods; thus, the situation would improve, facilitating the transfer of money from the United States to Romania. Out of all, the work benefiting the children was the most important. In the first phase, the Hoover mission allocated 220,000 dollars for children in Romania, after which, in April, it increased to 500,000 dollars as a donation from the US for Romanian children. If from the US side, Captain Green was nominated for the Children's Aid Mission, from the Romanian side, Queen Marie became the President of the national organization dedicated to helping children, and the executive committee included various members of the Romanian government, representatives of the American Red Cross in Romania and the Allied Governments[46]. The Romanian institution that took care of the children was the "Protection of War Orphans"

[41] Maria, Regina României, *Însemnări zilnice*, 163.
[42] Ibid, 170.
[43] Ibid, 171.
[44] Ibid, 177.
[45] Ibid, 179.
[46] Clark, *Greater Roumania*, 404.

Society[47], which did "an excellent job", according to American reporters, especially in Moldova, where it cared for approximately 100,000 orphans, placed with families that the institution subsidized, in addition to 25 other orphanages with 5000 orphans. Since the arrival of the American mission, conditions have also improved for these children[48].

In their work to help children, the American mission (American Relief Administration) collaborated with the Romanian authorities, establishing the Romanian Association for the Aid of Children, later nationalized under the name of the Prince Mircea Society, under the queen's patronage. In 1919, the Mission offered one meal daily for 202,800 children in 531 canteens throughout Romania[49]. On 21 May 1919, 49 canteens were established by the Romanian Association for the Aid of Children. Ten were operating then, with another 35 starting on 27 May. At that time, the Romanian Association for the Aid of Children fed 2890 children and nursing mothers (about 50 were nursing mothers). The canteens were equipped with tables of food needed to reach 750 calories for 100 children in a week. The Romanian Government contributed 100,000 lei to the Association, while private donations were initiated by Princess Cantacuzino, who deposited 5,000 lei on 20 May 1919. The Romanian Association for the Aid of Children sent the prefect the amounts needed in each county. They ranged from 100,000 to 300,000 monthly. Thus, according to the cited report, it was estimated that the Association could feed 432,000 children with 750 calories per meal for three weeks. If the number of calories was reduced to 500, 580,000 children could be fed. If infants were taken separately, 7,900,000 children could be fed during this period.

> Our policy is to so cover Roumania with a network of Roumanian organizations for the Children's Relief that it will make no difference when we pull out of this country. Our main idea has been to make a self-reliant Roumanian organization which will endure [...][50].

[47] On the role of the "Protection of War Orphans" Society in the organization of the institutionalized national system, see Nicoleta Roman, "Orfanii Primului Război Mondial: asistența socială și definirea unui statut", in *Copilării trecute prin război. Povești de viață, politici sociale și reprezentări culturale în România anilor 1913-1923*, eds. Cătălina Mihalache, Nicoleta Roman (Iași: Editura Universității A. I. Cuza, 2020), 133–60.

[48] Clark, *Greater Roumania*, 408.

[49] Ibid, 398.

[50] Ibid, 400–1.

Meanwhile, the members of the American mission noticed an improvement in the food situation in Romania. Food that had been hidden for a while was being put up for sale, and prices were beginning to decrease due to the abundant harvest and the belief that the population could make it through until the next harvest[51].

At Galati, the canteen was opened in February 1919, while it was already feeding 750 people a day in March. Afterward, another canteen was opened in the city's poorest neighborhood, where 1000 people were fed daily, followed by clothing distribution. In Focşani, Major Twose organized civil aid in March, set up a canteen, and "the help from the authorities was all that could be desired". The materials were sent to the mayors and transported in ox-drawn carts, followed by the American Red Cross staff, who made the distribution in a Ford truck. The local officials had lists prepared, so the process was "in perfect order"[52]. The centers in Pitesti, Buzău, Bilciureşti and Potlogi ensued. In order to reach the "devastated" towns on the Danube, the commission prepared a steamboat and a boat. Then, since the Romanians were doing well in Bucharest, the American Red Cross expanded outside the capital, in Ilfov and Olteniţa, where they found some of the worst conditions possible. Intervention methods were based either on the two canteens or through direct distribution. Where possible, a hearty soup with bread or polenta was offered daily. An attempt was made to introduce a sufficient amount of fat to compensate for the deficiencies in the diet, and alongside a garnish of dried vegetables, macaroni and beans resulted in a type of stew. The food was only received by the population that the authorities designated as needy, and members of the American Red Cross checked it. In May, there were 114 soup kitchens and 12 canteens. Food was meant only for children, and women and men were unfit for work. During April, through the 11 canteens, 990,164 portions were provided[53].

Promising the American Red Cross mission that she would review a distribution center every morning, the sovereign often spent her days on long "bumpy drives in Anderson's excellent Cadillac, visiting the wonderful work carried out in our remote villages by Americans, women and men, with noble souls. It is splendid and awe-inspiring and moves you to the

[51] Ibid, 401.
[52] Ibid, 409-10.
[53] Ibid, 410.

deepest admiration"[54]. At the end of June 1919, the visits took place around Pitesti, where "the Americans worked wonderfully". Young girls set up canteens in the most remote villages, provided clothes, and cared for the sick. Campaigns were organized to distribute food, sugar, soap, clothes, and when asked to distribute these things, the queen stated that "I enjoyed the act of giving since I could offer them lavishly, as they existed in profuse quantities". Then, at Curtea de Argeș and in the surrounding villages, along with several Americans, led by Anderson, "overflowing with joy at the thought of spending an entire day in my beloved royal company", the sovereign joined in "a very special distribution, organized by my friend Toos", where "I gave and kept giving until my arms hurt". Thus, after a full day, they all left for Bucharest, and following a road with many flat tires, the sovereign reached Cotroceni around midnight[55]. According to American reports, supplies were transported to Pitesti by train, picked up by American Red Cross trucks, taken to centers, and picked up by oxcarts. In Argeș alone, 45 canteens were established, distributing 1,400,000 portions of soup. In May, a canteen was opened in Titeşti, in the mountains, 90 km from Pitesti, a challenging place to reach, where a third of the population had mental problems[56]. In the Buzău area, Raymond W. Baxter, helped by the nurses Marion Evans and Katherine Wickham, saw to it that people from over 300 villages and surrounding towns were treated in order to stop the epidemic; in the hospital, they cared for 105 patients with smallpox, typhus, and other diseases. Until the arrival of the American mission, the diseased slept on bare boards and had not eaten for several days. There were no doctors or medicines. However, a tragedy was also avoided here, as eventually, there was only one recorded death[57].

In August, the queen reported a trip to Ciorogârla, where the atmosphere was the same: "these distributions of goods were carried out lavishly, and it was astonishing to witness the American Red Cross supplies; they were inexhaustible, limitless". Everything was arranged by the same Toos, "as artistically as possible" for the nuns and the "tattered gypsies"[58]. The American mission immortalized all these moments in an impressive collection of photographs hosted by the Library of Congress today. The Queen

[54] Maria, Regina României, *Însemnări zilnice*, 182.
[55] Ibid, 226.
[56] Clark, *Greater Roumania*: 414–5.
[57] Ibid, 413–4.
[58] Maria, Regina României, *Însemnări zilnice*, 259.

herself noticed the Americans' appetite for photography, stating that, despite the scorching sun, with "royal patience, I submitted to exposing my face in such a way that La Voy could take innumerable photographs"; for the sovereign, this was her way of thanking them. She understood that, on the one hand, Americans were impressed by these picturesque images and loved photography, and on the other hand, their help was part of a program to promote America and that they, Americans, "love propaganda". Nothing seemed more amusing to the Queen than the efforts undertaken by "good old Anderson" to appear in as many photographs as possible[59].

After a few days, the queen and the Americans arrived in Giurgiu, which hosted a canteen that fed 2000 children daily, and where their "excellent publicity man" also had them distribute the goods in the sun so that the photos could come out well[60]. Under such conditions, it was unsurprising that Americans from the Hoover group visited the sovereign in Sinaia intending to produce a film entitled "The Queen in Her Environment". Thus, what followed was another series of photos in the most attractive places, along with the children, her greyhounds, and obviously some Americans. The little photographer, the queen remarked, was "very ugly, yet very intriguing"; he had been in the Russian campaign, then also in the Russian revolution, in the front lines, with the camera, coming back wounded. On this occasion, at the table, the sovereign gave a speech in which she supported Romania's cause and emphasized: "how hurt we were by the attitude that Mr. Hoover expressed against us"[61]. In fact, a few days later, on 30 August, through one of the officers on mission in Romania, Queen Marie sent Hoover a harsh letter in which she expressed her indignation at the way Romania was treated, especially as she considered the official American "at the head of those who attack my country".

> I am writing to the man of whom Colonel Boyle spoke, the man who in Paris lent an ear to the story of the great struggle I fought with my people, and I ask only this: be honest with us, consider our point of view as well; not only that of the enemy. Only then will you understand my indignation and agony.

[59] Ibid, 260.
[60] Ibid, 266.
[61] Ibid, 271.

Regarding the incredible accusation related to the looting of Budapest by the Romanian army, the sovereign tried to mitigate it by outlining a context that would explain that behavior: "if there were a few cases of robbery, I would ask you to cite an army that never robbed and please bear in mind that the *common man* in our army is the peasant who for the last two years has witnessed everything he valued (being taken away from him) until he became a beggar and his country was impoverished, left at the mercy of all those who wanted to impose harsh conditions on us which actually suited their own purposes[62].

During this time, relations between the various American leaders in the mission were not at their best, and all these tensions also reached the Royal House. From the queen's memoirs, we learn that Haskel, from the American Food Commission, did not get along with those from the Red Cross, which resulted in him trying to oust Henry Anderson, a fact which was obviously not to the sovereign's liking[63]. Then, regarding "Hoover's Americans", the queen pointed out that they were the rivals of the American Red Cross, and she had to find a balance between the two missions. Anderson labeled those in the opposing group as "boorish Americans". An example of this would have been Colonel Amand, an officer in the American army assigned to Hoover's Food Commission in Romania. Starting from the image and temperament of this Texas officer, the queen leaves us with a description of the "boors" who were nevertheless worthy of admiration. Full of energy, "with the manners that Nature endowed him with", Amand asked questions about everything. He did not realize whether the world was offended by his answers or that he „stuck his nose where it didn't belong", but he was, as the queen assured us, "full of good will, enthusiasm, and manifested the genuine American repudiation of hardship." For him, everything had to go forward. "Never rest, exert yourself – strive and you will succeed". Albeit tiring, the Queen likes this spirit, "especially in a country where people, on the contrary, like to scatter the way with hindrances and always see what *cannot be done*, instead of pursuing what *can be done*. For Amand, there is no such thing as *it cannot be done*", the sovereign wrote admiringly in her diary. "Impossible" was the word that this officer did not seem to know. His dream was "an organization in the whole country that would amaze the world as to what the Romanians can do with

[62] Ciupercă, *Din problemele României anului 1919*, 222–3.
[63] Maria, Regina României, *Însemnări zilnice*, 220.

the *help* of the Americans, but this must be their Romanian organization, to which all the hamlets must adhere, to which all *must* work and love to work; they must overcome difficulties and do things quickly and pervasively at the same time'. Thus, for Queen Marie, this tall and slender infantry officer, wearing a cowboy hat and displaying a set of gold teeth, who declared that "there were no women as beautiful as in Romania", was a "joy" despite the differences he was causing with Anderson[64].

Against the background of the divergences between the Romanian and American sides, in the context of the occupation of Budapest by the Romanian army, to which some misunderstandings related to the exploitation of oil in Romania contributed, the Hoover mission would end its mission in Romania. Thus, on 8 September 1919, the queen stated in her daily notes that she had tea with Anderson in Sinaia, after which they took a stroll and established how he could help Romania from across the ocean[65]. After two days, Henry Anderson said goodbye, ending his mission in the Balkans. On this occasion, the sovereign and the American colonel remembered the other parting, the one in Iaşi, a year before, when the American mission left urgently "on a dreadful March morning" following the summons of the Central Powers troops. "He was sad about leaving, because America is so far away, but still, we have a good friend in him across the ocean. Of course, he was heartbroken to say goodbye. Naturally, he was leaving a large part of his heart in my royal hands!"[66]. With its 54 members spread across the country, each center serving between 30 and 40 villages, the American Red Cross was regarded as a true savior of the downtrodden after the war. On meeting Colonel Anderson, the Romanian Minister of Commerce confessed to him that without the American Red Cross, there would have been disorder and starvation in many areas of Romania. "The result was that, ever since May, the feeling of the Romanian people toward the American Red Cross was one of almost pathetic gratitude, and he went on to say that America was by far the most popular of all nations in Romania"[67]. A last meeting of the queen with the American colonel took place in Stresa, after a month, in October 1919, when "the good, faithful, sentimental, useful Anderson" visited the Ştirbey family, on which occasion he

[64] Ibid, 241–2.
[65] Ibid, 287.
[66] Maria, Regina României, *Însemnări zilnice,* 287–9.
[67] Clark, *Greater Roumania*, 409.

bid "a final farewell" [68]; however, from America, Anderson continued to send gifts to the queen, such as books or a beautiful fur rug[69].

In July 1920, Henry Davison, then chairman of the Board of Governors of the Red Cross League and the man who knew best the realities of Central and South-Eastern Europe, gave an interview detailing the disaster the European continent was going through after the war.

> There is appalling misery in the broad belt lying between the Baltic and the Black Seas to say nothing of Russia to the east and Armenia to the South. There is generally an absolute lack of medicines and sanitary appliances. Doctors, nurses and hospitals are practically non-existent, food and clothing are insufficient to make life tolerable, and disease, bereavement and suffering are present in practically every household[70].

Central and South-eastern Europe were ravaged by a typhus epidemic, with shortages of food and medicine endangering the lives of millions. In Vienna, there were dead people on the streets. Child crime was a growing phenomenon. Mortality had increased by 46 percent from 1913, and mortality from tuberculosis by 250 percent in the same year. All of Budapest was a city of misery and suffering, Davison noted, and the image could be extended from Poland to Montenegro. Regarding the situation in Romania, he emphasized that tuberculosis was spreading in an alarming, unprecedented manner, being ever-present in cities and villages. "The Romanians have met the refugee situation by establishing a military line along the Dniester River and refusing to let anyone cross it. It is thought that there may be 20,000 refugees on the other side, and no one knows what the Bolsheviki are doing with them"[71].

According to the volume dedicated to the history of the American Red Cross, we can distinguish several phases of the aid sent to Romania after the war: until 1920, there was medical aid alongside general goods, when, for several months, tons of medicine and food were unloaded in the port of Constanţa; then, in the second stage, a team of six nurses was maintained for a short time, until finally, only one American Junior Red Cross nurse

[68] Maria, Regina României, *Însemnări zilnice,* 317–9.
[69] Ibid, 375.
[70] Henry P. Davison, "The Human Crisis in Europe" (reported by Edwin C. Hill), *Red Cross Magazine*, July 1920, 12.
[71] Ibid, 13.

remained. This program was dedicated to children and was initiated by President Woodrow Wilson in 1917; after the war, he continued by involving American children and youth in the American program to support the little ones in the affected countries. The last nurse was Agnes von Kurowsky, and her role was to take care of the children in the orphanages and sanatoriums in Bucharest, Breaza and Techirghiol[72], financed by the American side. She would become one of the most famous nurses of the American Red Cross in the 20th century, without intending to do so, being the lover of the writer Ernest Hemingway during the war and the muse who formed the basis of the character Catherine Barkley in the novel *A Farewell to Arms*[73].

During her first internship in Romania, according to a letter sent to her mother, Agnes presented a program dedicated to the care of children, and the importance that the Royal House relegated even to a small delegation of the American mission was evident when she was invited to the dinner hosted by Queen Marie. What was considered an ordinary visit was a memorable evening: "we found ourselves during a great gathering of the best families, high officers and ladies of honor. We saw our American minister and some ladies of honor spoke to us in English, therefore we felt more comfortable". After a long wait, the Queen made her entrance, accompanied by Princess Elizabeth, came forward and shook hands with everyone in the room, being cordial with the three nurses, saying a few nice words to them relative to their work with the children. Then followed the meal, a recital by a Bohemian violinist and a performance by Princess Elizabeth, who sang a few songs in German and French[74].

Katherine Olmsted is another nurse who recorded a consistent testimony dedicated to Romania during the mission in Iasi from 1917-1918, and after the war. The first time she came to Romania was a real adventure, strewn with tragic elements (considering that her fiancé was dying in Rus-

---

[72] Lavinia L. Dock et al., *History of American Red Cross Nursing* (New York: The Macmillan Company, 2022), 1196.

[73] For details, see Daniel Citirigă, "Agnes von Kurowsky, Ernest Hemingway and the American Red Cross. Romania through the Eyes of a Universal Literature Muse", in *Creative Negotiations. Romania-America 1920-1940,* eds. Sonia D. Andraș, Roxana Mihaly (Cluj Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2023), 85–119.

[74] John F. Kennedy Presidential Library and Museum, Boston, *Agnes von Kurowsky Personal Papers*, Series 1. *Outgoing Correspondence*, 1918-1920, 1962-1985, Box 001, TLcc 23 June 1920, Bucharest, to Mama, 1p. [transcript] (AVPP-001-001-013).

sia) due to the harsh conditions upon returning to the USA[75]. When she came back to the United States, Katherine Olmsted spent six months at her grandfather's home in Sodus, NY, near Lake Ontario, after which, based on her experience and skills gained in World War I, in 1921 she was appointed Director of the Assistant Division of the Society League of the Red Cross. This league was founded in 1919 by the Red Cross Societies of Great Britain, France, Italy, Japan, and the United States of America at the initiative of Henry P. Davison and had the purpose of "promoting the actions and principles of the Red Cross throughout the world during times of peace". Based in Paris for six years and in Geneva for another four, Katherine visited 52 countries while holding this position. The first was Romania, where there was a patently different atmosphere three years after the end of the war. At the train station, she was picked up by an officer who led her to the Royal Palace, "really a simple white house set among trees"[76], where Queen Marie awaited her, dressed in the Red Cross uniform. Katherine was accommodated at the Palace in an apartment, where she used all the stationery to write to her friends back home.

During the first evening, Katherine recalled, there was a cozy family atmosphere, as the king was reading a newspaper, Prince Charles was smoking a pipe, joined by the royal couple's daughters. Dinner was announced with a trumpet, the table was made of mahogany, and the plates were gilded. Katherine and Queen Marie had traveled for several weeks looking for possible nurses. One evening, the American nurse accompanied the sovereign to the opera, where she was impressed that no one entered until the queen got out of the car and the red carpet was rolled out for her to enter. Then, the people also entered the building, but no one sat down until the sovereign blessed them with a gesture with her arms and the national anthem was sung. This unique relationship was also confirmed by the decoration that the queen bestowed upon Katherine, a medal issued at the wedding of the couple Marie-Ferdinand, with their portraits engraved on it. Yet, for the representative of the Red Cross, the most valuable thing would be the small iron cross she received from the sovereign for the work done in a makeshift hospital at a monastery. After leaving Romania, Kathe-

[75] For details, see Daniel Citirigă, "«O țară a nenorocirii și a morții»: România văzută de membrii Crucii Roșii Americane în Primul Război Mondial (1917-1918)", *În căutarea celuilalt. Diplomație, război, memorie. In Honorem Ileana Căzan*, eds. Mioara Anton, Georgiana Țăranu (Târgoviște: Cetatea de Scaun, 2024), 201–30.

[76] NARA, https://catalog.archives.gov/id/2662064?objectPage=13.

rine Olmsted was also decorated by other officials and crowned heads from Europe, but they were only briefly mentioned. The story behind them was not detailed, and in the brochure prepared for publication, only the decorations of the Royal House of Romania were shown, next to the one offered by King Albert of Belgium[77]. All in all, Katherine stayed in Europe for 12 years and resigned from the Red Cross in 1927. All the medals were displayed at the Alumnae House of The Johns Hopkins School of Nursing in Baltimore in honor of one of the most successful alumnae. She would die in 1964[78].

Figures and statistics are relevant to grasp the entire process behind the aid preferred from across the Ocean. According to American reports, between 1 December 1918 and 31 August 1919, the Allied and Associated Governments of Romania provided over 244,000 tons of food worth approximately 60 million dollars. Almost half of the total had been made available by the United States of America, and 1,500 tons of food were provided to Romanian children free of charge by the American Relief Administration from the resources of Congress, while the funds to support credit operations for Romania were obtained from the resources of the US Treasury. In addition, to round off the amounts related to Romania's requirements, the Canadian Treasury opened a credit line until the end of the grain harvest[79]. The final calculation shows that the value of the supplies bought and sent directly from the USA to Romania was 64,528 dollars, while those produced and sent to Romania were worth 1,374,119 dollars, to which those sent from the headquarters in Paris were added, worth $801,086, resulting in a total of $2,240,733.66. The American Red Cross contributed to 273 hospitals, 55 infirmaries, 51 orphanages, 30 schools, 74 other institutions in Romania and 1921 villages. 344 canteens were opened, offering 6,886,913 portions. The American Red Cross calculated that it helped 663,578 people in Romania with food and clothing [80].

The missions of the Red Cross saved hundreds of thousands of children and people without any help after the war, and the doctors and nurses who crossed the country in Ford cars became the symbol of power across the Ocean. King Ferdinand, in a letter of thanks, stated that:

---

[77] Ibid., https://catalog.archives.gov/id/2662064?objectPage=15.
[78] Ibid., https://catalog.archives.gov/id/2662064?objectPage=28, *Alumnae Magazine* 67, no. 2, 47.
[79] Clark, *Greater Roumania*, 405.
[80] Ibid, 418.

> [...] if it wasn't for the help of the United States, Romania would have starved. The name of the American Red Cross will forever be blessed in my country. They labored with unceasing energy among the poor and afflicted, showing a spirit of self-sacrifice and devotion, of which I cannot speak highly. They reached the most hidden places, taking care of the sick, dressing those without clothes, feeding the hungry, bringing hope and comfort to thousands of suffering people[81].

At the end of the chapter devoted to American aid in the aftermath of war, the analysis of H. W. Dunning, the American official who assessed how Americans were perceived in many states, is highlighted. In this regard, in June 1920, he published the text *The Unpopular American*, where he stated that, despite what those across the Ocean believed, there were enough states where the Americans were not well regarded, even if they contributed decisively to winning the war and then brought humanitarian aid to Europe. In his view, as expected, America was popular in the small, newly created states of central and south-eastern Europe—Lithuania, Latvia, Estonia, Poland, Yugoslavia, and Czechoslovakia—or in those of Asia, among the Arab peoples from Mesopotamia, Yemen, Palestine, or the Armenians. Dunning claims that four factors were responsible for this result: the first was the outcome of the war and the fact that America supported the cause of the small nations at the peace conference; the second was the American aid provided by the Red Cross, and the Hoover Mission; third, the physical assistance supplied directly by Americans to those affected during and after the war; and the fourth factor consisted in the products that were sold and the credits offered to these states[82].

In this context, after the next level of appreciation of the Americans was also mentioned, the medium one, among which were countries such as Serbia, Albania, Hungary, or Austria, the "curious contrast" of Romania was also presented. "The government, while outwardly very friendly, is in reality almost hostile to the American; the people, though reserved, are sincere in their respect and admiration". The source of this attitude was attributed to the ruling "militaristic party", which was said to be eager for as many conquests and annexations as possible, while "the people desire

---

[81] *Letter of thanks to the American Red Cross from the King of Roumania,* Library of Congress https://www.loc.gov/item/2017669897/.

[82] H.W. Dunning, "The Unpopular American", *Advocate of Peace through Justice* 82, no. 6 (June 1920): 204–6.

peace so strongly that they were almost lean toward the Bolshevik theory". For ordinary people, it was obvious that the help of the American Red Cross mattered a lot, Dunning also asserted in his analysis[83].

"The Youth Red Cross"

The American Red Cross directly contributed to developing a parallel diplomacy based on solidarity and generosity, but it was clear that it needed continuity to reach a pacifist world society. Thus, starting from the American example of the Red Cross Junior, established in 1917, the model needed to be multiplied worldwide[84]. In Romania, it was called the Youth Red Cross (Crucea Roşie a Tinerimii), and the documents prove without any doubt that the proposal for its establishment came from the American representative of the Red Cross in Romania.

Queen Marie mentioned in her daily notes that the idea of involving Romanian schools and children in acts of charity came from the American partners in the Red Cross. While in Sinaia, on Saturday, 5 November 1921, the Sovereign commented in her diary that she had welcomed Mary Moran and an American gentleman from the Red Cross Juniors, who wanted "to instill in our Romanian children the desire to be helpful by involving themselves in school actions. In fact, their actions were already „underway", the queen noted after this meeting[85]. This fact is also confirmed by a letter registered at the Secretariat of the Royal House, sent to the Queen on 24 September 1921, from the same Mary Moran, Field Director of Junior Red Cross for Romania. On that occasion, the representative of the American Red Cross expressed her wish that Romania also forms the Junior or Youth Red Cross, under the tutelage of the Romanian Red Cross,

> the development of the esprit de corp already shown among the students of the Normal Schools with which we are in contact is most encouraging and significant. Each one of these schools is to have a

[83] Ibid.

[84] For details, see Citirigă, "From American Children to Romanian Children. Post-War Dialogue and Humanitarian Aid. Case Study *Junior Red Cross News Magazine*, *Romanian - American Negotiations in Education, Science, Culture and Arts*, eds. Cornel Sigmirean, Sonia D. Andraş, Roxana Mihaly (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2023), 54–86.

[85] Marie, Queen of Romania, *Însemnări zilnice (ianuarie 1921 – decembrie 1921),* volume III, trans. Sanda Racoviceanu, Introduction and notes by Vasilie Arimia (Bucharest: Historia, 2006), 345.

> Christmas program this year for helping some of the poorer students in each school or some institution such as an orphanage, hospital etc.

In this sense, Mary Moran was going to get in touch with Marieta Balş and Anna Sevescu in order to initiate the first steps in creating the Youth Red Cross in Romania, especially since the Ministry of Public Instruction was already interested; moreover, along with the Ministry of Labor and Social Protection, the Ministry of Public Instruction vowed to help this endeavor, and part of the funds were to be made available by the League of Red Cross Societies. "For the rest we can depend on the American Junior Red Cross to make a liberal contribution towards bringing to pass another extension of this "league of the children of the world for human service". At the end of this letter, Mary Moran reminded Queen Marie that there were already Red Cross youth organizations in Canada, Australia, China, Italy, France, Belgium, and most recently, Czechoslovakia, and also expressed her hope that once in Bucharest, the sovereign will welcome her so that she could personally present to her the evolution of this matter[86].

Following these discussions came the *Call of Princess Ileana*, through which the youngest of the royal family summoned the children for "a new game", "the most beautiful" of games, namely that "of the Red Cross, our Red Cross, the children's Red Cross". The little ones were invited to write to the princess from all corners of the country, to say their names and what they did, as Ileana promised them that on a festive day, when they had nothing to study, she would call those from Bucharest for a meeting, to elect a president and vice-presidents, a cashier and a secretary, with the other cities following this model.

> We will also write to children from other countries so that we can learn from them and they can learn from us. Let us be many, many, as many as could be", Ileana emphasized in her appeal. The new organization relied on the strength of the crowd of children, "each year we should give as much as we can, asking our parents for one or two lei, two, while the rich could be asked for more […] … money that they were going to donate to the main Red Cross[87].

[86] The National Archives of Romania, Fond Casa Regală a României. Personale. Regina Maria. Secretariat, File II/84/1921, f 1–2.

[87] The National Archives of Romania, Royal House fund - Personal. Ileana. Correspondence Miscellaneous, I 52, f. 1–2.

In this context, in 1922, the Youth Red Cross *Regulation* was developed and published, defined as a section of the Romanian Red Cross. Among the declared goals were the development of a sense of solidarity among children, of camaraderie "between them and their peers, as well as the desire to become useful people and good citizens", education in the sense of physical and moral health, prevention of illnesses and suffering. Both children in schools and those who did not attend a school could become members, but they had to pay an annual fee of 5 lei. If contributions from 50% of the number of children were collected in a class, the whole class could join the Youth Red Cross. In addition to other organizational details, it was also established that the celebration of the organization was to take place on 21 May, on the occasion of Saints Constantine and Elena, in honor of Princess Ileana[88].

In January 1923, the first issue of the "Revista Crucii Roşii a Tinerimei/Youth Red Cross" was published following the mother-model in America, *The Junior Red Cross News*, which had seen the light of day ever since September 1919 [89]. Through a magazine dedicated to children, an attempt was made to create a spirit of collaboration, help and generosity from the earliest ages. The idea dates back to when President Woodrow Wilson initiated the adjacent American Red Cross program, namely the *Red Cross Junior*. Wilson hoped not only for a League of Nations based on member states but for a society of nations based on their people and, above all, their children, who, educated in the spirit of global communion and communication, could prevent a new world war. In this context, the American influence was evident from the very first issue of the magazine. Moreover, in the *Committee of the Youth Red Cross Section,* in addition to President Anna Sevescu and the vice-presidents Dr. Kaminski and Ioan Stănculeanu, there was also Maria Irina Sturdza - Delegate of the steering committee of the National Red Cross Society of Romania, a representative of the Ministry

[88] Crucea Roşie a Tinerimei. *Regulament* (Bucharest: Institutul de Arte Grafice „Antonescu", 1922): 1–8.

[89] It is worth mentioning that even before the great conflagration, Romania had a magazine dedicated to children. In Bucharest, it was issued between 1913 and 1925 (with an interruption between 1916-1919, caused by the war), the *Revista copiilor şi a tinerimei*. For details, see Ramona Caramelea, "Imaginile războiului in 'Revista copiilor şi a tinerimei'", in *Copilării trecute prin război. Poveşti de viaţă, politici sociale şi reprezentări culturale în România anilor 1913-1923,* eds. Cătălina Mihalache, Nicoleta Roman (Iaşi: Editura Universităţii "A.I. Cuza", 2020), 51–72

of Public Education, seven members holding an organizational role, plus Viola Jones, an *American Red Cross Delegate*[90].

Thus, the Romanian "sister" of the magazine dedicated to children had the same characteristics as the one across the Ocean, promoting both national and universal themes, with peace as the ultimate goal. This is obvious from the very first article, from the *Red Cross Song of the Romanian Youth*, signed by Isabela Sadoveanu, the director of the "Elena Doamna" Normal School for Girls. As it was written as a hymn, the little readers had to know that:

> It is our holy duty/ That for everyone and at all times/ The commandment of our life should be: / In service ready for the country […]. Living a life without stain/ Under the Red Cross humanity/ In times to come/ Let there be Peace and Brotherhood[91].

Like other institutions and projects related to the Red Cross, this one was also built, enlisting the help and influence of the Royal House of Romania. The first pages of the magazine contained the message of Queen Marie - "Children who love and help each other are my children", followed by the photo and message of Princess Ileana, who wanted to establish the Youth Red Cross – "Romania hails children from all around the world and will strive for the high goal of the Youth Red Cross with their help"[92]. In the same vein came the message of Anna Gr. Sevescu, the Youth Red Cross's President, clearly explained the institution's purpose. First of all, starting from the model of Christ who asked to help your peers, Sevescu asked that those children with more means should help the needy. The examples she listed were of children in America: the Red Cross in Chicago raised money and sent more than 10,000 poor children to summer camp, while those in New Jersey raised money to buy milk and clothing for children in orphanages; others held theatrical performances and concerts, the girls sewed, embroidered, and knitted stockings. In conclusion, using the saying that would become the motto, *One for Another*, Sevescu appealed to the children and young people in Romania: "make haste now, let us all gather around

[90] *Revista Crucii Roşii a Tinerimei* 1, no. 1, January 1923, 12.
[91] Ibid, 2.
[92] Ibid, 3.

our beloved Lady, let us join hands in the big hora, so big that it can encompass the whole country. God help us!"[93].

What "One for Another" meant when talking about helping children was explained with the example of the students from the Secondary School for Girls in Constanţa, who,

> with an open, loving, giving heart, took on the task of taking care of the weak, the poor, somehow adopting the orphaned children from Dragalina in Constanţa. Groups of twos, threes, fives each took on a small child of their own, to pamper them, to love them, to give them the impression of a family, who, from afar, follows them in life and somehow replaces what cruel fate did not give them: the love of a mother[94].

Izabela Sadoveanu, Director of the „Elena Doamna" Normal School of Bucharest, also published a text about how the first steps were taken in the field of school solidarity in Romania. From its ranks emerges the atmosphere in the Romanian post-war school, dominated both by the principles of the old world and by the scarcity created by the conflict, the indifference and inertia of the authorities, and hence a particular moral decay. When she was appointed headmistress at „Elena Doamna", in 1919, she set out to change the approach related to the student, considering that "it is a real sin to raise our children only in fear of punishment, without love, without resistance to physical and moral evil, without the light of an ideal of service and help for their peers". The model she referred to was also the American one, meant to achieve what was considered to be barely minimal across the Ocean: bodily hygiene, orders that would create daily habits and lead to comfort and physical health. But all this was difficult to achieve in the realities caused by the trauma of the war. As the author of the article recounted, in those moments of disappointment came the news of the help from across the ocean, sent by the American children to the Romanian children, "shedding light about the spirit in which the children from America strove to come to our aid", which represented "a ray of light in the moral life of the school". Thus, it was possible to organize the children's Red Cross in classes, each with its own program, and all of them were led by a general committee that included teachers and members of the Romanian Red

[93] Ibid, 4.
[94] Ibid, 12.

Cross, together with the "Miss president of the American Red Cross delegated to us"[95].

Tiberiu Crudu, the director of the Normal Teachers' School in Botoșani, drew attention to the fact that few people in Romania knew that in America, there was a "Children's Red Cross" from the funds of which significant sums were spent for the regions of Western Europe, but also poor students from countries such as France, Belgium, Italy, Czechoslovakia, Poland, Austria, and Romania. In his opinion, the force of the ten million children on American soil would be felt increasingly as they learned from a young age to work for the benefit of humanity. To get there, it was necessary to promote friendship and sympathy for other peoples so that:

> […] based on these friendships and sympathies it is hoped to find the way that will eliminate wars and establish lasting peace throughout the world. Those who understand each other, as children, will understand each other even better, once they mature into adulthood.

In order to build these friendships, correspondence, that is, letters between Romanian and American children were necessary. The teacher from Botoșani described how this process would work: a school in Romania would write to a school in America monthly, and the message was to be addressed from class to class, not between students, individually. A school that had six classes sent six letters a month. But not even these were uncontrolled, as it can be concluded. Tiberiu Crudu emphasized that "these letters, having an instructive and educational purpose, must be written, of course, under the supervision of teachers, because students often slip, either in banalities or in all kinds of nonsense". In fact, according to the statement of the afore-mentioned teacher, the Americans, "being practical people" would have indicated what would interest their children more, namely the history of Romania, stories from the people, customs, and funny events. Also, they would be interested in the studies and games of children in Romania and the way Romanians spent their holidays and celebrations. They would have liked to receive photos and illustrated books with schools and important buildings; they were particularly interested in the «admirable national costumes worn in Romania», as across the Ocean, they

[95] Izabela Sadoveanu, "O rază de lumină în școală", in Ibid, 13.

did not possess such colorful costumes, "so beautiful in shape and with such an important historical past". Last but not least, the American children wanted samples of the objects made by the schools in Romania, so instead, they would also send samples of the objects handcrafted by them. In conclusion, stated the director of the Normal School in Botoşani,

> one can easily see the practical and educational significance of this society of children in America, worthy of being followed, because it gives us tangible examples, not theoretical ones. The day when every country has such societies of children, there will of course be less misery in the schools and more confidence in their future[96].

In the pages of this first issue of the magazine, there were also some photos of demonstrations of children and young people from other countries, the first being those from America, "crossing Fifth Avenue in New York", or photos of the concrete results of aid and education in the spirit of the Red Cross. In this sense, there was a photo of a member of the Youth Red Cross from a vocational school working on a spinning wheel, another photo of five boys from Bucharest working on postcard albums, which were to be distributed on New Year's Day to the children of the Children's Hospital, and last but not least, a photo of a group of 450 children on a camp by the seaside, where they were sent for recovery, the trip being paid for from the "Princess Ileana" fund[97].

The Royal House of Romania's presence in the Youth Red Cross organization was evident, especially since the idea of the establishment came from Princess Ileana. In 1922, she appealed to children from all over the country to donate one leu each to help poor children; upon realizing the campaign's success, she returned with a new message to lay the foundations of the youth organization as a branch of the main Red Cross. Thus, on 28 January 1923, in the halls and courtyard of the Ministry of Foreign Affairs, thousands of children, accompanied by their parents and teachers, gathered to participate in the founding meeting of the Youth Red Cross in the presence of Queen Marie and Princess Ileana, the latter being the honorary President of the newly created organization[98]. In the message published in the pages of the *Youth Red Cross Magazine*, Princess Ileana thanked

[96] Tiberiu Crudu, "Corespondenţe între şcoli", in Ibid, 14.
[97] Ibid, 11–16.
[98] "O dorinţă împlinită", *Crucea Roşie a Tinerimei*", no. 2–3, February–March 1923, 19–21.

the children for participating in such a large number at the constitutive meeting and expressed her hope that they understood its purpose: "Think, how great it would be, if, in time, other countries would learn to play our Children's Red Cros" game from us. […] Let us all be brothers and sisters in our game!". At the end, she signed off, "Your sister from Cotroceni"[99].

The American Model

Not coincidentally, as stated above, a representative of the American Red Cross was part of the organization's committee, and, as President Anna Sevescu declared at the inaugural meeting, Viola Jones helped the Romanian society both with advice and money[100]. In her speech, after providing some examples of the mobilization of Romanian children, Ermina Kaminski, vice-president of the Romanian Youth Red Cross, also spoke about children in America, "the country of initiative". In the U.S., the children organized markets where they sold eggs, chickens, fruit, flowers, or objects they made, such as stockings, dresses, or painted picture postcards. Others organized concerts and theatrical performances. "Other children grew *sunflowers* and sold the seeds to oil mills. Others, from a village in Kensas (sic!), raised a few bushels of wheat.

> There were children who collected old items and opened a store with them, such as the Youth Red Cross Shop in Oakland, California. And the example was not only of children, as Ermina Kaminski highlighted in this model, but also of American merchants, who not only didn't get upset, but also donated to the children's shop a lot of objects […],

more or less outdated, which their more demanding clientele no longer looked for, while the children's customers - poorer and therefore more modest people – bought them with pleasure because they were cheaper"[101].

Having laid the foundations of the new organization and its magazine, the Romanian students started a dialogue with their colleagues in America, some of the letters being published both in the *Junior Red Cross News* and

[99] "Mulţumiri Princiare", in Ibid, 23.
[100] "O dorinţă împlinită", in Ibid, 19.
[101] Ibid, 21.

the *Youth Red Cross Magazine*. In the latter, we have the example of the *Santa Cruz Superior School in California*, whose students thanked their Romanian counterparts for their letters and for "the descriptions you gave us of your school life". From Romania, the letters contained both an air of duty, a desire to be grateful to America, and a sense of national pride. For example, from Oradea-Mare, one of the students wrote that behind that letter was the desire to know other children from other countries "and to love them", while in another message, also from Oradea, they talked about the Romanian peasants, who were described as "cheerful" with

> hearts full of joy when they see the golden wheat under the rays of the sun; when they see the flowers in the fields, especially the red poppies; when they see the swallows soaring to the sky and the partridges fleeing through the wheat frightened by the reapers; when they see all the miracles that tell them about God's love for people.

The message was signed by "a friend who sympathizes with you, even though he doesn't know you". From Galati, the American friends were asked not to forget that "far away, between the banks of the Danube, the Dniester and the Black Sea, there is a people eager to know you". From Arad, "we ask God to fulfill our wish: a deep friendship to unite all children from all over the world", while from Constanța, "we say with all our hearts: long live the friendship between us"[102].

The fact that connections with America were a priority is revealed at the beginning through the exclusivity of the destination across the Ocean and the number of connections. In the February-March 1923 issue of the "Youth Red Cross Magazine", a brief summary of this transatlantic dialogue was listed: from the Boys' School in Constanța - 5 letters to different schools in America; from the Girls' Secondary School in Constanța, 6 letters for First District School Chattanooga, Tennessee: from the Girls' Normal School, Botoşani - 6 letters for Santa Cruz High School, California. Another 58 letters from schools in Piatra Neamț, Craiova, Brăila, Galați, Botoşani and Turnu Severin were on their way to America. From the Techirghiol Sanatorium, Constanta, 42 postcards were sent to Public School No. 15 in

[102] Ibid, 29.

New York, while from the same New York school, 4 letters reached Techirghiol[103].

At the end of this article, the teachers appealed to all schoolchildren to continue writing to get to know other students: "everyone should write a letter to their American comrades". The Romanian language teacher or the managers were to choose the best one and send it to the headquarters of the Red Cross at 20 Academiei Street, from which point it was translated and sent on to America. And in order to be more pleasing to their overseas colleagues, it was recommended to use the "American portfolio", i.e., "an album with illustrations, drawings, maps, brands, sewing samples, photographs, etc., chosen skillfully and intended to make a region or a country as well-known as possible". Each school had to make an album, and each class had two sheets, so if a school had eight classes, the portfolio would have 16 sheets. One school, it was said, could talk about the city, another about the surroundings, another about history, mostly through illustrations and drawings, and less through writing. Such portfolios had already arrived from America: from Santa Cruz High School, California, 1 Portfolio for the Normal School for Girls "Despina Doamna" in Botoşani; from Odin's School, Minnesota, 1 Portfolio for the "Jianu" Girls' Primary School in Bucharest; from Chattanooga, Tennessee, 1 Portfolio for the Constanta Girls' Secondary School; from Center Primary School, Conn. Roxbury, 1 Portfolio for the Girls' Primary School from the "Elena Doamna" Asylum in Bucharest[104]. We learn about what such a Portfolio looked like in the end from the initiative of the "Jianu" school in Bucharest, Zoe Vasiliu, who put the girls in the school in correspondence with their colleagues across the Ocean and sent an album to the headquarters of the Red Cross, which had the role of depicting an image of Romania to the readers. Thus, it consisted of: 1. A series of photographs of members of the Royal Family. Next to the postcard depicting H.R.H. Queen Marie in the national costume, a miniature Banat costume. 2. Photos of the school and groups of girls 3. A photo of the girls in a hora, accompanied by the text of the poem "Hora" by E. Nicolaide 4, Postcards from Greater Romania 5, Lace patterns 6, Drawings made by the grade 1 students, reproducing a peasant house, a jug, a lever 7, Colorfully painted Easter eggs. 8. A series of letters describing the Cernica

[103] "De vorbă cu cei de departe – prin scrisori", *Revista Crucii Roşii a Tinerimei*, no. 2–3, February–March 1923, 28–29.

[104] Ibid.

and the Curtea de Argeş monasteries, 9. A series of napkins with miniature drawings adorned with Romanian motifs[105].

It is indisputable that the themes preferred by the Romanian children, most likely at the suggestion of the teachers, were those related to popular traditions. The adherence to Christianity also played a crucial role, and this component was also presented from the popular perspective. In a letter dedicated to the "beloved American colleagues", the 4th-grade students from the Normal School in Craiova presented one of the most common symbols: the cross shrine. This was found throughout Romania, described as the element that kept the hiker shaded in the summer and protected him from the rain when necessary. Furthermore, the crosses and triangles were Christian symbols reminiscent of the crucifixion of Jesus Christ, but, as the students from Craiova pointed out, the objects placed on graves were crosses, while the ones on the side of the road were triangles. The latter had a painting each and the names of those who financially supported its building were written on them. The explanation for why there were so many would have to do with the country's peculiarities, which boasts a lot of oak wood, but also with the concerns of the Romanian peasant, who could no longer work the land in the winter and stayed at home, carving wood.

> The three-pointers are placed: on the place where someone was struck by lightning, on fountains, bridges and in historical towns or villages where a battle took place. It is the belief that when someone makes a cross shrine and puts it in the field, where roads intertwine, his sins are forgiven. We often see a large number of crosses by the fences, also placed for the forgiveness of sins […][106],

as they concluded the presentation of this tradition, expressing their hope that their American colleagues would also write about the traditions from across the Ocean.

Throughout this period, not only letters but also gifts were sent from America to the Romanian students. In December 1923, on the occasion of Christmas, the American Youth Red Cross sent its counterpart in Romania 5,000 boxes of toys that were distributed to poor children in orphanages, hospitals and clinics, and students from primary and secondary schools took care of their distribution. Thus, the gifts from America reached: Breaza

---

[105] "De vorbă cu cei de departe (Corespondenţă între şcoli)", in Ibid: 45.
[106] "Corespondenţa între şcoli", *Crucea Roşie a Tinerimei* I, no. 5, (May 1923): 56-57.

- National Houses - 300 boxes; Techirghiol- Sanatorium C.T.C – 200; Constanța, Secondary Girls' School for the Dragalina Orphanages, "Grănicerul Muşat" and the local hospital - 400; Botoşani - 200; Tecuci – 100; Câmpina - 300; Cluj – 100; Sibiu – 200; Bârlad – 100; Chişinău – 200; Cernăuți – 100; Galați 100; Bacău – 100; Iaşi – 200; Craiova – 200; Turnu-Severin – 200; Bistrița Orphanage – 50; Olăneşti – 25; Roman – 50; Balchik – 25; Hotare Commune – 50; Sfântul-Gheorghe – 100; Arad – 200; Alba-Iulia – 100; Zostaona – 100; Hotin – 100; Ismail – 100; Sighetul Marmației – 100; The Jewish community of Bucharest – 200; Bucharest Children's Hospital – 400; „Lazăr" High School in Bucharest – 400; a reserve kept at the Red Cross to give rewards to members – 200; Total – 5000 boxes[107].

As a sign of thanks, the letter attributed to one of the witnesses to the children's joy was published, where, after emphasizing "how much magic and how much happiness those boxes brought with them", the author launched into a small philosophical monologue regarding the usefulness of toys in the lives of children.

> The child's abilities and the most intimate dispositions of his soul can be perceived from an early age while he is playing. As soon as the child moves, he plays, even if he doesn't have toys, but the need for toys is so great that he tries to make them himself when he can't get them from anyone.

Then, the mental development of children was discussed, and the author of the letter stated that "some claim that the intellectual inferiority of countryside children is largely due to the fact that they do not have toys like city children". In this sense, the toy was seen as "the starting point of an entire fiction" because it would not be just a piece of wood or a doll but a child. The Bistrița Orphanage superior, where they could not afford to buy toys for the children, wrote that the little girls did not let go of their dolls either at church or at dinner, while some wanted to take them with them even to the bathroom. Such testimonies were collected and sent across the Ocean as a sign of gratitude[108].

The students from the "Traian" High School in Turnu Severin received a letter from their colleagues in Washington at the "Business High School" in which they were informed in detail about the construction of the "Stone

[107] "Darurile Copiilor Crucii Roşii Americane", *Revista Crucii Roşii a Tinerimii* II, no. 10, 12.
[108] "Copiilor Crucii Roşii Americane", in Ibid: 13.

Mountain Memorial". It was to contain a sculpture in the mountain, representing the armies of the 13 American states that fought for independence, and beneath it, the granite was to be hollowed out to create a so-called "Memorial Hall", where they were to hold "in perpetual remembrance the archives and relics of the Confederate army"[109].

At the same time, the students from the Girls' Primary School No. 17 in Bucharest exchanged works with the students from the primary school in Riverton, Wyoming, the latter sending drawings and cutouts, even a herbarium with local plants. The Romanian students noticed that these small works also had educational messages inside them, such as "I drink a glass of water every morning", "I drink at least four glasses of water every day" or "I never drink when I eat". Another drawing showed two children playing with balloons that read 'Drink milk' or 'Be neat and clean', 'Eat slowly', 'Eat light food, brush your teeth'. According to the director of the Romanian school, the students from Bucharest sought to show "what is specific to our nation". In this sense, a map of Greater Romania, made by the students, a miniature national costume, as well as the uniform apron of the students, were sent to America. Postcards depicting portraits of the king and queen, as well as types of Romanian peasants, the Curtea de Argeş monastery or houses in the Romanian style, were attached to several cardboard boxes. A collection of inked red eggs and a herbarium were also sent. All this was accompanied by a letter addressed to the students of Riverton, in which the students from Romania wanted to emphasize that, although their country was small compared to America, it was still rich and beautiful, and in order for them to understand how difficult it was to reach this stage, in which the Romanians were united, the students wrote a short history of the unification war[110].

The American Youth Red Cross was also involved in practical actions to support Romanian children, even after its effective withdrawal from Romania. Thus, in 1926, a dispensary from Bucharest maintained through the contribution of the organization across the Ocean was featured in the *Youth Red Cross Magazine*. It had been operating since 1924, intending to keep track of the conditions in which children lived at home, as it had enlisted the help of a nurse who visited them; other goals were stopping those with tuberculosis from going to school, strengthening those vulnerable to

[109] "Corespondenţa între şcolari", *Revista Crucii Roşii a Tinerimii* III, no. 3, January 1925, 47.
[110] "Şcolile româneşti cari au răspuns celor din America", in Ibid, 48.

tuberculosis, taking care of the syphilitics and preventing students from contracting contagious diseases. In the process, the findings were worrying: only 60% of the children were well developed, 128 children had rotten teeth, 369 had swollen lymph nodes, 167 had too small tonsils, 43 were suspected of tuberculosis, almost half seemed vulnerable to this disease, 3 already had tuberculosis in the lungs and 2 in the bones[111].

From 1923 to 1928, the Red Cross Youth Magazine was issued regularly, promoting generosity, collaboration between organizations from various countries and student dialogue, especially with those across the Ocean. All this was organized under the tutelage and guidance of the Royal House of Romania, as many issues of the magazine featured members of the royal family on the front page - Princess Ileana, Queen Marie, King Ferdinand, or Prince Mihai in the arms of his mother, Elena. America had a special role both in supporting the Youth Red Cross and in organizing the magazine's content. As in the American publication, *The Junior Red Cross News*, the Romanian version also published topics that were attractive to young people, such as a series of translations from works of interest, especially those of the British writer Rudyard Kipling, or they wrote about the concerns of children in other countries, poems, reading recommendations, rules for children preparing to become good citizens, actions of children in other states, etc. Moreover, information or even entire articles in the American magazine were taken from the issues published in Romania during this period, the main topic being the transatlantic dialogue of children for the purpose of a league of small nations, guided by the publication's collaborators, including well-known authors such as Victor Eftimiu, Liviu Rebreanu, Radu D. Rosetti. The fact that the magazine's last issues came out in 1928 does not have an obvious explanation. We can hypothesize that the problems that the Royal House of Romania was going through after the abdication of Prince Carol and the death of King Ferdinand, as well as the status of Princess Ileana, who was no longer a child, but a young lady primarily concerned about a future marriage, might have all contributed to stopping the publication of the *Youth Red Cross Magazine.*

Once the Romanian language version stopped being issued, the *American Junior Red Cross News* version also stopped receiving information about Romania, and thus, references to children from this country became increa-

[111] "Dispensarul Crucii Roşii", *Revista Crucii Roşii a Tinerimii* IV, no. 9-10, June-July 1926, 135-136.

singly rare in the magazine from across the Ocean. This, however, did not mean halting the collaboration between the schools in these two states. In the Archives of the Romanian Red Cross, there is at least one file containing documents related to the gifts received by Romanian children from their colleagues in America around Christmas in 1938 and 1939, respectively. A first document, dated 10 December 1938, came from The League of Red Cross Societies from Paris, which informed the Romanian branch that the American Red Cross had sent 20 crates with the ship "Exira" from New York, containing 3000 boxes of Christmas presents for Romanian children. They had been transported with the help of the Schenkers company from Constanţa. Another example is the Children's Hospital "Filantropia" in Botoşani, which received six parcels containing 50 boxes of toys for the little ones sent by members of the Youth Red Cross from the United States. Also, "The Infants' School no. 5" from Turda received, in turn, two boxes of gifts on the occasion of Christmas, and the "Girls' Primary School no. 5" from Bucharest also picked up ten boxes of gifts sent by the Youth Red Cross of America from the Red Cross Headquarters on Biserica Amzei Street[112].

Perhaps the most expressive form of Wilsonism through the voice of young people was the correspondence of American children with Princess Ileana of Romania. The National Archives of Romania is the repository of dozens of letters, especially from children from America, but not only so, but also sent in the first interwar years to Princess Ileana and Queen Marie within the programs promoted by the Red Cross. We will reproduce some of these below.

The American Red Cross epitomized one of the most essential elements in America's knowledge of Romania, given that before the First World War, Bucharest politics did not prioritize building close relations with Washington. Thus, the doctors and nurses, traveling in Ford cars and saving lives throughout Greater Romania, were the representatives of parallel diplomacy, a dose of atypical politics for Europeans but tailored to President Woodrow Wilson's outlook. The legacy of the American Red Cross mission in Romania was observed in the medium and long term through the organization of centers for sick or orphaned children under the patronage of the Royal House of Romania, through institutional organiza-

[112] *The Archive of the Romanian National Red Cross Society*, Unnumbered File - Contains: Christmas Gifts. Decorations and Medals.

tion and products such as the "Youth Red Cross". Furthermore, the dialogue between American and Romanian children was a first, and the fact that it was so intense practiced in so many schools, including a dialogue between American children and Princess Ileana, suggests that Wilson's idea of developing the League of Nations through a children's society was beginning to take shape in some countries.

Annexes

Letters to Princess Ileana

9 January 1922

Princess Ileana

I am an American boy. I have long admired you. I also admire your letter and picture in the Red Cross News. I am writing to ask you to honor me with your picture and a letter. This is rather straight to the point but I, like all Americans, am straight to the point. A reply to this would honor me greatly. We are playing basketball now as it is in season. I write a short letter as i do not wish to tire you. Please answer my letter.

I await your reply
Your ardent admirer
Clifford H Dill
My address is
222 Buxton ave.
Norwood, Ohio
Hamilton County
United States of America[1]

28 May

Dear Princess,

I saw your picture in an American magazine and was struck by your beauty. I am just an American boy so pardon me if I seem rude.

Won't you please write me and send me your picture. Send it to

Mr. George N. Camfield,
65 Hellen Parkway
Newark N.Y
U.S.A.

Humbly yours
George Camfield[2]

1 A.N.R., Royal House - Personal fund. Ileana, File no. II-48, f. 1–2.

24 April 1924

Bell Ranch, near Mexico

My Dear Princess,

I don't know why I am writing this letter I just saw your picture in a paper that was printed in New York city.

The picture of you was very pretty but I thought you looked a bit lonesome and I am feeling the same way, so I thought I would write to you. I think it is very nice when two lonesome souls can get together don't you[3].

24 April 1922

Dear Friend,

Through our dear friend Loie Fuller I have heard of your wonderful Red Cross work for the little children of Roumania. I feel so sorry for these dear little mites so I am sending you enclosed a little donation to help you in your wonderful work. I hope you will come someday to California. I would love to see you.

I thank your for your lovely photograph and send you mine by mother.

With much love

Your friend

Dorothy Constance Speckels[4]

11 April 1924

United States of America
Sedalia, Missouri

Princess Ileana of Roumania,

Dear Princess,

I have taken the privilege of writing to you although I haven't the least idea in the world that you, being a princess, will answer it.

---

2 Ibid, f. 7.

3 Ibid, f. 13.

4A.N.R. Royal House - Personal fund. Ileana, Miscellaneous Correspondence, File II- 43, 1922.

I have read much about you in our paper and have always thought you a most lovely girl. I am your age, fifteen, and if I may, I look quite a bit like you.

I have been sick all of my life, and am almost an invalid. I want to be strong and healthy, as you look like you are. I don't suppose I ever will be tho as I am far from wealthy.

I think you would be a good queen for any country, for you look sensible. Do you know that if almost any one else were in your place, or your Mother's, they would not give one thought to their country, or would ruin it. Your Mother is the most sensible queen I know of. She is a queen, and if you follow in her footsteps, you will be one also.

I wish you would be my friend if you are the daughter of a queen. I never had a girl friend as all the girls I know are 'flappers' as they are called here, and they say I am too quiet.

I would surely love those mountains of your country. Of course there are mountains here but I have never seen them.

If this letter bores you tear it up, but if it interests you the tiniest bit, please answer. Would you let me have your photo? I have only one cut from a paper.

Yours sincerely,

Irma Johnson[5]

14 February 1922

Dear Princess Ileana,

In the Junior Red Cross News I saw and read your letter to the Junior Red Cross. I am a member of the organization.

In the picture you looked very young. At least you looked about twelve. Are you? I have brown bobbed hair like yours. Only mine is not cut off in the front. I have brown eyes.

Do you enjoy being a princess? ……wish I could be one. I am thirteen years old. My birthday was 12 February. I have been thirteen for five days.

I would love to come over and visit Rumania sometime. Although I love my own country best of all. I have heard so many good things said of Romania's heroic deeds in the great war.

I sincerely hope to receive an answer to my letter. I have a horror of having letter thrown in the waste paper basket.

5 Ibid.

Post script- Please do. Sincerely hoping to hear from not think I am just a common girl. My father's superintendent of the Abilene schools, my mother's a prominent club woman (pardon writing). I think it would be wonderful to receive a letter from a princess.

Hoping to hear from you.
I am
Edith Green

Abilene, Texas

European Itineraries: Travel, Censorship, and Propaganda in American War Correspondence (1918-1941)[1]

Carmen Andraș

The chapter analyzes the travel itineraries of American war correspondents in Europe throughout the pre-war and wartime eras. The Continent was ravaged by escalating wars and political surveillance, leading to pervasive instability, fear, and distrust. In these conditions, heterotopian spaces for social interaction, communication, and comfort evolved into environments for scrutiny, apprehension, and uncertainty. Similar events transpired with mobile heterotopian spaces of transportation, including ships, trains, and airplanes, which ceased to provide the pleasure of travel that formerly encompassed leisure, discovery of new places and cultures, and social interaction. War converted them into platforms of censorship and propaganda endorsing the belligerent nations within the traveler's surroundings. Nevertheless, the American war correspondents upheld American journalism's core principles, including democracy, tolerance, and equality.

Throughout the interwar period and World War II, numerous American correspondents from various news agencies, including the *Chicago Daily News*, the *Chicago Tribune,* the *United Press*, the *Associated Press*, the *Christian Science Monitor*, the *New York Post*, the *New York Times*, the *New York Herald Tribune*, the *Overseas News Agency*, CBS, *Reuters*, the *Philadelphia Pub-*

[1] This chapter was supported by the Executive Agency for Higher Education, Research, Development and Innovation Funding–UEFISCDI, the National Research Council – CNCS, the Ministry of Education (Romania), Project PN-III-P4-PCE-2021-0688, Contract 29 from 27 May 2022, title *The Ethos of Dialogue and Education: Romanian – American Cultural Negotiations (1920–1940).*

lic Ledger, and *Newsweek*, were diligently reporting on the European developments of the war, Romania included.

From a European standpoint, American war correspondents met colleagues at almost every strategically crucial place on the battleground of Central and Eastern Europe as they traversed their designated routes. Thus, these reporters' publications function as primary research sources, offering more insights about American correspondents and their endeavors in a general European framework. They had offices in various European cities, with Budapest being the closest to Romania.

It was also the European itinerary followed by Robert St. John, a prolific author with 23 published books, a former reporter for NBC, and a correspondent for the *Associated Press*, *Chicago Daily News*, and *Chicago American*. He convened with his colleagues at the Athénée Palace Hotel in Bucharest, a headquarters for foreign correspondents. His colleagues included Walter Duranty[2], a prominent journalist from the *New York Times*, renowned for his book *I Write as I Please*; Leland Stowe[3] from the *Chicago Daily News*; Daniel Deluce from the *Associated Press*; George Weller[4] from the *Chicago Daily News*, all of whom had received Pulitzer Prizes for their war correspondence.

Other notable visitors included Cyrus Leo Sulzberger[5], the Chief European correspondent for the *New York Times*; Russel Hill and Ralph Barnes from the *New York Herald Tribune*; Karl Eskelund from the *New York Times*; Edmund Stevens from the *Christian Science Monitor*; Dorothy Thompson from the *New York Herald Tribune*; Spencer Williams from CBS; Sonia Tomara from the *New York Herald Tribune*; Betty Wason from CBS; Sam Brewer from the *Chicago Tribune* and *New York Times*; and Frank Stevens

---

[2] Walter Duranty emerged a contentious figure. The "apologist" of Stalin and of the Bolshevik Revolution, who resided for 13 years in Russia, mislead his colleagues to hide Stalin's wrongdoing. Thus, "during the great Ukrainian famine of the early 1930s, which Stalin engineered to crush millions of peasants who resisted his policies, Duranty dismissed other correspondents' reports of mass starvation and, though secretly aware of the full scale of the horror, effectively reinforced the official cover-up of one of history's greatest man-made disasters." See S. J. Taylor, *Stalin's Apologist. Walter Duranty: The New York Times's Man in Moscow* (New York, Oxford: Oxford University Press, 1990), second cover.

[3] Leland Stowe, *No Other Way to Freedom* (London: Faber and Faber LTD, 1941).

[4] See Anthony Weller, ed., *Weller's War. A Legendary Foreign Correspondent's Saga of World War II on Five Continents. George Weller* (New York: Crown Publishers, 2009), 1.

[5] Cyrus Leo Sulzberger, *A Long Row of Candles. Memoirs, Diaries 1934-1954* (London: Macmillan, 1969).

from the *United Press*[6]. St. John also met in Bucharest "three man-wife teams:" Rosamond and Richard Mowrer of the *Chicago Daily News* (son of Paul Scott Mowrer, winner of the Pulitzer prize as a foreign correspondent in 1928), Maria Cruz and Leigh White reporting for CBS[7] and the *Overseas News Agency*; Lea and Winston Burdett working for *Transradio* and CBS[8].

Regarding the political and historical context of Romanian-American relationships, the interwar period was marked by significant events during World War II that had noteworthy implications for the representation and construction of identity. By the start of the 20th century, American and Romanian interests were not equal or in line; their cooperation was focused on immigration, politics, and trade. The Monroe Doctrine and the suggestions made by George Washington in his *Farewell Address* were the cornerstones of American foreign policy. While keen to trade, they avoided foreign interference in European affairs. Early 20th-century Romanian-American relations evolved due to Romania's crucial geostrategic location at the intersection of everchanging spheres of influence. Relations improved significantly following two years of neutrality. Romania joined the war by aligning with the Entente in 1916. A milestone in the early 20th century, 1918 was a pivotal year for great powers to redefine borders amid the remnants of former empires. President Woodrow Wilson enunciated the novel foundations of European reconstruction in his quality of the United States delegate to the Paris Peace Conference. The fundamental concepts were democracy and self-determination. His Fourteen Points profoundly impacted Central Europe, particularly Romania. Wilsonian political theory emphasized substituting the conventional European-centric balance of power with collective security. During the 1920s and early 1930s, while experiencing turbulent economic times and isolationism, the United States established commercial, cultural, and educational relationships with Romania, which entailed an increasing presence of American foreign correspondents in the region[9].

---

[6] Robert St. John, *Foreign Correspondent* (New York: Doubleday & CO, 1957), 90–98.

[7] The Columbia Broadcasting System.

[8] St. John, *Foreign Correspondent*, 97–98.

[9] See Paul D. Quinlan, *The United States and Romania. American-Romanian Relations in the Twentieth Century* (Woodlands Hills: American Romanian Academy of Arts and Sciences, 1988) ; Stephen J. Randall, *United States Foreign Oil Policy since World War I: For Profit and Security* (Montreal: McGill-Queen's Press, 2005); Mircea Răceanu, *Cronologie comentată a relaţiilor româno-americane de la începutul cunoaşterii reciproce până la prăbuşirea regimului comunist în România* (Bucharest: Silex, 2005); Joseph H. Harrington, Bruce J. Courtney, *Relaţii*

From a cultural standpoint, foreign journalism entails communication, movement, and travel. Consequently, foreign war journalism becomes a focal point for cultural and travel studies. In the early decades of the 20th century, new opportunities for overseas travel emerged for less affluent Americans. They looked for impartial and correct decisions, courage, and institutional backing. Employers, banks, shipping companies, and most media organizations were eager to endorse tourism and reporting. American travelers with moderate means and liberal interests encountered a well-charted globe via Baedekers, travel accounts in magazines and newspapers, and "horizonchasing" periodicals such as *National Geographic*, authored by botanists, anthropologists, archaeologists, oceanographers, and naturalists[10]. Travel thus evolved into a democratic, specialized, and well-documented business and profession akin to foreign correspondence. In these circumstances, John Maxwell Hamilton characterized the nature and background of foreign correspondents in American journalism as very intricate:

> […] cosmopolitan, unflinching in seeking facts, and perceptive as well as provincial, blinkered, untutored, and frivolous. Editors have valued astute coverage that scans distant horizons for impending crises, and they have jumped from one blurry breaking story to another. Wars have brought sharp increases in the numbers of correspondents, who have had to endure the "rasp and gash" of the censor's blade. Certain parts of the globe have enjoyed lavish attention while the roving eye of foreign news-gathering has only glanced at others[11].

For Hamilton, "foreign news-collecting" is more complex than the pursuits of "at-home reporters," necessitating a broader spectrum of knowledge, abilities, and duties beyond local matters[12]. In his travelogue, *The Bible in Spain*, published in London in 1843, British author George Bor-

---

*româno-americane (*1940-1990) (Iaşi: Institutul European, 1998); Irina Livezeanu, *Cultural Politics in Greater Romania: Regionalism, Nation Building, and Ethnic Struggle, 1918–1930* (New York: Cornell University Pres, 1995); Ion Stanciu and Paul Cernovodeanu, *Distant Lands: The Genesis and Evolution of Romanian-American Relations* (Bucharest: Editura Academiei R.S. România, 1977).

[10] John Maxwell Hamilton, *Journalism's Roving Eye. A History of American Foreign Reporting* (Baton Rouge: Louisiana State University Press, 2009). 244.

[11] Ibid, 5.

[12] Ibid, 9.

row lauded the journalists who contributed to English newspapers in the first half of the 19th century for attributes of English-speaking reporters that were also valued a century later. With the professionalization and democratization of journalism, their avocation would turn into a vocation:

> What most extraordinary men are these reporters of newspapers in general, I mean English newspapers! Surely if there be any class of individuals who are entitled to the appellation of cosmopolites, it is these; who pursue their avocation in all countries indifferently, and accommodate themselves at will to the manners of all classes of society: their fluency of style as writers is only surpassed by their facility of language in conversation, and their attainments in classical and polite literature only by their profound knowledge of the world, acquired by an early introduction into its bustling scenes. The activity, energy, and courage which they occasionally display in the pursuit of information, are truly remarkable[13].

International journalism necessitates travel to the most isolated regions around the globe. For American World War II correspondents, reporting on foreign news required journeys to combat zones. In the early decades of the 20th century, the liberalization of travel and the possibility to explore distant regions over the ocean to encounter various peoples and cultures served as a primary impetus for undertaking travels along exhilarating routes to various cultural destinations.

Travel, characterized as a cultural activity and identity exploration, involves movement across space and temporal dimensions. Cultural anthropologist James Clifford posits that travel "routes" or itineraries always include displacement and relocation (temporary or permanent) from an individual's familiar cultural space to the unfamiliar cultural realm of the Other. Clifford admits that his provocatively titled study, *Routes*, starts with the premise of mobility, contending that journeys and interactions are essential sites for an "unfinished modernity" and that "the general topic, if it can be called one, is vast: a view of human location as constituted by displacements as much as by stasis"[14]. Travel thus develops into a "figure for routes

---

[13] George Borrow, *The Bible in Spain, Or, the Journeys, Adventures, and Imprisonments of an Englishman, in an Attempt to Circulate the Scriptures in the Peninsula,* Vol. 1 (London: John Murray, 1923), 201.

[14] James Clifford, *Routes: Travel and Translation in the Late Twentieth Century* (Cambridge MA: Harvard University Press, 1997), 2.

through a heterogeneous modernity"[15]. In Clifford's interpretation, cultural and identity negotiations take place in "contact zones:"

> […] cultural action, the making and remaking of identities, takes place in the contact zones, along the political and transgressive intercultural frontiers of nations, peoples, locales. Stasis and purity are asserted – creatively and violently – against historical movement and contamination[16].

He saw travel as a multidimensional experience with many meanings that align with numerous evolving identity concepts, such as diaspora, borderland, migrancy, tourism, and exile. These themes blended with identity negotiations, foreign communication, and journalism[17]. Therefore, travel encompasses dynamic activities associated with the inherent human inclination to contest established boundaries restricting mobility and the unrestricted interchange of ideas, information, values, and knowledge across diverse individuals and locations. War journalists have challenged the restrictions of established boundaries.

Foucault posited that public spaces include a "set of relations," exemplified by "the sites of transportation, streets, trains." A train is "an extraordinary bundle of relations," a medium for traversing distances, a method to get from one location to another, and an entity that passes by.[18] Besides trains, other means of transportation like boats, ships, and planes also imply socialization while moving from one space to another[19].

Thus, Paul Scott Mowrer described the routes of travel in *Balkanized Europe* in the 1920s, which were ostensibly accessible. The Danube and the main train lines were available for public use. Vessels operated seamlessly between Vienna and Budapest; however, transitions at the border were required between Austria and Yugoslavia and between the latter and Romania. Some trains were currently available. The French express trains connecting Paris to Warsaw, Bucharest, and Constantinople seemed nearly magical to those used to local trains and border crossings. A direct train operated between Vienna and Berlin via Prague. However, Mowrer was

[15] Ibid, 3.
[16] Ibid, 5.
[17] Ibid.
[18] Ibid, 23-24.
[19] See for details Carmen Andraș, Sonia D. Andraș, *Trailblazers of the Press. American War Correspondents in Interwar Romania* (Cluj Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2024).

unaware of any alternatives. As recently as the summer of 1920, the most reliable route from Slovakia to Hungary was via Prague, Vienna, and Budapest. Another route was from Hungary to Transylvania via Belgrade and Bucharest — "tremendous detours!" Government couriers, testing seemingly more direct routes, sometimes experienced delays from three days to a week. The level of travel at that time exceeded the available lodging, and the imposed limits on travelers undoubtedly served to deter a portion of applications. These limits, while not impassable, were very annoying. Mowrer estimated that about half his time was devoted to organizing travel arrangements during a three-month vacation. Upon arriving in a country, he immediately had to begin the rigorous procedures that would allow him to depart, maybe within two weeks. Additionally, American correspondents were given unique privileges, while the average individual got far less attention[20].

American war correspondent Robert St. John traveled from the United States to Europe in 1939. As war threatened and Paris grew inundated with foreign journalists, he resolved to go eastward, first to Hungary and then to Romania. Preparing for a long-distance train journey to Budapest was challenging, particularly with currency. Travel was not a convenient experience for St. John. He and his wife spent most of the next day at the American Express establishment in Place de l'Opéra. Most other Americans in Paris were also attempting to get east. Others were attempting to go in the other direction. They were trying to modify ship bookings, eliminate excess foreign currency, and determine the disposition of unnecessary automobiles. Throughout the day, American Express depleted its currency reserves. He was informed that black market operators favored dollars over traveler's checks. He converted their traveler's checks into denominations of five, ten, twenty, and one hundred dollars and purchased a khaki money belt to secure all their funds around his waist. He obtained his supply of dollars just before American Express depleted its reserves[21]. He stated they were naive about Europe, believing going in third class would be economically advantageous. The journey to Budapest took one full day, one night, the subsequent day, and part of the next night. They had to traverse five nations.

[20] Paul Scott Mowrer, *Balkanized Europe. A Study of Analysis and Reconstruction* (New York: E. P. Dutton & Company, 1921), 91-92.

[21] St. John, *Foreign Correspondent*, 17-18.

undergo eleven customs inspections, and transfer trains four times. They had to remain standing for most of the journey[22].

His reluctance mainly stemmed from his unpreparedness to reveal himself to others and to dismantle the barrier separating him as an American observer from the European, especially East-European, people. A significant impediment was language. However, although it did not suggest a derogatory stance in France, the diversity of nations encountered on the train grew disconcerting.

> The ride from Paris to Budapest did not tend to endear us to our fellow human beings. Nationalities were all mixed up. Children were crying continuously. Parents were screaming at them in Italian, French, Polish, Serbo-Croat, Slovenian, Turkish, Bulgarian, Rumanian, Spanish, Hungarian, Czech, German, and a few odd languages the sound of which we had never heard before. On European trains there is never any drinking water and we grew very thirsty, for it was still August and hot. We had stupidly for-gotten to provide ourselves with food to last the long journey and had to worry about trying to eat at depot restaurants while engines were being changed.[23]

This third-class train voyage, however, took him to a remarkable career with the *Associated Press*.

In addition to air and land transportation, ships are used for waterway transport. They also suggest a network of relationships formed during fluid transitions between terrestrial spaces. In Foucault's interpretation, the ship is "the heterotopia par excellence." For him, "in civilizations without boats, dreams dry up, espionage takes the place of adventure, and the police take the place of pirates"[24].Ships signify movement and displacement between more stable land environments. They are places in motion, and besides familiarity and comfort, they symbolize instability and insecurity within a fluid context. In Foucault's view, the ship or the boat is a "floating piece of space," "a place without a place," that exists by itself, that is closed in on itself," and at the same time is "given over to the infinity of the sea and that, from port to port"[25].

---

[22] Ibid, 18.
[23] Ibid, 18.
[24] Michel Foucault, "Of Other Spaces," *Diacritics* 16, no. 1 (Spring 1986): 27.
[25] Ibid.

In the case of American war correspondents, maritime traffic was designated for international or intercontinental travel. An example of an American-European maritime route was the 1939 journey taken by American journalists John Gunther[26] and H. R. Knickerbocker[27] aboard a Dutch liner from Southampton, England, to New York. Besides the anxiety that came with such a task, they also had to deal with the constant danger of being monitored by the Nazis. The vessel's name *Nieuw Amsterdam*, was inscribed in large white letters on the hull's side. Ironically, it was a "Ship of Peace," "built with luxury—not conversion to military use—in mind." The Dutch remained a neutral power for the time being. At the harbor, freshly appointed security personnel, fervent in their responsibilities, scrutinized every tourist. Too enthusiastic, some passengers, particularly the affluent ones, were examined as the guards rummaged through their luggage and interrogated them about their overseas intentions and connections in America. The security officers were alerted to the presence of traffickers and saboteurs attempting to board. Passengers worried that it would require hours to navigate the lengthy queues onboard the ship at that pace. They also wondered if the Netherlands' neutrality would be enough to discourage an impulsive German U-boat commander [28].The topic was a source of jest or anxiety, depending on one's temperament, as the first-class passengers convened in the smoking area to soothe their concerns[29]. The American passengers of the ship, who had carelessly disregarded the threat of war, left their residences in Cleveland and Rochester on business journeys that summer to Frankfurt or London, traveling to Florence to see the Old Masters or to Salzburg for musical entertainment[30]. They were indifferent to being watched by the Nazis:

> The Nazi spies kept an eye on the passengers in line. The shabby ones traveling third class were mostly Jews—merchants from Odessa or Warsaw who'd paid for their family's passage to New York with

[26] John Gunther was a foreign correspondent born in Chicago. He conducted interviews with Leon Trotsky, Tomáš Masaryk, and Winston Churchill, among others, for the *Chicago Daily News*. Author of *Inside Europe* (1936) and *Death Be Not Proud* (1949).

[27] H. R. Knickerbocker was born in Yoakum, Texas. He served as a foreign correspondent for the *Philadelphia Public Ledger* and *Hearst's International News Service*. He earned the Pulitzer Prize for Journalism in the category of correspondence reporter in 1931 for his articles on the "practical operation" of Stalin's first Five-Year Plan.

[28] Cohen, *Last Call at the Hotel Imperial,* 10.

[29] Ibid, 11.

[30] Ibid.

> pieces of jewelry or cash smuggled out in the lining of their coats or the hems of wives' dresses. There were illustrious personages waiting to board, too, the sort whom the Holland-America Line's directors had envisioned when they outfitted the boat with a full-sized air-conditioned theater, satinwood dining chairs, and gold-leafed ceilings hung with Murano chandeliers. The son of the Chinese leader Chiang Kai-shek was sailing on the Nieuw Amsterdam. So, too, was the eighty-two-year-old widow of steel tycoon Andrew Carnegie. Winston Churchill's confidant, Conservative Party politician Sir Ronald Tree, was aboard. He'd been dispatched to America to shore up the British propaganda effort. And there was Hollywood royalty in the person of the actress Merle Oberon, who'd dazzled that year as the tormented heroine of Wuthering Heights[31].

The Nazis had extensive dossiers on both Gunther and Knickerbocker:

> Still more famous, though, were the two men whom the Nazi spies were tailing. Their bylines had appeared all around the globe, reporting on bank collapses, peace conferences, uprisings, assassinations. Their voices were familiar from newsreels and radio. Between them, they'd interviewed Mussolini, Gandhi, Nehru, and Hitler. They had tête-à-têtes with FDR at the White House, shared cigars with Churchill, and traveled on a paddleboat from Constantinople to the island of Prinkipo for an audience with Leon Trotsky, the exiled prophet of worldwide revolution. Their predictions headlined newsreels and their exploits were written up in the gossip columns. "Knights-errant of our time, rescuers of nations in distress, Champions of the downtrodden and oppressed," groused one envious English reporter[32].

Foucault's insight into civilizations lacking communication applies to the circumstances of the world war. As war raged in the air, on land, and at sea, espionage superseded adventure, and security forces displaced the political offenders and undesirables of oppressive governments.

During that period, "ships of peace" were supplanted by "ships of war." Spaces designated for comfort, leisure, and socialization turned into spaces of terror and aggression, devoid of spaces in-between. Ray Moseley

[31] Ibid.
[32] Ibid.

highlighted the importance of September 1, 1939, when the German destroyer Schleswig-Holstein anchored in Danzig harbor and began bombarding a Polish fort located at Westerplatte, a peninsula along the Baltic Sea. These constituted the first hostilities of a European struggle that would progressively extend to other regions. One hour later, the first contingent of 1.5 million German troops began their incursion into Poland while German planes were initiating bombardments on Warsaw and other urban centers. Adolf Hitler and his formidable adversary, Soviet ruler Josef Stalin, reached a clandestine agreement on August 23 to divide Poland between themselves. Stalin postponed the commencement of his assault until September 17. Poland had the fourth largest military force in Europe, but it lacked modern weaponry. Its main army units surrendered on September 29, and hostilities ended on October 5 [33]. Ships could promote warfare or peace.

In the 1920s, Romania was reachable from the United States in eleven days. William de Lignemare, an American fundraiser honored as an Officer of the Star of Romania for his "charity performances" for the Romanian orphans in the USA, is recognized for his 1924 book, *My Impressions of Roumania*, which includes a letter from Queen Marie of Romania as a frontispiece. He traveled from the US to Romania in the early 1920s. William de Lignemare departed from New York on July 4, 1923, and arrived in Paris on the 11th. He started from Paris on the afternoon of the 12th by the Simplon Express and arrived in Bucharest on the afternoon of the 15th. Two direct trains linked Bucharest. Two direct trains link Bucharest with London and Paris: The Orient Express, which passed through Strasbourg, Munich, Salzburg, Vienna, and Budapest to reach Bucharest, and the Simplon Express, named for its passage through the renowned Simplon Tunnel, which travels through Lyons, Lausanne, Milan, Venice, Trieste, and Agram to arrive in Bucharest. The Simplon Express required around ten more hours than the Orient Express. Both trains were equipped with sleeping and eating carriages. The cost of a journey from Paris to Bucharest was around $70.00, including a sleeping car, with the only annoyance being the recurrent inspections and passport checks by Customs officials at the several borders crossed[34].

---

[33] Ray Moseley, *Reporting War: How Foreign Correspondents Risked Capture, Torture and Death to Cover World War II* (New Haven: Yale University Press, 2017), 29.

[34] William de Lignemare, *My Impressions of Roumania* (New York: Nicholas L. Brown, 1924), 31-2.

In the context of travel, borders possess, as noted by Marc Silberman, Karen E. Till, and Janet Ward, "contradictory yet simultaneous functions," serving "to divide and connect, to exclude and include"[35]. Crossing authentic, official borders exposes symbolic divisions between the self and the other: conceptual demarcations between an individual's prejudices and the genuine other, as well as cultural barriers (national, ethnic, ideological, or religious) politically accentuated by their architects. Symbolic boundaries are more durable and often impassable than formal ones. Boundaries are laden with implications of obstructions, impediments, or walls that hinder open communication, movement, shared comprehension, and tolerance. As human constructs delineate a definitive distinction, boundaries are neither perpetual nor immutable. Their existence depends on the variations in their authors' geopolitical ideology. According to Silberman, Till, and Ward, "walls are built and then fall, borders are fortified and then shift, boundaries are demarcated and then transgressed," prompting the restart of the construction process[36].

Throughout history, political decision-makers have consistently used identity (national, ethnic, cultural) boundaries to define or manage the establishment of a state's geopolitical frontiers using historical or ethnological analyses and data. These geopolitical constructs often failed to ensure international equilibrium and resulted in violent wars, as in the post-World War I global political configuration. War correspondents had to traverse symbolic, physical, and political borders while tracking military conflicts. They persuasively articulated the multifaceted concepts of self-determination, balance, protection, and security that individuals encounter within these boundaries. Travel adheres to the historical and mnemonic pathways that illuminate the contemporary existence of a particular community and locale. The war correspondents who adhered to their professional paths in a world ravaged by war witnessed political boundaries' instability.

---

[35] Marc Silberman, Karen E. Till & Janet Ward, eds., *Walls, Borders, Boundaries. Spatial and Cultural Practices in Europe* (New York, Oxford: Berghahn Books, 2012), 3.

[36] Ibid. See also Andraş "Crossing the Borders of Cultures: The First Wave of American War Correspondents in Romania and the Transylvanian Case (1916-Early 1930s)." In *Crossing Borders: Insights into the Cultural and Intellectual History of Transylvania (1848-1948),* edited by Carmen Andraş and Cornel Sigmirean. Documente, Istorie, Mărturii (Cluj-Napoca: Argonaut & Gatineau, Canada, Symphologic Publishing, 2016), 199-232.

In the early 1920s, crossing European political boundaries required a cumbersome visa acquisition process, leading to corruption and mistreatment of passengers. According to Mowrer, travelers needed visas from their own country, the destination country, intermediary countries they would pass through, and the country from which they were departing. Each passport bureau operated for about two hours daily, with long queues of applicants. Without bribing the doorkeeper, it was common to have to return on consecutive days to get a single visa. Mowrer needed five different visas in Warsaw (American, Czech, Austrian, Hungarian, and Polish) to travel from Warsaw to Budapest. Despite encountering corruption and little government support, he completed the assignment in two days. Foreign correspondents had to spend considerable time completing the process[37].

After passengers confirmed their visas, they could buy a train ticket and reserve a seat. However, there were often no seats available, and no tickets could be sold in such cases. In these circumstances, they sometimes needed to obtain a government order through a contact to secure a seat. Alternatively, a discreet cash exchange could work. As a last resort, passengers could approach the train and try to persuade the conductor. The tickets they purchased would only allow them to reach the border. They could purchase a new ticket, using the currency for the destination and any transit countries, necessitating a visit to a bank or currency exchange. Before departure, they had to ensure that there were no added items in their luggage and that the remaining funds met the minimum amount permitted for exportation from the country[38].

They also needed to buy food for unexpected situations since only the exceptional French express trains had dining cars. If there was a strike or an unforeseen change in the schedule, they might board the train and try to get the seat they believed they deserved. The train would stop at the border for an extended period. Travelers were asked to leave with their luggage and would have to wait in line for a long time. There were cases when passengers had to stand until their feet throbbed and their backs ached. During the war, they would have been searched for classified military intelligence, securities, currency, and precious gems. Once their turn came, they would be confined to a small cabin, where an unyielding official would inspect their pockets, probe the hatband, and examine the inside of their shoes.

[37] Mowrer, *Balkanized Europe*, 93-6.
[38] Ibid.

They might be asked to undress, but this was increasingly rare. If they possessed an excess quantity of money beyond the permitted limit and reported it, it would be seized, and they would obtain a receipt for its restitution on their subsequent visit. It would be seized if not disclosed, and they would face a penalty. Afterward, they would be relocated to another compartment for visa verification. Their bags would ultimately be unsealed and carefully inspected[39].

Passengers discovered by border guards removing unauthorized additional items had those items confiscated, and if they failed to declare them before inspection, they faced penalties. Even transporting one chocolate cake across the border in some countries was strictly prohibited. This process could take up to three or four hours. Travelers would subsequently return to their train seats, traverse the border, and halt at the first station on the opposite side. Another group of customs officials would reiterate the same process, encompassing passport verification, personal search, and luggage inspection. Any discovered letters would be reviewed and scrutinized, and if the officials deemed the tone inappropriate, they may be confiscated[40].

Mowrer claimed that borders epitomized the pathological psyche of "Balkanized Europe." Within these confined bounds, the inhabitants lived in an "isolation resembling that of the islanders of Oceania." They were unaware and seemed mainly indifferent to the events occurring in the external world[41].

Mowrer exemplified the morbidity of border control in "Balkanized Europe" by describing what he had to endure when he intended to cross the frontier between Bulgaria and Romania during the first quarter of the 20th century when he had already observed the rise of fascism:

> 'We are not French,' I explained. 'We are American. We have a Bulgarian visa to leave the country, a Roumanian visa to enter, and an American visa to go from Sofia to Bucharest. Everything is in order.' But it was no use. I should have obtained a French visa, it seemed, in Sofia. Without it, we couldn't cross the river. I sent long telegrams of protest to the American Legations in Sofia and Bucharest, which were undoubtedly brought to the lieutenant, who may or may not have al-

[39] Ibid.
[40] Ibid.
[41] Ibid.

> lowed them to pass. By mid-afternoon, I was so annoyed at the delay that I had our baggage put on the boat, and as it was about to leave, we ourselves walked aboard; whereupon two French soldiers seized us and put us off, and it began to look as if we might actually have to go all the way back to Sofia[42].

In his book *The Turn of the Century*, Mark Sullivan noted that by 1925, no substantial area on Earth remained that had not been surveyed[43]. Travel captivated foreign correspondents, as noted by Mike Nicholson, a British war journalist who joined *Independent Television News* (ITN) in 1964 to provide coverage of more than 16 military conflicts over his forty-year career. The primary allure for young individuals to pursue careers as foreign correspondents was not the war itself but rather the opportunity to uncover significant news, along with the elements of "excitement and glamor" [44].

> If a company spends a lot of money sending you to foreign places a long way away, you can be guaranteed it's going to get pretty prominent place in the running order. So it's also that. You're going to get high-profile. There's that glamour attached to being a foreign correspondent, a roving correspondent, or a fireman war correspondent[45].

During warfare, border crossings, in addition to standard private or commercial travel, signified invasion and occupation by enemy troops. While in the Romanian capital, American UP correspondent Henry T. Gorrell observed the progression of the German military mission toward Bucharest in October 1940. Trains were thus conveying enemy armies across borders that were no longer symbols of national integrity. For the American war correspondents, they represented a source of danger and simultaneously a way to escape the danger.

The German takeover of Romania was not performed abruptly. They used the Hungarian reoccupation of the portion of Transylvania that Hitler handed over as a pretext. Numerous Germans moved to Transylvania alongside the Hungarians as King Carol endeavored to maintain his sover-

---

[42] Idem, *The House of Europe* (Boston: Houghton Mifflin Company, 1945), 380.

[43] Mark Sullivan, *The Turn of the Century, 1900-1904, vol. 1, Our Times: The United States, 1900–1925* (New York: Scribner, 1926), 319–21, quoted in Hamilton, Journalism's Roving Eye, 244.

[44] Greg McLaughlin, *The War Correspondent* (London and Sterling VA: Pluto Press, 2002), 7-8.

[45] Interview with the author, Surrey, 25 October 1999, quoted in Ibid.

eignty. German plans became apparent the week before the actual arrival in Bucharest. Gorrell received information from a friend, the Hungarian chargé d'affaires in Bucharest, indicating that two trainloads of German soldiers had entered Romania via Timisoara and would arrive in Bucharest within three days.[46] The next day, "there was hell to pay at the Bureau de Press and Propaganda since all the other correspondents in Bucharest had received queries"[47].

Three days after Gorrell reported on their invasion of Romania, the German troops, accompanied by staff vehicles, appeared in the center of Bucharest in full force. Thus far, Germany saw it just as a military mission. The Nazis now subjugated Romania, and Germany had a railroad corridor through Hungary and Romania directly to the new boundaries with Russia. In an emergency, she could manage the borders with Russia. However, the image was incomplete. The Balkans needed to be thoroughly subjugated to neutralize a flank danger. It was impossible to do this. Hitler could not respond to the artillery barrage initiated by Russia in Bessarabia. He signaled Mussolini in Greece. However, the Axis strategies faltered once again, as when Count Grazzi, the Italian envoy to Athens, delivered Italy's ultimatum to Greece on October 28, 1940, Metaxas issued his legendary response: "Come and take us, if you can." Gorrell's work in Romania ended: "The Germans were running the place now, and little news other than that they had personally okayed could leave the country. He had to leave for Bulgaria, then to Albania and Greece[48].

Trains also served as a means of escape for war refugees from the enemy. Danger often came from planes being transformed from means of transportation into warplanes:

> Not being permitted to leave Salonika by the Greek military authorities, who argued that the mere presence of a foreign journalist in border communities was sufficient to provoke the Germans, I placed my own spies in the important Macedonian tobacco centers of Xanthi and Cavala. Each day they reported to me deliberate violations of neutrality by the Bulgarians and Germans, whose warplanes flew so low over Macedonian towns that one could easily discern the Swastika. This was deliberate terrorism, calculated to stampede the civilian po-

[46] Henry T. Gorrell, *Soldier of the Press. Covering the Front in Europe and North Africa, 1936-1943* (Columbia and London: University of Missouri Press, 2009), 78.
[47] Ibid.
[48] Ibid, 80.

> pulation of Thrace and Macedonia, thereby clogging roads and centers of communication preparatory to the German invasion. It was the old formula that had been successfully used in France, Norway, Belgium, and Romania. Refugees were streaming into Salonika and south to Athens by the thousands, using everything from trains and trucks to horse- and donkey-drawn wagons. Such was the congestion in Salonika when British General Archibald Wavell and the Greek General Staff were plotting the defense of the country that hundreds of refugees had to be forcibly ejected[49].

Identity and cultural interactions between observers and the observed were obstructed by deceit, prejudice, propaganda, and censorship. During their travels in Europe, American war journalists faced challenges with freedom of movement and expression. During World War II, they realized that propaganda and censorship distorted the negotiation of identities. Timothy M. Gay asserted that in the context of World War II, Allied correspondents contended with regularly shifting censorship regulations. Mainly due to the "wickedness" of the adversary and the "rightness" of the Allied cause, their reporting hence sometimes "bordered on propaganda." However, they were not superficial supporters. Contrary to expectations, their writing was incisive and caustic. They irritated their quota of Allied commanders[50].

Like other areas in Europe, American journalists in Romania could not avoid the impact of propaganda and censorship. Nicolae Dascălu has examined the phenomena in Romania from 1919 to 1939 and highlighted the coercion imposed by authorities on journalists who persisted in reporting and discussing the adverse aspects of Romanian politics. Some American journalists were promised "material facilities" from the Romanian Press Directorate[51]. Most American journalists did not yield to the Romanian authorities' propagandistic schemes. They suffered the costs of their determination. John Gunther thus found himself included in the official "denylist" for his "negative" presentations of King Carol's dictatorship[52].

---

[49] Ibid, 93.

[50] Timothy M. Gay, *Assignment to Hell: the War against Nazi Germany with Correspondents, Walter Cronkite, Andy Rooney, A. J. Liebling, Homer Bigart, and Hal Boyle* (London and New York: Penguin, 2012), 39.

[51] Nicolae Dascălu, *Imaginea României Mari în Statele Unite ale Americii în perioada interbelică: 1919-1939* (Bucharest: Editura Universităţii din Bucureşti, 1998), 124.

[52] Ibid, 125.

While in Bucharest, like Gorrell, Leo Sulzberger also witnessed the German occupation of Bucharest under the guise of a military mission in 1940. Censorship and propaganda accompanied the military maneuvers.

> The occupation was blatant but reporters were ordered to say nothing about it. We were warned all that would be passed on the censored telegraph lines and monitored telephone was reference to the presence of a German "military mission." Nevertheless, I was able to write: The German military mission here is, to say the least, ubiquitous. One air division of the mission is arriving at Ploesti. Units of a Panzer division have been seen [fifty-one words censored]. It was scarcely necessary to issue a communique to let the inhabitants of Bucharest know there was a mission here. At one moment thirty-five of the mission's uniformed officers were standing in the lobby of the Athenee Palace Hotel tonight; one dining room was entirely occupied by them while an overflow of ten tables was seated in another dining room. Unit by unit I noted where the "mission" was being stationed and added: "General Hansen arrived today. He also was present with the German military mission to Rotterdam last spring." Rotterdam, of course, had been destroyed. The Nazis, in their pickelhaube helmets, carefully established control points at key sectors in Bucharest and set up machine gun posts that did much to dampen the city's normal joie de vivre. Some of my friends went into hiding; others began to cultivate Axis acquaintances[53].

In the European context, Edmond Taylor, the Paris correspondent for the *Chicago Tribune* in 1940, examined psychological war by assessing the effects of German war propaganda and censorship on the French administration. It was "according to a basic law of psychology, whereby whenever a representation acquires a sufficient affective charge, it charges all the representations associated with it, creating a vast complex"[54]. Taylor proceeded to examine psychological confrontation, demonstrating that emotional coercion significantly contributed to the efficacy of propaganda:

> The more powerful the emotion, the wider the ring of associations included in the complex. In 1918 in America, hatred of Germany became so intense that sauerkraut had to be called liberty cabbage be-

[53] Sulzberger, *A Long Row of Candles*, 110.

[54] Edmond Taylor, *The Strategy of Terror. Europe's Inner Front* (Boston: Houghton Mifflin Company, 1940), 31–32.

> fore it could be eaten. In 1938, hatred of communism became so strong that it begot anti-Semitism because anti-Semitism was associated through Hitler with anti-communism. It did not require great talent or effort to convince an anti-Communist that Jews were allies of Communists. In an emotional situation of this sort propaganda becomes childishly easy[55].

He believed that no American war journalist in Europe had sufficiently reported on "the battle-front of the mind," where ideas, ideologies, propaganda, and emotions confront each other in structured formations, like troops. He saw no possibility of negotiation or "truce," asserting that war is perpetual:

> It was raging before the first gun spoke; it will still be raging when the diplomats of Europe gather under the chandeliers or by some lakeside to dictate or negotiate a peace. Peace offensives are just offensives on the battle-front of the mind and war scares are just war[56].

Edmond Taylor primarily focused on the strategies of psychological war, which most authors mostly overlooked. His book *The Strategy of Terror. Europe's Inner Front* portrays Europe's drama, which "tactically" lies in the "clash of ideals" and the clash of "contradictory loyalties" arranged by "conscious propagandists" for whom the consciousness of Europe is only a "battlefield, sentiments and ideals so many weapons to be used against the enemy"[57]. A "spectator by profession," the American war correspondent on the European battlefield of the mind amassed these "mental scars"[58]. Taylor addressed the war of "nerves" in Europe, namely within its mind. The book asserted that the conflict of the mind knows no bounds despite concentrating on a pivotal era in psychological warfare and European history, specifically during a time of significant international strain. The temporal milestones of the included "inner front" are the summer of 1938, the formal declaration of war in the fall of 1939, and the early months of the conflict[59].

---

[55] Ibid.
[56] Ibid, 1.
[57] Ibid, 2.
[58] Ibid, 2-3. See also Robert J. Brown, *Manipulating the Ether: The Power of Broadcast Radio in Thirties America* (Jefferson, NC: McFarland & Co., 1998).
[59] Taylor, *The Strategy of Terror*, 3-5.

Similarly, in 1942, Matthew Gordon, an American expert in war propaganda, discussed intellectual warfare concerning disrupted communication and negotiation:

> Intellectual warfare is the systematic preparation and execution of those operations which are aimed at strengthening or destroying the moral resistance of belligerent parties by application of moral pressure[60].

According to Gordon, propaganda, as a tool of psychological war, operates inside the "psycho-intellectual world" and requires an in-depth knowledge of the "mental fabric, nature and disposition of the men it desires to influence." Gordon asserts that propaganda operates via news dissemination, with the objective of belief formation and a systematic approach characterized by news strategy[61]. News thus becomes a lethal instrument of warfare.

Throughout their travels along the military and political pathways of war, the correspondents faced a complex array of political and ideological propaganda and censorship, originating from the foreign governments they were reporting on and from American officials and employers who shunned sensitive subjects despite the evidence. They also encountered similar strain on their freedom of expression and thinking in interwar Romania, where cultural and identity negotiation was seldom jeopardized.

Countess Waldeck, an American correspondent for *Newsweek*, astutely analyzed the German representatives of the military mission and articulated their propaganda campaign.

> In the case of Rumania the task of Nazi propaganda, practically achieved at that time, had been to sell Rumanians of wealth and influence-key men of industry, banking, and assorted intellectual and artistic professions-on the idea of collaboration with Nazi Germany. It had not been an easy task. Aside from being pro-French, these Rumanians had been frankly frightened: the wealthy had been unfavourably impressed with stories of the Nazis doing away with wealth; the women had been unfavourably impressed with stories of the Nazis doing away with lipsticks and rouge; and the intellectuals had

[60] Matthew Gordon, *News Is a Weapon* (New York: Alfred A. Knopf, 1942), 5.
[61] Ibid.

> been unfavourably impressed with stories of anyone who opened his mouth going straight into a concentration camp[62].

Heterotopian places, such as trains, were repurposed as vehicles of propaganda during the journey orchestrated by the Ministry of Propaganda to Transylvania for foreign reporters in 1940, aimed at persuading them about the ethnic composition of the population benefiting the Romanians. The international media assembly convened in the sleeper for Cluj on August 15th, mainly including Americans, with a few Swiss journalists present. The German journalists lacked authorization from their legation to undertake the trip; such an action may have been seen as German involvement in Transylvania when Germany preferred to remain neutral. Italian journalists emulated this action. The British and French were excluded from the invitation. The Americans had assembled in almost full capacity. The tour aimed to demonstrate that the predominant population in this border region was Romanian, while Hungarians were primarily located in urban areas:

> This fact was well known to us without the trip, for during the last fortnight we had been bombarded with maps showing the distribution of the Hungarians, Germans, and Rumanians in Transylvania. Nor would the sight of a Hungarian have changed our sentiments. We were all pro-Rumanian, partly because we really liked the country and the people and partly because we were against a Hitler-made or Hitlersuggested world. But the gentlemen of the Rumanian Ministry of Propaganda who escorted us thought differently about this matter. They never let us out of sight for a moment and discouraged any personal initiative. One of them sat in every car, issuing a steady flow of propaganda and listening-in on our conversations. We stopped in the cities only overnight, for owing to the fact that the cities were prominently Hungarian, they were considered dangerous ground. Instead we drove for hours through a beautiful countryside with mountains on the horizon, sampling Rumanian villages[63].

But identity negotiations and cultural dialogue occurred on an interpersonal basis between the American correspondents and the people they

---

[62] R. G. Waldeck, *Athene Palace Bucharest. Hitler's "New Order" Comes to Rumania* (London: Constable, 1943), 62.

[63] Ibid, 107-8.

observed. The impartiality and subjective engagement were intertwined at such intense times. At the onset of World War II, Cyrus Leo Sulzberger, a foreign correspondent for the *New York Times* in the 1940s and 1950s and a Pulitzer Prize laureate in 1951, emphasized the significance of impartiality and integrity in journalism. Sulzberger spent the summer of 1939 in Turkey, Hungary, and Romania. He stated it was "a question of the prominence of the sayers and how their comments related to current events or future history, not what I had to say about them"[64]. However, he lamented not having had the time and chances to establish personal connections with those he primarily appreciated and sympathized with their difficulties. During Sulzberger's time frame, a genuine reporter diligently pursued exclusive stories and demonstrated no regard for authority or norms[65].

Professional relationships founded on trust and respect were formed among the international reporters who participated in the same barricade of the war. In 1939, David Walker, a British reporter for the *Daily Mirror,* expressed admiration for American journalists during his residence in Bucharest. He declared that generally, "the Americans were both pleasant and more efficient than we were. They also proved later that they had more guts"[66]. American journalists such as St. John, Russel Hill, Sam Brewer, Leigh White, and Cy Sulzberger, who were traversing the Balkans during that period, performed admirably in conveying the truth to the American public, undeterred by the risks involved[67].

Edmond Taylor's endeavors exemplify successful identity negotiation between American correspondents and the Europeans they encountered, whom they consistently watched with empathy and comprehension:

> I try to tell what individual Europeans and groups of Europeans in the various countries of this continent thought and felt about their relations with one another at different epochs of the near past, toward what mental goals they are heading in the near future. I analyze their myths, their superstitions, and their ideals, and the political rationalizations by which they adjust themselves to successive political situations. I try to trace the changes in their opinions and emotional atti-

[64] Sulzberger, *A Long Row of Candles*, 11.
[65] Ibid, XII.
[66] David Walker, *Death at My Heels* (London: Chapman & Hall Ltd., 1942), 66.
[67] Ibid.

> tudes, considering these changes as fluctuations of the line of battle in the war of the mind[68].

His portrayal of this "human drama" induced by war relied on firsthand perception since few reliable research and information sources existed in the 1940s. He did not depend on objective assessments or interviews but on "the reflections, speculations, and deductions, often erroneous, by which we reacted to the emotional and mental stimuli in events." Personal negotiations had more significance than formal documentation.

> Speeches and books of politicians and newspaper clippings give some idea of the conflicting forces trying to influence public opinion, but they only indirectly reflect public opinion. Fortunately, I had the foresight at certain particularly crucial moments in the near past to keep a conscientious diary of events observed from the point of view of this book[69].

Romanian-American identity and cultural debates persisted despite wartime circumstances. Regardless of the shift of conventional spaces for socialization, communication, and relaxation—whether stationary or mobile—into unfamiliar environments characterized by surveillance, threat, and danger due to censorship and propaganda, American correspondents' portrayals of other places and cultures remained democratic, impartial, and tolerant. The Romanian-American identity, cultural and intellectual interactions flourished despite adverse circumstances.

---

[68] Taylor, *The Strategy of* Terror, 3-5.
[69] Ibid.

Noblesse de Robe by Marthe Bibesco. Colonization, Decolonization and Recolonization through Fashion[1]

Sonia D. Andraș

Introduction

The paper focuses on excerpts from Princess Martha Bibescu's notebook, gathered between 1928 and 1929. Housed at the Harry Ransom Center at the University of Texas at Austin, the notebook contains fifty-six clippings from global press related to the volume *Noblesse de Robe*, published by Grasset in 1928. The research categorizes the texts into Parisian, French, Romanian, and global press to understand the international impact of the book *Noblesse de Robe*. Despite comprising only about twenty percent of the over three hundred receptions in the international press, this notebook is a valuable starting point for fashion and literature research. The research is grounded in fashion studies but extends its scope to encompass cultural studies (gender and media), history (cultural, social, and art) and a semiotic analysis of visual and written texts with their associated notebook clippings. The materials and their implications epitomize a remarkable advancement in unweaving the rich tapestry of Romanian fashion cultures, highlighting little-explored research avenues in cultural and Romanian studies. They also present a new view of a lesser-known work by Martha Bibesco (1886-1973) and her ties to *Vogue* and Condé Nast by extension. The *Noblesse de Robe* project can be analyzed from three distinct angles: colonization, decolonization, and recolonization, through the lens of fashion. The perspective of colonialism is crucial as France's colonial history significant-

[1] This chapter was supported by the Executive Agency for Higher Education, Research, Development and Innovation Funding-UEFISCDI, the National Research Council - CNCS, the Ministry of Education (Romania), Project PN-III-P4-PCE-2021-0688, Contract 29 from 27 May 2022, title *The Ethos of Dialogue and Education: Romanian - American Cultural Negotiations (1920-1940).*

ly impacted the late 1920s, the time of the book's publication. Bibesco's unique position as a Romanian princess who, despite not having French ancestry, wrote in French illustrates a process of decolonization. Her prominence as a distinguished French female writer underscores the process of decolonization. Bibesco's impact on fashion, as evidenced by her articles in French *Vogue*, demonstrates a form of recolonization that associates her with the rising colonial power, namely the United States of America. Following the experience with Condé Nast, Bernard Grasset played a significant role in promoting the global dissemination of the book *Noblesse de Robe* as a logical continuation of the monthly essay series.

Noblesse de Robe received less attention from the contemporary, primarily French-language press[2]. She assiduously collected the articles, and her interest in the book's destiny contrasts with its rare mention in dedicated literary and biographical works. The discovery revealed underreported media coverage, revealing a tiny part of Marthe Bibesco's literary fame in the 1920s and 1930s. In addition, the research aligns with the recognition of 2023 as the Marthe Bibesco Year, commemorating her significant contributions to literature and culture. Because Noblesse de Robe was conspicuously absent, this paper highlights Marthe Bibesco's significance as a fashion theorist who anticipated the emergence of fashion studies decades later. It adds the *Noblesse de Robe* project to the discussion on colonialism and intercultural relations[3], colonialism, imperialism and postcolonialism[4], postcolonialism and modernity[5] or gender and colonialism[6]. Through the ingenious title of the April 1927 essay published by the Princess in *Vogue Paris*

---

[2] For an analysis of the volume *Noblesse de Robe* starting from this essay and Martha Bibesco's literary and fashion connections, beyond her much-documented relationship with "Gabrielle" Coco Chanel, see Sonia D. Andraş, "Perfecţiune şi bun gust: Redefinirea identităţii feminine din Bucureştiul interbelic prin modă şi frumuseţe, in "*Între tradiţie şi modernitate: Elitele din România în "secolul cel scurt" (1918-1989)*, ed. Cornel Sigmirean (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2022), 351–365.

[3] Glenn Adams, Sara Estrada-Villalta, Luis H. Gómez Ordóñez, "The Modernity/Coloniality of Being: Hegemonic Psychology as Intercultural Relations", *International Journal of Intercultural Relations* 62 (January 2018): 13–22, DOI 10.1016/j.ijintrel.2017.06.006.

[4] Neil Larsen, "Imperialism, Colonialism, Postcolonialism", in *A Companion to Postcolonial Studies*, eds. Henry Schwartz, Sangeeta Ray (Malden, MA: Blackwell, 2005), 23–52.

[5] Martin Porr, Jacqueline M. Matthews, "Post-Colonialism, Human Origins and the Paradox of Modernity", *Antiquity* 91, no. 358 (August 2017): 1058–68, DOI 10.15184/aqy.2017.82.

[6] Miriam Silvenberg, "After the Grand Tour: The Modern Girl, the New Woman, and the Colonial Maiden", in *The Modern Girl Around the World: Consumption, Modernity, and Globalization*, eds. Alys Eve Weinbaum et al. (Durham: Duke University Press, 2008), 354–61.

and later the 1928 Grasset book using the ancient *noblesse de robe* expression and its implications, it also elaborates on the discussion on the idea of nobility as an integral component of royal history[7], the relationship between postcolonialism and the so-called 'third world'[8]. It rethinks the French cultural myth by highlighting Marthe Bibesco's importance in French literature and its implications for decolonization. It also adds *Noblesse de Robe* to the emerging literature on fashion and decolonization[9] and the connection between fashion as a transnational phenomenon and politics[10]. But before delving into the colonization, decolonization, and recolonization through fashion aspects of *Noblesse de Robe*, a brief contextualization of the project and its zeitgeist is needed.

Decolonizing Nobility

In September 1928, in an English-language *The New York Times* review of Marthe Bibesco's book *Noblesse de Robe*, published in 1928 by Bernard Grasset in Paris[11], literary critic and essayist Paul Souday equated the Parisian influence in the fashion world with Rome's role in the Catholic hierarchy[12]. The book was an essay collection published in *Vogue Paris* throughout 1927, alongside some new "chapters". By October, in the daily newspaper suggestively titled daily *Dépêche Coloniale et Maritime*, the writing duo Marius-Ary Leblond[13] He unequivocally stated, in a tone as colonialist as it was racist, that the fashion theme would not include "their" Levant, Africa, Asia and West Indies or Josephine Baker's American "*négreries*". Instead, it

[7] Jo Coghlan, Lisa J Hackett, Huw Nolan, "Royalty and Its Representation in Popular Culture: From the House of Windsor to the House of Saud", *M/C Journal* 27, no. 1 (March 12, 2024), DOI 10.5204/mcj.3044.

[8] Arif Dirlik, *The Postcolonial Aura: Third World Criticism In The Age Of Global Capitalism* (Boulder: Westview Press, 2010).

[9] M. Angela Jansen, "Fashion and the Phantasmagoria of Modernity: An Introduction to Decolonial Fashion Discourse", *Fashion Theory* 24, no. 6 (7 August 2020): 815–36, DOI 10.1080/1362704X.2020.1802098.

[10] Djurdja Bartlett, ed., *Fashion and Politics* (New Haven and London: Yale University Press, 2019).

[11] Marthe Bibesco, *Noblesse de Robe* (Paris: Bernard Grasset, 1928).

[12] Paul Souday, "Princess Bibesco on The Art of Dress", *The New York Times*, New York, 16 September 1928, 64.

[13] Pseudonym of cousins George Athénas and Aimé Merlo, historians, art critics, writers and journalists.

touched upon "the beautiful France of honest, serious, educated, licensed and ignorant women [...] on the grace of the colonies"[14]. *Noblesse de Robe* became a conversation starter on exclusion and marginalization, unrelated to the author's nobility title. Most reviews, especially those outside Romania, emphasized her social, national, and literary liminality and had an imperialist undertone. This vision is relevant to decolonizing culture and academia since modern mentalities perpetuate colonial violence[15]. *Noblesse de Robe* is a collection of essays focusing on Parisian fashion and promoting Paris as the epicenter of elegance and style by a respected author and genuine *Parisienne*. The book gained global popularity and, despite not being directly associated with colonial violence, has often been seen as an attempt to justify French dominance in the fashion and cultural spheres. Its release two years prior to the Great Depression implies a reverse colonization. Bibesco, a foreigner, integrated into Parisian culture through talent and adherence to norms. As Sophie Kurkdjian observed, Paris had become a platform for creative exchanges between artists and professionals in the early-twentieth-century textile industry and beyond[16].

This research aims to explore fashion as an aesthetic, social, political, and cultural act that has the power to challenge and reverse imperial power dynamics through its themes and origins. This approach is supported by the press coverage of Marthe Bibesco's *Noblesse de Robe*, as documented by reviews collected by Princess Bibesco herself in a notebook now held by the Harry Ransom Center at the University of Texas at Austin[17]. The notebook contains fifty-six clippings from periodicals, mainly in French. Most of these are reviews or descriptions of the text, along with four simple mentions and full reproductions of the essays. It does not include Grasset's new publishing advertisements or announcements, even though the Princess must have seen them in the press since early summer 1928. Most texts were

[14] Marius-Ary Leblond, "La mode et nos colonies", *Dépêche Coloniale et Maritime*, Paris, 13 October1928, 2.

[15] Glenn Adams, Sara Estrada-Villalta, Luis H. Gómez Ordóñez, "The Modernity/Coloniality of Being: Hegemonic Psychology as Intercultural Relations", *International Journal of Intercultural Relations* 62 (January 2018): (13–22) 14, DOI 10.1016/j.ijintrel.2017.06.006.

[16] Sophie Kurkdjian, "Paris as the Capital of Fashion, 1858–1939: An Inquiry", *Fashion Theory* 24, no. 3 (15 April 2020): (371–391) 379–380, DOI 10.1080/1362704X.2020.1732022.

[17] Marthe Bibesco, "Lettres et coupures de presse. 'Noblesse de Robe'", Collection: *Clippings, including bound volume of articles relating to Noblesse de Robe*, Harry Ransom Center, University of Texas at Austin, USA, Boxes 348-349, https://norman.hrc.utexas.edu/fasearch/findingAid.cfm?eadid=00372, accessed 17 July 2024.

within a page long and primarily from newspapers and magazines. The highest number of clippings came from France, with thirty-eight, followed by four from the USA and two from Great Britain, Czechoslovakia, Romania, and Switzerland. There was one clipping each from Cuba, Monaco, the Netherlands, Belgium, and Luxembourg. As for the cities most represented, Paris led with twenty-eight clippings, followed by London, Poitiers, Prague, and Bucharest, each with two representations. Although the dominant language remained French, there were also six clippings in English, followed by one in Spanish, Czech, Romanian, Dutch, and Swedish. Initial research into reviews, reproductions, and translations related to *Noblesse de Robe* showed that notebook clippings accounted for around twenty percent of more than three hundred sources analyzed until June 2024.

This chapter is based on an interdisciplinary and comparative approach to the discourse in and about *Noblesse de Robe*. It belongs to a more extensive on fashion in interwar Bucharest within the European and transatlantic context, aiming to showcase Marthe Bibesco's presumed Parisian identity and her role as a fashion. *Noblesse de Robe* carries material and symbolic weight, reflecting the complex nature of fashion as a system, culture, and industry. Detailed analysis of Marthe Bibesco's *Noblesse de Robe* project from the end of the 1920s completes the state-of-the-art dedicated to Marthe Bibesco from a biographical[18], diaristic and historical[19] perspective, including her cultural and diplomatic exploits[20], with references to the biographical, literary, and cultural integration within the Romanian social, cultural, and literary elite contribution to Paris[21]. This chapter thus explores Marthe Bibesco's *Noblesse de Robe* project's press coverage, using article clippings from her notebook and providing new perspectives from three different angles. First, it examines the role and interwar press texts. Next, it analyses and utilizes materials compiled by Marthe Bibesco in her notebook. Lastly, it explores reviews, mentions, advertisements, and other texts, including publishing and verbatim reproductions of the original essays in

[18] Christine Sutherland, *Enchantress: Marthe Bibesco and Her World* (London: John Murray, 1997).

[19] Bibesco, *Marthe Bibesco și vocile Europei: corespondență și dosar CNSAS 1941-1945*, ed. Alina Pavelescu, trans. Alina Pavelescu, Corina Petrescu (Bucharest: Corint, 2017).

[20] Radu Albu-Comănescu, "Marthe Bibesco, diplomate culturel: une grande européenne", *Synergies Roumanie*, no. 10 (2015): 91–101.

[21] Mihai Dimitrie Sturdza, *Aristocraţi români în lumea lui Proust: Anton Bibesco, Marthe Bibesco, Anna de Noailles, Elena Bibesco* (Bucharest: Humanitas, 2016).

Vogue or from the book. The story of *Noblesse de Robe* begins with the notebook and extends into uncharted periodical territories. Before delving into the press coverage, a brief historical overview is essential.

A Universe in a Notebook

The *Noblesse de Robe* project originated with articles published in *Vogue*, managed by Condé Nast[22], who retained control of the essays until Bernard Grasset published the book version with additional texts. The project only found its international audience after the Grasset move. The title is a clever play on words accessible to French speakers. In French, *robe* can be translated as "robe" and "dress". The expression *noblesse de robe* refers to the judicial nobility, which, unlike *noblesse d'épée* or nobility of the sword, was hereditary[23]. Beyond Princess Bibesco's ingenious connection with fashion, the idea of 'nobility' can, in turn, acquire multiple valences, especially in a colonialist sense. It can depart from the designation of a higher privileged social or cultural position, claiming to be superior from specific points of view to the ordinary population, to the achievement of a high standard that implies an excellent reputation from an intellectual, cultural and, especially in this context, behavioral and aesthetic. The title was also a logical choice as an established expression in the French-speaking social-cultural space. The homonymous essay is among the most quoted by reviewers, likely due to its broad thematic scope, clever wordplay in the title and its exploration of fashion history and the already-famous couturière Mademoiselle Chanel herself at her renowned Parisian flagship at 18 Place Vendôme[24]. Beyond these essays, reading the book becomes a genuine exploration. The possible paths would be identifying the characters behind

[22] American company founded in 1909 by the publicist Condé Montrose Nast, after acquiring the original New York edition of *Vogue*. For an overview of the relationship between Romania and the *Vogue* publications family through the lens of women's fashion see Andraș, "Interwar Romanian Fashion and Beauty in *American Vogue*", in *Romanian-American Negotiations in Education, Science, Culture, and Arts*, eds. Cornel Sigmirean, Sonia D. Andraș, Roxana Mihaly (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2023), 127–62.

[23] Ulrich Lehmann, "Introduction to Excerpts from 'Noblesse de Robe'", *Art in Translation* 7, no. 2 (4 May 2015): (244–46, 253) 253, DOI 10.1080/17561310.2015.1038906.

[24] See Ibid, 245.

the pseudonyms, which were not always based on nicknames as accessible as Mademoiselle or following the literary thread behind the subtle references coming primarily from the French cultural sphere.

Parisian fashion, embodied by the proverbial *Parisienne*, becomes a leitmotif of the series of articles in *Vogue* and the book, and the supremacy of Paris and implicitly of France in everything that involves the aesthetics, technique and culture of fashion and feminine beauty is focused on the cultural center of international fashion. Marthe Bibesco intuited the idea of fashion as a transnational[25] and rhizomatic phenomenon[26]at a global level, with the capital of France as its core. Fabienne's talent and imagination allowed her to craft a *Parisienne* from a "foreigner" (read as not French or not a resident of Paris). This concept of deliberate identity transformations prefigured what would become a central direction of fashion studies many decades later. Before becoming *Vogue France*, *Vogue Paris* was the only subsidiary designating a city rather than a country[27]. Paris was approached as a symbolic landmark, going beyond the geographical and political boundaries of the material city. Women's fashion is enlivened by an *esprit parisien* (Parisian spirit), and its logical embodiment is *la Parisienne*. The *Parisienne* does not have to hold French nationality or be a resident of the Paris metropolitan area. When she exudes *esprit parisien* through style and attitude, any woman has the potential to be *a Parisienne*. French journalists did not exaggerate when they presented Marthe Bibesco as a Parisian or even a French personality[28].

The colonial process becomes a dialogue in which the stranger is identified as belonging to the dominant community, thus returning to the original model through recolonization. Marthe Bibesco's international recognition and high-quality work strengthened French patriotism. Despite this, French patriotism was reinforced by his international recognition, work

[25] Bartlett, "Can Fashion Be Defended?," in *Fashion and Politics*, (16–57) 32.

[26] See Gilles Deleuze, Félix Guattari, *A Thousand Plateaus. Capitalism and Schizophrenia*, trans. Brian Massumi (London and New York: Continuum, 2007).

[27] Almost a century after the time of *Noblesse de Robe*, Condé Nast management decided to change *Vogue Paris* to *Vogue France*, citing the need for inclusion. See Tessa Swantek, "Vogue Paris Becomes Vogue France: How Fashion Print's Newest Change Reflects Industry Trends", *Fashion Reverie*, 16 November 2021, https://fashionreverie.com/?p=33611, Accessed 23 June 2024.

[28] Agnès Rocamora, "Paris, Capitale de La Mode: Representing the Fashion City in the Media", in *Fashion's World Cities*, eds. Christopher Breward, David Gilbert (Oxford and New York: Berg, 2006), (43–54) 48–50.

quality, and association with high society. Bibesco's topic choice, which the French people valued, remained resilient through revolutions, political and cultural changes, and even Parisian fashion dominance. This focus also explains the dominance of announcements and articles dedicated to his work in French-language publications between 1927 and 1929. This chapter categorizes periodical texts regarding *Noblesse de Robe* based on their clippings from Marthe Bibesco's notebook based on the publication's origin (Paris, the rest of the French-language press in and outside France, Romania, and the rest of the world) and their content nature (reviews, mentions, reproductions). For clarity, it will provide bibliographic information about the clippings, adding to the analysis by specifying their location in the notebook and essential details on arrangement or notation.

Les coupures parsiennes

Noblesse de Robe became a favorite of the Parisian press interested in fashion, culture, and society between 1928 and 1929. And this was not accidental. In the late 1920s, Marthe Bibesco was a well-known literary figure, particularly in French-speaking circles. Every new work she produced garnered attention even before it was published. *Noblesse de Robe* has been unfairly overlooked despite the author's recognition as an emerging important figure in French literature. Marthe Bibesco's notebook sheds light on the Princess's literary and emotional connection with the book. The attention it received upon its release is mainly linked to its second phase under Grasset's guidance. Reviews quickly spread, beginning in the summer of 1928, across the ideological spectrum of the press and were rapidly republished or translated. A pertinent example is *Odette,* who desired her friends' clothes. The essay was initially published in *Vogue Paris* and later appeared in the book. Before its publication by Grasset, the article was translated into English for the American edition's 1 February 1928 issue as *The Lure of the Other Woman's Gown*[29].

In August of the same year, before the political, literary, and artistic daily *La Renaissance* added it to its list of new books[30], the nationalist daily

[29] Bibesco, "The Lure of the Other Woman's Gown", *Vogue*, February 1928, 69.
[30] Interim., "Vient de Publier - Romans et Contes", *La Renaissance*, Paris, 4 August 1928, 12

L'Action Française had already seized the opportunity to present it[31]. *An unidentified journalist claimed in the daily L'Intransigeant that Princess Bibesco once again demonstrated her worth in Paris with a delightful book on elegance*[32]. The daily *Le Temps* also mentioned it on 17 August[33], located on the last used notebook page[34] and, again, a year later without naming it[35]. Another anonymous reviewer wrote a review for the weekly *Minerva*[36] in the *Livres de femmes* section. The article praised Noblesse de Robe as a masterful work that expertly combined poetry and psychology to create unique characters, considering it the most generous and finest work on French elegance. The book was described as a celebration of a woman's freedom of choice and profound spirituality, embodying the timeless allure of femininity. The article ended by mentioning the publisher and price[37]. Bibesco only intervened in the notebook with the portrait, adding a long neck to complete the erased part from the printed photograph attributed to the Manuel Frères studio, a printing error or artistic choice[38].

On a page with two other reviews, one from Nantes and the other from Monaco, the Princess included a review from the Republican evening daily *Bonsoir* signed L.D. from the *Livres et Revues* section. The review portrayed a hostile and condescending tone. L.D. pointed out the coincidence of two notable Romanian women writers, Marthe Bibesco and Anna de Noailles. The author preferred de Noailles due to her established reputation compared to Bibesco's "notoriety" but refrained from directly comparing their talents. L.D. found the character names to be an intriguing aspect of ethnography and culture. L.D. further implied that *Noblesse de Rone* may be a collection of previously published fashion magazine chronicles celebrating French fashion and its artisans. L.D. also mentioned the *French Dolls of Fashion* and proposed a renewed focus on national education in this area, but still had three questions for Bibesco. He first questioned whether ordinary seamstresses only left the workshop to attend special events and whether forcing them to leave would be akin to a *coup d'état*. He then

[31] "Échos", *L'Action Française*, 2 August 1928, Paris, 1.
[32] Le Wattman, *Noblesse de Robe*, *L'Intransigeant*, Paris, 4 August 1928, 4.
[33] P.S., *Noblesse de Robe*, *Le Temps*, Paris, 17 August 1928, 1.
[34] Bibesco, *Lettres et Coupures*, 91.
[35] E.H., "La Parisienne", *Le Temps*, Paris, 19 August 1929, 1.
[36] *Noblesse de Robe*, *Minerva*, Paris, 26 August 1928, 10.
[37] 5,616.08 Francs in 2024, the equivalent of 8.56 Euros in 2024.
[38] Bibesco, *Lettres et Coupures*, 33.

doubted whether sleeves creased when worn by customers. Finally, he wondered if a prominent fashion house staff could attend dress fittings in a hall while wearing her apron rather than just carrying her bag. Although he claimed he was not suggesting naive enthusiasm on the part of the author for thinking that being a seamstress might be more enjoyable than being a princess, he concluded by praising her writing style, intelligence, tact, and sensitivity and predicting she would have a prominent place in women's literature[39]. The Princess removed the untitled article and its initial paragraph, referencing the synchronicity between her and Anne de Noailles. She did acknowledge the author's name on the newspaper fact sheet with a pen. The same excerpt had been published the day before in the daily *L'Œuvre*, attributed overtly to the writer André Billy without a pseudonym. It was included in an article about new works in women's literature, along with two other presented books, *La Parisienne* by Jeanne Ramel-Cals and *Ma route* by Marcelle Vioux[40]. Bibesco pasted the last three articles and their publication dates on the same notebook page, delimitating them in blue pencil[41].

At the end of the year, the same *L'Œuvre* published an article by film critic Lucien Wahl, mentioning the essay on fashion and film, comparing the evolving trends in fashion to the technological advancements in the world of film, including photography. Wahl suggested that through still and moving images, it would be possible to create a detailed record of how previous generations changed physically through their clothing and the then-controversial study of physiognomy. The Princess had also noted this mention in her notebook, alongside an article from the Czech-language cultural press and a brief mention from Paris[42]. On another page, Marthe Bibesco included a brief article dedicated to the character Cora, published in late September in *L'écho du neuvième arrondissement*, titled after a famous Parisian operetta song, *Que les hommes sont heureux*, along with two other clippings from the local press outside Paris[43].

A less favorable review appeared concomitantly in the civic and republican-focused weekly *La Lumière*. The author, M.M., likely Maurice Mar-

[39] L.D., "Livres et Revues", *Bonsoir*, 5 September 1928, Paris, 3.
[40] André Billy, "Livres de femmes", *L'Œuvre*, Paris 4 September 1928, Paris, 4.
[41] Bibesco, *Lettres et Coupures*, 39.
[42] Ibid, 81.
[43] "Que les hommes sont heureux", *Le Temps des Chansons*, https://www.letempsdeschansons.fr/partition/que-les-hommes-sont-heureux/, Accessed 1 February 2024.

tin, who had signed an equally scathing review of Jean Fayard's *Madeleine et Madeleine* above, claimed that *Noblesse de Robe*, a book on elegance and high fashion, fell into a category considered artificial and dull, with only a few worthwhile pages and reading Bibesco's previous works would be a better choice. The article included information on how readers could purchase the volume for twelve francs from the *La Lumière* bookstore[44]. Two other articles that fit the generally positive tone towards *Noblesse de Robe* accompanied the clipping. Agronomist and writer Pierre de Trévières (Paul Auguste Diffloth) signed a one-page article with fashion illustrations entitled *In Praise of French Fashion Designers* for the monthly magazine *L'Art et la Mode*. After mentioning Bibesco's eloquently portrayed flattering portraits, he focused on the illustrious Tote. While describing the book as beautiful, he cited a misspelled *Noblesse de Robes*[45]. Bibesco added a favorable review compared to M.M.'s, a clipping from the daily *La Presse* by writer François Montel on the same notebook page. In the review, Montel characterizes the book as a homage to the dynamic nature of fashion, albeit infused with nostalgia and highlighting the interplay between fashion and life's psychological and romantic dimensions, underscoring the progress and innovative ingenuity in the fashion trade[46].

By October, the sizeable monthly publication *La Revue Mondiale* included the book in an overview of the current literary life in a detailed article by Nicolas Ségur[47]. *Noblesse de Robe* was the last work reviewed in an elitist philosophical and poetic company after *The Fight with the Demons. Hölderlin* by Stefan Zweig, *John Keats* by Albert Erlande and *Causalism* by André Metz. Ségur commended Marthe Bibesco's portrayal of the French fashion world in her book, highlighting the elevated status of seamstresses as a newly recognized aristocratic class. He praised the book's exploration of women's coquetry, vanity, and taste, emphasizing its genuine approach devoid of skepticism or excessive irony. Ségur lauded the work for its refined and graceful portrayal of human femininity and recommended the Princess's simultaneous release, *La Turquoise*, as announcing the pinnacle of her literary career[48]. Even the socialists appreciated the *Noblesse de Robe*. In

[44] Martin Maurice, "Noblesse de robe. Par la princesse Bibesco", *La Lumière*, Paris, 22 September 1928, 15.
[45] Bibesco, *Lettres et Coupures*, 49.
[46] Ibid, 47.
[47] The French pseudonym of the Greek journalist and writer Nikólaos Episkopópoulos.
[48] Nicolas Ségur, "La vie littéraire", *La Revue Mondiale* 9, no. 19, 1 October 1928, 288.

the "only socialist daily newspaper in Paris", *Le Populaire*, a review signed J.-B. S., most likely the socialist politician Jean-Baptiste Séverac. It was flanked to the left by an article on Marcel Proust with notes dedicated primarily to the volume *In Search of Lost Time*, overtly signed by Séverac. On the right, a humorous text presented a series of collaborations between writers Curnonsky and J. Wladimir Bienstock, alongside a presentation of the book *Selbstdarstellung (Autobiography)*[49] by Sigmund Freud. J.-B.S. emphasized Paris as the heart of women's fashion, regardless of the specific legal or political status implied by *noblesse*. J.-B.S. Only the title and an alleged photograph featured references to her rank[50].

The incorrect picture also caught Bibesco's attention. She could not resist emphatically cutting out and marking the text in blue pencil in her notebook, adding the publication's acknowledgment of its typographical error[51] published two weeks later[52]. Concomitant with the first article in *Le Populaire*, journalist and activist Pierre Dominique expressed his support for the literate Parisians. He thought the title Noblesse de Robe was unparalleled. It demonstrated how fashion equaled Paris, making Marthe Bibesco a true Parisian, as only those in Paris can genuinely understand and appreciate it. Parisian elegance reigned supreme when it came to women's attire. Dominique admired the book for its beautiful illustrations, concise biographies, and profound reflections on the satisfaction of arduous work and the resilience of working women. He believed only a woman could genuinely depict this predominantly female "empire"[53]. The Princess clipped the full article with the author's name, adding another clipping of the column's title[54].

Interpretations with a political tinge abounded across the ideological spectrum and were not always enunciated subtly or poetically. The political daily *L'ami du people* included *Noblesse de Robe* in the list of literary nov-

[49] Referring to the French translation entitled *Ma vie et la psychanalyse (My Life and Psychoanalysis),* by Marie Bonaparte in the same year and revised by Freud himself. For details on the volume and its electronic access at the Université du Québec à Chicoutimi, see Sigmund Freud, *Ma vie et la psychanalyse* (Chicoutimi: J.-M. Tremblay, 2002), DOI 10.1522/030150545.

[50] J.-B. S., "Princesse Bibesco. Noblesse de Robe", *Le Populaire*, Paris, 10 October 1928, 4.

[51] Bibesco, *Lettres et Coupures*, 69.

[52] Marthe Bibesco Photograph, *Le Populaire*, October 24, 1928, Paris, 4.

[53] Pierre Dominique, "Nouvelles des Lettres", *Paris-Soir*, 10 October 1928, Paris, 5.

[54] Bibesco, *Lettres et Coupures*, 75.

elties, signed by Gilbert Charles[55]. The Princess cut out of this article only the fragments in which her volume was mentioned, without the title, the column or the author's name, as she had done with the article in *Paris-Soir* on the same page[56]. In the spring of 1929, the anarchist Édouard Rothen mentioned a recent book by Princess Bibesco. He introduced it with a quote, suggesting that sewing might be more enjoyable than wearing the sewn item and that seamstresses do not realize their happiness when dreaming of becoming princesses. He also cited Paul Bourget as implying that they overlook the intensity of the rich's pain[57]. Unlike Lucien Wahl's text on the same page, Marthe Bibesco only added the fragment strictly related to *Noblesse de Robe*, along with the mention of the publication, without including the title of the article or the name of the author, which appears in the original publication[58]. Louis de Mondanon, a Jesuit translator, conducted a review for the Catholic magazine *Études*. He believed the fashion industry was dictated by a small group of exceptionally talented women with substantial authority. De Mondanon added that the Princess represented the profession well and that the book opened a forbidden area for moralists and feminine soul psychology analysts[59].

In his review for *Noblesse de Robe* published in *L'Europe Nouvelle*, writer and translator Francis de Miomandre noted that foreigners understand Paris better than locals, citing Bibesco's success with *Catherine-Paris*. Miomandre emphasized the opportunity to enter a previously inaccessible world while staying updated with fashion and science to achieve eternal youth. After Colette, Princess Bibesco was the first to write about these exceptional women with empathy and intellect. The sophisticated woman combatted time constraints to maintain her fashionability, a concept Miomandre deemed genuine heroism[60]. Marthe Bibesco meticulously pasted the entire text dedicated to the volume on a single page[61]. The succinct review signed by Leblond in the *Dépêche Coloniale et Maritime* was published the same day

[55] Gilbert Charles, "Abondance de biens", *L'Ami du peuple*, 9 November 1928, Paris, 5.
[56] Bibesco, *Lettres et Coupures*, 75.
[57] Édouard Rothen, "Échos des lettres et des arts", *L'École émancipée* 19, no. 24, 10 March 1929, 391.
[58] Bibesco, *Lettres et Coupures*, 81.
[59] Ibid, 83.
[60] Francis de Miomandre, "'Noblesse de Robe' par la princesse Bibesco", *L'Europe Nouvelle* 11, no. 557, 13 October 1928, 1376-7.
[61] Bibesco, *Lettres et Coupures*, 59.

as the article in *L'Europe Nouvelle* but was awarded one full page in the Princess' notebook[62].

Back to the political-minded press, the left-wing evening daily *Le Soir* published a review signed by the anarchist, feminist and Dadaist poet, writer, and journalist Renée Dunan in her literary and ideas column. The author's left-leaning anarchist beliefs influenced her criticism of writers from aristocratic backgrounds and her disapproval of shallow topics in women's literature. Despite her strong convictions, Dunan's critical approach ridiculed non-French cultures affected by French cultural imperialism, reinforcing stereotypes of the East and comparing Marthe Bibesco's adoption of French culture with other princes from the Caucasus or Armenia, whom she dismissed as only benefiting from their family wealth. Dunan emphasized the Princess's literary talent, which could overcome the superficial fascination with foreign titles. She corrected Bibesco on the notion of noblesse de robe, which should only refer to the tailoring elite creating coats of arms for dresses and coats, stressing the need for precise terminology and disapproving of frivolous wordplay in serious literature. She also noted the possibility of Paul Souday ridiculing overly effusive reverence towards nobility in his obligatory praise of the book and, ironically, using the royal "We", she classified herself as a member of the inconsequential crowd, incapable of critiquing the book's content. The correct title would have been *Noblesse de Robes* for her since the singular robe represents the magistracy. Conversely, the title suggestion echoed Trévières' misspelling weeks before and was wrongly printed in gold on the notebook's leather cover. Dunan's review further implied that the Princess may not have been the sole author despite her obvious talent. She also hinted that the author might not have authored the book alone and suggested that Bibesco might have needed a "secretary". Dunan's condescending tone suggested that the Princess's writing style would have been effortless and focused on light subjects. She recommended *Noblesse de Robe* as a book she loved "infinitely" for its comfort and fragile memories[63]. In other words, *Noblesse de Robe* was the perfect read for delicate, sensitive, and, perhaps, frivolous female readers.

The illustrated satirical bi-monthly *Fantasio* published a review by Le Hérisson (The Hedgehog) on the same day as Dunan's article. However,

[62] Ibid, 61.
[63] Ibid., 67.

the review's tone was the opposite of Dunan's unfavorable and condescending approach. Le Hérisson praised Noblesse de Robe as courageous, lively, and impactful and its author, Princesse Bibesco, as a Romanian princess with a distinctly Parisian voice. The review also mentioned the anecdote of Parisian fashion dolls being transported across the English Channel to England during the war. Princesse Bibesco curated a gallery of portraits of dress and hat designers, where "characters" like Paule, Fabienne, Cora, Rose, and Gabrielle were astute psychologists and connoisseurs of fine art[64]. Shortly afterward, the illustrated daily *La Rumeur* featured the book in the fashion column. The column editor, signing as Marianne, commended Bibesco's intentional choice of the title, noting that it accurately reflected her distinguished class as a unique aristocracy responsible for establishing and overseeing fashion trends[65]. Bibesco added two clippings dated October 1928 on the same notebook page, next to a brief presentation signed D.P. in the section *Vient de paraître* of the daily *La Renaissance*. The book's release was expected, given the Princess's previous attachment to the fashion capital in Catherine-Paris. D.P. found the essays rich in psychological depth and literary elegance, eliciting thought-provoking and emotionally resonant passages. The reviewer regretfully noted that Princess Bibesco chose not to venture beyond the salons, where she held a valued client status with unrestricted access, exploring fashion and tailoring from the unique perspective of a client[66]. The news of the publication of the volume extended beyond the worldly, cultural, or literary press sphere. In the edition of Sunday, November 4, 1928, the daily *L'Information financière, économique et politique* succinctly presented it in the section dedicated to films and books, alongside *Marion des Neiges* de Jean Martet, *Poèmes paysans* de Francis André, *La vie glorieuse de Victor Hugo* de Raymond Escholier și *Littérature américaine* de Régis Michaud. The concise review can be found in the notebook alongside an excerpt from Ségur's article, with the reviewer's handwritten initials[67]. The reviewer signing as L.W. started by clarifying that the book was not investigative despite its focus on fashion. L.W. commended the Princess for her admiration of its "queens" and eloquent, poet-

[64] Le Hérisson, *Noblesse de Robe*, *Fantasio* 23, no. 521, 15 October 1928, 148.
[65] Marianne, *Noblesse de Robe*, *La Rumeur*, 17 October 1928, Paris, 2.
[66] Bibesco, *Lettres et Coupures*, 63.
[67] Ibid, 55.

ic writing with observations combining reason with imagination[68]. In his review for the cultural daily *Comœdia*, literary critic Gonzague Truc lauded *Noblesse de Robe* as a collection of profound chronicles encapsulating the philosophies of its era. He accentuated the author's exceptional qualities and delved into the implications of French fashion dominance and the lasting impact of Paris. Truc also highlighted the homonymous essay's fashion dolls-centric theme[69]. The article had been cut out entirely in the notebook and arranged on a single page[70].

From the echoes of the following year, placed under the review of Louis de Mondanon, a clipping from *La revue franco-belge (The Franco-Belgian Review)* featured a brief review signed M.M. and dated March 1929. M.M. appreciated that Bibesco, the author of many beautiful books, did not shy away from her interest in Parisian fashion. In her portraits, she presented the fashion houses that carried the reputation of Parisian taste worldwide, placing her in the vital category of moralistic observers[71]. On 3 April, the weekly magazine *Vu* also published the essay *La mode à l'écran* in full in an illustrated presentation with flowers and fashion engravings[72], followed by an advertisement for an exclusive offer to publish in a single deluxe edition another article in the same issue dedicated to Marshal Ferdinand Foch, an illustration of the wine culture of Burgundy by Colette[73]. The Princess added the text and portrait on one page[74]. Marthe Bibesco also included a clipping from the *Revue Française (politique et littéraire)*, part of a much larger illustrated article, *Conférence sur la Mode,* signed by the actress of the French Comedy Élisabeth Nizan, also an illustrious *Parisienne* of Romanian origin[75]. In the selected passage, Nizan focused on the relationship between politics and fashion, highlighting its role within the monarchy. She cited the *Noblesse de Robe* as an example of fashion's substantial moral impact and provided a detailed account of the influential reception of the *French*

[68] "Noblesse de Robe par la princesse Bibesco", *L'Information financière, économique et politique,* 4 November 1928, Paris, 7.
[69] Gonzague Truc, "Characters and Ideas", *Comœdia*, 30 October 1928, Paris, 3
[70] Bibesco, *Lettres et Coupures,* 73.
[71] Ibid, 83.
[72] Idem, "La mode à l'écran", *Vu* 2, no. 55, 3 April 1929, 254–5.
[73] Colette, "Œuvre de viticulteurs?.. No... Work of breeders", See note 72, (255-6) 256.
[74] Bibesco, *Lettres et Coupures*, 85.
[75] Born Élisabeth Şăineanu, also known as Élisabeth Sainéan.

Dolls of Fashion exhibition in London[76]. As Nizan concluded, fashion had the unparalleled power to gather around it the most different races, cultures, countries, and old and new enemies in conflict situations. Marthe Bibesco added only *Noblesse de Robe* reference clippings next to a much more unfriendly English-language review[77].

The notebook also included texts from the German-language Parisian press. A clipping from the Parisian biweekly *Neue Pariser Zeitung*, in the 23 September 1928 edition, signed Globetrotter, explained the ingenious reinterpretation of the idea of *Noblesse de Robe* in the context of women's fashion. For the anonymous reviewer, it also illustrated the connection between women's psychology and women's fashion. In addition to its literary and sociological valences, *Noblesse de Robe* will remain linked to psychology. It was explicitly cited in John Carl Flügel as essential reading in the elaboration of his 1930 study, *The Psychology of Clothes*[78], one of the classic works of fashion studies stressed by Michael Carter[79]. Globetrotter praised Marthe Bibesco's deep insight into the Parisian spirit in *The Green Parrot* and *Catherine-Paris*, aligning with literary reviewers. The essays aimed to reveal the true identities behind the pseudonyms, focusing on Chanel as Mademoiselle, Tote and Madame Aline. Unlike Dante's Inferno, Globetrotter believed that access to the fashion world promised the fulfillment of hopes. The anonymous reviewer further expanded on the characters, including Fabienne, likely the "hat fairy" herself from the *House of Reboux*; Cora, who created the illusion that fashion did not bring severe complications; Claude, the self-fashioning expert; Odette, the eternally disgruntled and Rose, who understood "relativity" better than several German philosophers. The anonymous author contended that the fashion contrast between London and Paris resembled the distinction between *forte* and *pianissimo* in music. Attire deemed casual in England would be categorized as formal in Paris. Referencing mathematician and physicist Henri Poincaré, Globetrotter implied that Bibesco embraced a superior truth, underscoring her adept writ-

[76] Élisabeth Nizan, "Conférence sur la Mode", *Revue française politique et littéraire* 24, no. 35, 1 September 1929, 205.

[77] Bibesco, *Lettres et Coupures*, 89.

[78] John Carl Flügel, *The Psychology of Clothes* (London: Hogarth Press, The Institute of Psycho-Analysis, 1930), 239.

[79] Michael Carter, *Fashion Classics from Carlyle to Barthes* (Oxford și New York: Berg, 2003), 97–119.

ing abilities and enjoyment in composing *Noblesse de Robe*[80]. The informative newspaper article provides a detailed and humorous evaluation of critical historical figures depicted with thinly veiled anonymity. In the book's early historical context, Globetrotter connected Bibesco's "characters" with renowned fashion houses like Chanel, Worth, and Reboux. While recognizing the immense variety and quantity of Parisian perspectives, these were just a portion of the many viewpoints in the French-speaking world.

Noblesse de Robe in the Francophone World

The local French press outside Paris published comments on *Noblesse de Robe* in tandem with echoes from the capital. Marthe Bibesco included a brief mention from *Le Populaire de Nantes,* marked in blue pencil in early September 1928. Unlike the other texts in the notebook, the Princess also made a notation with the pen, namely a single word, most likely "*jolie*"[81]. In a review by journalist and writer J. Tallendeau, the book received high praise for its remarkable insights into the haute couture industry. Tallendeau acknowledged the book's engaging and enlightening nature while praising its vivid portrayal of central personalities. The review highlighted Bibesco's skill in crafting a captivating cast of characters and presented the book as a literary work transcending the confines of an ordinary novel[82]. The same Tallendeau exemplified feminine elegance in a theatre chronicle a month later, citing Bibesco's reinterpretation of *noblesse de robe*[83]. In Clermont-Ferrand, Maurice Vallet, the editor-in-chief of the daily L'Avenir du Plateau Central, tried his hand at reviewing *Noblesse de Robe*. Vallet admitted that he initially perceived the book as a lighthearted depiction of French fashion. However, he later recognized that a premium garment encapsulates intelligence, creativity, and refined artistry in production and utilization. Vallet referenced the homonymous essay, drawing a connection between fashion designers and aristocratic characteristics such as pride, poise, and military discipline. In doing so, he failed to thoroughly delve into the

[80] Bibesco, *Lettres et Coupures*, 43.
[81] Ibid, 39.
[82] J. Tallendeau, "Chronique Littéraire", *Le Populaire de Nantes*, 2 September 1928, Nantes, 4.
[83] Idem, "La comédie à Graslin. Mademoiselle Spinney in "Souris d'hôtel"", *Le Populaire de Nantes*, 7 October 1928, Nantes, 3.

real-life personas of several "figures" and notably neglected to mention Mademoiselle, Coco Chanel's well-known nickname. While Vallet touched upon the "other" Chanels, Gabrielle and Tote, he admitted that the latter pseudonym was comparatively limited, even during the interwar era. Vallet stressed that the main focus was luxury and urged readers to explore different careers and assert themselves as stylish individuals. He claimed that women worldwide came to Paris to refresh their wardrobes before they went out of fashion[84]. The Princess added the clipping next to Globetrotter's review, with the author's name in pen and the typewritten publication details[85]. An article from *Le Journal de l'Ouest et du Centre* discussed Bibesco's reinvention of the term *noblesse de robe*, which used to refer only to the magistracy but now also includes fashion designers, highlighting their unique creative genius. The reviewer stated that Princess Bibesco praised fashion designers for their unparalleled creativity and their work's profound psychological and philosophical underpinnings. Still, the journalist expressed concern about the broader public's ability to fully understand and appreciate the artistic depth of fashion[86].

The next day, also in Poitiers, on the page dedicated to women, children and the home, the republican daily *L'Avenir de la Vienne et de l'Ouest* published an article entitled *Les Marchandes d'avenir* signed with the pseudonym Froufrou, with the self-ironic tinge of "frill". Froufrou read *Noblesse de Robe* as a text delineating Parisian fashion designers as pivotal figures shaping the fashion industry's future on a global scale. It draws a connection between French fashion and colonial themes and positions local designers as frontrunners with global impact. The essay probably delved into Tote's portrayal of Coco Chanel, underscoring her unwavering influence in the fashion realm and her representation of the future of fashion on an international level[87]. Bibesco cut out the entire article in two columns, just above the much less friendly article in *La Lumière*[88]. The reviewer found Marthe Bibesco's book about elegance and luxury tailoring (grande couture) to be "boring" and "false" and considered it to be inferior to her other

[84] Maurice Vallet, "Feuilleton Littéraire", *L'Avenir du Plateau Central*, 13 September 1928, Clermont-Ferrand, 4.
[85] Bibesco, *Lettres et Coupures*, 43.
[86] Ibid, 45.
[87] Froufrou, "Les Marchandes d'avenir", *L'Avenir de la Vienne et de l'Ouest*, 17 September 1928, Poitiers, 4.
[88] Bibesco, *Lettres et Coupures*, 47.

writings. Marthe Bibesco attached a mention from La Dépêche de Toulouse, next to the clipping from *Le Journal de l'Ouest*. The reviewer, Jean Blaize, praised the book for its spiritual nature and emphasis on the author's focus on presenting grace and beauty through women's clothing and expressed confidence that many readers would appreciate the charm of the "characters" and the text's originality and poetic style. Along with this review, the Princess included a small cutting entitled *Les Incomprises*, which likely refers to women being misunderstood. The article initially appeared in the daily *L'Éclaireur de Nice* and was identical to the one published in *L'écho du neuvième arrondissement*. Marthe Bibesco coincidentally or deliberately juxtaposed these two clippings[89]. The essay *La mode à l'écran* was also reproduced in early October in the young nightlife daily *Bordeaux Nocturne*. In the notebook, it was pasted in its entirety, alone on the page[90].

The following Francophone review in the notebook was from *Moniteur du Calvados, de l'Orne et de la Manche,* in Caen. The reviewer believes it was a "delightful" book about Parisennes but expressed regret that this book did not live up to the level of Bibesco's previous novels written with talent and sensitivity, such as Catherine-Paris. Indeed, the Princess' new book was a "moralizing" figure in contrast to her previous novels on Parisian fashion, and her portrayals were based on direct observation of real characters that evoked La Bruyère, the leitmotif that cut through language barriers in reviews of *Noblesse de Robe*. If fashion was to be understood as fluid, the Princess' book demonstrated exceptional taste that renders it immortal, especially when she evokes renowned artists of tailoring and Parisian fashion who propagate throughout the Universe this chic that belongs only to us. For the reviewer, Noblesse de Robe was a significant stop on Princess Bibesco's literary journey. The critic regretted dismissing a valid observation but believed she could fulfill her responsibility to her readers with a new novel[91]. On one notebook page, the Princess had pasted two short announcements of the book's publication dated December. The first text was longer, including a concise introduction, published in *L'ami du peuple* in Angers, which repeated the comparison with La Bruyère's characters, taken in turn from Le Hérisson's article in the 1928 article in *Moniteur du Calvados, de l'Orne et de la Manche* of 6 October. On another page of the notebook, the

[89] Ibid, 45.
[90] Ibid, 65.
[91] Ibid, 57.

Princess included a clipping from the monthly magazine *L'Effort (The Effort*), also known as *Résister (Le Mas d'Azil)* of Châteauroux, affiliated with the central France Evangelical Reformed Churches. Possibly due to the publication's religious character, *Noblesse de Robe* was followed by a new edition of the New Testament, approved by the Reformed forums[92]. Just as Paul Souday compared Parisian fashion with Catholic influence in *The New York Times* of 16 September, *Noblesse de Robe* stood next to the *New Testament,* giving fashion a spiritual touch.

Outside the official borders of France, on the same day as the publication of the chronicle of *Minerva* already mentioned, another presentation of the volume appeared in the weekly *Gazette de Monaco et de Monte-Carlo* of 26 August, the clipping of which was pasted in the notebook above the chronicle of Nantes and next to that of L.D., described above[93]. The anonymous reviewer began by mentioning Bibesco's previous success, *Catherine-Paris*, which touched the hearts of every Parisian of birth or adoption through her declarations of love for Paris as the only place in the world to find happiness. The Princess addressed her topic with exquisite pertinence, as only fashion could be considered a timeless subject. The reviewer informed readers that they would find the same fantastic imagination that showed the dynamic of ordinary life changed by intellect with concerns of moralization, direct observations, portraits, and, notably, of the "characters". The reviewer asserted *Noblesse de Robe* could facilitate access to the great fashion ministries with secret rules but global acceptance of the fluidity of fashion, taste, and revulsion, the opposing yet ultimate lords of the human heart and mind[94]. But this was not the first time the audience in Monaco learned about the book. The same newspaper had published two weeks earlier, on the very front page, an excerpt from the volume *Noblesse de Robe*, namely the essay on the popular Tote[95].

Towards the end of August 1928, the Princess pasted an excerpt from a chronicle published in the Swiss daily *Journal de Genève*. Due to a cutout error or, perhaps, inadvertently, the name of the critic, who appeared in the original publication and was none other than the famous French essayist

[92] Ibid, 79.
[93] Ibid, 39.
[94] "Noblesse de Robe. Princess Bibesco. (Grasset, editeur)", *Gazette de Monaco et de Monte-Carlo*, 26 August 1928, Monte Carlo, 4.
[95] Bibesco, *Noblesse de Robe*, "Tote, l'illustre couturière", *Gazette de Monaco et de Monte-Carlo*, 12 August 1928, Monte Carlo, 1.

and literary critic Albert Thibaudet, is not mentioned in the notebook. The only notation was an "X" at the base of the incompletely cut article, this time made with a red pencil[96]. Thibaudet linked the individuals connected to fashion to the serpent of Biblical lore. He claimed philosophers believed the Catholic Church's contempt for women's primal emotions caused fashion. Before assessing her design choices, he praised Princess Bibesco's creativity, expressive language, and personality. While the clippings notebook fragment ends with a mention of Cerise, Thibaudet's review also addressed Marguerite, analyzing her strengths and professional challenges. As a likely Union member, Marguerite attended the labor exchange, while, due to her indecision, Fabienne's professional ethics developed gradually. Thibaudet reworded Marguerite's plight as a "Midinet" strike evoking Lucien Dubech[97]. Around the same time, the writer and journalist Jacques-Napoléon Faure-Biguet signed an extensive article in a publication attributed by the Princess as *Pax*, likely *Pax International*, the International League of Women for Peace and Freedom bulletin. Faure-Biguet, like Globetrotter and Cezar Petrescu, quoted Nietzsche's alleged quote that he preferred women providing dreams instead of children. After referencing Aristotle and Socrates in connection to fashion and costume, Faure-Biguet intuited fashion's political, social, and psychological effects. Possibly echoing the review in *La Lumière*, Faure-Biguet stated that Bibesco's literary skills could overcome a generalized disinterest in fashion. He explained that the French Dolls of Fashion exhibit demonstrated that fashion is the primary determinant of women's confidence and comfort by incorporating local and global features. His characters were Cora, Mademoiselle, Tiburce, Rose, Madeleine, Antoinette, Paule, Gabrielle, Marguerite, and Nicole[98].

By November, the bilingual daily *Luxemburger Zeitung* or *Journal de Luxembourg* included a review by Ch. Becker, identified as a lyceum teacher in Echternach. Becker found *Noblesse de Robe* educational and entertaining for all genders. Men were curious, possibly because they paid tailors. Becker thinks Princess Bibesco used these remarks artistically and carefully. Her method was the poet's imagination, the scientist's analysis, and the artist's visual art. Becker thought the Princess's feminine clothing represented her choices, while men's garments were rarely honored. The young, beautiful,

[96] Idem, *Lettres et Coupures*, 37.
[97] Albert Thibaudet, "Noblesse de Robe", *Journal de Genève*, 29 August 1928, Geneva, 1-2.
[98] Bibesco, *Lettres et Coupures*, 51.

and provocative Princess devised a fashion salon tour guide to educate and excite tourists about modern women's fashion. Gabrielle, the French fashion pioneer, may inspire Luxembourgers. He also offered a similar book encouraging readers to adorn themselves in Lucie Delarue-Mardrus' *Embellissez-vous*[99]. In the 1928-1929 edition of *Rozpravy Aventina*, a Prague-based journal focusing on culture, art, criticism, and literature, Czech writer Eva Jurčinová included the book in a list of recently published French works, mistakenly crediting it as *La noblesse de robe*, alongside two other adopted-French female writers, Kiku Yamata and Armen Ohanian[100]. The Princess included only the section related to *Noblesse de Robe*, much as she did with Édouard Rothen's essay, alongside two other clippings from the Parisian Press[101]. Echoes of this work can also be recorded in a more familiar space to Marthe Bibesco, Romania. The notebook contains only an example of a chronicle, which is quite noteworthy, and a reproduction of the essay with the same title, although *Noblesse de Robe* was also known and mentioned per se or in bibliographic lists of the Princess's works and the Romanian press.

A Romanian's Notebook with Only Two Romanian Echoes

Marthe Bibesco started her *Noblesse de Robe* clippings notebook with the sole Romanian text she collected. She likely appreciated Cezar Petrescu's August 1928 *Curentul* review delimitated with blue pencil after mentioning that he found the book in Bucharest's French bookstore display window[102] shortly after publication. Petrescu believed Bibesco's unique originality made her relevant to future generations, making *Noblesse de Robe* her career highlight. This area included writers who loved challenges and innovative ideas. Petrescu translated it as *Nobleţea modei (The Nobility of Fashion)*, emphasizing its refined elegance in an age of cacophonous advertisements. Petrescu stated that the impact of the *noblesse de robe* system on fashion demonstrated that fighting it, as attempted in America, was pointless. According to Petrescu,

[99] Ibid, 77.
[100] Eva Jurčinová, "French Contemporary Women Writers", *Debaty Aventina* 4, no. 31, 1928-1929, 309.
[101] Bibesco, *Lettres et Coupures*, 81.
[102] The French Bookstore was located on the ground floor of the Splendid Hotel, on Calea Victoriei.

Marthe Bibesco recognized fashion's political significance while disregarding its intellectual origins for a more feminine perspective. He was nonetheless perplexed by the quote choice, given Nietzsche's reputation as a misogynist and propagator of damaging gender stereotypes.

Petrescu recognized the military-inspired design and focused on the exclusivity of the Parisian fashion house, acknowledging that readers could serve as profane observers in a realm inaccessible even to most members of the high society. He believed the eighteen chapters or divisions blended keen observations, intellect, elegance, and perceptiveness. He cited Émile Faguet's views on the French ethos, referencing Maria de Rabutin-Chantali, Marquise of Sévigné. Petrescu designated Anna de Noailles as "Countess Mathieu de Noailles" as another notable French-Romanian author. Petrescu undertook a thorough investigation of the history of pre-1900 fashion. The notebook's writing abruptly ended, with an author's name written horizontally and unrelated clippings. The chronicle includes two disparate excerpts from Marthe Bibesco's book on Romanian politics[103]. This utterly positive review contrasted the satirical tone in his later novel *Miss Romania* contests, initially published in 1933, five years after this review[104].

The second Romanian clipping, this time in French, reproduced the essay *Noblesse de Robe*. Thus, on 9 September, the essay appeared in *L'Indépendance Roumaine*, where the article of the same name in *Excelsior* and Marthe Bibesco as the author[105] were cited as the exclusive source. However, the clippings selected by Marthe Bibesco were not only in French but also in Romanian.

Noblesse de Robe Across the Universe

French and Romanian publications offer various *Noblesse de Robe* perspectives. Reviews and references ranged from positive to negative, including Dunan's. Outside of this French-speaking area, sexist views and contempt for fashion tempered positive and negative responses. This Anglo-Saxon example refers to the book as a novelty in Paris. On 9 September

[103] Bibesco, *Lettres et Coupures,* 31.
[104] Cezar Petrescu, "Miss Romania", in *La paradis general - Miss Romania* (Bucharest: Cartea Românească, 1970), 287–537.
[105] Ibid, 44.

1928, out of confusion or an unexplained national and ethnic designation of Princess Bibesco, the London Sunday newspaper *The Observer* added the book to its list of Berlin's latest releases and great recent literary successes[106]. Also in English, but this time on the other side of the Atlantic, in the United States of America, Paul Souday reviewed *Noblesse de Robe* for *The New York Times*. His review praised French fashion. Despite being Romanian, Bibesco was a talented French writer and did not label Paris the center of feminine trends and chauvinism. Souday opposed the idea that women's apparel was frivolous with the virile tendency after the Great War, which "Mr. Kellogg" would prevent. Men no longer govern 1920s Parisian fashion, and feminism infuses every profession. Souday halted at Tote, whose charming and spicy portrait proved his worldwide authority as the head of the "Third International of Seamstresses", which the author openly preferred over Bolshevism, which was the contrary. By valuing their professional conscience, he believed the system was aristocratic but distinct from prior nobility. If clothes were moral, familiarity was a woman's biggest enemy, and losing a male companion or attention would have been upgrading the wardrobe, not age. Marthe Bibesco presented a model for every woman, offering intelligent insights and highlighting the significance of fashion. Souday concluded by expressing hope that the collection would captivate women and the men who adored them[107].

A promotional material written by Souday was added to a thinly veiled Grasset ad highlighting three recent successes, entitled *Trois succès chez Grasse*. Souday's text, in which he had presented Marthe Bibesco's volume the previous year, along with *Paul Morand*'s *Black Magic* and *Jean Desbordes' J'adore*, in the "Parisian and literary" weekly *Candide* [108]. The advertisement also mentioned that each volume cost twelve francs. In the notebook, there is only the article from *The New York Times*, which is most likely the source of the quote used in the advertisement. In September, the Prague French-language daily *L'Europe Centrale* published a review that specifically examined the "character" of Mademoiselle. In the refined city of Paris, the author enthusiastically embraces this story and establishes a connection between those who dress to please others and the characters depicted in La

[106] "From Paris", *The Observer*, 9 September 1928, London, 6.
[107] Souday, *Princess Bibesco on The Art of Dress*.
[108] Idem, *Noblesse de Robe*, *Candide*, 27 September 1928, Paris, "Trois succès chez Grasset" Advertisement, 3.

Bruyère's works. In addition, he admired the writer's finesse, expertise, demeanor, and aptitude. M.B. commended Marthe Bibesco and announced that the Princess's upcoming publication would be *Au bal avec Marcel Proust*[109].

A review published in *The Washington Times* on 1 October is an exception in the Princess's notebook[110]. Not only is the name of the American newspaper crossed out, but the bottom of the fragment is torn, unlike other articles identified by Marthe Bibesco. They were carefully cut out and delimited using a blue pencil. An example of the care with which Marthe Bibesco inserted the clippings in the notebook can be found on the same page, namely, Dunan's *Le Soir* review, arranged and contextualized meticulously. The article's poor research and writing may explain the discrepancy despite being written by the "International News Service" for *The Washington Times*. The review described *Noblesse de Robe* as a brief treatise on women's dress, stressed her French devotion and presented simple instructions. The English daughter of Margot Asquith married in Romania. The mistaken identity of Princess Bibesco as Elizabeth, the wife of famous novelist Antoine Bibesco, shows the shallowness of that evaluation. The cursory "review" arrogantly claimed that Parisian seamstresses were better decision-makers than government officials by comparing Bibesco to Emily Post, a renowned American socialite novelist known for her expertise in etiquette. The review claimed Bibesco advised wearing gloves, not mimicking others, and not wearing green on a Venice boat excursion, despite Princess Bibesco's wishes. Marthe Bibesco reportedly chastised American and English women for shopping at luxury stores and turning solemn occasions into parties[111]. On the same page with the article and the correction from *Le Populaire*, another problematic clipping was identified only as "Journal, Syracuse NY", probably *The Syracuse Journal*, dated 15 October, a verbatim reproduction of *The Washington Times* article[112]. In a much friendlier register, this time, in the Spanish-language press, the news about *Noblesse de Robe* reached Cuba through a detailed article signed only by P.R., published in the daily *Diario de la Marina* in Havana on 22 October[113]. Although the

[109] Ibid, 55.
[110] Ibid, 67.
[111] International News Service, „Princess' Book Gives Talks on Styles", *The Washington Times*, 1 October 1928, Washington, D.C., 26.
[112] Bibesco, *Lettres et Coupures*, 69.
[113] Ibid, 71.

text appeared original and was signed P.R., it was a Spanish translation of Paul Souday's chronicle in *The New York Times*[114].

There were cases of American scholars concurring with the disparaging stance of the North American media towards the book. In 1929, Clark Gallaher published an article for *Books Abroad* in Norman, Oklahoma, stating that Noblesse de Robe would not appeal to romantic readers who judge novels according to their titles since it does not fit within the genre of "Things I Shouldn't Tell by 'X'". He envisioned the book as a concise, feminine collection of pieces discussing women's clothing acquisitions. This presentation employs sexist stereotypes and relies on only two article titles to convey volume. Gallaher admired the captivating attire of the novel's characters. Gallagher commended Princess Bibesco for writing two hundred pages on "practically nothing"[115]. The review is also cut out and underlined in blue pencil in the Princess's notebook, along with the excerpt from Élisabeth Nizan's article in *the Revue Française* [116]. Next to the clipping from *Moniteur du Calvados*, Marthe Bibesco had pasted an extensive review published in Dutch in *De Nieuwe Courant* in The Hague dated 6 October. The grandeur of dress was highlighted as the imperial power of Paris' ladies, fashion's kings. The anonymous reviewer asserted that the author's topics and characters might seem unimportant, but this charming small book by the author of Catherine-Paris granted these experiences more meaning[117]. The echo *of Noblesse de Robe* could also be perceived locally in the English-speaking space, even for French-speaking readers. Next to the review in *Etudes* and the one in the *Revue franco-belge*, Marthe Bibesco had pasted an article dedicated to the volume in the literary criticism section of the 20 March 1929 edition of the daily *La Gazette de Grande Bretagne* in London[118]. On a page with four articles and reviews from *L'Europe Centrale*, *La Revue Mondiale* and *L'Information*, the Princess pasted a fashionable news item, identified as "Eve. Record", without the city of the publication, dated 18 October, reporting that a Lady Johanna Caldwell presented a new book by "Princess Bibesco, a Romanian" presented to the local club[119]. One of the

[114] P.R., "The Art of Good Dress. Carta de Paris", *Diario de la Marina*, 22 October 1928, Havana, 14.
[115] Clark Gallaher, "Reviews", *Books Abroad* 3, no. 3, 1929, University of Oklahoma, 207.
[116] Bibesco, *Lettres et Coupures*, 89.
[117] Ibid, 57.
[118] Ibid, 83.
[119] Ibid, 55.

clippings from the weekly magazine *Bonniers veckotidning* in Stockholm would seem to be an exception, a text attributed to Bibesco's Swedish translator, Baroness Fulvia Stiernstedt, recounting World War One around 1917[120].

From 1930 onwards, there have been only rare references in texts of criticism and literary history or the biographies of Marthe Bibesco. In addition to the erroneous account of *Noblesse Oblige*, it was also mentioned in 1988 by Rose Fortassier in her study about French writers and fashion. According to Fortassier, the idea that fashion was a natural phenomenon, like the lock of a flower, expressed in *Noblesse de Robe*, would have been taken up and transposed into cinema by Jean Cocteau[121]. About the importance of the fashion house and its designers, for Fortassier, Marthe Bibesco takes up images created by Émile Zola, putting face to face important symbolic and physical aspects of the fashion house, with its religious equivalents: the fashion house as a church, the fashion parade as a liturgy, and the fitting room as a confessional[122]. The notebook does not extend beyond 1929 either, as most clippings were from the summer and fall of 1928.

Conclusion

The paper undertook a comprehensive analysis of Marthe Bibesco's *Noblesse de Robe* project, first released in *Vogue Paris* as a collection of monthly essays and subsequently developed into a book. While examining the press echoes collected by the Princess in her clippings notebook now housed at the Harry Ransom Center in Austin, Texas, this paper delved into the subjects of colonization, decolonization, and recolonization, examining them through the lens of fashion. It stressed the importance of the colonialist perspective, especially concerning France's dominant colonial power and mindset in the late 1920s. In addition, it critically examined the process of decolonization from the unique viewpoint of Marthe Bibesco, questioning the conventional understanding of French authorship and the relation-

120 Ibid, 87.

121 Rose Fortassier, *Les écrivains français et la mode: de Balzac à nos jours*, (Paris: Presses Universitaires de France – PUF, 1988), 186.

122 Ibid, 211.

ship between belonging to French literature and genetic, ethnic, or national heritage. Finally, the discussion explored the idea of recolonization by showcasing Bibesco's impact on fashion through her works in French *Vogue*. This connection between Bibesco and the United States, an emerging colonial power, played a role in the worldwide recognition of *Noblesse de Robe*. The *Noblesse de Robe* phenomenon, understood through the notebook, ceased to exist in the 1920s. While this fact may apply to the broader fashion environment and inside the body of work of Marthe Bibesco, the story only begins there. This volume and all associated publications, including the reviews compiled in the notebook, constitute a rich and unexplored territory. Marthe Bibesco's dedication to this project is evident in her meticulous collection of all available reviews, demonstrating her recognition of its literary potential and significance as a fundamental text in the rapidly evolving field of fashion studies in the late twentieth century. The contemporary definition of fashion encompasses a blend of heritage and modernity, creativity and capitalism, art and technology, craftsmanship and innovation. As a system and industry, fashion is primarily driven by consumerism and the inherent human need to showcase individuality. The essays featured in Marthe Bibesco's collection depict paintings from an exclusive realm she could enter due to her privileged social and financial position and her reputation as a discerning connoisseur and influential fashion figure. Additionally, her associations with various individuals, including the renowned Chanel, further facilitated her access to this hidden but brilliant world.

Annexes

Table 1 Contents of *Noblesse de Robe* with reference to *Vogue* articles

***Noblesse de Robe*, Grasset, 1928**	**Corresponding *Vogue Paris* essay**
Noblesse de Robe	*Noblesse de Robe*, April. page 29.
Fabienne, ou la conscience profesionnelle	*Fabienne, ou la conscience profesionnelle*, January, page 29.
Cora ou la diversité	*Cora ou la diversité*, February, page 27.
Tiburce ou la passion du costume	*Tiburce ou la passion du costume*, March, page 27.
Claude qui se connait	*Claude qui se connait*, May, page 27.
Rose qui se devine	Rose qui se devine, June, page 29.
Laure et Lise, ou l'être et le paraître	*Laure et Lise, ou l'être et le paraître*, July, page 29.
La Mode pensée selon Antoinette	*La Mode pensée: selon Sylvie*, August, page 33.
La Mode combattue selon Paule	*La Mode combattue selon Paule*, September, page 39.
Odette ou la robe d'autrui ne désireras	*Odette ou la robe d'autrui ne désireras*, October, page 33.
Madame Aline, vendeuse, ou l'école des ambassadrices	*Madame Aline, vendeuse, ou l'école des ambassadrices*, November, page 29
Gabrielle ou le génie de l'accessoire	*Gabrielle ou le génie de l'accessoire*, December, page 29.
Une mode qui ne passera pas	*
Votre robe, Marguerite	
Cerise à la mode ou le serment de ne pas changer	
Mademoiselle Ida	
Tote, l'illustre couturière	
La mode à l'écran	

Table 2. *Noblesse de Robe* notebook statistics by number of clippings (as of July 2024)

56	**Total number of clippings**
Type of text	
48	book reviews
4	mentions in articles, editorials, or other periodical texts
	full texts (essays) from *Noblesse de Robe*
Type of publication	
39	newspapers
15	magazines
2	academic journals
Countries	
38	France
4	USA
2	Romania, Switzerland, United Kingdom
1	Belgium, Cuba, Czechoslovakia, Luxembourg, Monaco, Netherlands, Undetermined

Cities	
28	Paris
2	Bucharest, Geneva, London, Poitiers, Prague
1	Angiers, Bordeaux, Caen, Châteauroux, Clermont-Ferrand, Havana, Luxembourg, Monte Carlo, Nantes, Nice, Norman OK, The Hague, Toulouse, Undetermined (USA), Washington D.C.
Languages	
44	French
6	English
1	Czech, Dutch, German, Romanian, Spanish, Swedish
Text Location in Archives	
27	only in the notebook (8% of press echoes total)
29	notebook and unique sources (9% of press echoes total)
56	*all notebook clippings (17% of press echoes total)*
267	*other unique sources not included in the notebook (83% of press echoes total)*
323	*total of* Noblesse de Robe *press echoes as of July 2024*
Publication location	
28	Parisian publication
12	Worldwide publications
10	French publications outside Paris
4	French-language publications outside France
2	Romanian publications
Year of publication	
46	clippings from 1928 (82% of total notebook clippings)
11	clippings from 1929 (18% of total notebook clippings)

Table 3. *Noblesse de Robe* Clippings Notebook Timeline

Total Duration: 2 years, 4 months	
12 August 1928	the oldest clipping
31 December 1929	the most recent clipping
22 September 1928	the most frequent date

Table 4. *Noblesse de Robe* Top 3 by Instances in Clippings

Authors	
16	Anonymous Author
4	Marthe Bibesco
2	Jean Tallendeau
	M.M.
Publications	
2	*Le Populaire de Nantes*
	Le Populaire
	L'Effort

Table 5. Notebook contents and corresponding published text.

P.	Identification by Marthe Bibesco	Extra references from the original sources (Name, 'Title', *Publication*, City, pages)
31	C. Petrescu, *Curentul*, Bucharest, 19 August 1928	*
33	*Minerva*, Paris, 26 August 1928, La Liseuse du Tarter	'Princesse Bibesco. Noblesse de Robe', 10.
35	*La Semaine à Paris*, Paris, 17–24 August 1928	C.S.C., 'Une manière de chef-d'oeuvre', 30.
37	*Journal de Geneve*, Geneva, 20 August 1928	*
39	*Gazette de Monte-Carlo*, Monte-Carlo, 26 August 1928	'Noblesse de Robe. Princesse Bibesco. (Grasset, éditeur)', 4.
	Bonsoir, Paris, 5 September 1928, L.D.	'Livres et Revues', 3.
	Populaire de Nantes, Nantes, 2 September 1928, *Jolie*	Jean Tallendeau, 'Chronique Littéraire', 4.
41	*L'Indépendance Roumaine*, 8 September 1928	Marthe Bibesco, 'Noblesse de Robe'.
43	*Avenir du Plateau Central*, Clermont-Ferrand, 13 September 1928, M. Vallet	Maurice Vallet, 'Feuilleton Littéraire', 4.
	Neue Pariser Zeitung, Paris, 15 September 1928	Globetrotter, 'Noblesse de Robe'.
45	*Le Journal de l'Ouest et du Centre*, Poitiers, 16 September 1928, Unintelligible	*
	The Observer, London, 9 September 1928	'From Paris', 6.
	Dépêche de Toulouse, Toulouse, 20 September 1928	Jean Blaize.
	L'écho du IXe arrondissement, Paris, 22–29 September 1928	*
	Éclaireur de Nice, Nice, 22 September 1928.	
47	*L'Avenir de la Vienne*, Poitiers, 17 September 1928	Froufrou, 'Les Marchandes d'avenir', 4
	La Presse, Paris, 23 September 1928	François Montel, 'Littérature de vacances', *La Patrie*, 2
	La Lumière, Paris, 22 September 1928	M.M. (likely Maurice Martin) 'Noblesse de robe. Par la princesse Bibesco', 15
49	P. de Trévières, *L'Art et la Mode*, Paris, 22 September 1928	*
51	*Pax*, Geneva, 26 September 1928	J.-N. Faure-Biguet
53	*The New York Times*, New York, 16 September 1928	Paul Souday, 'Princess Bibesco on The Art of Dress', 64.

55	*L'Europe Centrale*, Prague, F.B., 29 September 1928	*
	La Revue Mondiale, Paris, 1 October 1928	Nicolas Ségur, N. 'La vie littéraire', 284–8
	Eve. Record, 18 October 1929	*
	L'Information, Paris, 4 November 1928, L.W.	'«Noblesse de robe» par la princesse Bibesco', *L'Information financière, économique et politique*, 7.
57	*Moniteur de Calvados*, Caen, 6 October 1928	*
	De Nieuwe Courant, Hague, 6 October 1928	
59	*L'Europe Nouvelle*, Paris, 13 October 1928	Francis de Miomandre, '"Noblesse de Robe" par la princesse Bibesco', 1376–7
61	*Dépêche Coloniale*, Paris, 13 October 1928	Marius-Ary Leblond, 'La mode et nos colonies', *Dépêche Coloniale et Maritime*, 2.
63	*Fantasio*, Paris, 15 October 1928	Le Hérisson, 'Noblesse de Robe', 148
	La Rumeur, Paris, 17 October 1928	Marianne, 'Noblesse de Robe', 2
	Vient de Paraître, Paris, October 1928	D.P.
65	*Bordeaux Nocturne*, 4 October 1928	Marthe Bibesco, 'La mode à l'écran', 6
67	*Le Soir*, Paris, 15 October 1928	Renée Dunan
	…*Times*, 1 October 1928	International News Service, 'Princess' Book Gives Talks on Styles', *The Washington Times*, 26
69	*Le Populaire*, Paris, 10 October 1928	J.-B.S. 'Princesse Bibesco. Noblesse de Robe', 4.
	Le Populaire, Paris, 24 October 1928	'Marthe Bibesco, Image Correction', 4.
	Journal Syracuse, NY, 15 October 1928	*
71	*Diario de la Marina*, Havana, 22 October 1928	P.R., 'El arte del buen vestir. Carta de Paris', 14
73	*Comœdia*, Paris, 30 October 1928	Gonzague Truc, G. 'Caractères et Idées', 3
75	*Paris-Soir*, Paris, 10 October 1928	Pierre Dominique, 'Nouvelles des Lettres', 5
	L'Ami du Peuple, Paris, 9 November 1928	Gilbert Charles, 'Abondance de biens', 5
77	*Journal de Luxembourg*, Luxembourg, 19 November 1928, Ch. Becker, high school teacher	bilingual newspaper (German, French)
79	*L'Ami du Peuple*, Angiers, 2 December 1928	*
	Résister, Châteauroux, December 1928	
81	*L'Œuvre*, Paris, 9 December 1928	Lucien Wahl, 'La vie et la survie par le cinéma muet et bavard', 1
	Rozpravy Aventina, Prague, 31/1929	Eva Jurčinová, 'Francouzské soudobé spisovatelky', 308–9
	L'École Émancipée, Paris, 15 March 1929	*

83	*Les Études*, Paris, 20 March 1929.	Louis de Mondanon
	La Gazette de Grande Bretagne, London, 20 March 1929	*
	La revue Franco-Belge, Paris, March 1929	M.M.
85	*Vu*, Paris, 3 April 1929	Marthe Bibesco, 'La mode à l'écran', 254–5
87	Marthe Bibesco, Stockholm	translator F. Stiernstedt
89	*Revue française*, Paris, 1 September 1929	Élisabeth Nizan, 'Conférence sur la Mode', *Revue française politique et littéraire*, 201–7
	Books Abroad, Oklahoma, July 1929	Clark Gallaher, 'Noblesse de Robe', 3(3), 207
91	*Le Temps*, Paris, 19 August 1929	E.H. 'La Parisienne', 1

Industria auto americană la începutul secolului XX: Istoric, branduri de referinţă şi modul în care s-a reflectat în presa românească din perioada interbelică

Corneliu Cezar Sigmirean

Industria auto şi crearea mitului american

În primele decenii ale secolului al XX-lea, Statele Unite ale Americii au cunoscut o dezvoltare economică rapidă, consolidându-şi poziţia de putere mondială emergentă[1]. Această perioadă a fost caracterizată de o creştere industrială accelerată, determinată de expansiunea masivă a infrastructurii şi de dezvoltarea de noi tehnologii. În special industria grea, cum a fost industria oţelului şi a petrolului, au fost motorul principal al economiei americane. Creşterea producţiei industriale a fost însoţită de o extindere a reţelelor feroviare şi de dezvoltarea oraşelor industriale mari, cum ar fi Detroit şi Pittsburgh, care au devenit simboluri ale succesului industrial american. Agricultura a jucat, de asemenea, un rol crucial în economie, beneficiind de mecanizare şi de creşterea cererii globale de produse alimentare, determinând o creştere a exporturilor agricole. În paralel, inovarea tehnologică a permis o eficientizare a producţiei de masă, permiţând industriei americane să producă bunuri la costuri mai scăzute decât oricând. Wall Street, centrul financiar al ţării, a devenit un simbol al capitalismului global, atrăgând investiţii atât din Statele Unite, cât şi din străinătate. În ansamblu, economia americană s-a diversificat şi a devenit din ce în ce mai integrată pe pieţele globale, pregătind terenul pentru ascensiunea economică ce avea să urmeze după Primul Război Mondial. Această expansiune economică rapidă a fost un precursor al schimbărilor sociale şi culturale majore care au definit anii 1920, cum ar fi emanciparea femeilor, urbanizarea masivă şi

[1] Paul Kennedy, *Ascensiunea şi decăderea marilor puteri. Transformări economice şi conflicte militare din 1500 până în 2000* (Iaşi: Polirom, 2011), 227–33

creşterea influenţei culturii de masă. „Urechile şi ochii restului lumii" erau aţintite spre America. Romancieri ca Sinclair Lewis şi Theodore Dreiser, ale căror opere reflectau scena americană, erau traduşi în multe limbi şi erau foarte discutaţi[2].

În procesul de transformare a economiei americane de la începutul secolului al XX-lea un rol fundamental l-a avut industria auto. Şi în acest sens trebuie să înţelegem rolul automobilului, la 1900 un produs semnificativ în societate, fiind perceput mai mult decât o simplă maşină, ci un element care îi conferea posesorului un statut social. Altfel, automobilul, datorită şi preţurilor prohibite la achiziţie, pe care le aplicau marii producători auto, a rămas şi după război un produs destinat oamenilor bogaţi.

Odată cu Primul Război Mondial, SUA îşi conştientizează poziţia de principală beneficiară post-război, prin prisma standardelor ridicate de viaţă şi a disponibilităţii de a investi capital, pe fondul unei pieţe capabile a absorbi bunurile care asigurau o productivitate ridicată. În acest context se remarcă figura unui vizionar, în persoana lui Henry Ford, o personalitate pe care o asociem şi în prezent cu unul din cei mai mari producători auto, brandul Ford. Una din primele sale măsuri revoluţionare are loc în 1908, atunci când ia decizia de a specializa munca angajaţilor săi, astfel încât fiecare dintre aceştia să îndeplinească o singură sarcină. O decizie care aduce o schimbare majoră în timpul alocat asamblării unui automobil Ford, de la 514 minute la 2,3 minute. Însă, cel mai adesea, Henry Ford este creditat cu revoluţionarea producţiei industriale, prin introducerea liniei de asamblare[3]. În 1913, Ford a luat decizia introducerii liniei de asamblare, care făcea posibilă deplasarea maşinii, în timp ce muncitorul rămânea staţionar. Inovaţia sa avea să reducă ciclul de producţie pentru un muncitor de la 2,3 minute la 1,19 minute, şi, totodată, îi permitea să dubleze salariile angajaţilor şi să scadă în mod considerabil preţul maşinilor. O măsură eficientă care îi crea un avantaj considerabil faţă de concurenţii săi din SUA. Producţia modelul T al companiei Ford, devenit un simbol al mobilităţii moderne şi al libertăţii individuale, urma să crească de la 950.000 de unităţi în 1919 la peste un milion (1.173.000) în 1922, iar în anul următor la 1.817.000 de unităţi[4] (Fig. 1).

Între cele două războaie mondiale, Henry Ford, prin cartea lui Aldous Huxley *Minunata lume Nouă* , a devenit subiect de roman, „o figură mitică,

[2] Hendrik Willem van Loon, *Istoria omenirii* (Bucureşti: Humanitas, 2017), 481.

[3] James Bradford DeLong, *Drumul către utopie. O istorie economică a secolului extins* (Bucureşti: Elite, 2024), 194.

[4] Marius Florin Draşovean, "Industria auto interbelică. Istoria unei crize sau debutul unei modernizări," *Sfera Politicii*, nr. 133 (2009): 61–73.

legendară, un nou Moise pentru lume" după cum remarca, J. Brandford DeLong[5].

Succesul înregistrat de Ford avea să influenţeze şi ceilalţi producători auto americani. În vara anului 1926, General Motors, cu o poziţionare total diferită, aş numi-o „consumer oriented", lansa o campanie de cercetare menită a contribui la reducerea diferenţei faţă de Ford. Campania viza în special deja proprietarii de Ford, însă în rândul cărora se observa ca şi comportament de consum tendinţa de a îşi schimba automobilul la fiecare doi ani şi care, surprinzător, nu dezvoltaseră un ataşament faţă de brand. Chiar dacă Ford era văzut ca un brand cu o contribuţie vizibilă la economia Statelor Unite, General Motors miza pe o strategie care să cuantifice şi transforme în avantajul brandului sensibilitatea redusă a Ford faţă de dorinţele consumatorilor. Sloganul General Motors, „Un Ochi spre viitor, o Ureche spre pământ", sublinia faptul că brandul era atent la aşteptările clienţilor, considerând că solicitarea de feedback de la consumatori reprezenta o formă subtilă de flatare, contribuind la procesul de pre-vânzare[6].

Avântul înregistrat de industria auto urma să fie asociat cu două oraşe americane de-a dreptul înfloritoare, Detroit şi Pittsburgh, care aveau să devină un sediu pentru marii producători de automobil. Detroit-ul, în special, a prelua în secolul XX denumirea de "Motor City" ("Oraşul Motor"). Un aspect care contribuia însă la transformarea oraşul într-o localitate atractivă pentru resursa umană. Populaţia Detroit-ului era în creştere rapidă pe măsură ce imigraţia din ţările străine începea să atingă apogeul. Surprinzător, aproape jumătate dintre locuitorii din Detroit erau născuţi în afara Statelor Unite, cu cel mai mare procentaj provenit din Germania, Irlanda, Polonia şi Canada (Fig. 2). Noile industrii necesitau muncitori atât calificaţi, cât şi necalificaţi. Mulţi dintre imigranţii născuţi în străinătate asigurându-şi traiul prin locuri de muncă pe care urmau să le ocupe în fabrici.

Cu cele trei industrii-cheie ale sale, sobe din fontă, vagoane de tren şi construcţia de motoare marine şi nave, a oferit o infrastructură ideală, Detroitul fiind pregătit să se confrunte cu cea mai nouă inovaţie industrială a secolului al XX-lea, vehiculul fără cai. După 1909, majoritatea brandurilor de automobile de top aveau să fie produse de companii din zona Detroit, industria evoluând, încet, dar sigur, către un oligopol dominat de trei branduri celebre originare din Detroit: General Motors, Ford şi Chrysler.

---

[5] Bradford De Long, *Drumul către utopie*, 193.

[6] Draşovean, *Industria auto interbelică*.

Deşi industriile sunt, în general, aglomerate geografic, este rar ca acestea să fie atât de concentrate în jurul unei singure regiuni ca cele de automobile[7] (Fig. 3).

Cu toate că întreg avântul luat de industria auto din America de la începutul secolului XX este asociat cu Detroit-ul şi cei trei mari producători, Chrysler, Ford şi General Motors, sute de alţi producători de automobile se găseau în toată regiunea de nord-est, în oraşe precum Cleveland, Toledo, Buffalo şi Pittsburgh, care profitau de poziţia lor de-a lungul linilor de transport de pe răul Ohio sau, în cazul oraşului Pittsburgh, şi de o resursă considerabilă de producţie, precum oţel, sticlă sau aluminiu, dublată şi de o forţă de muncă calificată. Încă din 1896, Empire Motor Company devenea unul dintre primii producători de automobile din Pittsburgh, specializându-se în motoare cu 2 cilindri. În anul următor, Pittsburgh Motor Vehicle Company (ulterior redenumită Autocar) producea diverse vehicule cu trei şi patru roţi. Nu doar inovatorii noi şi-au încercat norocul în industria auto, ci şi producători de biciclete şi trăsuri au intrat în joc. Deşi trăsurile ar fi împărţit drumurile cu maşinile până în anii 1920, industria trăsurilor a ştiut de timpuriu că zilele îi erau numărate. Furnizorii de piese pentru trăsuri—constructori de caroserii, rotari, vopsitori şi făclieri—au fost capabili să îşi transfere abilităţile în industria auto emergentă. L. Glesenkamp & Sons, un important constructor de trăsuri din Pittsburgh, a adaptat atelierul pentru a crea caroserii auto şi a oferit servicii de vopsitorie şi lăcuire, producând primul lor vehicul motorizat în 1909.

Producătorii de automobile se găseau în tot oraşul, dar mulţi şi-au deschis ateliere în East End. Baum Boulevard, ulterior supranumită Automobile Row, oferea staţii de service, dealeri, furnizori de piese şi Motor Garden, care găzduia anual târguri auto cu cele mai noi modele (Fig. 4). Penn Motor Car Company şi-a stabilit producţia pe Thomas Boulevard în 1910 şi a făcut reclamă maşinii Penn Model 30, de 30 de cai putere, drept "cea mai bună la orice preţ," care în acest caz era puţin peste 1.000 de dolari.

În 1913, Standard Steel Car Company din Pittsburgh, un constructor bine stabilit de vagoane de cale ferată, construia o fabrică de 2 milioane de dolari la nord de Pittsburgh, în Butler, Pennsylvania, pentru a începe fabricarea de automobile. Modelul Standard a fost construit în Butler din 1914

[7] Ellison, Glenn şi Edward L. Glaeser. "Geographic Concentration in U.S. Manufacturing Industries: A Dartboard Approach", *Journal of Political Economy* 105, nr. 5 (1997): 889–927, DOI 10.1086/262098.

până în 1923, cu cea mai mare producţie, aproximativ 2.500 de vehicule, în 1917. În 1930, la şapte ani după ce Standard a încetat producţia, fabrica a fost reprofilată pentru producţia de mini-maşini American Austin şi American Bantam. Fondată în 1929, American Austin Coupe a fost dezvoltată în încercarea de a combate efectele Marii Depresiuni asupra vânzărilor de automobile. Compania şi-a schimbat numele la sfârşitul anilor '30 în American Bantam Company şi a continuat să producă mini-maşini uşoare, inclusiv prototipul pentru Jeep-ul folosit de armata SUA în cel de-al Doilea Război Mondial, înainte de a înceta producţia la începutul anilor '40[8].

Dezvoltarea industriei automobilului a redefinit întreaga economie americană. Creşterea industriei auto a avut efecte colaterale majore, stimulând dezvoltarea infrastructurii rutiere, impulsionând industria oţelului şi cauciucului, şi generând o mai mare cerere pentru produse petroliere, dând un impuls semnificativ industriei petrolului. În plus, mobilitatea crescută a avut un impact direct asupra urbanizării şi asupra modului de viaţă al americanilor, determinând o expansiune suburbană fără precedent. Industria auto nu a fost doar un pilon economic, ci şi un simbol al modernităţii americane, reflectând spiritul inovator şi capacitatea de adaptare a economiei SUA la nevoile unei societăţi în schimbare rapidă. Dar succesul înregistrat de industria auto şi creşterea producţiei de maşini îndemna America să se orienteze spre noi pieţe de desfacere.

Industria americană pe pieţele lumii

Politica externă a Statelor Unite la începutul secolului al XX-lea era modelată de două doctrine principale: „Diplomaţia dolarului", promovată de preşedintele William Taft, şi „Diplomaţia Big Stick", impusă de preşedintele Theodore Roosevelt. Diplomaţia Dolarului era parte a unei strategii prin care Statele Unite încercau să îşi extindă influenţa globală prin intermediul investiţiilor economice şi al stabilităţii financiare. Taft a promovat ideea că interesele economice ale SUA trebuie protejate şi extinse prin mijloace financiare, nu militare. Aceasta a condus la o creştere a investiţiilor americane în America Latină, Asia şi alte regiuni, oferind suport financiar

[8] Carly McCoy, „Pittsburgh and the Automobile Industry in the Early 20th Century", *Rivers of Steel*, 30 iunie 2020, https://riversofsteel.com/pittsburgh-and-the-early-automobile-industry/, accesat 3 septembrie 2024.

ţărilor în schimbul unor avantaje economice sau politice. De exemplu, în America Latină, SUA au oferit împrumuturi în schimbul controlului asupra veniturilor vamale sau altor resurse economice cheie, garantând astfel o influenţă stabilă şi durabilă în regiune. Pe de altă parte, Diplomaţia Big Stick a reflectat o abordare mai agresivă şi militarizată a politicii externe. Roosevelt a fost de părere că SUA trebuie să îşi protejeze interesele economice şi strategice oriunde în lume, chiar şi prin utilizarea forţei dacă este necesar. Acest principiu a fost ilustrat de intervenţiile americane în Caraibe şi America Centrală, unde SUA au desfăşurat forţe militare pentru a proteja sau impune regimuri prietenoase[9]. În schimb, în ceea ce priveşte politica Americii, în raport cu Europa, relaţiile au evoluat într-un context geopolitic stabil, marcat de consecinţele Primului Război Mondial.

După război, Statele Unite au adoptat o politică de izolaţionism, evitând implicarea directă în afacerile europene şi refuzând să adere la Liga Naţiunilor. Totuşi, această politică de neintervenţie nu a exclus o prezenţă economică activă în Europa. Statele Unite au devenit un creditor major pentru multe ţări europene, contribuind la reconstrucţia economică postbelică prin planul Dawes şi ulterior prin planul Young, care aveau scopul de a stabiliza economia germană şi, implicit, întreaga economie europeană.

Industria americană pe piaţa românească

În ceea ce priveşte relaţiile Statelor Unite cu România, acestea aveau să fie influenţate, în principal, de interesele economice, în special de industria petrolului. România, cu rezervele sale semnificative de petrol, atrăgea atenţia companiilor americane, care începuseră să investească în extracţia şi procesarea petrolului românesc. Astfel, companii precum Standard Oil deveneau un actor important în dezvoltarea industriei petroliere din România, prin contribuţia adusă la modernizarea tehnologică a acestui sector. Însă România, în perioada interbelică (1918 şi 1939) traversa o epoca definită de schimbări profunde şi contraste sociale. După Marea Unire din 1918, România se confrunta cu noi provocări în eforturile de integrarea a provin-

[9] Florida State College at Jacksonville şi Cynthia Gardner Counsil, "Roosevelt's 'Big Stick' Foreign Policy and Taft's 'Dollar Diplomacy'", *U.S. History II: 1877 to Present*, 2024, https://fscj.pressbooks.pub/modernushistory/chapter/roosevelts-big-stick-foreign-policy-and-tafts-dollar-diplomacy/, accesat 4 septembrie 2024.

ciilor istorice şi de construcţie a unei societăţi moderne. Discrepanţele dintre mediul urban şi cel rural erau pregnante, continuând să influenţeze structura socială a ţării. În mediul rural, majoritatea populaţiei depindea de agricultură şi se lupta cu condiţii economice precare. Nivelul ridicat al mortalităţii infantile era un indicator al dificultăţilor, cauzat de lipsa accesului la servicii medicale adecvate şi de condiţiile sanitare deficitare[10]. Educaţia era, de asemenea, o problemă majoră, mulţi dintre locuitorii satelor fiind analfabeţi din cauza accesului limitat la şcoli şi resurse educaţionale. 40% dintre români erau oficial analfabeţi în 1930, probabil mult mai mulţi dintre aceştia analfabeţi funcţional, mai ales că marea majoritate a populaţiei din mediul rural făcea maxim două sau patru clase.

Sărăcia era răspândită şi influenţa negativă a metodelor agricole tradiţionale menţinea o economie slab dezvoltată în zonele rurale[11]. În contrast, mediul urban din România interbelică beneficia de o dezvoltare mai dinamică. Oraşele se modernizau rapid, cu o infrastructură în creştere şi un sistem educaţional mult mai dezvoltat. Acestea ofereau oportunităţi economice diverse şi facilitau emergenţa unei clase de mijloc educate, deschise la influenţele culturale europene. Industrializarea şi accesul la mai multe resurse culturale şi sociale contribuiau la un standard de viaţă mai ridicat în oraşe, comparativ cu localităţile din mediul rural, izolate de lumea civilizată[12]. Diferenţele dintre aceste două lumi paralele sunt surprinse în mod evocator în literatura vremii, cum este cazul *Trilogiei Balcanice* de Olivia Manning. Scriitoarea britanică avea să petreacă un an în România, urmându-şi soţul proaspăt angajat la British Council, chiar înainte ca ţara să intre în război, oferind o perspectivă obiectivă asupra unui peisaj social divers. Autoarea surprinde străzile neasfaltate din zonele adiacente Căii Victoriei, comparând râul Dâmboviţa, prin prisma aspectului său sălbatic, cu o junglă naturală în inima Bucureştiului, dar şi un segment considerabil de cerşetori, o mare parte din aceştia provenind din mediul rural, ţăranii sărăciţi. În contrast, Manning este intrigată de conversaţiile pe care le are cu reprezentanţii clasei superioare, educaţi în Occident şi conectaţi cultural la acesta, şi de-a dreptul impresionată de opulenţa elitei şi de extravaganţa vieţii pe care o trăieşte aceasta, în care

[10] Dennis Deletant, *România 1916-1941. O istorie politică* (Bucureşti: Humanitas, 2024), 82.

[11] Radu Umbreș, "Cum trăiau românii în Interbelic, perioada săracă şi coruptă după care suntem nostalgici", *Vice Romania*, 11 decembrie 2018, https://www.vice.com/ro/article/cum-traiau-romanii-in-interbelic/, accesat 12 septembrie 2024.

[12] Ioan Scurtu, *Istoria civilizaţiei româneşti. Perioada interbelică (1918-1940* (Bucureşti: Univers Enciclopedic, 2012).

regăsim mese pantagruelice, cu icre negre şi şampanie, servite în restaurantele elegante din capitală[13]. Tocmai pentru această elită, descrisă cu atâta acurateţe de Manning, automobilul capătă o altă semnificaţie în perioada interbelică. Treptat, începe să fie privit ca un produs extrem de semnificativ în societate, încetând să mai fie perceput doar ca o simplă maşină, ci mai degrabă un element de distincţie, ce conferă un status ridicat şi o acceptabilitate socială vizibilă posesorului. Deşi contextul nu era unul tocmai favorabil. Pe fondul unei democraţii uşor mimate, în care partidul care organiza alegerile le şi câştiga, dominată de numeroase scandaluri de corupţie la vârful statului, ce genera un dispreţ al oamenilor faţă de clasa politică, aşa-zisa salvare a cetăţenilor era văzută într-o mişcare populară, mai exact Mişcarea Legionară. Din păcate, în spatele misiunii mişcării de a lupta împotriva corupţiei şi destrămării statului, şi poziţionându-se drept o iniţiativă de regenerare socială şi naţională, Mişcarea Legionară era definită printr-un discurs anti-european, anti-modernitate, anti-diversitate[14].

Ceea ce contrabalansa cu un mediu aparent ostil, am putea spune, faţă de intrarea pe piaţă a unor branduri non-româneşti consta în istoricul pe care îl avea deja România în industria auto. România a fost una dintre primele zece ţări din lume care a integrat automobilele în circulaţie, încă de la începuturile lor. În 1895, în Bucureşti, erau introduse în circulaţie două automobile cu aburi, fabricate de compania franceză Gardner Serpollet. În Cartea de Aur, creată de Automobil Clubul Român (ACR), care include toate vehiculele remarcabile, pe primul loc se află o trăsură-automobil de la Peugeot, echipată cu un motor de 4 CP. Această maşină a fost adusă în 1889 de către Barbu Bellu din Bucureşti şi a fost vândută după şapte ani de utilizare. La aceeaşi sursă se menţionează că, în 1895, trei cetăţeni din Craiova au importat în ţară trei trăsuri-automobile tip Benz, cu motoare de 12 CP. Un an mai târziu, alte trei trăsuri-automobile aveau să îşi facă apariţia, de această dată nu doar în Bucureşti cât şi în alte oraşe ale ţării: un Peugeot în Bucureşti, un Rochet-Schneider în Tecuci şi un triciclu Bollee în Fălticeni[15].

---

[13] Olivia Manning, *Marea şansă. Trilogia Balcanică*, vol. 1 (Bucureşti: Nemira, 2016), 32.

[14] Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, ediţia a IV-a revăzută şi adăugită (Bucureşti: Univers Enciclopedic Gold, 2010), 333–5; Una din cele mai complexe reconstituiri a istoriei Gărzii de Fier este cartea lui Oliver Jean Schmitt, *Corneliu Zelea Codreanu: ascensiunea si căderea „Căpitanului"* (Bucureşti: Humanitas, 2017).

[15] Manager.ro, "Istoria industriei auto din Romania," *Manager.ro*, 1 decembrie 2011, https://www.manager.ro/articole/analize-92/istoria-industriei-auto-din-romania-14383.html, accesat 3 septembrie 2024.

Anul 1898 consemnează apariţia primelor automobile americane în Bucureşti, printre care se numără un Oldsmobile, un automobil care utiliza o manetă în loc de volan, construit de E. R. Olds, care începea să producă maşini de doar un an. Tot în acelaşi an, ziarele din acea perioadă raportau că doctorul Tomescu şi-a achiziţionat o elegantă trăsură cu motor, de stil Victoria, având un motor de 3,5 CP amplasat în spate. Este important de menţionat că numărul trăsurilor-automobile din întreaga lume nu depăşea 100 de exemplare! În plus, primul automobil electric, un *coupé* cu patru locuri pentru pasageri şi două locuri în faţă pentru şofer şi asistent, a fost adus de Leon Leonida de la Paris şi a circulat pe străzile capitalei încă din 1906[16]. În contextul viitoarei uniri de la 1918, la Arad, în anul 1909, pe vremea în care Transilvania era încă un teritoriu al Imperiului Austro-Ungar, se puneau bazele prime fabrici de automobile - MARTA (Magyar Automobil Részvény Társaság, Arad), unde, în primă fază, producţia presupunea utilaje feroviare, autobuze sau camioane, iar începând cu anul 1910 şi autoturisme. Intrată în faliment ulterior, în anul 1912, fabrica este preluată de brandul Daimler, iar până în anul 1914 aici se fabrică 650 de autoturisme şi autobuze[17].

Însă pentru a observa evoluţia fenomenului auto în România, putem urmări, cronologic, absorbţia de automobile pe piaţa românească, care, în anul 1906 numără 150 de automobil, în 1907 ajungea la 233, în 1909 la 446 de automobile, pentru ca în anul 1912 să ajungă la 850. Astfel, se ajunge ca la începutul Primului Război Mondial parcul de autoturisme din România să depăşească cifra de 1.000 de exemplare. După încheierea păcii, parcul auto păstra un trend ascendent, cu precădere datorită prezenţei în România a unor reprezentanţi ai mărilor constructori de automobile, printre care se numărau cei de origine americană: Ford, Chevrolet sau General Motors. Odată cu anul 1922, pentru o perioadă de cinci ani, numărul de autoturisme importate manifesta una din cele mai spectaculoase creşteri, cu o medie anuală de peste 2000 de automobile, pentru ca anul 1926 să consemneze un total de 11 300 de autoturisme în România[18] (Fig. 5).

---

[16] Ibid.

[17] Alexandru Turcu, „Începuturile industriei auto româneşti. Cât de puternică era fabrica Ford din Bucureştiul interbelic", *Infofinanciar*, 13 august 2022, https://www.infofinanciar.ro/inceputurile-industriei-auto-romanesti-cat-de-puternica-era-fabrica-ford-din-bucurestiul-interbelic.html, accesat 4 septembrie 2024.

[18] Manager.ro, „Istoria industriei auto din Romania".

Dintre companiile auto americane deja amintite, avea să se remarce, deloc surprinzător, brandul Ford. Iar marele merit care îi este atribuit constă nu doar în inovaţiile de management iniţiate de brand, şi care au revoluţionat întreagă industrie auto, ci în promovarea unui comportament de tip consumerist. Automobilele Ford au fost printre primele produse emblematice ale capitalismului american care au pătruns pe piaţa românească înainte de Primul Război Mondial, fiind comercializate în 1911 de către compania Royal Garage. În perioada interbelică, influenţa „fordismului" şi a maşinilor produse de Ford a fost atât de puternică în România, încât inginerii şi specialiştii organizau conferinţe dedicate acestui subiect în universităţile din ţară, analizând succesul industriaşului american. Deşi au existat mai multe tentative de a introduce compania Ford pe piaţa locală, unele iniţiative au întâmpinat opoziţia unor politicieni care nu susţineau ideea unei fabrici auto străine în România. Cu toate acestea, în 1927, William Collins a reuşit să negocieze deschiderea unei fabrici de asamblare la Constanţa, proiect care ulterior s-a concretizat prin înfiinţarea unei subsidiare la Bucureşti. Fabrica a fost construită pe Calea Floreasca, ocupând o suprafaţă de 7.500 de metri pătraţi, pentru care compania a plătit 2,3 milioane de lei. Ford a angajat aproximativ 250 de muncitori, iar capacitatea anuală de asamblare a fabricii era de 2.500 de vehicule[19].

Însă ambiţiile companiei Ford pe piaţa din România şi alimentarea comportamentului consumerist, în rândul publicului autohton, erau susţinute de un vector de brand important, constând în comunicarea şi promovarea celor mai reprezentative produse ale brandului, având ca principal canal de comunicare, în perioada interbelică, presa scrisă. Observăm, în acest sens, de exemplu, pe parcurs anului 1922, o serie de reclame în paginile ziarului *Universul*, dedicate noilor modele Ford. *Universul* era unul din cele mai populare ziare din România interbelică, cu o orientarea doctrinară şi politică ce urmărea o linie conservatoare, promovând valori tradiţionale, naţionaliste şi de dreapta. Strategiile de marketing aveau ca inspiraţie campaniile din SUA, concentrându-se pe concepte-cheie precum progresul tehnologic, confortul maşinii, viteza, modernitatea, dar şi familia (Fig. 6).

Politica brandului Ford consta într-o comunicare omnichannel, noile modele ale producătorului american regăsindu-le şi în paginile cotidianului *Dimineaţa*. În contrast puternic cu „Universul", ziarul *Dimineaţa*, fondat în 1904, era un cotidian cu o orientare doctrinară de stânga. Ziarul era cunos-

[19] Turcu, „Începuturile industriei auto româneşti".

cut pentru pozițiile sale liberale şi socialiste, promovând idei progresiste, reforme sociale şi democratizarea vieții politice.

Şi nu întâmplător am ales ca reper anul 1922. Un an care consemna debutul perioadei dezvoltării relative în România, asociat cu intervalul anilor 1922-1928. O perioadă în care economia României dădea semne de redresare, producţia industrială şi agricolă era în creştere, iar sistemul bancar se stabilizase. Din punct de vedere politic, guvernul condus de I. C. Brătianu era adeptul unor politici de modernizare şi centralizare a statului, cu investiţii în infrastructură şi educaţie. Tot acest context îi asigura României o creştere economică moderată, însă constantă, dar şi statutul de unul dintre cei mai mari exportatori de produse agricole din Europa. Din punct de vedere al *buyer personas*-ului, ilustrând un cuplu care aparţine unei clase sociale prospere, maşina era totuşi un simbol al statutului social în epocă, preţul unui automobil fiind destul de costisitor, şi oarecum prohibit, pentru majoritatea românilor[20]. Acest fapt se datora valorii ridicate a combustibilului şi a componentele maşinilor, dar şi a întreţinerii automobilelor, fiind necesar ca reviziile să fie realizate direct la fabrica Ford, şi nu în cadrul atelierelor locale (Fig. 7).

„Fenomenul Ford" şi contribuţia celorlalte branduri conaţionale asigura, în anul 1925, un climat în care 33% din maşinile din România, adică aproape 4000 din 11 700 erau de provenienţă americană. Procentul a urmat un curs ascendent, ajungând la 50% în 1926, 58% în 1927, 62% în 1928, iar în ultimul an de dinaintea crizei economice (1929-1933), în anul 1929, la peste 70%. În 1930, anul în care în România interbelică existau cele mai mult maşini, dintr-un total de 38 800, 27 300 erau automobile americane[21].

Impactul industriei americane în România reflectă forţa de penetrare a economiei SUA în Europa, inclusiv în Europa de Est, cum a fost cazul României, dar şi fascinaţia pe care modelul american îl exercita în societatea românească. Sub puterea modelului, societatea românească din mediul urban s-a aliniat tot mai mult la standardele occidentale, publicitatea din presa interbelică fiind deosebit de elocventă în acest sens. Paginile publicitare au descris românilor un nou orizont de aşteptare, au modelat gustul pentru confort şi bunăstare, pentru o nouă calitate a vieții, pentru călătorie, afaceri, profit şi îmbogăţire rapide, pentru un al model cultural, pentru filme, pentru o altă vestimentaţie, o altă alimentaţie sau pentru autoturisme.

[20] *Universul*, 14 iunie 1922.
[21] Turcu, „Începuturile industriei auto româneşti".

Anexe

Fig. 1. Ford, Modelul T (Colecţia Hulton-Deutsch/Corbis via Getty Images)[22].

Fig. 2. Zona industrială a oraşului Detroit[23].

[22] Editorii History.com, "Model T - Ford, Car & Invented", *History.com*, 13 martie 2024, https://www.history.com/topics/inventions/model-t, accesat 8 august 2024.
[23] Thompson, "The Rise and Fall of Detroit".

Fig. 3. Uzina Ford Motor Company, River Rouge, la vest de Detroit, Michigan, aprox. anii 1930. Construită între 1917 și 1925, a devenit un model pentru producţia pe linie de asamblare.[24]

Fig. 4. Bulevardul Baum la intersecţia cu strada South Beatty, cu o privelişte către Motor Square Garden, Pittsburgh Auto Club și turnul bisericii prezbiteriene East Liberty.

[24] Editorii Enciclopediei Britannica, „Detroit". *Encyclopedia Britannica*, 11 octombrie 2024. https://www.britannica.com/place/Detroit, accesat 30 august 2024 .

Fig. 5. Reprezentanţă Ford în România, datând din perioada interbelică[25].

[25] https://interbelica.ro/fabrica-ford-bucuresti-un-proiect-ambitios-oprit-de-razboi/

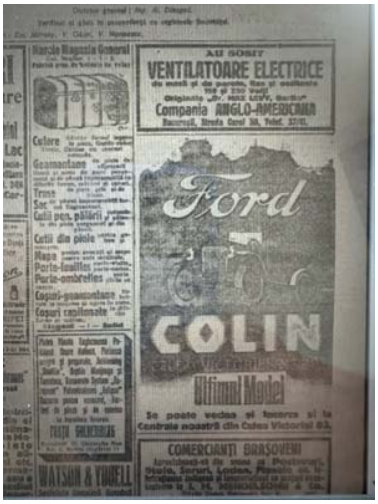

Fig. 6. Diferite reclame în presa românească I.

Fig. 7. Diferite reclame în presa românească II.

Despre o tabără de tineret YMCA la Timişu de Sus în 1940: O micro-istorie a relaţiilor dintre YMCA/ACT şi Statul Naţional Legionar[1]

Ionuț Biliuță

Relaţiile dintre Mişcarea Legionară şi alte grupuri religioase sau organizaţii studenţeşti în perioada interbelică au stat sub semnul conflictului, subordonării sau dispariţiei. Ca orice mişcare de factură fascistă, Legiunea a încercat prin toate mijloacele aflate la dispoziţia ei să îşi subordoneze toate aspectele sociale şi politice ale României, mai ales în scurta perioadă în care s-a găsit la guvernare, alături de Generalul Ion Antonescu[2]. Prezentul text discută la nivel micro-istoric relaţia dintre legionari şi membrii organizaţiei creştine YMCA/Asociaţia Creştină a Tinerilor (de aici înainte, ACT) în timpul guvernării naţional-legionare (6 septembrie 1940 - 21/23 ianuarie 1941) prin prisma unui singur eveniment[3].

---

[1] Acest capitol a fost a fost finanţat de către Unitatea Executivă pentru Finanţarea Învăţământului Superior, a Cercetării, Dezvoltării şi Inovării – UEFISCDI, Consiliul Naţional al Cercetării Ştiinţifice (CNCS), Ministerul Educaţiei Naţionale, proiect PN-III-P4-PCE-2021-0688, contract nr. 29 / 27 mai 2022, cu titlul *Etosul educaţiei şi dialogului: Negocieri culturale româno-americane (1920-1940)*.

[2] Roland Clark, *Holy Legionary Youth: Fascist Activism in Interwar Romania* (Ithaca: Cornell University Press, 2015).

[3] Pentru prezenţa YMCA în România, a se vedea Ionuţ Butoi, *Mircea Vulcănescu: O microistorie a interbelicului românesc* (Bucureşti: Eikon, 2015); Carmen Ciornea, *Sandu Tudor şi asociaţiile studenţeşti creştine din România interbelică* (Bucureşti: Eikon, 2017); Doina Anca Creţu, „For the 'Youth of a Great Nation': The American YMCA and National Building in Greater Romania in the Interwar Period", în, *Spreading Protestant Modernity: Global Perspectives on the Social Work of the YMCA and Ywca, 1889-1970*, ed. Harald Fischer-Tiné, Stefan Huebner, Ian Tyrrell (Honolulu: University of Hawai'i Press, 2020), 169-93. Pentru perspectiva micro-istorică, a se vedea Carlo Ginzburg, *Il formaggio e i vermi: Il cosmo di un mugnaio del '500* (Torino: Einaudi, 1978); Carlo Ginzburg, "Mikro-Historie: Zwei oder drei Dinge die ich von dir weiß," *Historische Anthropologie* 1, nr. 2 (1993): 169–92; Giovanni Levi, "On microhistory", în *New Perspectives on Historical Writing*, ed. Peter Burke (Cambridge: Polity,

Din perspectiva unui incident violent petrecut în tabăra ACT de la Predeal, atunci când tinerii legionari afiliaţi organizaţiei legionare de tineret, Frăţiile de Cruce, au ocupat samavolnic respectiva locaţie, prezentul text va discuta modalităţile în care autorităţile americane s-au implicat direct în eliberarea respectivei tabere pentru tineret, demersurile instituţionale întreprinse de către diplomaţii americani şi oficialii YMCA în România pe lângă autorităţile române, dar şi felul în care Legiunea prin intermediul propriilor lideri a înţeles să răspundă presiunii diplomatice şi a autorităţilor militare din jurul Generalului Antonescu pentru soluţionarea pozitivă a respectivei situaţii. De asemenea, textul va reliefa prin grila sa interpretativă faptul că, deşi deseori negată, influenţa americană la nivel diplomatic s-a constituit atât într-un factor de presiune într-o ţară deja afiliată militar Axei, dar şi că respectivele relaţii de negociere au fost posibile mai ales la nivel religios şi universitar. Mai mult, pe baza documentelor din arhivele americane, prezentul text încearcă să demonstreze faptul că YMCA-ul românesc nu a fost niciodată o organizaţie „inocentă" din punct de vedere politic, ea folosindu-se de pârghiile diplomatice americane, dar şi de relaţiile cultivate în cadrul protipendadei româneşti pentru a putea să-şi urmărească scopurile cu impunitate.

Un alt aspect pe care respectivul caz îl semnalează ţine de o imagine complexă a relaţiilor diplomatice româno-americane în anul premergător declanşării celei de-a doua conflagraţii mondiale. Prin intermediul protejării intereselor economice americane în regiune şi, particular, în industria extractivă şi prelucrătoare de petrol din România, dar şi a conservării pe cât posibil a imperativelor politicii wilsoniene în regiune de îngrădire a expansiunii extremismelor de orice fel, diplomaţii americani au colaborat strâns cu instituţiile statului român formal şi cu vârfurile academice, politice şi financiare din societatea românească pentru a descuraja fascizarea sau bolşevizarea acesteia[4]. Alături de interesele americane la nivel economic şi politic, diplomaţii legaţiei Statelor Unite la Bucureşti, dar şi din alte state, pro-

1991), 106–7; Francesca Trivellato, „Microstoria/Microhistoire/ Microhistory", *French Politics, Culture & Society* 33, nr. 1 (primăvara 2015): 125, 127; Jill Lepore, „Historians who Love too Much: Reflections on Microhistory and Biography", *Journal of American History* 88, nr. 1 (iunie 2001): 133.

[4] Pentru diplomaţia wilsoniană în regiune, vezi Susan Pederson, *The Guardians: The League of Nations and the Crisis of Empire* (Oxford: Oxford University Press, 2015); Larry Wolf, *Woodrow Wilson and the Reimagining of Eastern Europe* (Palo Alto: Stanford University Press, 2019). A se vedea W. Culbertson, A. M. Oswley, *Pagini de jurnal: doi diplomaţi americani în Bucureştiul interbelic* (Bucureşti: Vremea, 2021).

tejau și interesele academice și religioase ale cetățenilor americani aflați pe teritoriul României, organizații studențești și misionare ca YMCA fiind printre principalii beneficiari ai vigilenței oficialilor americani[5].

Textul va fi împărțit în două secțiuni. Prima va descrie interacțiunile YMCA-ului american cu instituțiile statului român, printre care și cu Biserica Ortodoxă Română. De asemenea, vor fi reliefate raporturile dintre statul român și respectiva organizație cu filiala în România, raporturi rămase mereu sub semnul inconstanței și de o parte și de cealaltă a baricade. Aproximărilor inițiale le va lua locul o formă de ostilitate tăcută din partea autorităților statului și a celor bisericești, mai ales datorită problemelor de percepție asupra ceea ce Asociația Creștină a Tinerilor aducea în spațiul public românesc. Mesajul pacifist și pro-evanghelic diseminat de către organizația misionară americană în mediul studențesc, mai ales, a stârnit suspiciunea autorităților, dar a și atras numeroase adeziuni de marcă. De asemenea, relația cu Mișcarea Legionară și cu cercurile studențești afiliate acesteia și tinerii din cadrul organizației ACT poate fi interpretată la nivelul tensiunii dintre "comunități/structuri de simțire" diferite, ambele cu pretenții de totalitate și exclusivitate[6].

Cea de-a doua secțiune descrie prin intermediul incidentului de la tabăra YMCA/ACT de la Predeal în toamna anului 1940, în timpul Statului Național Legionar. Dincolo de o simplă narațiune și enumerare a datelor legate de acest eveniment, secțiunea va reconstitui pe baza documentelor de arhivă americane mecanismele de negociere implementate de YMCA-ul autohton, de birocraților americani ai organizației, de diplomații Legației americane, de liderii legionari și de autoritățile statului român din jurul Generalului Antonescu.

[5] Bogdan Barbu, *Vin Americanii! Prezența simbolică a Statelor Unite în România Războiului rece* (București: Humanitas, 2006), 17.

[6] Mabel Berezin, *Making the Fascist Self: The Political Culture of Interwar Italy* (Ithaca: Cornell University Press, 1997), 7; Simonetta Falasca-Zamponi, *Fascism, the War, and Structures of Feeling in Italy, 1943-1945: Tales in Chiaroscuro* (Oxford: Oxford University Press, 2023), 4–6.

YMCA-ul american şi societatea românească: Dileme, contradicţii şi intersecţii identitare

La originile sale, asociaţia americană în context american a dorit să capteze adeziuni din partea tuturor claselor sociale şi, prin intermediul agendei sociale a teologiei protestante de la finalul secolului al XIX-lea şi începutul celui de-al XX-lea de integrare şi pacificare socială, dar şi formarea unui nou tip de masculinitate din perspectivă creştină[7]. Această expansiune misionară americană în zone ca Estul Europei sau India sau Asia de răsărit trebuie receptată ca o formă de *soft-power* diplomatic american în toate aceste regiuni şi o continuare prin intermediul asociaţiilor protestante de tineret a politicilor wilsoniene de promovare a modernizării sociale şi statale ale noilor entităţi naţionale[8]. Pornită la finalul secolului al XIX-lea de către autorităţile americane şi de către YMCA ca parte a „cruciadei negre" protestante de expansiune misionară şi de cunoaştere a unor teritorii în cheie colonială de interes pentru industria americană ca potenţiale pieţe de desfacere şi de achiziţionare de resurse naturale strategice, proiectul YMCA s-a constituit într-o alternativă diplomatică şi religioasă la obiectivele principale ale diplomaţiei americane[9].

În cazul românesc, asociaţia înfiinţată în 1919 ca Asociaţia Creştină a Tinerilor (de aici, ACT), filiala locală a YMCA-ului american a avut drept ţinte predilecte protipendada socială şi politică şi tinerii din mediul universitar[10]. Deşi s-a dorit să fie o alternativă la propaganda în creştere în cercurile proletare a agitatorilor bolşevici veniţi din Rusia Sovietică, care, prin intermediul studenţilor proveniţi din spaţiul Basarabiei foste ţariste populau universităţile româneşti, liderii iniţiali ai organizaţiei româneşti s-au

[7] Thomas Winter, *Making Men, Making Class: The YMCA and Workingmen, 1877-1920* (Chicago: University of Chicago Press, 2002), 115–23; Paula Lupkin, *Manhood Factories: YMCA Architecture and the Making of Modern Urban Culture* (Minneapolis: Minnesota University Press, 2009), 33–35.

[8] Jon Thares Davidann, *A World of Crisis and Progress: The American YMCA in Japan, 1890-1930* (Bethlehem: Lehigh University Press, 1998); Nina Mjagkij, *Light in the Darkness: African Americans and the YMCA, 1852-1946* (Lexington: University Press of Kentucky, 1994); Harald Fischer-Tiné, *The YMCA in Late Colonial India: Modernization, Philanthropy and American Soft Power in South Asia* (Londra: Bloomsbury, 2022), 1–15.

[9] Matthew Lee Miller, *The American YMCA and Russian Culture: The Preservation and Expansion of Orthodox Christianity, 1900-1940* (Lanham: Lexington Books, 2013).

[10] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 013532, vol. 3, 2–3.

concentrat asupra combaterii ideologiilor extremiste, respectiv a comunismului şi fascismului[11]. În acest scop, preşedintele de onoare a al acestei organizaţii a fost mereu un reprezentant de marcă al Casei Regale, în primul caz fiind Regina Maria şi un board din care au făcut parte de-a lungul timpului profesorii Nicolae Iorga sau Dimitrie Gusti[12]. De-a lungul anilor 1920, fundamentarea unei doctrine pentru organizaţie, dar mai ales pentru ghidarea cercurilor studenţeşti în jurul unei agende creştine, neutră din punct de vedere ideologic, a reprezentat principala preocupare a cadrelor din interiorul organizaţiei.

Înalta protecţie primită din partea Casei Regale sau a unor intelectuali de marcă precum cei menţionaţi nu a reuşit să ţină la distanţă suspiciunile Siguranţei asupra naturii organizaţiei creştine americane din România. Datorită eforturilor susţinute ale intelectualilor şi mediile studenţeşti afiliate ACT accentul s-a pus pe egalitatea dintre sexe, confesiuni religioase şi condiţie socială a membrilor şi construirea unor identităţi creştine a tineretului pe baze intelectuale, morale, sportive şi naţionale[13]. Faptul că egalitatea dintre membri şi dreptul la opinie erau consfinţite în cadrul organizaţiei, mai ales la nivelul mediului studenţesc, dar şi programul de ajutorare studenţească întreprins de organizaţia YMCA-ACT în rândurile tinerilor cu posibilităţi materiale reduse din mediul universitar pentru a-i feri de pericolul pretenţiilor bolşevice sau în ghearele asociaţiilor studenţeşti legionare şi cuziste, mai ales în anii '30 va atrage acuzaţia de comunism atribuită membrilor organizaţiei şi misionarilor acesteia[14].

Controversele ideologice legate de scopurile sociale şi creştine ale organizaţiei vor descrie cel mai bine istoria mişcării tineretului creştin din România, ambiguităţile ideologice şi de orientare politică a membrilor, dar şi o uşoară tentă naţionalistă cultivată de către liderii organizaţiei, din dorinţa de a dezamorsa evidentele tendinţe naţionaliste ale tineretului universitar din Transilvania, dar şi ale universităţilor din Bucureşti şi Iaşi[15]. Sub acest aspect, la nivel universitar organizaţia studenţească a ACT-ului a încercat să rămână neutră marilor dezbateri din societatea românească referi-

[11] Constantin Tomescu, *Amintiri din viaţa mea* (Chişinău: Cartdidact, 2018).

[12] *A.C.T. Asociaţia Creştină a Tinerilor. Y.M.C.A.* (Bucureşti: Institutul de Arte Grafice „Sportul", 1924), 1.

[13] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 013532, vol. 3, 17.

[14] Ştefan N. Georgescu, „Opera de ajutorare studenţească," *BASCR* 1, nr. 2 (iunie 1923), 8–9.

[15] A se vedea Ciornea, *Sandu Tudor şi asociaţiile studenţeşti creştine*, 110-117; Ştefan Radu, *Dictaturi şi închisori* (Cluj-Napoca: editura autorului, 1999), 58–59.

toare la negocierile culturale pentru construcţia unui specific naţional şi a unor fundamente pentru o cultură naţională românească autentică[16].

Ca parte a „marii dezbateri" care a descris cultura română in anii interbelicului românesc si est-european, influenţa religioasă a YMCA s-a dorit a fi o alternativă creştină neutră din punct de vedere politic, care se dorea a oferi echilibru celei mai dinamice categorii sociale şi politice a interbelicului şi anume a tineretului dezorientat de criza economică de la finalul anilor '20 şi cele politice din anii '30[17]. În calitate de „categorie politică" activă, tineretul liceal şi universitar va constitui câmpul de confruntare dintre diferite grupuri religioase şi politice, dintre YMCA, cultele evanghelic protestante şi bisericile tradiţionale, dintre regele Carol al II-lea şi Mişcarea Legionară a lui Corneliu Zelea Codreanu, dintre tânăra generaţie a intelectualilor aflaţi în siajul fascist al lui Nae Ionescu (1890-1940) şi multiplele grupuri intelectuale cu simpatii de stânga[18].

O altă dimensiune a discursului YMCA la Bucureşti şi în celelalte centre universitare a fost acela de a oferi tineretului român aflat între tendinţe politice centrifuge, pe de-o parte seducţia bolşevică anti-creştină şi cea de tip fascist/nazist care oferea o formă de experienţă religioasă de tip *Ersatz*, o tribună de dezbatere pentru tinerimea studenţească, o scenă de afirmare pentru generaţia tânără, dar şi o platformă de dialog între cultele creştine[19]. Mai ales în anii '20, viitoarea „generaţie" intelectuală a perioadei interbelice reprezentată de Mircea Vulcănescu (1904-1952), de exemplu, s-a regăsit în discursul creştin de unitate propagat de ACT şi organizaţia studenţească afiliată ei, dar şi ca mediu propice dezvoltării propriei identităţi culturale şi dialogice[20]. Spiritul adus de ACT în organizaţiile studenţeşti va fi transmis de către aceşti reprezentanţi de generaţie şi altor organizaţii culturale, cum

---

16 Keith Hitchins, *Rumania* (Oxford: Clarendon Press, 1994), 320–32; Irina Livezeanu, *Cultural Politics in Greater Romania. Regionalism, Nation Building, & Ethnic Struggle, 1918–1930* (Ithaca: Cornell University Press, 1995), 29–48.

17 Andreas Guidi, *Generations of Empire: Youth from Ottoman to Italian Rule in the Mediterranean* (Toronto: University of Toronto Press, 2022), 32–37.

18 Florin Ţurcanu, *Mircea Eliade: Le prisonnier de l'histoire* (Paris: Editions de la Decouverte, 2003); Dora Mezdrea, *Nae Ionescu. Biografia*, vol. 2, ediţia a 2-a (Bucureşti: Editura Muzeului Literaturii Române, 2015), 428–52.

19 Philip Vanhaelemeersch, *A Generation "Without Beliefs" and the Idea of Experience in Romania (1927-1934)* (Boulder: Eastern European Monographs, 2007); Zigu Ornea, *Anii treizeci. Extrema dreaptă românească*, ediţia a 4-a, (Iaşi: Polirom, 2015), 75–95.

20 Mircea Vulcănescu, *„Tânăra generaţie": Crize vechi în haine noi. Cine sunt şi ce vor tinerii români* (Bucureşti: Compania, 2004).

ar fi *Criterion* sau diversele asociaţii confesionale ale tinerilor, care s-au dorit a fi o alternativă mai aservită intereselor bisericeşti[21].

Un alt aspect foarte important referitor la activitatea YMCA/ACT în România este legată de reacţia Bisericii Ortodoxe Române şi ambiguitatea acesteia faţă de iniţiativele din spaţiul universitar şi cel inter-religios ale misionarilor şi universitarilor americani. Dacă la începutul relaţiei dintre cele două organizaţii Patriarhul Miron Cristea va avea o părere extrem de binevoitoare faţă de activităţile pro-creştine şi anti-extremiste din sistemul universitar şi din rândurile tineretului în genere, odată cu „marea dezbatere" de la începutul anilor 1930 legat de relaţia ontologică dintre cetăţenie/naţionalitate şi denominaţiune inaugurate de cercul de gânditori şi tineri intelectuali din jurul profesorului de filozofie Nae Ionescu (1890-1940) sceptici asupra prezenţei la cârma guvernării a greco-catolicilor transilvani conduşi de Iuliu Maniu (1873-1953), poziţia Patriarhiei se va schimba[22]. Datorită aparentei manifestări non-denominaţionale a misionarilor americani dar şi implicării diplomaţilor americani în problema „sectelor", a propagandei grupurilor evanghelic protestante religioase în cadrul societăţii româneşti, Patriarhia a început să îi privească cu suspiciune membrii organizaţiei de tineret şi ca o potenţială competiţie neloială pe piaţa religioasă interbelică[23]. Tendinţele guvernamentale de centralizare religioasă al căror produs a fost chiar crearea Patriarhiei Române şi pe care aceasta le-a îmbrăţişat ca strategie de funcţionare la nivel central şi local au influenţat modalitatea de a gândi a birocraţilor instituţiei patriarhale şi, implicit, de a influenţa politicile religioase într-o cheie centralizatoare şi de omogenizare religioasă în jurul Bisericii Ortodoxe[24]. În aceste condiţii, orice efort extern şi

[21] Mircea Vulcănescu, "Confesionalism şi interconfesionalism în viaţa Federaţiei Asociaţiilor Creştine Studenţeşti din România", *Buletinul Asociaţiei Creştine Studenţeşti din Bucureşti* 4, nr. 2-4 (februarie-aprilie 1927), 24–32. Pentru relaţia cu *Criterion*, a se vedea Ornea, *Anii treizeci*, 124–9; Cristina Bejan, *Intellectuals and Fascism in Interwar Romania: The Criterion Association* (Basingstoke: Palgrave, 2019).

[22] Chris Davies, *Hungarian Religion, Romanian Blood: A Minority's Struggle for National Belonging, 1920-1944* (Wisconsin: Wisconsin University Press, 2019), 36–65; Ioan Moga, *Orthodoxe Selbst- und Fremdbilder: Identitätskurse der rumänischen orthodoxen Theologie des 20. Jh. im Verhältnis zur Römisch-Katholischen Kirche* (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht / V & R unipress, 2020), 117–24.

[23] Ciornea, *Sandu Tudor şi asociaţiile studenţeşti creştine din România interbelică*, 69.

[24] Butoi, *Mircea Vulcănescu*, 46.

exterior Bisericii Ortodoxe va fi privit cu suspiciune, inclusiv cele provenite din sfera asociaţiei YMCA/ACT[25].

În perioada anilor '30, activitatea YMCA la nivel religios şi social va păli în comparaţie cu afirmarea agresivă a curentelor de extremă dreaptă, care vor capta atenţia unei mari părţi a tineretului universitar[26]. Activiştii americani şi români se vor concentra pe fundamentarea unei perspective politice şi religioase moderate, departe de excesele ideologice de dreapta sau de stânga, în care accentul pus pe Evanghelie, educaţia tineretului prin valori universale (toleranţă religioasă şi etnică, libertatea religioasă, fraternitatea dintre toţi creştinii, pacifismul şi non-violenţa) şi relaţii transnaţionale cu alte organisme de tineret şi studenţeşti din aceeaşi organizaţie în contrapondere cu valorile de dreapta propagate insistent de majoritatea spectrului politic interbelic au dorit să ghideze tineretul departe de vocile de sirenă provenite din Uniunea Sovietică şi Europa lui Hitler şi Mussolini[27].

Tensiunea dintre naţional versus trans-naţional, competiţia dusă de diferite partide, mişcări politice, biserici şi organizaţii de tineret pe monopolul asupra tineretului, mai ales asupra celui universitar, tendinţele profasciste ale tineretului legionar şi cuzist de la mijlocul anilor '30, au condus la dependenţa YMCA-ului/ACT-ului de instituţiile de putere din România, în special de Casa Regală şi Regele Carol al II-lea, relaţie ce va continua şi după instaurarea dictaturii regale, constituind unul din principalele motive pentru care organizaţia americană misionară va fi interzisă odată cu venirea comunismului la putere la mijlocul anilor '40[28]. Tensiunile dintre legionari şi Uniunea Naţională a Studenţilor Creştini din România, aservită treptat intereselor legionare şi reprezentanţii organizaţiei Asociaţiei Creştine Studenţeşti din România, afiliată YMCA, vor marca perioada interbelică cu

---

[25] Preot Grigore Cristescu, „Oşti, fraţii şi alte noutăţi misionare", *Predania* 1, nr. 4 (1 Aprilie 1937), 6–7.

[26] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 010768, 37.

[27] Miller, *The American YMCA and Russian Culture*, 59–87; Sebastian Rimestad, *Orthodox Christian Identity in Western Europe: Contesting Religious Authority* (Londra: Routledge, 2020), 169–70.

[28] Record Group 59 Entry A1 205-H, General Records of the Department of State. Central Decimal Files, 1945-1949, Box 7091, Arhivele Naţionale ale Statelor Unite (College Park, MD). A se vedea Maria Bucur, "Carol II of Romania", în *Balkan Strongmen: Dictators and Authoritarian Rulers of South-Eastern Europe*, ed. Bernd J. Fischer (Londra: Hurst, 2007), 87–118; Doru Lixandru, *Carol al II-lea, carlismul şi carliştii în anii 1930* (Bucureşti: Corint, 2023), 228–39; Florin Grecu, *Arhitectura politică a primului partid unic din istoria României*: *Frontul Renaşterii Naţionale* (Bucureşti: Eikon, 2023).

tensiuni, violenţe şi acuzaţii reciproce de ambele părţi. Acestea pot fi interpretate ca exemplificare a aceeaşi tensiuni latente dintre naţional şi transnaţional, dintre creştinismul aservit politic şi cel de factură ecumenică, dar şi ca manifestare a direcţiilor centrifugale din sânul societăţii româneşti la mijlocul anilor '30[29].

Incidentul de la Timişul de Sus: YMCA/ACT, diplomaţia americană şi statul naţional legionar

Preluarea puterii de la Regele Carol al II-lea la 6 septembrie 1940 printr-o lovitură de stat sprijinită de ambasada Reich-ului nazist de către Generalul Ion Antonescu (1882-1946) alături de Mişcarea Legionară condusă de Horia Sima (1906-1993) a presupus inserţia Legiunii renăscute din propria cenuşă în toate departamentele statului şi în toate aspectele statului român[30]. Influenţa fascistă de factură legionară s-a dorit a fi o formă de constituire a unui stat totalitar de factură nazist-fascistă, după modelul celor mai puternice state din Axa Berlin-Roma[31]. Alături de guvernarea României ca parte a blocului militar nazist şi rezolvarea problemei numărului impresionant de refugiaţi proveniţi din teritoriile atribuite Rusiei Sovietice, Ungariei şi Bulgariei ca urmare a pactului Ribbentrop-Molotov, respectiv Dictatului de la Viena, unul dintre principalele direcţii de interes ale Mişcării Legionare a fost completa aservire şi îndoctrinare a tineretului şcolar şi universitar prin integrarea acestuia în organizaţiile legionare de tineret (Frăţiile de Cruce) şi centrele studenţeşti universitare, dar şi descurajarea adeziunilor tineretului pentru alte organizaţii politice sau religioase[32].

---

[29] Roland Clark, *Sectarianism and Renewal in 1920s Romania: The Limits of Orthodoxy and Nation-Building* (Londra: Bloomsbury, 2021), 45–46.

[30] Dennis Deletant, *Hitler's Forgotten Ally: Ioan Antonescu and His Regime, Romania, 1940-1944* (Basingstoke: Palgrave, 2006), 52; Constantin Iordachi, „A Continuum of Dictatorships: Hybrid Totalitarian Experiments in Romania, 1937-1944", în *Rethinking Fascism and Dictatorship in Europe*, ed. António Costa Pinto, Aristotle Kallis (Houndmills: Palgrave, 2014), 246–53; Ilarion Ţiu, *Mişcarea legionară după Corneliu Codreanu: Dictatura regală (februarie 1938-septembrie 1940): Mecanismul schimbului de generaţii* (Bucureşti: Vremea, 2007), 38–64.

[31] Horia Cosmovici, *România legionară şi Axa* (Bucureşti: ?, 1940), 9.

[32] Doru Belemace, *Revoluţia fascistă*, ediţia a 2-a (Bucureşti: Bucovina I. E. Torouţiu, 1940), 87–93; Horia Sima, „Jertfa lui Moţa din Spania", *Frăţia de Cruce* 2, nr. 1 (Ianuarie 1941), 1.

Singurele organizaţii care au reuşit să îşi desfăşoare activitatea nestingherite au fost organizaţiile tineretului nazist în Transilvania datorită înregimentării şi protecţiei acordate tineretului german în calitate de *Volksdeutsche* şi cele ale tineretului catolic şi greco-catolic, datorită implicării directe a Vaticanului şi a Nunziaturii Apostolice în persoana Nunziului Andrea Cassulo (1869-1952) şi relaţiilor de prietenie cu Generalul Ion Antonescu şi, ulterior, cu Mihai Antonescu[33]. Relaţiile diplomatice ale Statului Naţional Legionar cu puterile fasciste şi cu colaboratorii lor de pe continent în pregătirea invaziei germane a Uniunii Sovietice nu a însemnat ruperea legăturilor cu Statele Unite ale Americii sau cu rezolvarea situaţiei refugiaţilor polonezi aflaţi în interiorul României, după invadarea Poloniei de naziști în 1939[34].

YMCA-ul/ACT-ul şi-au restrâns activitatea în timpul dictaturii regale şi a preluării puterii de către Mişcarea Legionară în 1940 din motive care ţineau atât de incompatibilitatea ideologică dintre cele două organisme, dar şi tensiunea evidentă dintre perspectiva gregar naţionalistă a Legiunii/Mişcării Legionare şi spiritul transnaţional al YMCA-ului[35]. Inclusiv în rapoartele primite la Washington din partea Legaţiei Statelor Unite la Bu-

[33] Pentru organizaţiile catolice, a se vedea Archivio Apostolico Vaticano, Nunziatura Apostolica Romania, busta 69, fascicula 366, 27. Pentru organizaţiile naziste din Transilvania, a se vedea Doris Bergen, „The Nazi Concept of 'Volksdeutsche' and the Exarcerbation of Anti-Semitism in Eastern Europe, 1939-1945", *Journal of Contemporary History* 29, nr. 4 (Octombrie 1994): 569-582; Ottmar Traşcă, „Constituirea Grupului Etnic German din România şi relaţiile cu Biserica Evanghelică din Transilvania în primii ani ai erei Andreas Schmidt," *Anuarul Institutului de Istorie 'A. D. Xenopol'*, nr. 48 (2011): 315–27; Dirk Schuster, „Die Evangelische Landeskirche A. B. in Rumänien als nationalkirchlicher Missionsträger in den besetzten Ostgebieten zwischen 1941 und 1944", *Zeitschrift für Siebenbürghische Landeskunde* 36, nr. 1 (2013): 167–78; Tudor Georgescu, *The Eugenic Fortress: The Transylvanian Saxon Experiment in Interwar Romania* (Budapesta: CEU Press, 2016), 241–55; John C. Swanson, *Tangible Belonging: Negociating Germanness in Twentieh-Century Hungary* (Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 2017), 185–228; Elizabeth Harvey, „Emissaries of Nazism: German Student Travellers in Romania in the 1930's", *Österreichische Zeitschrift für Geschichtswissenschaften* 22, nr. 1 (2002): 135–60; Doris Bergen, „The Volksdeutsche of Eastern Europe and the Collapse of the Nazi Empire, 1944-1945", în *The Impact of Nazism: New Perspective on the Third Reich and Its Legacy*, ed. Alan E. Steinweis, Daniel E. Rogers (Lincoln: University of Nebraska Press, 2003), 111.

[34] Anca Filipovici, „De la drama refugiaţilor polonezi în cel de-al Doilea Război Mondial la provocările regimului politic postbelic (1939-1952)", în *Polonezii din România: Repere identitare*, ed. Anca Filipovici (Cluj-Napoca: Editura Institutului pentru Studierea Problemelor Minorităţilor Naţionale, 2020), 181–2.

[35] Tara Zahra, *Against the World: Anti-Globalism and Mass Politics Between the World Wars* (New York: Norton, 2023), xi–xxx.

cureşti se poate simți îngrijorarea față de ascensiunea Gărzii de Fier la putere în toamna lui 1940[36].

Circumstanţele istorice nefavorabile nu au împiedicat organizaţia română a YMCA-ului american să participe la ajutorarea refugiaţilor polonezi prin alcătuirea unei reţele umanitare care aducea împreună mai multe organizaţii umanitare din Statele Unite care, prin capilarele ACT-ului au distribuit ajutoare umanitare refugiaţilor polonezi aflaţi pe teritoriul României din 1939 până în primul an de război pe Frontul de Răsărit[37]. Rămâne neclar cum au privit autorităţile române şi organismele legionare asistenţa umanitară oferită de YMCA-ul american prin intermediul ACT-ului românesc refugiaţilor polonezi, mai ales în condiţiile în care trupele germane care constituiau Misiunea Militară Germană pe teritoriul României şi organele Gestapo-ului se aflau din toamna lui 1940 pe teritoriu României. Cu toate acestea, o telegramă cifrată, nedestinată publicului larg, a Legaţiei americane de la Bucureşti trimisă la 11 octombrie 1940 Secretarului de Stat, Cordell Hull (1871-1955) semnala înăsprirea progresivă a percepţiei străinilor aflaţi în România, cu o atenţie deosebită acordată evreilor, maghiarilor şi britanicilor, dar şi instituirea unor comisari, inspectori speciali şi comisari de românizare aleşi din rândurile legionarilor cu puteri de control depline conferite de către stat asupra intereselor străine în domenii strategice petrolifer, minier, al telecomunicaţiilor, metalurgic şi chimic, puteri materializate în excluderea evreilor şi a personalului străin din aceste domenii[38].

În acest context al implicării YMCA-ului de partea adversarilor Axei, dar şi a animozităţilor anterioare dintre legionari şi tineretul ACT au continuat să se acutizeze în perioada statului naţional legionar. Un asemenea caz îl reprezintă ocuparea în seara zilei 12 octombrie 1940 a taberei YMCA de la Timişul de Sus de către 22 de membri ai Frăţiilor de Cruce din Braşov înarmaţi cu revolvere, confiscarea bunurilor donate de Crucea Roşie Americană şi Comitetul Polonez de Ajutorare din Statele Unite pentru sprijinul

[36] „Telegramă de la Berlin către Departamentul de Stat, 06.09.1940", Record Group 59 Entry A1 205-E General *Records of the Department of State. Central Decimal Files*, 1940-1944, Archives Microfilm Publication M1198, *Records of the Department of State Relating to Internal Affairs of Romania*, 1910-1944, Roll 36, Arhivele Naţionale ale Statelor Unite (College Park, MD).

[37] Filipovici, „De la drama refugiaţilor polonezi", 188.

[38] „Telegramă secretă a Legaţiei de la Bucureşti către Secretarul de Stat, 11.10.1940", Record Group 59 Entry A1 205-E General Records of the Department of State. Central Decimal Files, 1940-1944, Archives Microfilm Publication M1198, Records of the Department of State Relating to Internal Affairs of Romania, 1910-1944, Roll 36, Arhivele Naţionale ale Statelor Unite (College Park, MD).

refugiaţilor polonezi, acestea fiind apoi împreună cu documente şi obiecte de uz casnic transportate la sediul legionar de la Braşov şi terorizarea celor 52 de tineri refugiaţi polonezi aflaţi în tabără, dar şi a directorului român al taberei, Victor Hanuseac, care a trebuit să le încredinţeze gestiunea taberei constând în actele oficiale ale taberei şi suma de 120 000 de lei[39]. Ulterior, bunurile respective au fost distribuite de către legionari nevoiaşilor din Braşov, ca donaţie din partea Legiunii, dar şi propriilor familii ale legionarilor aflaţi în tabără[40].

În ciuda protestelor lui James W. Brown (şef al YMCA-ului american în România între 1920-1943), liderul YMCA în România de aproape 20 de ani, către comandantul militar Braşovului, Colonelul Comarnescu, au rămas fără rezultat. Forţat de împrejurări, James W. Brown însoţit de Franklin Mott Gunther, şeful Legaţiei Statelor Unite la Bucureşti, a obţinut din partea Ministerului de Interne o scrisoare oficială prin care se cerea legionarilor părăsirea imediată a taberei şi returnarea tuturor bunurilor sustrase şi îl instruia pe prefectul de Braşov să le comunice legionarilor conţinutul respectivei scrisori[41]. Deşi i-a convocat pe şeful legionar al taberei şi pe director şi i-a somat pe legionari să îl elibereze pe director şi să înapoieze bunurile YMCA-ului, apelurile acestuia de a părăsi tabăra şi de a restitui bunurile furate au fost ignorate de către legionari[42]. Abia în 21 Noiembrie, la mai

[39] „James W. Brown către Franklin Mott Gunther, 23 Octombrie 1940", Record Group 59 Entry A1 205-E General Records of the Department of State. Central Decimal Files, 1940-1944, Archives Microfilm Publication M1198, Records of the Department of State Relating to Internal Affairs of Romania, 1910-1944, Roll 36, Arhivele Naţionale ale Statelor Unite (College Park, MD). Acelaşi comportament violent, cu luări de ostatici şi refuzul acceptării oricărui compromis cu autorităţile militare va fi manifestat de tinerii legionari şi în timpul Rebeliunii legionare (21-23 Ianuarie 1941) asupra guvernului condus de Generalul Ion Antonescu. A se vedea ACNSAS, fond Penal, dosar nr. 0040663, vol. 1, 7–14.

[40] „James W. Brown către Franklin Mott Gunther, 23 Octombrie 1940", Record Group 59 Entry A1 205-E General Records of the Department of State. Central Decimal Files, 1940-1944, Archives Microfilm Publication M1198, Records of the Department of State Relating to Internal Affairs of Romania, 1910-1944, Roll 36, Arhivele Naţionale ale Statelor Unite (College Park, MD).

[41] „James W. Brown către Franklin Mott Gunther, 2 Noiembrie 1940", Record Group 59 Entry A1 205-E General Records of the Department of State. Central Decimal Files, 1940-1944, Archives Microfilm Publication M1198, Records of the Department of State Relating to Internal Affairs of Romania, 1910-1944, Roll 36, Arhivele Naţionale ale Statelor Unite (College Park, MD).

[42] „James W. Brown către Franklin Mott Gunther, 23 Octombrie 1940", Record Group 59 Entry A1 205-E General Records of the Department of State. Central Decimal Files, 1940-1944, Archives Microfilm Publication M1198, Records of the Department of State Relating to Internal Affairs of Romania, 1910-1944, Roll 36, Arhivele Naţionale ale Statelor Unite (College Park, MD).

bine de o lună de la ocuparea taberei, Brown a făcut o vizită prefectului legionar al Braşovului, avocatul Traian Trifan (1899-1990), care le-a prezentat ordinele primite din partea Ministerului de Interne şi a fost de acord să îi însoţească pe Brown, directorul taberei Hanuseac şi maiorul Dumitrescu până în tabără pentru a vedea stricăciunile şi a analiza situaţia la faţa locului, dar şi pentru a constata la depozitul legionar din Braşov ceea ce mai rămăsese din ceea ce au confiscat din tabără[43]. Cu excepţia hainelor donate cu care erau îmbrăcaţi refugiaţii polonezi, nu au fost găsite decât o mică parte a bunurilor donate pentru cauza poloneză. Cu toate că prefectul Trifan şi cei 14 legionari găsiţi în tabără au aprobat faptul că fapta lor a fost una condamnabilă şi au afirmat că nu au ştiut că bunurile găsite făceau subiectul unei donaţii pentru refugiaţii polonezi din partea unor organisme americane, tabăra nu a fost eliberată şi predată YMCA-ului.

Intervenţiile diplomatice făcute pe lângă generalul Antonescu şi subsecretarul de stat de la Ministerul de Interne, Colonelul Alexandru Rioşanu (1892-1941) de către şeful Legaţiei americane la Bucureşti nu au reuşit decât să îi determine pe legionari să permită accesul oficialilor americani ai YMCA în interiorul taberei pentru a vedea starea la faţa locului, fără a se obţine părăsirea locaţiei de către legionari[44]. În aceeaşi notă adresată secretarului de stat, se menţiona faptul că, în întrevederea dintre Generalul Antonescu, şeful legaţiei americane la Bucureşti şi oficialii americani ai YMCA, şeful statului român a invocat drept scuză pentru ocuparea taberei de către legionari o presupusă scrisoare a fostului Ministru al Finanţelor Ion Bujoiu (1894-1956) şi şeful român al ACT "autorizând Mişcarea Legionară să ia în posesie proviziile aflate în tabără"[45]. Respectiva scrisoare fusese pusă la dispoziţia Generalului Antonescu de către Horia Sima, la acea

[43] „James W. Brown către Franklin Mott Gunther, 29 Noiembrie 1940", Record Group 59 Entry A1 205-E General Records of the Department of State. Central Decimal Files, 1940-1944, Archives Microfilm Publication M1198, Records of the Department of State Relating to Internal Affairs of Romania, 1910-1944, Roll 36, Arhivele Naționale ale Statelor Unite (College Park, MD). Pentru Traian Trifan, a se vedea ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 160164, vol. 1, 7.

[44] „James W. Brown către Franklin Mott Gunther, 23 Octombrie 1940", Record Group 59 Entry A1 205-E General Records of the Department of State. Central Decimal Files, 1940-1944, Archives Microfilm Publication M1198, Records of the Department of State Relating to Internal Affairs of Romania, 1910-1944, Roll 36, Arhivele Naționale ale Statelor Unite (College Park, MD).

[45] „Ion Bujoiu, „Declarație", Record Group 59 Entry A1 205-E General Records of the Department of State. Central Decimal Files, 1940-1944, Archives Microfilm Publication M1198, Records of the Department of State Relating to Internal Affairs of Romania, 1910-1944, Roll 36, Arhivele Naționale ale Statelor Unite (College Park, MD).

dată Vice-Premier şi lider necontestat al Mişcării Legionare, deşi acesta fusese informat în detaliu asupra situaţiei de către James W. Brown, într-o scrisoare oficială care fusese adusă la cunoştinţa autorităţilor americane la Bucureşti[46]. Confuzia survenită în scrisoare lega existenţa YMCA-ului românesc de cea a Străjii Ţării înfiinţată de regele Carol al II-lea ca instituţie de înregimentare a tineretului în spirit carlist şi de sustragere a acestuia de sub influenţa mişcărilor de extremă dreaptă aflate în ascensiune în rândurile tineretului de liceu, considerată mai ales de legionari ca fiind pepiniera de viitoare cadre şi membri a mişcării[47]. Datorită bunelor raporturi şi colaborării dintre cele două instituţii, mai ales după 1938, legionarii vor percepe YMCA-ul şi ACT-ul ca parteneri loiali ai acesteia şi, odată cu venirea lor la putere în septembrie 1940, odată cu desfiinţarea Străjii şi însuşirea gestiunii materiale ale organizaţiei carliste de către legionari ca aceştia să se considere îndreptăţiţi să procedeze la fel şi în cazul altor organizaţii de tineret care au colaborat cu Strejăria, ca de exemplu YMCA/ACT.

Nu este clară situaţia taberei sau când aceasta a fost eliberată de legionari. Nu este de asemenea foarte sigur momentul în care legionarii au decis să abandoneze tabăra şi dacă acest eveniment a avut loc datorită Rebeliunii legionare din Ianuarie 1941 sau în prealabil. Ceea ce este clar ţine de faptul că la 19 martie 1941, în corespondenţa dintre YMCA-ul american şi Departamentul de Stat problema taberei de la Timişul de Sus era considerată închisă, probabil situaţia fiind remediată la insistenţele lui James W. Brown[48].

De ce este relevant acest caz pentru relaţia complicată dintre YMCA/ACT, instituţiile statului român şi Mişcarea Legionară aflată la guvernare? Pentru ca prin intermediul arhivelor americane şi al documentelor aflate în custodia acestora la nivel micro-istoric pot fi interpretate tiparele

---

[46] „Preşedintele YMCA către Horia Sima, nedatată", Record Group 59 Entry A1 205-E General Records of the Department of State. Central Decimal Files, 1940-1944, Archives Microfilm Publication M1198, Records of the Department of State Relating to Internal Affairs of Romania, 1910-1944, Roll 36, Arhivele Naţionale ale Statelor Unite (College Park, MD).

[47] Record Group 59, Entry A1 205-H, General Records of the Department of State. Central Decimal Files, 1945-1949, Box 7091, Arhivele Naţionale ale Statelor Unite (College Park, MD). A se vedea Dragoş Zdrobiş, *Limitele meritocraţiei într-o societate agrară: Şomaj intelectual şi radicalizare politică a tineretului în România interbelică* (Iaşi: Polirom, 2015), 200-201, 234; Lixandru, *Carol al II-lea, carlismul şi carliştii în anii 1930*, 386–91.

[48] „Frank V. Slack către George L. Brandt, 19 martie 1941", Record Group 59 Entry A1 205-E General Records of the Department of State. Central Decimal Files, 1940-1944, Archives Microfilm Publication M1198, Records of the Department of State Relating to Internal Affairs of Romania, 1910-1944, Roll 36, Arhivele Naţionale ale Statelor Unite (College Park, MD).

formale şi informale, canalele diplomatice oficiale şi neoficiale, politicile diplomatice şi maniera în care autorităţile americane s-au implicat direct în politicile statului român, chiar şi în momentul în care România era unul dintre cei mai fideli aliaţi ai Germaniei naziste. De asemenea, toate aceste interferenţe şi negocieri dintre reprezentanţii YMCA-ului şi ACT-ului susţinuţi de diplomaţii americani şi autorităţile statului naţional legionar la nivel local şi central reflectă dualitatea evidentă a instituţiilor statului român, divizate între loialitatea faţă de cabinetul militar al Generalului Antonescu şi Mişcarea Legionară condusă de Horia Sima, dualitate şi eventuală opoziţie de care oficialii americani se vor folosi la nivel formal şi informal pentru a-şi putea atinge scopurile proprii.

Modul în care oficialii americani ai YMCA au încercat să rezolve problema ocupării taberei de la Timişul de Sus şi echilibristica diplomatică între diferitele instituţii şi poli de putere a statului român demonstrează abilitatea de negociere a misionarilor americani, dar şi faptul că diplomaţii americani de cel mai înalt rang cum ar fi şeful Legaţiei Statelor Unite la Bucureşti în 1940 s-au implicat direct în afacerile interne ale YMCA/ACT, dar şi în relaţiile acesteia cu statul român. Aşa cum o arată documentele din arhivele americane, James W. Brown a încercat să rezolve problema ocupării taberei prin intermediul manevrelor diplomatice, mai întâi la nivelul autorităţilor locale şi anume la prefectul legionar al judeţului Braşov şi comandantului militar al oraşului Braşov. În condiţiile în care răspunsurile primite nu au fost cele favorabile, Brown a apelat direct la Legaţia americană la Bucureşti şi la următoarea treaptă ierarhică instituţională şi anume la Ministerul de Interne şi palierele superioare ale Mişcării Legionare pentru a reuşi să obţină rezultatul scontat. Atunci când această iniţiativă de convingere a legionarilor aflaţi în tabăra de la Timişul de Sus prin intermediul autorităţilor au eşuat, Brown a făcut demersuri pe lângă Generalul Antonescu şi liderul mişcării, Horia Sima. De data aceasta, atât Departamentul de Stat, cât şi şeful Legaţiei Statelor Unite la Bucureşti vor fi implicaţi direct, alături de autoritatea trans-naţională a organizaţiei de tineret care era mereu autoritatea statului american.

În ceea ce priveşte colaborarea dintre autorităţile americane şi YMCA-ul local, faptul că Franklin Mott Gunther (1885-1941), diplomat de carieră şi împuternicitul cu afaceri externe al Legaţiei Statelor Unite la Bucureşti, s-a implicat direct în relaţia cu autorităţile române şi negocierea dintre YMCA şi Generalul Antonescu demonstrează atât că reprezentanţa diplomatică la

Bucureşti a fost informată de YMCA asupra conflictului legionari-misionari americani în calitatea acestora de cetăţeni americani, dar şi datorită protejării agendei organizaţiei YMCA. Aşa cum reiese din documentele arhivelor americane, atât Legaţia SUA la Bucureşti, cât şi Departamentul de Stat au fost interesate de evoluţia situaţiei politice din România, dar şi de situaţia YMCA-ului, protejând probabil interesele acesteia şi opera umanitară desfăşurată în rândurile refugiaţilor polonezi şi români, dar şi a studenţilor români. Implicarea diplomatului american Franklin Mott Gunther în calitatea oficială de ambasador al Statelor Unite şi nu ca persoană privată în sprijinul YMCA, dar şi interferenţele acestuia de-a lungul misiunii sale la Bucureşti în activitatea YMCA/ACT trebuie citită în cheia unei intervenţii oficiale a Statelor Unite în sprijinul acesteia, pentru salvgardarea intereselor americane la nivel pedagogic şi religios. Gunther se va implica activ cu puţin înainte de a muri la Bucureşti la 21 Decembrie 1941 şi în oprirea persecuţiei populaţiei evreieşti de către statul naţional legionar odată cu înăsprirea politicilor statului faţă de aceştia în decembrie 1940[49]. De asemenea, această prezenţă constantă a oficialilor americani, fie din partea YMCA-ului american, fie din partea organelor diplomatice americane în România, a continuat şi după război, implicarea americană, inclusiv materială prin furnizarea de mijloace de transport americane provenite din arsenalul armatei americane sau a autorităţilor americane locale[50].

O altă dimensiune interesantă a respectivului caz ţine de ceea ce au ştiut autorităţile americane din Washington şi cât de interesate erau acestea de realităţile din România. Dosarul care conţine memoriile adresate de către James W. Brown şi Franklin Mott Gunther a fost primit la Departamentul de Stat din Washington la 19 martie 1941, când situaţia taberei YMCA de la Timişul de Sus fusese închisă probabil datorită rebeliunii legionare din ianuarie 1941. Cu toată această aparentă lipsă de preocupare sau sincopele din comunicare datorate raţiunilor geografice şi războiului, interesele diplomatice americane au urmărit o formă de *soft-power* diplomatic în regiune, chiar în condiţiile în care Răsăritul Europei încă nu erau neapărat pe

[49] „Situaţia evreilor în România", National Archives and Records Administration II, Records of the U. S. Department of State relating to internal affairs of Romania 1910-1944, Wilmington, Del. 1981 (Microfilm-Edition): Doc. 871.4016/254, 2f., 5 *apud* https://diplomatic-reports.ehri-project.eu/document/EHRI-DR-19401204-US#document-text, accesat 08 august 2024.

[50] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 013532, vol. 3, 17.

agenda urgentă a Casei Albe sau Departamentului de Stat[51]. În aceste condiţii, ambasadorii americani aveau libertatea de a acţiona şi de a lua măsuri în ţările unde fuseseră numiţi ca reprezentanţi diplomatici ai Statelor Unite în directă relaţie cu guvernele şi celelalte autorităţi din ţările respective pentru a influenţa situaţia generală, dar şi pentru a supraveghea şi a ţine la curent Washingtonul asupra posibilelor evoluţii ale situaţiei politice şi economice în respectivele ţări[52]. Intervenţia împuternicitului de afaceri de la acea dată la Bucureşti demonstrează implicarea directă a diplomaţiei americane la nivel local pentru protejarea unei organizaţii religioase de tineret şi a filialei acesteia din România.

Concluzii

Incidentul de la Timişul de Sus reflectă atât un exemplu edificator al violenţei discreţionare a Mişcării Legionare în timpul coabitării cu Generalul Antonescu asupra alterităţii etnice şi religioase, dar şi mecanismele de negociere ale YMCA-ului şi Legaţiei americane la Bucureşti, chiar în contextul alinierii tot mai pronunţate a României la cauza nazistă. Mişcarea fascistă română a fost consecventă politicilor sale interbelice, dar şi comportamentului ei faţă de organizaţia de tineret americană şi filiala ei din România, care presupuneau violenţe asupra tinerilor ce erau membri ai acestor organizaţii. Tinerii legionari, membri ai Frăţiilor de Cruce, în spiritul radicalizării fasciste survenite după preluarea puterii în septembrie 1940, s-au comportat faţă de tabăra YMCA din Timişul de Sus ca o feudă cucerită, violentând refugiaţii polonezi din interior şi conducerea taberei. Se pare că doar revolta legionară pentru preluarea completă a puterii la finalul lui ianuarie 1941, soldată cu reprimarea legionarilor de către armată cu sprijinul Misiunii Militare Germane în România, a dus la eliberarea locaţiei şi reintrarea acesteia în gestiunea YMCA/ACT.

Organizaţia de tineret americană şi filiala ei au cultivat nenumărate relaţii în rândurile protipendadei culturale şi economice româneşti, dar şi cu principalele partide politice prin intermediul reprezentanţilor aceştia. Im-

[51] Anette Baker Fox, *The Power of Small States: Diplomacy in World War II: Diplomacy in World War II* (Chicago: University of Chicago Press, 2023), 11–12.

[52] David Mayers, *FDR's Ambassadors and the Diplomacy of Crisis: From the Rise of Hitler to the End of World War II* (Cambridge: Cambridge University Press, 2013), 208–20.

plicit, prin intermediul acestor contacte, oficialii americani ai YMCA au intrat în relaţii strânse cu instituţiile statului român din dorinţa de a facilita activităţile organizaţiei, dar şi pentru a sluji interesele diplomatice americane în România. Cu cât societatea românească s-a radicalizat spre extrema dreaptă, iar antisemitismul a devenit politică de stat, misionarii americani şi omologii lor români au încercat să păstreze echilibrul în interiorul organizaţiei şi în rândurilor tinerilor afiliaţi organizaţiei pentru a se ţine departe de influenţele nefaste ale dreptei româneşti. Incidentul de la Timişul de Sus funcţionează ca o hârtie de turnesol asupra interferenţelor româno-americane la nivel diplomatic şi politic în context totalitar şi reprezintă o evidenţiere a modului în care autorităţile americane au înţeles să sprijine în mod direct interesele organizaţiilor misionare americane în regiune.

Jean Ulysses Korée – Identităţi multiple

Mona Momescu

Imediat după Marea Unire, diplomaţia românească din spaţiul american a convocat nume pe care istoria le-a uitat, dar care, la vremea lor, au fost personalităţi şi, uneori, personaje ale unei lumi regale, elegante, flamboiante. Amintim două dintre aceste cazuri: puţin se mai ştie azi, de pildă, despre faptul că arhitectul Alexandru Seceni, stabilit ulterior în SUA şi cunoscut apoi ca pictor bisericesc şi gravor în lemn, a fost diplomat la Washington, începând cu 1924, după cum se află consemnat pe documentul de intrare în portul New York[1]. La fel de puţin se mai ştie despre Jean Negulescu, nu în calitatea de cineast de reputaţie internaţională, ci în aceea de pictor portretist trimis de Regina Maria la New York, după epocala vizită a suveranei în SUA, să picteze portrete de copii din diverse grupuri etnice. Necunoscător de engleză şi ajuns în Lower East Side, cartierul cel mai eterogen etnic al New York-ului, la sfârşitul anilor '20 ai secolului trecut, Jean Negulescu este deferit poliţiei ca potenţial violator, căci se străduise, uzând un amestec de franceză şi română, să invite nişte fetiţe din cartier pentru schiţe de portret care ar fi satisfăcut dorinţa etnografică a suveranei române. Istorii din acestea, exotic-spectaculoase, sau picante sunt consemnate, cu entuziasm pentru efectul de senzaţional, care implica o ţară al cărei nume va fi variind, pentru presă şi documentele oficiale americane, între „Rumania/Roumania", în flamboaianţii ani '20 -'30, cât timp lumea „veche şi bună" se insinua, delicat, dar ferm, în volutele sale de „art déco", printre stridenţele şi libertăţile trăite cu spaimă ale nebunilor ani de atunci.

Probabil a căzut în uitare totală o figură aparte precum aceea a lui Jean Ulysses Korée (Jean Ulyxes Korée), personalitate controversată la maturita-

[1] https://www.ancestry.com/imageviewer/collections/7488/images/NYT715_3580-0287?treeid=&personid=&hintid=&queryId=85d126dcdbc0ff302bc95dbc2d5e4cb3&usePUB=true&_phsrc=yFm327&_phstart=successSource&usePUBJs=true&pId=4030021324

te, în spaţiul american. Documentele de imigraţie americane îl înregistrează născut la Bucureşti pe 12 martie 1894, dintr-o familie aristocrată cu rădăcini germano-balcanice, fiu al unui arhitect de extracţie germană; cercetările mele ulterioare, la Arhivele Naţionale ale României, nu înregistrează naşterea, în documentele de stare civilă, de unde putem deduce că, probabil, va fi fost născut în Germania, sau în altă ţară, dar pentru a fi confirmat ca diplomat român avea nevoie de acest detaliu semnificativ de stare civilă. Tatăl său se numea Wilhelm Korée, numele de familie fiind probabil francizat, căci semnătura greu descifrabilă pe planul unui hotel arată ceva între „Koreestoff/Korustoff (?)" şi se afla în 1926 la New York, căci planurile unui hotel de 300 de camere „cu tot confortul", numit „Slănic Palast" sunt datate „Brooklyn, New York, februarie 1926" (Fig. 1, 2).

Arhitectul Korée se va stinge în 1927, în Brooklyn, înainte de a-şi vedea pus în practică planul, probabil. Locuia, menţionează documentul de deces[2], din 1915 în SUA, pesemne pe considerente profesionale. Se poate ca prestigiul arhitectului, originea sa, precum şi relaţiile sale într-un mediu aristocratic să fi contribuit la considerarea tânărului Jean U. Korée pentru demnitatea diplomatică. Confirmarea sau infirmarea acestor supoziţii nu am putut-o primi de la nepoata diplomatului, pictoriţa Maria Poggi Cavalletti[3], care, contactată de mine, mi-a pus la dispoziţie cu generozitate fotografii ale unor documente şi obiecte importante din colecţia familiei, esenţiale pentru această reconstituire. Până la noi cercetări în arhivele americane, precum şi în arhivele MAE, mă voi rezuma la interpretările pe care le confirmă documentele.

Jean U. Korée este desemnat, aşadar, prin decret regal, vice-consul al României la New York în anul 1919 (Fig. 3).

---

[2] https://www.ancestry.com/search/?name=wilhelm_koree&event=_brooklyn-new+york+city-new+york-usa_10855

[3] În 2017, încercând să refac o istorie mai largă a diplomaţiei culturale române la New York, preocupată fiind de istoria Catedrei „N. Iorga" şi a programului de limba română la aceeaşi universitate, ca lector al Institutului Limbii Române, am încercat să explorez istoria unui moment auroral al istoriei româneşti în SUA/New York, ulterior vizitei Reginei Maria. Colaborând cu Dr. Eduard Andrei, la vremea aceea referent la ICR New York, el însuşi interesat de vizita pictorului Costin Petrescu la New York, şi de istoria diplomaţiei culturale române la New York, am găsit numele lui Jean U. Korée în documentul de înfiinţare al *Society of Friends of Roumania*, 1920, unde era menţionat ca vice-consul al României la New York. Am intrat, după cercetări genealogice, în corespondenţă cu nepoata sa, pictoriţa şi restauratoarea Maria Poggi Cavalletti (1959-2019), care a avut generozitatea de a-mi împărtăşi amintiri şi documente de familie.

La intrarea în SUA, cu viză diplomatică, declară drept contact direct pe prințul Jean de Paléologue[4], artistul ilustrator, pe care îl declară ca unchi („Prințul Paleologue, unchi"). În orice caz, Jean Paléologue va fi mai târziu naşul de botez al fiicei lui Jean U. Korée. Ceea ce este interesant de menționat este că Jean de Paléologue va apărea drept persoană de contact şi pe documentele de imigrație/intrare în țară ale arhitectului Alexandru Seceni, şi acesta din urmă intrând în SUA cu viză diplomatică şi stabilindu-se ulterior acolo. Cât despre Jean de Paléologue, el nu a omis vreodată să îşi invoce descendența directă din ultimul Paleolog bizantin, Constantin, cel care şi-a dat viața în asediul din 1453. După relatările sale, a părăsit România nemulțumit de constrângerile carierei militare la care îl obligase familia; educat în Anglia, a pendulat o vreme între România şi Anglia, s-a stabilit apoi la Paris, urmând să plece în SUA în anturajul actriței Sarah Bernhardt, în 1900, cum declara. Acolo şi-a împlinit vocația de litograf, ilustrator, pictor portretist. Am inclus aceste informații pentru a putea înțelege de ce Jean Paleologu era persoana „de legătură" a diplomaților nou sosiți, dincolo de legăturile de familie. În constructul identitar simbolic, se poate ca el să fi fost veriga relației cu prestigiul unui Bizanț pe care, măcar prin alegerile vestimentare şi fastul evenimentelor, Regina Maria îl va fi reînviat ca „miez tare" al noii Românii care se revendica de la exemplaritatea bizantină.

Revenind la J.U. Korée, acesta a funcționat ca diplomat al României în intervalul 1919-1923, în 1920 fiind avansat la gradul diplomatic de consul. Articolele din presa americană a vremii oscilează între „consul la New York" şi „consul la Washington", probabil şi din cunoaşterea limitată a misiunilor diplomatice româneşti în țara-gazdă. Biografia americană îl înregistrează, în 1921, drept „înalt trimis al României la New York" (Fig. 4).

Nu se cunosc prea multe, din presa americană a vremii, despre activitatea sa de diplomat imediat după numirea în acest post: îl aflăm, în 1920, menționat ca fondator al *Society of Friends of Roumania* şi membru al Comitetului Executiv al acestei organizații înființate la ideea şi sub patronajul

[4] Jean (de) Paléologue (1855, Bucureşti – 1942, Miami, Florida, SUA) - pictor, conte, descendent, cum se declara din stirpea Paleologilor bizantini, educat şi consacrat inițial în Franța, emigrat în SUA la 1900, în anturajul actriței Sarah Bernhardt, după cum consemnează presa epocii, autor de afişe pentru spectacole, radio, cinema, semnate PAL, sau Pal, cotate foarte bine şi astăzi pe piața de artă. A lucrat, la începutul carierei (1893-1900), în Franța şi în Anglia sub numele Julius Price. Un alt pasager al navei cu care ajunge la New York Jean U. Korée, inginerul Alfred Weintraub, cu cetățenie română, declară drept cea mai apropiată persoană tot pe prințul Jean (de) Paléologue.

principelui Carol al României, cu scopul de a continua activităţile de strângere de fonduri pentru ajutorarea celor afectaţi de Primul Război Mondial în România. O singură altă intervenţie diplomatică, publicată de *New York Times*, în articolul „Propaganda maghiară", în 1921 îl arată drept un susţinător ferm al politicii guvernamentale în ce privea Biserica Ortodoxă în Transilvania şi drepturile românilor, poziţie firească în calitatea pe care o avea[5].

Jean U. Korée a fost cunoscut, în intervalul 1926-1960 în SUA, ca inventator. Cu siguranţă avea pregătire de inginer chimist, declarând la un moment dat studii particulare la Berlin şi în Franţa. În 1922 se căsătorise cu Helen Moycah Brandow, descendentă a unei familii germane vechi, familie emigrată tot din România, dar rezidentă în SUA. Moycah Brandow făcea parte din elita aristocrată a oraşului Boston. O cercetare sumară a genealogiei familiei Brandow, cu ramuri în toată lumea, descrie blazonul acesteia[6]. În arhiva personală a Mariei Poggi Cavalletti se afla însă şi blazonul familiei Korée (Fig. 5), aşa cum a menţionat descendenta diplomatului. Căsătoria în înalta societate americană cu o descendentă a unei familii germane vechi nu se putea realiza decât dacă Jean U. Korée ar fi probat un statut social egal, dincolo de învestitura diplomatică, fapt care i-a deschis, fără îndoială, accesul în înalta societate americană, aşa cum se va vedea pe parcursul următoarelor decenii, în care, menţinând, atât cât a fost posibil, relaţia cu România, îşi construieşte o carieră solidă, deşi uneori controversată, precum şi o prezenţă respectabilă în cadrul unor asociaţii de elită.

În 1923 i se naşte unicul copil, fiica sa Moycah Alexandra Korée. Artist plastic, cu prezenţă înregistrată în arhivele prestigiosului Modern Museum of Art (MoMA) din New York[7], se va căsători cu un diplomat italian, Antonio Poggi Cavalletti descendent al vechii aristocraţii italiene şi europene, avocat al NATO în anii '60, continuând destinul familiei, între lumea diplomatică şi cea a consacrării individuale.

Odată cu expirarea mandatului diplomatic, Jean U. Korée devine tot mai implicat în activitatea de inventică, cercetare inginerească şi în viaţa noii ţări de adopţie. Va menţiona însă, cu onoare, de-a lungul existenţei,

---

[5] Eugene S. Bagger „Magyar Propaganda; Agents Busy Trying to Win Sympathy for Hungarian Schemers", *The New York Times, New York,* 1 mai 1921, secţiunea D, 87. https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/ref/membercenter/nytarchive.html

[6] Vezi descrierea blazonului familiei Brandow https://crestsandarms.com/pages/brandow-family-crest-coat-of-arms.

[7] https://www.moma.org/research/archives/finding-aids/P_S_ArtistsRecordsf.

calitatea de „fost consul al României". Astfel, pe 10 august 1926 primește brevet de invenție pentru un prototip special de lamă de ras, fondând și o companie producătoare, implicată în diverse confruntări pe piața concurenței economice, după cum relatează presa vremii. În același timp, continuă mandatul ca „trimis economic" al României, explorând potențiale afaceri cu SUA: în 1929 face două călătorii la Dayton, Ohio, pentru a cerceta posibilitatea de cooperare română-americane în domeniul aviației:

> Korée afirmă că țara sa a negociat un împrumut de 101.000 dolari cu SUA și că acesta va fi folosit pentru repararea și construirea de drumuri și pentru dezvoltarea transportului aerian. România, declară el, are linie aeriană de pasageri, dar nu pentru marfă/poștă.(...) El a fost deja abordat de un grup industrial american care dorește introducerea motoarelor și avioanelor americane în România. Jean U. Korée a declarat că au avut loc discuții referitoare la un posibil parteneriat, dar nu poate dezvălui detaliile. El se va întoarce în țara sa în curând, pentru a prezenta rezultatele acestor negocieri și discuții[8].

Stabilit, așadar, în SUA, va continua, o vreme să susțină interesele României, având, evident, mandat oficial. În același timp, își urmărește propriile interese ca inginer și, probabil, își continuă studiile în domeniu, deoarece articolele din deceniile următoare, ca și ferparul, îl vor înregistra drept „Dr. Jean U. Korée". Va obține numeroase brevete de invenție în domeniul ingineriei chimice, mai cu seamă, dar și al ingineriei mecanice cu aplicație în industria aeronautică.

În 1933, cetățean român fiind încă, se află în grupul membrilor fondatori ai *City Museum of New York* (Muzeul orașului New York), donând un set de lucrări de artă semnate Frederick K. Detwiller, artist de origine elvețiană[9].

Obține cetățenia americană în 1943 și se dedică activității profesionale, precum și prezenței active în cele mai înalte cercuri sociale new-yorkeze. Avem motive să credem că tulburările din anii 1940-1941 din România, care au reverberat în zona diplomației române în SUA și au determinat închiderea temporară a misiunii diplomatice a României în SUA, îl fac pe Jean Korée să slăbească relațiile cu țara de origine și să se dedice afirmării profesi-

[8] „Former Consul from Roumania Visiting Dayton", *The Dayton Herald*, Dayton, 11 mai 1929, 3 www.newspapers.com

[9] Vezi „City Museum Gets Early Portraits", *New York Times,* New York, 1 februarie 1933, 15. https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/ref/membercenter/nytarchive.html

onale şi personale în mediul american, deşi nu va nega, sau abandona definitiv legătura, măcar prin origine, cu România.

În 1951 înregistrează, pe piaţa americană (brevet nr.2.576.021), o invenţie care a făcut vâlvă la vremea respectivă şi a atras, în anii imediat următori, nemulţumirea companiilor producătoare de tutun din SUA: *tutunul fără tutun.* Implicat puternic în exploatarea, prelucrarea trestiei de zahăr şi chimia carbohidraţilor, va inventa, din reziduurile păioase de trestie de zahăr, un produs pe care îl recomanda drept înlocuitor de tutun[10].

În iunie 1952 este ales vicepreşedintele Camerei de Comerţ Cubaneze din SUA, aceasta demonstrând rolul important pe care l-a avut în afaceri şi inovare în acest domeniu, dar şi preocuparea constantă pentru colaborarea internaţională, precum şi evidenta dorinţă de a se afla, aşa cum a făcut-o constant, în „miezul" unor evenimente şi asociaţii de multe ori, controversate[11]. Una dintre cele mai stranii şi, oarecum amuzante, informaţii efemere prezente în mediul virtual se referă la J.U. Korée ca membru al celebrei Societăţi „Skull and Bones" (a studenţilor şi absolvenţilor Universităţii Yale), deşi niciun document nu atestă că ar fi absolvit vreo formă de educaţie, după stabilirea în SUA, la Yale; „misterul" şi interpretarea Societăţii „Skull and Bones" ca asociaţie a viitorilor plutocraţi care conduc destinele SUA. Se poate ca asocierea cu personalităţi politice şi economice, în proiecte ce priveau România, în anii '30, ca şi apartenenţa la diverse societăţi nobiliare şi masone (mai curând, prin relaţiile dobândite în urma căsătoriei) să fi inspirat această asociere a numelui său, imposibil de probat la acest moment.

Deceniile următoare înregistrează nenumărate brevete de invenţie cu aplicaţie în domeniul medical: seringi cu ac hipodermic, de unică folosinţă, diverse dispozitive de administrare eficientă a perfuziilor, precum şi cercetări în domeniul producerii şi aplicaţiilor glicerinei, evident, ca rezultat al implicării sale în industria zahărului. Devine preşedintele *Glycerine Corporation of America* (Glicerina Corp., America) ce are sediul la adresa 36W 44th Street în Manhattan, la aceeaşi adresă cu *Society of Friends of Roumania*, aşa cum apare pe *Buletinul* dedicat Reginei Maria în 1926. Apare, ca simplu

---

[10] Vezi „New Product Looks, Tastes like Tobacco", *Spokane Chronicle*, Spokane, 9 mai 1952, 6 www.newspapers.com

[11] Cercetarea diverselor documente publice, accesibile numai din spaţiul SUA, ne relevă, la sfârşitul anilor '50 şi în decursul deceniului următor, diverse „confruntări" legale pe care le-a avut J.U. Korée, având ca obiect continuarea colaborării cu Republica Cuba, după răcirea, respectiv încetarea relaţiilor americano-cubaneze, ori „restanţele" datorate IRS („Fiscul" SUA) în 1961.

membru, dar mai ales cu funcţii, în comitete de administrare a spitalelor (contribuţie activă la strângerea de fonduri pentru reabilitarea şi extinderea spitalelor de stat din zona Clifton, New Jersey), în societăţi de cercetare-preşedinte, între 1945-1959 al *Jacques Loewe Research Foundation*; membru al *New York Academy of Science,* al *Pan-American Society of the United States*, membru al *Metropolitan Club* din New York, considerat „clubul milionarilor".

A fost, de asemenea, membru al *Societăţii Pelerinilor din SUA*, societate rezervată descendenţilor familiilor nobiliare recunoscute în Marea Britanie şi Europa şi înaltelor personalităţi politice. Arhiva de familie deţine, de altfel, un document care atestă apartenenţa lui Jean U. Korée la „familii cu sânge regal", deşi nu am identificat, precis, familia de origine.

Membru al ordinelor masone creştine *Ordinul Cavalerilor Sfântului Mormânt* (grad de Mare Comandor), ordin aflat sub protecţia Vaticanului, calitate pe care cu siguranţă a moştenit-o pe linie paternă, din familie; membru, al *Ordinului Crucii Roşii a lui Constantin* (ordin mason şi militar), cu gradul de Cavaler, ceea ce însemna rolul important pe care îl avea în organizaţie, conform ierarhiei acesteia. O fotografie din 1956 îl arată, de altfel, primind binecuvântarea de la Athenagoras, Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului, fost Arhiepiscop al Arhidiecezei Ortodoxe Greceşti de America (Fig. 6). Membru al *Ordinului La Fayette*, calitate destinată celor din familii nobile, de origine franceză, care au luptat în Primul Război Mondial, ei înşişi sau membrii lor de familie.

Cavaler al Coroanei României, Cavaler al Ordinului Marii Cruci a lui Carol cel Mare (Fig. 7), membru al atâtor ordine creştin-masone, Jean U. Korée a fost, până la sfârşitul vieţii, o minte strălucită în domeniul ingineriei chimice şi mecanice. Descendenţa directă a acestei familii cu rădăcini probabil, Habsburgice şi greceşti care s-a oprit, din păcate, odată cu decesul pictoriţei Maria Poggi Cavalletti, în ianuarie 2019, oscilează, ca ocupaţie, între diplomaţie şi artă. „Dr. Jean U. Korée", aşa cum semna în perioada de maturitate s-a stins la 85 de ani, pe 26 iunie 1979, la New York şi a fost unul dintre puţinii diplomaţi-ingineri într-o vreme în care mai curând arta şi discursul sclipitor de salon aristocrat se asociau diplomaţiei.

A declarat, până la sfârşitul vieţii, că este „român şi american", etnia notând-o, pe toate documentele oficiale, drept română. Nu a omis nicicând să menţioneze că „a fost consul al României", indiferent de momentul istoric la care informaţia aceasta era consemnată în presă.

În colecţia lui personală de fotografii şi documente de familie se aflau, păstrate cu drag, fotografiile Regelui Ferdinand şi a Reginei Maria, oferite cu dedicaţie autografă familiei Korée, precum şi o fotografie a Arhiducelui Carl Ludwig al Austriei, atent identificată pe spate. Se poate ca o îndepărtată legătură de rudenie să fi adus familia Korée în preajma familiei regale a României şi să fi oferit tânărului (pe atunci) Jean Ulysses şansa de a se face cunoscut în lume. De asemenea, se poate ca, în efervescenţa identitară şi, mai ales, diplomatică, a primilor ani de după Marea Unire, cel care s-a declarat de etnie română până la sfârşitul vieţii să îşi fi asumat, pe lângă identitatea românească dificil de probat, de care era mereu mândru şi apartenenţa la vechile familii europene, fapt care i-a determinat traiectul iniţial oficial în SUA, dar şi pe acela personal şi profesional ulterior.

Personalitatea lui Jean Ulysses Korée apare, aşadar, reprezentativă pentru complexitatea reprezentanţilor României în spaţiul SUA, precum şi pentru nevoia de a recupera, prin cercetare, aceste zone puţin cunoscute ale istoriei şi culturii române, care pot completa, schimba sau modela înţelegerea identităţii româneşti în spaţii şi momente diferite, precum şi pentru înţelegerea mecanismelor subtile a ceea ce înseamnă identităţi sociale/ profesionale multiple.

Ilustraţii

Fig. 1. Planul hotelului Slănic Palast. Vedere principală „întocmit şi desenat de Arhitect Wilhelm Koreestoff/Korustoff (??), colţ dreapta. În colţul din stânga se poate citi menţiunea „Brooklyn, N.Y., Februarie 1926".
Sursa: arhiva personală Maria Poggi Cavalletti.

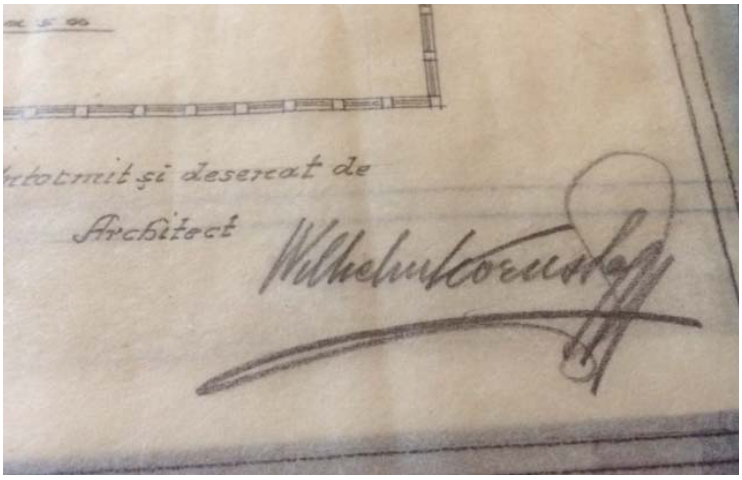

Fig. 2. Semnătura arhitectului Wilhelm Korée (??), tatăl diplomatului Jean U. Korée.
Sursa: arhiva personală Maria Poggi Cavalletti.

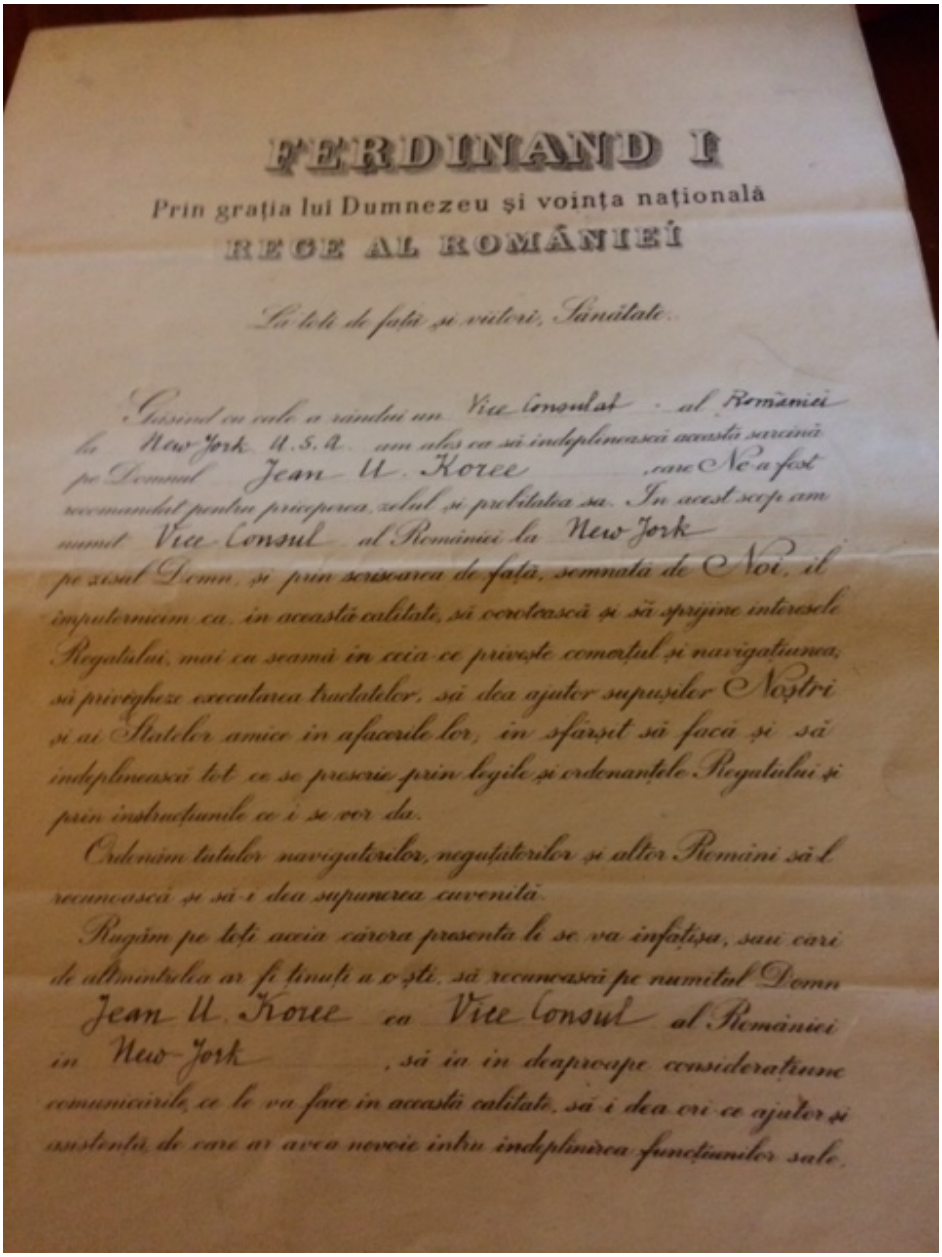

FERDINAND I

Prin grația lui Dumnezeu și voința națională

REGE AL ROMÂNIEI

La toți de față și viitori, Sănătate.

Găsind cu cale a rândui un Vice Consul al României la New York U.S.A. am ales ca să îndeplinească această sarcină pe Domnul Jean U. Koree, care Ne a fost recomandat pentru pricepera, zelul și probitatea sa. In acest scop am numit Vice-Consul al României la New York pe zisul Domn, și prin scrisoarea de față, semnată de Noi, îl împuternicim ca, în această calitate, să vegheaze și să sprijine interesele Regatului, mai cu seamă în ceia ce privește comerțul și navigațiunea, să priveghieze executarea tractatelor, să dea ajutor supușilor Noștri și ai Statelor amice în afacerile lor, în sfârșit să facă și să îndeplinească tot ce se prescrie prin legile și ordonanțele Regatului și prin instrucțiunile ce i se vor da.

Ordonăm tuturor navigatorilor, negustorilor și altor Români să-l recunoască și să-i dea supunerea cuvenită.

Rugăm pe toți aceia cărora prezenta le se va înfățișa, sau cari de altmintrelea ar fi ținuți a o ști, să recunoască pe numitul Domn Jean U. Koree ca Vice Consul al României în New York, să ia în deaproape considerațiune comunicările ce le va face în această calitate, să-i dea ori ce ajutor și asistență de care ar avea nevoie întru îndeplinirea funcțiunilor sale.

Fig. 3. Decret regal de numire a lui Jean U Korée
în calitate de Vice-Consul al României la New York.
Sursa: arhiva personală Maria Poggi Cavalletti.

U. S. CUSTOMS SERVICE
NEW YORK
OFFICE OF THE COLLECTOR.
July 26, 1922
Admit within the CUSTOMS LINES of incoming
or outgoing Vessels at the PORT OF NEW YORK.
Mr. Jean U. Koree -- Consul
of Consulate of Roumania - - - - -
SIGNATURE OF HOLDER
THIS PASS WILL PERMIT HOLDER
TO BOARD VESSELS AT PIER.
COLLECTOR

Fig. 4. Permis (1922) de intrare în vama portuară New York, în care Jean U. Korée apare „consul", nu „vice-consul", așa cum confirmă și alte documente.
Sursa: arhiva personală Maria Poggi Cavalletti.

Fig. 5. Blazonul familiei Korée.
Sursa: arhiva personală Maria Poggi Cavalletti.

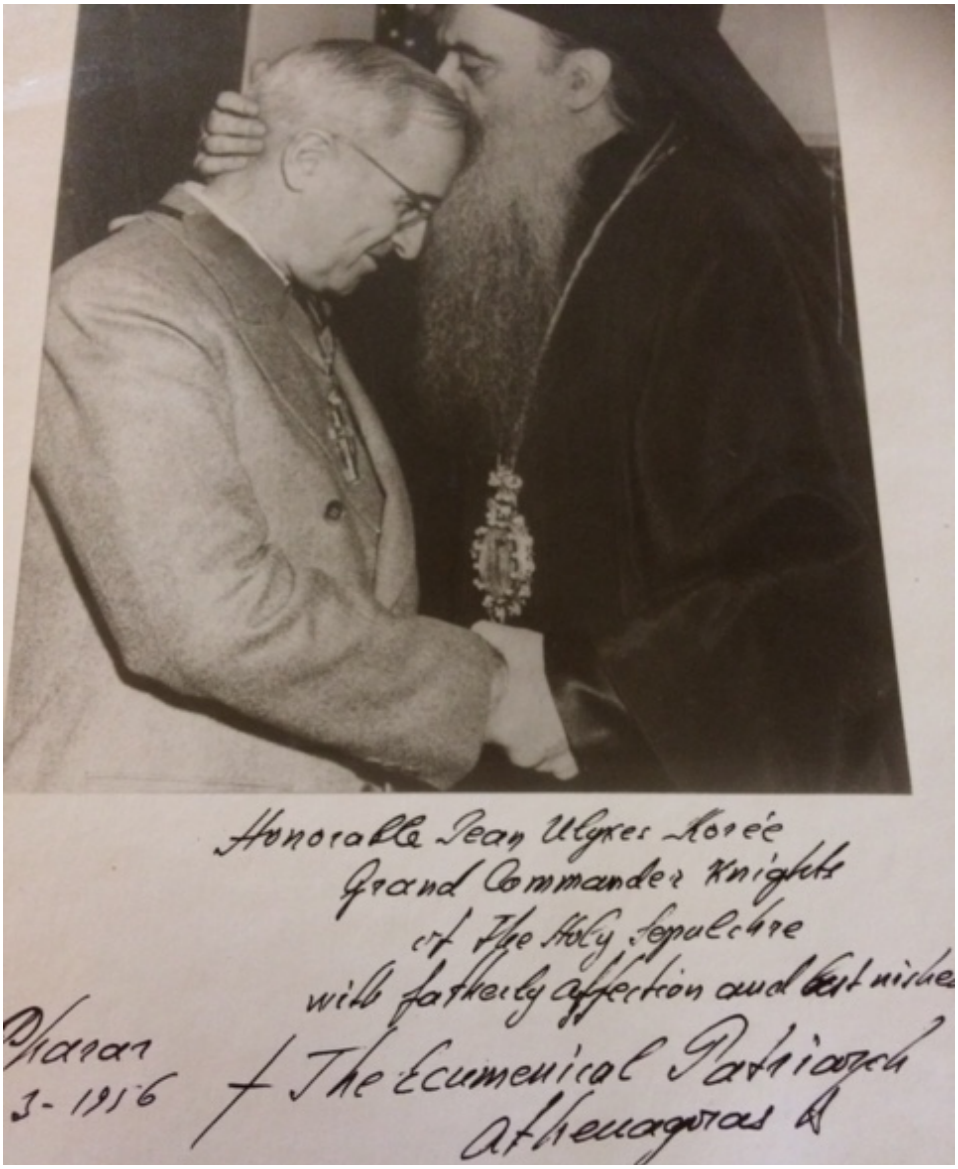

Fig. 6. Jean U. Korée, fotografie cu Patriarhul Ecumenic Athenagoras, 1956. În dedicaţie se menţionează calitatea de Mare Comandor al Cavalerilor Sfântului Mormânt. *Sursa: arhiva personală Maria Poggi Cavalletti.*

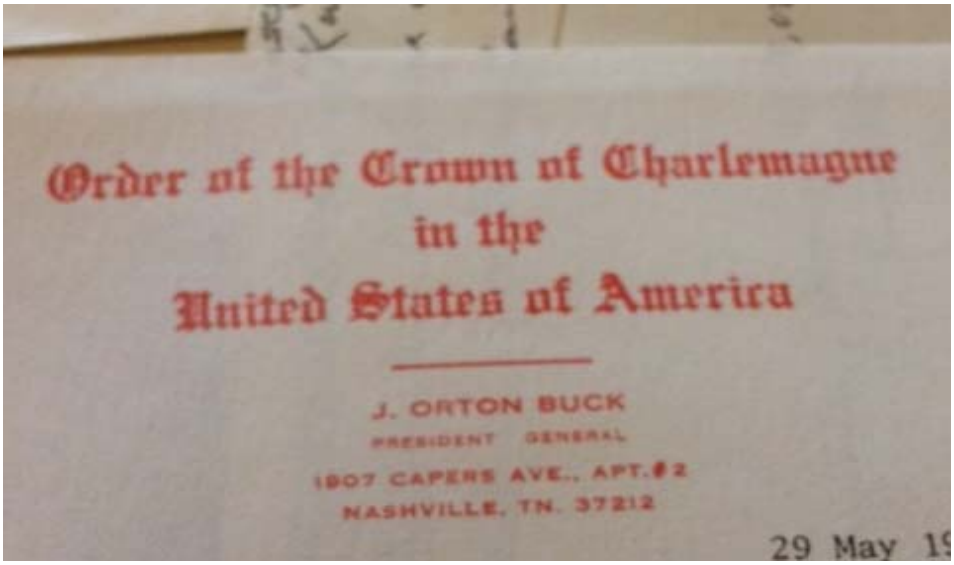

Fig. 7. Document ce atestă apartenența la Ordinul Marii Cruci a lui Carol cel Mare.
Sursa: arhiva personală Maria Poggi Cavalletti.

Prezența sculptorului Constantin Brâncuși în arhiva și muzeele din New York[1]

Roxana Mihaly

Considerat de numeroşi specialişti mai mult decât un simplu sculptor, Constantin Brâncuşi a fost un vizionar al secolului al XX-lea, un arhitect al sufletului uman, care a transformat spaţiul şi forma într-un limbaj universal al spiritului. În opera sa, Brâncuşi nu a sculptat doar piatra şi lemnul, după cum afirma chiar el, ci a modelat esenţele invizibile ale existenţei, depăşind limitele materiale pentru a revela profunzimile tainice ale universului[2]. Fiecare creaţie a sa poate fi privită ca o meditaţie asupra naturii şi o căutare a purităţii absolute, în care formele se reduc la esenţial. De cele mai multe ori operele lui Brâncuşi au reuşit să îmbine măiestria tehnică cu o viziune spirituală profundă, creând opere care par să plutească între real şi ideal, între material şi imaterial. Sculpturile lui Brâncuşi, după cum relatează şi criticul de artă Petru Comarnescu în volumul dedicat artistului[3], nu sunt simple reprezentări, ci manifestări ale unei alte realităţi, una în care forma devine un vehicul al transcendenţei, iar spaţiul din jurul sculpturii se încarcă de o prezenţă metafizică. În mâinile lui Brâncuşi, materia îşi pierde greutatea, devenind lumină solidificată, un simbol al aspiraţiei umane către absolut. A reuşit astfel să schimbe nu doar arta sculpturii, ci însăşi percepţia noastră asupra artei, obligându-ne să ne reconsiderăm relaţia cu forma,

[1] Acest capitol a fost a fost finanţat de către Unitatea Executivă pentru Finanţarea Învăţământului Superior, a Cercetării, Dezvoltării şi Inovării – UEFISCDI, Consiliul Naţional al Cercetării Ştiinţifice (CNCS), Ministerul Educaţiei Naţionale, proiect PN-III-P4-PCE-2021-0688, contract nr. 29 / 27 mai 2022, cu titlul *Etosul educaţiei şi dialogului: Negocieri culturale româno-americane (1920-1940)*.

[2] Sidney Geist, *Brâncuşi: A Study of the Sculpture* (New York: Grossman Publishers, 1968), 24–27.

[3] Petru Comarnescu, *Brâncuşi: mit şi metamorfoză în sculptura contemporană* (Bucureşti, Meridiane, 1972), 189–97.

cu spațiul, cu ideea de frumos. Fiecare operă a sa este o invitație la introspecție și la contemplarea infinitului, o dovadă a faptului că arta, în mâinile unui maestru, poate deveni un portal către misterele existenței. Moștenirea lui Constantin Brâncuși rămâne una dintre cele mai prețioase și durabile contribuții la patrimoniul cultural al umanității, un testament al capacității umane de a transforma materia brută în expresie divină.

Constantin Brâncuși a lăsat o amprentă profundă asupra sferei artistice globale, având o influență remarcabilă în cele mai importante centre artistice ale lumii, din Franța și chiar până în Statele Unite ale Americii.

La începutul secolului XX, Statele Unite ale Americii, cu precădere New York-ul a început să privească spre Europa transformându-se astfel rapid într-un nucleu global al artei moderne, un oraș aflat într-o continuă căutare și redefinire a inovației și avangardei artistice în frunte cu reprezentanții de seamă Marcel Duchamp și Francis Picabia[4]. În acest context, creațiile lui Brâncuși au fost nu doar apreciate de colecționarii americani, ci și integrate într-un cadru mai larg de analiză și explorare estetică, influențând astfel perspectivele contemporane asupra formei și esenței sculpturii[5].

Constantin Brâncuși a avut în timpul vieții o prezență importantă în Statele Unite ale Americii, lăsând o amprentă puternică în formarea sau chiar definirea artei moderne pe continentul american. Incidentul de la vama din New York din octombrie 1926, când a fost invitat la inițiativa lui Marcel Duchamp să își expună lucrările la *Brummer Gallery* în cadrul unei expoziții personale[6], a fost un prim pas spre ce a urmat mai apoi. La vamă, opera „Pasărea în spațiu" avea să nu fie recunoscută ca o lucrare de artă, iar la vremea respectivă potrivit tarifului vamal din 1922 paragraful 1704 nu existau taxe pentru operele de artă, astfel lucrarea a fost socotită „simplul obiect de metal cu utilitate practică[7]" și taxată conform paragrafului 399 cu 40% *ad valorem* specific bunurilor de uz comercial[8]. Tot acest scandal și faptul că instituții artistice precum *The National Academy* și *The National Sculpture Society* au negat valoarea artistică a lucrării, Brâncuși a contestat aceas-

[4] Mario De Micheli, *Avangarda artistică a secolului XX* (București: Meridiane, 1968), 148.

[5] Karl Ruhrberg, Manfred Schneckenburger, Christiane Fricke, Klaus Honnef, Ingo F. Walther, *Art of the 20th Century* (Köln: Taschen, 2012), 269–70.

[6] Eric Shanes, *Brancusi* (New York: Abbeville Press, 1989), 68–69; Catalog, *Brancusi exhibition* 17 noiembrie – 15 decembrie 1926. The Brummer Gallery, New York. Din catalogul expoziției rezultă că au fost expuse 44 de opere ale lui Brâncuși printre care Măiastra, Sărutul, Mlle Pogany, Golden bird, Bird in Space.

[7] George Uscătescu, *Brâncuși și Arta Secolului* (București: Meridiane, 1985), 21–22.

[8] Comarnescu, *Brâncuși împotriva Statelor Unite* (Cluj-Napoca: Dacia, 1971), 14.

tă clasificare, declanşând un proces cunoscut sub numele de „Brâncuşi vs. Statele Unite”[9]. După lungi audieri „Pasărea în spaţiu” a pus în discuţie nu doar statutul operei lui Brâncuşi, ci şi criteriile prin care societatea definea şi accepta noile forme de artă. În faţa instanţei, un număr important de artişti şi critici prestigioşi precum Edward Steichen, au pledat în favoarea recunoaşterii lucrării ca o operă de artă autentică şi revoluţionară:

> Am asistat eu însumi, la Paris la desăvârşirea operei şi la polisajul ei, executate de Brâncuşi personal. Când a sosit de la turnătorie, obiectul era o piesă de metal încă brută. Nimeni nu l-a ajutat pe Brâncuşi în muncă. Este unicul obiect de acest fel pe care sculptorul l-a făcut, unicul în bronz. Recunosc piesa ca fiind aceea la care l-am văzut atunci pe Brâncuşi lucrând[10].

În cele din urmă, judecătorul Waite a decis în favoarea lui Brâncuşi, recunoscând „Pasărea în spaţiu” ca o operă de artă şi stabilind astfel un precedent juridic important care a contribuit la legitimarea artei moderne şi abstracte în Statele Unite[11].

După acest episod marcant şi o serie de expoziţii de succes la New York, prezenţa sculptorului Constantin Brâncuşi a devenit profund înrădăcinată în peisajul cultural american. Astfel, opera sa a fost integrată în cele mai prestigioase instituţii, de la arhive şi muzee, până la biblioteci şi centre de studii de artă. În mod simbolic, Brâncuşi nu doar că şi-a consolidat poziţia de pionier al artei moderne, dar a reuşit să inspire şi să influenţeze în mod direct cercetările şi discursurile critice asupra evoluţiei sculpturii contemporane. Brâncuşi nu este doar un sculptor de renume, ci un pionier care a redefinit limitele şi formele artei moderne. Lucrările sale, caracterizate prin simplitatea formei şi explorarea esenţei obiectelor, au influenţat profund evoluţia sculpturii şi au deschis noi direcţii în arta secolului XX. Prin reducerea formelor la esenţa lor, Brâncuşi a creat opere care sunt la fel de relevante şi inspiratoare astăzi ca şi în timpul vieţii sale, când au fost contestate şi controversate[12].

Mediul artistic efervescent al Parisului, împreună cu influenţa pasionaţilor de artă americani, au contribuit fără îndoială la modelarea şi ascensiu-

---

[9] Idem, *Arta care învinge legea: Procesul Brâncuşi în SUA*, ediţia a 2-a revăzută (Cluj-Napoca: Dacia, 2001), 124–40.

[10] Carola Giedion-Welcker, *Constantin Brâncuşi* (Bucureşti: Meridiane, 1981), 120.

[11] Comarnescu, *Arta care învinge legea*, 124–40.

[12] José María Faerna, ed., *Brancusi* (New York: Cameo/Abrams, 1997), 8.

nea artistică a sculptorului. Brâncuși este astăzi prezent și în cele mai importante muzee din New York precum Museum of Modern Art (MoMA), The Solomon R. Guggenheim Museum sau Metropolitan Museum of Art (Met). De asemenea pe lângă muzee, o mare parte din operele importante ale lui Brâncuși se regăsesc în colecțiile private ale celor mai importanți colecționari de artă americani precum Joseph Pulitzer jr. sau J.D. Rockefeller[13].

În arhiva muzeului Solomon R. Guggenheim din New York regăsim o serie de documente referitoare la prima expoziție retrospectivă de pe continentul american vernisată pe 25 octombrie 1955 la prestigioasa galerie din New York. În cadrul expoziției au fost prezentate atât sculpturile artistului cât și schițe, fiind expuse 59 de sculpturi și 10 desene și guașe, majoritatea fiind studii pentru lucrările sale tridimensionale. În comunicatul trimis presei este specificat faptul că 21 dintre lucrările ce au fost expuse atunci au venit din străinătate iar 48 din diferite colecții aflate pe teritoriul american, iar 7 piese au venit din atelierul lui Brâncuși de la Paris, specificându-se faptul că acestea nu au mai fost prezentate în Statele Unite ale Americii. În prezentarea lui Brâncuși din comunicatul de presă emis de muzeu se subliniază de asemenea faptul 90% din lucrările vândute de Brâncuși și-au găsit drumul în colecțiile americane. Printre colecționari s-au numărat figuri notabile precum Katherine Dreier, John Quinn și soții Louise și Walter Arensberg, care au fost printre primii ce i-au apreciat creațiile[14]. În același timp, Muzeul Guggenheim a pregătit o monografie despre Brâncuși, scrisă de James Johnson Sweeney, care a fost prima publicație în limba engleză dedicată în întregime sculptorului, completată cu 55 de ilustrații și o bibliografie detaliată[15].

După închiderea expoziției de la Galeriile Muzeului Solomon R. Guggenheim pe 8 ianuarie 1956, lucrările lui Constantin Brâncuși au fost transferate și expuse la Muzeul de Artă din Philadelphia, începând cu 27 ianua-

[13] Emanoil Popescu, *Brâncuși în lume. Tabloul sinoptic al operelor; harta lumii cu localitățile în care se găsesc operele lui Brâncuși* (Craiova: I.P. Oltenia, 1982), 15. În catalog este indicat faptul că în posesia D.na I. D. Rockefeller se află opera *Sărutul* în ghips, iar o *Pasărea în văzduh* în marmură albă aflându-se în colecția col. Nelson A Rockefeller. De asemenea în posesia lui Joseph Pulitzer Jr. regăsindu-se *Muza adormită* în bronz polisat și Mademoiselle Pogany III în bronz polisat.

[14] Solomon R. Guggenheim Museum Library and Archives, Colecția A0035, Cutia 528.

[15] James Johnson Sweeney, "The Brancusi Touch", *Art News* (New York) 54, nr. 7 (noiembrie 1955), 24.

rie și până pe 26 februarie 1957. Acest eveniment a marcat o continuitate importantă în promovarea operei lui Brâncuși în Statele Unite[16].

În tot acest context, Constantin Brâncuși a avut un moment de reflecție asupra parcursului său artistic în presa vremii, recunoscând influența decisivă pe care publicul și colecționarii americani au avut-o asupra carierei sale. Într-un interviu acordat ziarului *New York Times* în octombrie 1955, el a declarat: „Fără americani, nu aș fi putut produce toate acestea sau chiar să exist”[17]. Această mărturisire nu doar subliniază impactul crucial pe care sprijinul din partea colecționarilor americani l-a avut asupra creației sale, ci reflectă și recunoștința artistului față de acea cultură care a îmbrățișat și susținut inovațiile sale într-un moment în care Europa era poate mai reticentă la noile paradigme ale artei moderne.

Solomon R. Guggenheim Museum a început să colecționeze în număr mai mare lucrările lui Constantin Brâncuși la mijlocul anilor 1950, sub conducerea vizionară a celui de-al doilea director, James Johnson Sweeney. Inițial, colecția muzeului era centrată pe pictura „non-obiectivă”, însă Sweeney a diversificat semnificativ politica de achiziții, extinzând aria de interes a muzeului pentru a include sculptura și alte tehnici artistice[18].

Astăzi în colecția muzeului Solomon R. Guggenheim de la New York se regăsesc 11 opere ale sculptorului Constantin Brâncuși cumpărate de la diferiți colecționari americani, acestea fiind expuse ocazional[19]:

Titlu (engleză)	Titlu (franceză)	Anul	Material
The Sorceress	La sorcière	1916–1924	lemn
Oak base	N/A	1920	lemn
Little French Girl (The First Step [III])	La jeune fille française	1914–1953	lemn
Watchdog	Chien de garde	1924	lemn
Muse	La muse	1912	marmură
Portrait of George	Le Portrait de George	1911	marmură

[16] Solomon R. Guggenheim Museum Library and Archives, Collection A0035, Box 528.

[17] “About Art and Artists; Show of Brancusi Sculpture Will Open at the Guggenheim Museum Today”, *New York Times*, 26 octombrie 1955, 24.

[18] Solomon R. Guggenheim Museum, Vivian Endicott Barnett, și Thomas M. Messer, ed., *Handbook, the Guggenheim Museum Collection, 1900-1980* (New York: The Museum, 1980), 202–3.

[19] *Solomon R. Guggenheim Museum*, *Constantin Brâncuși*, Guggenheim Museum, https://www.guggenheim.org/artwork/artist/constantin-brancusi, accesat la 5 august 2024. În colecția muzeului Guggenheim de la Veneția se regăsesc în expoziția permanentă și lucrările *Bird in Space* (*L’Oiseau dans l’espace*), (1932–1940) și *Maiastra* (1912).

Titlu (engleză)	Titlu (franceză)	Anul	Material
Flying Turtle	Tortue volante	1940–1945	marmură cu nervuri
King of Kings	Le roi des rois	1938	lemn
The Miracle (Seal [I])	Le miracle	1930–1932	marmură
Adam and Eve	Adam et Eve	1916.	lemn

Totodată în arhiva muzeului Guggenheim de la New York se regăsesc documentele de arhivă şi înregistrări audio pentru diferite posturi de radio americane privind expoziţiile dedicate marelui artist de-a lungul timpului.

Fondat în 1929 *Muzeul de Artă Modernă (MoMA)* din New York deţine astăzi cele mai multe şi importante lucrări ale artistului de pe continentul american. Încă de la începuturile fondării muzeului curatorii şi-au arătat interesul pentru operele lui Brâncuşi urmând ca la sărbătorirea unui deceniu, în 1939 când în New York la Flushing Meadows – Corona Park se desfăşura expoziţia Universală, cu tema *The World of Tomorrow* (1939 şi 1940), Brâncuşi se regăsea printre artiştii de seamă invitaţi să-şi expună lucrările în cadrul expoziţiei intitulată *Art in Our Time: 10th Anniversary Exhibition*.[20] Din păcate acelaşi lucru nu s-a întâmplat şi în cazul Expoziţiei Universale din 1939, când în pavilionul României aflat sub îngrijirea lui Dimitrie Gusti, nu s-a regăsit nici o operă de Brâncuşi[21].

Astăzi în colecţia muzeului se regăseşte cea mai extinsă colecţie de opere brâncuşiene de pe continentul american, 36 de lucrări, schiţe şi fotografii ale artistului, iar aproximativ 10 lucrări se află în expoziţia permanentă a muzeului, fiind expuse într-un spaţiu special amenajat dedicat artistului[22]. Printre operele expuse se numără şi sculpturile sale iconice precum *Pasărea în văzduh* sau *Muza adormită*, acestea fiind lucrările esenţiale pentru înţelegerea evoluţiei sculpturii moderne şi evidenţiază inovaţiile lui Brâncuşi în utilizarea formei şi a spaţiului. De menţionat faptul că multe dintre aceste lucrări au făcut parte din colecţia familiei Rockefeller, aceştia fiind în

[20] *Museum of Modern Art* (New York, N.Y.), *Art in Our Time* (New York: Museum of Modern Art, 1939), 315–16. În cadrul expoziţiei sunt expuse 2 dintre lucrările sale importante, *Bird în Space* în bronz (1919), lucrarea fiind deţinută de MoMA şi *The Miracle* în marmură (1938), lucrarea fiind atunci împrumutată de artist de la Galeria Brummer.

[21] Andrew F. Wood, *New York's 1939–1940 World's Fair* (Charleston, SC: Arcadia Publishing, 2004), 8.

[22] *Museum of Modern Art*, "Constantin Brâncuşi", MoMA, https://www.moma.org/artists/738, accesat 5 august 2024.

fapt și co-fondatorii MoMA. Abby Aldrich Rockefeller, împreună cu Lillie P. Bliss și Mary Quinn Sullivan, a fost una dintre cele trei figuri centrale care, în anii 1920, au avut viziunea de a crea o instituție dedicată exclusiv artei moderne. Cu sprijinul altor membri fondatori, cele trei doamne au reușit să contureze conceptul MoMA, care astăzi este recunoscută ca una dintre cele mai influente instituții de artă modernă din lume [23].

În arhiva muzeului regăsim un fond consistent dedicat marelui artist, printre acestea numărându-se documente, fotografii, articole de ziar și corespondențe. În fondul *Sidney Grist*[24] *Collection* structurat în 3 dosare se regăsesc aproximativ 600 de articole de ziar atât din România cât și din Franța sau Statele Unite[25]. În arhiva muzeului se regăsesc de asemenea două volume cu peste 200 de documente ce conțin corespondența purtată de criticul de artă Sidney Geist referitoare la Brâncuși sau care făceau referire la operele artistului de pe continentul american în diferite contexte[26].

Sculpturile lui Brâncuși își găsesc un loc de onoare și în renumita colecție permanentă a *The Metropolitan Museum of Art* (The Met). În colecția muzeului, se numără aproximativ șase lucrări, incluzând sculpturile iconice *Bird in Space* și *Sleeping Muse*, alături de fotografii ale artistului, toate evidențiind rafinamentul și impactul profund al creației sale asupra evoluției sculpturii moderne.

Bird in Space este una dintre cele mai emblematice sculpturi ale lui Constantin Brâncuși, capturând esența pură a zborului și a mișcării ascendente. Creată în 1923, această lucrare reflectă preocuparea sculptorului pentru tema păsării în zbor, pe care a explorat-o intens între anii 1920 și 1940. În această serie de lucrări, Brâncuși nu se concentrează pe detaliile anatomice ale păsării, ci pe dinamismul și grația mișcării[27]. Varianta în marmură, aflată în colecția permanentă a *Metropolitan Museum of Art* este expusă în Galeria 901 alături de operele unor artiști de renume mondial precum Pablo Picasso și Joan Miró, *Bird in Space* ocupă un loc central în cadrul acestei

---

[23] Mary Anne Staniszewski, *The Power of Display: A History of Exhibition Installations at the Museum of Modern Art* (Cambridge: MIT Press, 1998), 23.

[24] Geist, *Brâncuși*, 5–8. Sidney Geist a fost un sculptor și critic de artă american, cunoscut pentru lucrările sale inovatoare în sculptură iar publicului din România pentru scrierile sale seminale despre Constantin Brâncuși. Arta sa, influențată de o gamă largă de surse, a acoperit peste șase decenii, iar el a fost apreciat atât pentru contribuțiile sale la sculptura modernistă, cât și pentru criticile sale de artă.

[25] The Museum of Modern Art Archives, New York, Colecția, *Brancusi*, Seriile I, II, III.

[26] Ibid, Seriile IV, V.

[27] Geist, *Brâncuși*, 45.

expoziţii, consolidând poziţia lui Brâncuşi în panteonul marilor maeştri moderni. Această lucrare face parte dintr-o serie extinsă, care include şapte sculpturi din marmură şi nouă turnări în bronz, toate explorând esenţializarea formei şi a mişcării[28]. Prezenţa lui Constantin Brâncuşi în arhivele şi muzeele din New York nu doar celebrează moştenirea sa artistică, ci asigură şi păstrarea şi aprecierea contribuţiilor sale revoluţionare în sculptură. Devotamentul oraşului New York pentru arta modernă a fost esenţial în promovarea şi susţinerea artiştilor, consolidând astfel reputaţia oraşului ca un centru global de inovaţie şi apreciere artistică.

În tot acest context în arhiva *New York Public Library* (*NYPL) – Manuscripts and Archives Division* se regăsesc pe o rola de film peste 150 de documente referitoare la corespondenţa dintre Brâncuşi şi unul dintre primii colecţionari americani ai săi John Quinn, documentele fiind mai puţin cunoscute publicului larg. De asemenea în fondul *Foster – Murphy Collection* se regăsesc o serie importantă de documente, scrisori şi fotografii ale lui Brâncuşi către artistul Walter Pach, John Quinn sau scriitoarea Jeanne Robert Foster[29].

Moştenirea lui Constantin Brâncuşi la New York nu poate fi redusă doar la prezenţa fizică a operelor sale în colecţii muzeale, ci trebuie privită ca o influenţă de durată asupra modului în care sculptura şi arta modernă au fost percepute şi interpretate. Prin operele sale, precum *Pasărea în văzduh* sau *Muza adormită*, Brâncuşi reuşeşte să redefinească esenţialitatea formei şi să transforme sculptura într-un limbaj universal al spiritului, captând atenţia celor mai influenţi colecţionari americani, printre care John Quinn, familia Rockefeller sau Joseph Pulitzer Jr. Fiecare dintre sculpturile sale, de la *Pasărea în văzduh* la *Muza adormită*, nu sunt doar obiecte de artă, ci repere simbolice care au transformat percepţia asupra formelor şi spaţiului. Ele au contribuit la discuţiile filosofice şi estetice despre esenţialitate şi abstractizare, fiind integrate în discursurile despre avangardă şi modernism. Prezenţa sa în colecţiile şi arhivele unor muzee prestigioase precum MoMA şi *Guggenheim Museum* sau The MET subliniază nu doar recunoaşterea valorii sale artistice, ci şi un angajament continuu faţă de cercetarea şi expunerea operei sale într-un context global. Impactul lui Brâncuşi nu se limitează doar la recunoaşterea estetică; el a influenţat semnificativ şi poziţionarea

[28] Guggenheim Museum, Barnett, şi Messer, *Handbook*, 112.

[29] The New York Public Library – Manuscripts and Archives Division, Foster – Murphy colecţia MssCol 1051.

artei moderne în cadrul pieței de artă și în percepția publicului larg. Datorită colecționarilor americani, lucrările sale au fost doar achiziționate, ci și integrate în patrimoniul cultural al Americii. Astfel, Brâncuși a devenit un simbol al legăturii profunde dintre Europa și Statele Unite în contextul modernismului artistic. Influența lui Constantin Brâncuși asupra artei moderne continuă să fie una esențială, fiind chiar un punct de referință în definirea sculpturii moderne de la începutul secolului XX. Expus și studiat în marile muzee ale lumii, el rămâne un pionier care a transformat modul în care percepem sculptura și arta în general. Prezența sa în New York, atât prin lucrările sale expuse, volumele ce îi sunt dedicate din biblioteci, cât și prin arhivele care îi documentează activitatea sa pe teritoriul american, asigură faptul că moștenirea sa va continua să inspire și să provoace generații de artiști și critici de artă din întreaga lume.

Cu siguranță, Brâncuși va rămâne o figură definitorie în sculptura modernă, influențând nu doar artiștii contemporani, ci și generațiile viitoare prin viziunea sa inovatoare asupra formei și spațiului, redefinind granițele dintre material și imaterial, dintre abstract și concret. Moștenirea sa artistică, apreciată și expusă în cele mai importante instituții culturale din lume, va continua să inspire discuții, cercetări și reinterpretări ale artei moderne, consolidându-i statutul de unul dintre cei mai mari pionieri ai avangardei secolului XX.

Imaginea Fundaţiei Rockefeller în presa românească interbelică

Ferencz-Iozsef Truța

Într-o epoca dominată de gustul banului, aşa cum plastic se exprima un ziarist ce se semna Petronius (inspirat probabil în alegerea pseudonimului de personajul romanului „Quo vadis?", de Henryk Sienkiewicz)[1], cititorii începeau să fie interesaţi de viaţa oamenilor prosperi precum Rockefeller, a Rotschild-ilor, a lui Alfred Nobel, John Pierpont Morgan, Friedrich Krupp, Thomas Edison, Henry Ford, Lordul Leverhulme, Aristide Boucicaut, Andrew Carnegie etc., de viaţa celor care nu mai ţineau cont de admirabila fabulă a lui La Fontaine: „Le savetier et le financier".

Preferinţa cititorilor pentru o astfel de lectură a fost remarcată de ziarele româneşti interbelice, care nu au ezitat să publice diverse articole despre miliardarii lumii.

Gusturile cititorilor se schimă de la o epoca la alta, dar identificarea afectivă cu personajele şi alegerea lecturilor în funcţie de sensibilităţile societăţii rămân constante[2]. În acest sens, odată cu apariţia volumului, *À la conquête de la richesse* de Richard Lewinsohn, acelaşi Petronius preciza:

---

[1] C. Petronius, cunoscut şi sub numele de *„elegantiae arbiter"* („arbitru al eleganţei"), a fost un personaj istoric real. El a trăit în perioada anilor 27-66 şi a fost guvernator al provinciei Bitinia. Petronius a fost unul dintre curtenii favoriţi ai împăratului Nero. Este cunoscut pentru opera sa „Satyricon", o satiră care reflectă epoca Imperiului Roman. Deşi oficial avea o atitudine laudativă faţă de împărat, el a condamnat incendierea Romei de către Nero. Din acest motiv, Petronius a fost nevoit să se sinucidă pentru a scăpa de represaliile cezarului. În roman, sunt descrise demersurile sale pentru a-l ajuta pe Vinicius să câştige inima Ligiei, o tânără creştină. Cu toate acestea, planurile sale viclene au fost dejucate de prietenii creştini ai tinerei.

[2] Lectura nu este un act pasiv, ea poate oferii noi perspective asupra realităţii şi diferite variante de acţiune, conectând cititorul (în acelaşi timp) la un ansamblu de experienţe. Şi cine nu dorea să se imagineze un mic Rockefeller sau să trăiască cu gândul că imposibilul poate fi împărţită oricând în posibilităţi?

> E o lectură modernă care poate ţine locul Iliadei lui Homer. Fiecare epocă cu oamenii ei. A noastră este a marilor cuceritori de aur, a meşterilor vânători de noroc, a acestor energii cari zi cu zi, moment cu moment, s'au consumat pentru a creia averile faţâ de cari a lui Cresus, este o sărăcie curată[3].

Dintre miliardarii menţionaţi mai sus, John D. Rockefeller fascina, fiind descris de către presa românească ca „un fenomen ca personalitate, ca diversitate în manifestări, ca energie şi posibilităţi de creaţie"[4]. Acest „reprezentant al unei epoci"[5], pentru masele populare, conform ziarului *Adevărul*, trecea drept un personaj legendar. În anumite cărţi de şcoală sau în cărţi care se adresau celor săraci pentru a le da iluzia posibilităţii de îmbogăţire chiar dacă începeai cu nimic, Rockefeller era dat ca exemplu. Se relatează întotdeauna în aceste cărţi cum a ajuns acest om genial din simplu vânzător fără capital, omul cel mai bogat din lume. Bineînţeles, această imagine a unui Rockefeller îmbogăţit prin muncă şi economie era acceptabilă ca stimulent pentru oamenii fără posibilităţi. Şi este iarăşi adevărat că, într-adevăr, trecerea aceasta de la sărăcia totală la bogăţia maximă, este opera înfăptuită de-a lungul câtorva decenii de către un om[6]. Spre finalul vieţii, pentru *Ilustraţiunea Română,* Rockefeller era un monument istoric mult mai important decât Statuia Libertăţii. Se recomanda chiar ca un turist să viziteze mai degrabă „monumentul viu", având mai multe de învăţat „de la acest om prodigios, adevărată curiozitate naţională care poate cheltui nu ştiu câte milioane de dolari pe minut şi care mai joacă şi golf la 96 de ani"[7]. În mod ironic, s-a scris mult despre cel care a citit în viaţa lui o singură carte: Biblia, pe care o avea legată în piele de vacă[8].

Cu toate acestea, regele petrolului nu a fost iubit de către contemporani, bogăţia şi succesul extraordinar l-au transformat într-o ţintă pentru

---

[3] Petronius, „Miliardarii", *Viitorul*, 15 octombrie 1930, 1.

[4] „Miraculoasa viaţă a miliardarului Rockefeller. De la mic salariat, la rege al petrolului. „Standard Oil" şi „Royal Dutch". – Fundaţiile Rockefeller", *Adevĕrul*, 26 mai 1937, 3.

[5] Ibid.

[6] Ibid.

[7] Cesarina, „Un monument istoric. John D. Rockefeller", *Ilustraţiunea Română*, 18 aprilie 1934, 6.

[8] „Apartamentul lui din conacul fermei are două săli mari de bibliotecă, în care sunt adunate operele cele mai însemnate ale culturii universale. Doi bibliotecari speciali, tocmiţi cu anul, alimentează cu ultimele noutăţi apărute faimoasa biblioteca. Rockefeller nu intră niciodată în odăile acestea inutile". Vezi: Ibid.

jurnaliști și politicieni reformatori[9], care l-au considerat personificarea lăcomiei corporatiste fiind caracterizat adesea ca „omul cel mai urât din lume”[10], pirat, uliu[11] etc.

Așadar, „regele petrolului”[12], John D. Rockefeller, a intrat, inițial, în atenția presei românești la sfârșitul secolului al XIX-lea, datorită averii sale colosale, avere ce îi conferea titlul de cel mai bogat om din lume[13]. Și, ulterior, a fost celebru și datorită activităților sale filantropice ce s-au extins, treptat, din Statele Unite ale Americii pe tot mapamondul[14].

John D. Rockefeller, „omul de aur”[15], „singurul monument autentic al Statelor-Unite, cu mult mai însemnat decât statuia Libertății”[16], reprezenta pentru presa românească un model înscris în tiparul visului american[17]. Provenit dintr-o familie cu resurse modeste, acesta a reușit să își depășească condiția și a impresionat nu doar prin averea sa imensă, ci și prin stilul

---

[9] Theodor Roosvelt, președintele republican, promitea în campania sa electorală desființarea trusturilor (a caracatiței) controlate de Rockefeller. Miliardarului i s-au imputat 4222 de acuzații de concurență ilegală și a fost condamnat în 1462 dintre acestea, aplicându-se pentru fiecare caz o amendă de 20.000 de dolari, amenda totală însumând 29.240.000 dolari. Sentința i s-a comunicat miliardarului în timp ce se afla pe terenul de golf, unde juca partida sa zilnic. Inițial surprins de verdict, el ar fi declarat foarte calm ziariștilor: artiștilor: „Executarea acestei sentințe va dura foarte mult”. O veșnicie am spune, deoarece Rockefeller nu a plătit niciodată această sumă către stat. Vezi: Ibid.

[10] „Rockefeller a fost un om pe care nici o piedică nu l-a descurajat. A violat legea transporturilor; a violat legea concurenței; a violat legea trusturilor. Nu s-a sinchisit de nimeni. Nu l-a emoționat nici agitația Senatului american, nici clamurile avocaților, nici urmărirea polițiștilor. Când îl convoacă judecătorul de instrucție, Rockefeller nu vine. Găsește mii de pretexte. Doi sau trei ani reușește astfel să se sustragă urmăririi. Și când, în cele din urmă, se prezintă în fața judecătorului, este de un calm înfricoșător. Două, trei și patru ore stă liniștit pe scaun fără a declara nimic. Nu se poate obține nimic de la dânsul. La 50 de ani----scrie cineva de spre dânsul — Rockefeller este omul cel mai urât din lume”. Vezi: Ibid.

[11] Petru Comarnescu, „Rockefeller. Omul care a întrupat grandoarea și declinul capitalismului”, *Vremea*, anul X, nr. 489, 30 mai 1937, 8.

[12] „Felurimi. Cei mai bogați oameni din lume”, *Tribuna Poporului*, 25 octombrie- 7 noiembrie 1903, 7.

[13] Ibid.

[14] Numărul articolelor interbelice ce evidențiază actele de caritate ale lui John D. Rockefeller este impresionant. Publicul era informat, în cadrul articolelor, despre donațiile generoase ale magnatului american pentru sănătate, pace, cultură, învățământ etc. Vezi: „Donațiile Rockefeller în Franța”, *Rampa,* anul VII, nr. 2033, 7 august 1924, 3; „Donația lui Rockefeller”, *Opinia*, anul XXIII, nr. 6093, 14 septembrie 1927, 3; C. N. Iliescu, „Tuberculoza și ereditatea”, *Gazeta Transilvaniei*, anul XCI, nr. 110, 21 octombrie 1928, 3; Prof. Dr. Gr. T. Popa, „Fundația Rockefeller în slujba omenirii”, *Universul Literar*, anul LIV, nr. 9, 18 martie 1945, 6.

[15] Cesarina, „Un monument istoric”.

[16] Ibid.

[17] Vezi: James Truslow Adam, *The Epic of America* (Boston: Little, Brown, and Company, 1932).

lui de viață[18]. Se spunea că nu a avut o viață extraordinară, „ regele petrolului"

> ... n-a băut, n-a fumat şi n-a iubit mai mult decât îi îngăduia Biblia […]. La început […] a muncit ca să trăiască. Apoi ca să-şi poată îmbrăca nevasta. După aceea a muncit, ca să aibă mai multe întreprinderi şi când averea i-a devenit colosală, a muncit, ca averea lui să devină cea mai mare din lume[19].

Coincidență sau nu, odată cu apariția articolelor de acest fel, a început şi fenomenul emigrării românilor spre „Țara făgăduinței". Țăranii români ardeleni au fost primii care s-au încumetat să ia drumul pribegiei spre pământul american, care era deja idealizat, la început de secol XX, în mentalul colectiv al întregii populații rurale din Transilvania, Banat şi Bucovina[20].

Din presa interbelică aflăm că, retras din activitate în anul 1895, John Davison Rockefeller (născut în 1839 în districtul Tioga, New-York) şi-a dedicat viața pentru diverse acte de caritate. Doar până în 1924 a dăruit peste 500 de milioane de dolari prin intermediul celor patru mari fundații Rockefeller Foundation (Fundația Rockefeller), General Education Board (Consiliul General al Învățământului), Laura Spelman Rockefeller Memorial (Fundația Laura Spelman Rockefeller – numele este al soției sale) şi Rockefeller Institute for Medical Research (Institutul Rockefeller pentru cercetări medicale) şi al unor donații directe pentru diverse scopuri[21].

În inițiativele de înființare a fundațiilor şi în toate activitățile sale filantropice, Rockefeller „a fost animat de gândul de a stimula şi pe alții a face astfel de donații şi de a da şi o întrebuințare socială averii sale"[22].

Fundația Rockefeller, o fundație de origine americană, dar cu un câmp de acțiune internațional, după cum afirma Aureliu Ion Popescu, şi-a extins, în perioada interbelică activitatea şi în România, împreună cu o altă fundație recunoscută şi anume: Fundația Carnegie pentru Pace Internațională

---

[18] Vezi: Dr. Ştefan Cioroianu, „Cele zece degete", *Foaia Diecezană. Organul oficial al eparhiei ortodoxe române a Caransebeşului* LV, nr. 20, (19 mai 1940): 1–2; Mercator, „Din viața lui Rockefeller", *Revista Economică*, anul XLVI, nr. 22–23, (10 iunie 1944): 149–50;

[19] Cesarina, „Un monument istoric".

[20] Vezi: Bianca Karda, „Emigrarea unor țărani români din județul Sibiu în S.U.A., reflectată în presa transilvăneană din 1900–1914", *Studii şi Comunicări Etnologice* XXIV, (2010): 111–25.

[21] Vezi: Aureliu Ion Popescu, „Fundațiile Rockefeller şi Carnegie din Statele Unite ale Americii", *Arhiva pentru ştiință şi reformă socială. Organul Institutului Social Român* VI, nr. 3–4 (1927): 347-375.

[22] Ibid, 349.

(Carnegie Foundation for International Peace)[23]. În tânăra Românie, Fundația Rockefeller a fost întâmpinată „de mulți cu foarte multă solicitudine, iar de alții cu oarecare scepticism"[24].

Fondată în 1913, „până în 1925 aceasta primise din partea lui Rockefeller suma de 183 de milioane de dolari investiți în bonuri cu venit fix de 4%"[25]. La început această fundație a avut un program de activitate mai variat, dar, treptat, în perioada interbelică, și-a redus câmpul de activitate doar la promovarea învățământului medical și a sănătății publice[26]. Din punct de vedere al organizării, Fundația Rockefeller, a avut patru secții importante și anume: Consiliul Sanitar Internațional (International Health Board), Consiliul Medical Chinez (China Medical Board), Secția Învățământului Medical și Secția Studiilor[27].

Relațiile dintre statul român și Fundația Rockefeller au început să se concretizeze în urma unei scrisori din partea Dr.-ului Gheorghe Marinescu către profesorul Samuel James Meltzer de la Rockefeller Institute. Un raport consular ce aparține diplomatului Vasile Stoica (cunoscut și sub numele de Basil Stoica), din data de 20 februarie 1921, descrie acest demers în felul următor:

> Încă din August 1920, Profesorul S.I. Meltzer de la Rockefeller Institute primind o scrisoare de la d-l Dr. Marinescu în care i se zugrăvise situația tristă a spitalelor noastre și lipsa lor de material, mă rugă să-i dau lămuriri asupra ajutorului ce ar fi mai necesar. Eu îi dădui toate deslușirile ce eram în stare a-i da și în aceeaș vreme cablai în țară pentru amănunte. D-rul Meltzer începu formarea unui comitet de medici pentru a ajuta țara noastră. În aceeaș vreme însă discutai cu dânsul posibilitatea ridicării la noi a unui institut într-un fel de centru al cercetării medicale pentru Europa Răsăriteană, o idee de care dânsul fu foarte încântat și pentru care începu îndată o acțiune scriind d-lui Marinescu și cerându-i lămuriri pe cari să-și poată baza acțiunea. Din nenorocire d-rul Meltzer muri la 7 Noemvrie. Eu fiind chemat în țară nu mai avui putința de a mă ocupa cu această chestiune importantă. Am însă convingerea că direcția Fundației Rockefeller, care în trecut a dăruit pentru un institut medical în Londra o sumă de peste un mi-

[23] Ibid, 347.
[24] Ibid.
[25] Ibid, 350.
[26] Ibid.
[27] Ibid.

> lion şi un sfert de lire sterline, poate fi câştigată ideii înfiinţării unui institut similar la noi[28].

Doctorul Gheorghe Marinescu era dezamăgit de evoluţia politicilor în materie de sănătate publică, de faptul că ţăranul român se hrănea detestabil, locuia în mizerie, fără cultură şi fără igienă, cu mortalitate infantilă deosebit de ridicată, mortalitate prin care naţiunea pierdea o bogăţie imensă; de lipsa asistenţei medicale; de frecvenţa ridicată a sifilisul şi a tuberculozei etc[29]. Astfel, a încercat toate metodele posibile pentru ameliorarea problemelor sanitare. Câţiva ani mai târziu, cuprins de frustrare, mărturisea, în cadrul unei conferinţe de la Chişinău, că

> [...] în ţară la noi s-au făcut greşeli mari, despre care mie nu-mi este îngăduit să vorbesc […] Noi românii nu preţuim viaţa, ne omorâm cu pasiunea, cu luptele politice ce deslănţuesc pasiunea cu înverşunare. Să punem frâu pasiunii. Eu propag bunul avânt al „eugeniei", pregătirea unei mentalităţi eugenice... Propun de multă vreme un congres de eugenie, crearea unui curent sănătos pentru fericirea neamului. Mi s-a tot promis de guvernanţi, de prieteni că-l voi obţine. La noi însă, minciuna este un cult... Nu ştiu cui să mă adresez, ca să scoatem ţăranul din întunecime[30].

Gheorghe Marinescu i s-a adresat profesorului Samuel James Meltzer deoarece o fundaţie nu putea oferi colaborări către un guvern sau către particulari. Fundaţiile aşteptau să primească solicitări strict confidenţiale[31].

Din păcate, solicitarea medicului român a suferit întârzieri datorită morţii profesorului Samuel James Meltzer şi a chemării în ţară a diplomatului Vasile Stoica. La această conjunctură putem adăuga şi concluziile lui Aureliu Ion Popescu în ceea ce priveşte atitudinea românilor faţă de străini şi a relaţiilor româno-americane în general. În anul 1927, în cadrul unei lucrări de popularizare dedicate celor două mari fundaţii americane Rockefeller şi Carnegie, acesta scria:

> Ca o concluzie relativ la activitatea acestor instituţii în ţara noastră putem spune că e foarte restrânsă comparativ cu acea desfăşurată în

[28] Ibid.
[29] „Eugenia şi viitorul românismului. Conferinţa d-lui prof. dr. Marinescu", *Universul*, 1935, 11.
[30] Ibid.
[31] Popescu, „Fundaţiile Rockefeller şi Carnegie", 375.

> țările din Apus sau din Europa Centrală. Aşa de exemplu în Cehoslovacia şi Iugoslavia ambele Fundaţii au lucrat intensiv după cum se poate vede din rapoarte. Aceasta este şi rezultatul politicii noastre din trecut de a evita orice ajutor economic din afară, atitudine care a avut repercusiuni psihologice asupra tuturor domeniilor făcându-se analogii poate nu întotdeauna juste. Dar mai este datorat şi lipselor noastre de legături cu intelectuali anglo-saxoni, le suntem comparativ mai puţin cunoscuţi decât în Franţa sau Germania, unde intelectualii noştri au un număr oarecare de legături, deşi poate nu atâtea câte am putea avea[32].

Trei ani mai târziu, în vara anului 1923, D. Eversole, unul dintre directorii secţiunii continentale a Fundației Rockefeller, vizita universitățile de medicină din Iași, Cluj și București. Și le oferă câte 10 milioane de lei pentru aparatură medicală. Pe lângă dotarea universităţilor cu aparatură medicală, reprezentantul Fundaţiei Rockefeller, promitea acordarea unor burse menite să înlăture grijile existenţei zilnice ale studenţilor dedicaţi ştiinţei şi să „contribuie la desăvârşirea ştiinţei în sine”[33].

Prima vizită a fost la Universitatea din Iaşi, unde, Rudolf Şuţu, directorul cotidianului ieşean *Evenimentul,* consemna vizita după cum urmează:

> La noi la Iaşi, trimisul „fondaţiei Rockefeller“ a vizitat Universitatea, clinicile, laboratoarele, în special facultatea de medicină, interesând-se de toate nevoile, ceia ce dovedeşte îndeajuns bunele intenţiuni ... Trimisul fondaţiei, care va vizita Iaşii pentru a doua oară in Octombrie ce vin, va discuta dimpreună cu membrii Senatului universitar restul donaţiunei, excluzând de la început orice scopuri politice. De la toamnă, clinicile şi laboratoarele din Iaşi vor putea face comanda aparatelor ce le lipsesc, toate socotelile urmând să fie plătite de Rockefeller, [...] se vor înfiinţa şi fundaţiuni pentru asistenţi, pentru ca, scutiţi de grijile vieţii materiale, să-şi poată vedea fiecare în tihna, de cercetările ştiinţifice[34].

După cum se poate observa din articolul lui Rudolf Şuţu, se insista pe bunele intenţii ale Fundaţiei Rockefeller şi pe neimplicarea politică a acesteia. Societatea românească manifesta o reticenţă pronunţată în privinţa sco-

[32] Ibid, 375.
[33] Rudolf Şuţu, „În ajutorul facultăţii de medicină din Iaşi”, *Evenimentul*, 18 iulie 1923, 1.
[34] Ibid.

purilor Fundaţiei Rockefeller. Această reticenţă poate fi atribuită atât temerii românilor faţă de străini, cât şi antisemitismului care era în creştere în mediul universitar[35]. O mărturie în acest sens este articolul intitulat „Fundaţia Rockefeller în slujba omenirii" ce aparţine medicului Grigore T. Popa. Articolul descrie sensibilităţile existente şi atmosfera epocii după cum urmează:

> [...] prin anii 1922-1923 au apărut în România nişte voiajori curioşi; erau oameni simpatici modest îmbrăcaţi (dar corect) care vorbeau o franţuzească stricată. Unul din ei se chema Eversole şi era american; celălalt nu mai ştiu cum îi zicea. S-au informat asupra universităţilor, pe care le-au vizitat şi spuneau că vor să trimeată tineri români în străinătate la studii. Veniseră în ţară chemaţi de profesorul Cantacuzino şi spuneau că reprezintă o fundaţie numită Rockefeller. Un timp lumea noastră delà 1922 nu s-a dumirit bine despre ce era vorba. Gândiţi-vă numai că ei căzuseră într'o vreme a mult trâmbiţatei „renaşteri" a tineretului, în fierberea faimoasei generaţii delà 22, pentru care nu conta decât violenţa, iar învăţătura trecuse pe planul al doilea. Cine să se mai gândească la studii în străinătate şi încă la studii plătite de alţii şi, mai ales, acei alţii fiind americani. Pe vremea aceea începuse a se identifica americanii cu evreii si toată chestia asta cu bursele pentru studii părea suspectă. Unii chiar, crezând că de acum înainte România Mare avea să fie unul din pivoţii universului, au intrat la bănuială şi susţineau în taină că momeala cu bursele este un plan ascuns: că americanii vor să pue mâna pe petrolul nostru, iar mister Rockefeller, fiindcă avea şi numele de „David", trebue să fi fost evreu".
>
> Subt aceste auspicii fundaţia Rockefeller a descins şi în România, cum descinsese mai înainte în alte peste douăzeci de ţări. Unii dintre noi am avut norocul să fim recomandaţi (şi apoi admişi) să fim trimişi de această fundaţie la studii: unii în America; alţii în Anglia sau în Franţa, Elveţia şi alte ţări europene. Când am văzut apoi modul de

[35] În anul 1922, a început să se răspândească antisemitismul în mediul universitar. La data de 22 mai 1922, s-a înfiinţat "Asociaţia Studenţilor Creştini". În acelaşi an, Corneliu Zelea Codreanu a devenit preşedintele acestei asociaţii, iar A.C. Cuza, cunoscut ca ideolog şi "părinte" al antisemitismului românesc, împreună cu colegul său N.C. Paulescu, au înfiinţat Uniunea Naţional-Creştină. Scopul principal al acestei organizaţii era să rezolve problema evreiască prin eliminarea evreilor din societatea românească. Cu toate acestea, unii au realizat că un bursier Rockefeller era deja o personalitate a viitorului. Vezi: Lucian Nastasă (ed), *Antisemitismul universitar în România (1919-1939). Mărturii Documentare* (Cluj: Editura Institutului pentru Studierea Problemelor Minorităţilor Naţionale, 2011), 9.

> lucru al acestei Fundaţii, scopul ei şi rezultatele, ideia cu petrolul românesc mi-a părui nu numai stupidă dar şi grotescă[36].

Bursele Fundației Rockefeller au fost apreciate de beneficiari, dar nu au lipsit scandalurile cu iz balcanic, suspiciunile de corupţie şi acuzaţiile de nepotism. Un astfel de scandal i-a avut în centru pe liberali, mai exact pe Gheorghe(George) Cipăianu, care era acuzat că a acordat burse în valoare de 24.000 lei către apropriaţi ai săi. Ziarul *Patria*, organul Partidului Naţional Român, condus de către Ion Agârbiceanu, a preluat un articol din ziarul *Răspunderea*, nesemnat, în care se adresau următoarele întrebări secretarului de stat şi ministrului agriculturii Al. Constantinescu:

> Întrebăm pe dl subsecretar de Stat George Cipăianu, este adevărat că trimite în străinătate pe fiul soţiei sale dl R. Munteanu actual profesor la Cluj! dându-i o bursă de 24.000 (douăzeci şi patru mii) pe lună, din cele 4 burse date de Rockefeller ministerului de Agricultură, dându-i în plus şi leafa de profesor?
>
> „Că de asemenea trimete în străinătate, tot cu astfel de bursă pe dl Marin Chiriţescu profesor la Cluj"?
>
> „Ştie dsa că şi unul şi altul sunt suficient de bogaţi, dispunând de mijloace ca să facă studii de perfecţionare pe cont propriu, şi că sunt mulţi băeţi săraci, dacă nu mai capabili decât aceştia dar cel puţin tot atât de capabili şi cu dor de muncă, dar în imposibilitate să înveţe mai departe"?
>
> „De ce dsa nu scoate la concurs aceste burse"?
>
> „Dl ministru al Agriculturei, Al. Constantinescu, nu are nimic de zis asupra felului cum ştie să împartă dreptatea subalternul dumisale"?
>
> „Oricum este turcul şi pistolul?" [37]

Un răspuns oficial din partea celor implicaţi nu s-a dat niciodată, în schimb, 4 zile mai târziu, un profesor pe nume M. Şerban, coleg cu cei im-

[36] Popa, „Fundația Rockefeller în slujba omenirii", 6.

[37] „Liberali acuzaţi de dizidenţii lor", *Patria. Organ Al Partidului Național Român*, 1 martie 1925, 2.

plicați în scandal la Academia Agricolă din Cluj, i s-a adresat lui Ion Agârbiceanu, precizând că unul dintre colegii săi este întâmplător rudă cu George Cipăianu, iar în privința bogăției, evocate în cadrul articolului acuzator, se preciza că în cazul lui M. Chirțescu doar soția sa este deținătoarea unor titluri de moșie, Chirțescu nu poseda nicio avere. În ceea ce îl privea pe R. Munteanu se preciza că a moștenit ceva de la părintele său. Interesant este că în articol se sugera că cei doi au fost „aleși"[38] la fel ca și colegii lor din București și că reprezentau „două din cele mai promițătoare achiziții ale învățământului […] agricol superior, și deci ca „aleșii" nici nu puteau să fie alții"[39]. La finalul articolului profesorul M. Șerban îl întreba pe Ion Agârbiceanu, la vremea respectivă senator, dacă

> se poate, în genere, cere unui dascăl plătit cu leafă de mizerie a bugetului de astăzi — leafă, ce o merită prin concursul câștigat și prin activitatea sa zilnică — să mai investească sute de mii de lei pentru ca să poată aduce noui servicii, de cari țara are nevoie[40]?

Ion Agârbiceanu nu a răspuns la această întrebare, bursele au fost acordate celor „aleșii"[41], scandalul s-a stins, Gheorghe (George) Cipăianu și-a continuat cariera politică și a ajuns ministru al Agriculturii în Guvernul Gheorghe Tătărescu.

Au existat și cazuri în care bursieri Rockefeller erau puși pe piedestal. Astfel de exemple erau, din perspectiva lui Petre Pandrea, Petru Comarnescu (pseudonim Anton Coman) și Paul Sterian, spre deosebire de unii care au avut burse particulare, cum a fost cazul lui Mihail Sebastian pe care îl critica în stilul academic românesc pentru lucrarea sa „mediocră „De două mii de ani...(prefațată de d. Nae Ionescu) ", în care remarca 53 de greșeli gramaticale și îl acuza pe autor de „lenevie mintală și lipsa osârdiei profesionale"[42]. Răspunsul lui Mihail Sebastian a fost unul pe cât de cinic pe atât de epic: „aș fi izbutit să remarc nu 53 ci 5533 de erori", dar „nu puteam adăuga o erată de câteva pagini", iar „restul erorilor de tipar și – dacă vreți - de gramatică, le-am lăsat în plata d-lui Pandrea"[43].

---

[38] Profesor M. Șerban, „O lămurire", Ibid.
[39] Ibid.
[40] Ibid.
[41] Ibid.
[42] Petre Pandrea, „Cronica literară. Mihail Sebastian între umilință și impertinență", *Adevĕrul Literar și Artistic*, 9 septembrie 1934, 9.
[43] Ibid.

Având în vedere disputele dintre intelectuali, mai mult sau mai puțin academice, corupția din țară, disputele politice, lipsa unor criterii fixe de acordare a burselor, ne este greu să filtrăm câte burse s-au acordat pe merit în perioada supusă cercetării. Cert este că Fundația Rockefeller a oferit între 1923 și 1940, 113 burse[44]. Modul în care erau acordate aceste burse a fost cel mai bine descris de către Sabin Manuilă, unul dintre bursierii străluciți ai Fundației Rockefeller. În cadrul unui articol dedicat suportului pe care fundația l-a oferit statului român, Manuilă preciza:

> Se găsesc numeroși amatori, cari solicită mereu burse de la fondațiune. Însă totdeauna cu tact, dar cu fermitate, aceste cereri sunt refuzate. Fondațiunea Rockefeller nu satisface cereri individuale de burse. Ea lasă deplina libertate fiecărei țări să-și desemneze candidații pentru burse, și nu cere decât garanția că, aceste elemente odată specializate, vor rămâne în serviciul statului și ca statul le va asigura teren de muncă. Aceşti bursieri ai statului, trimiși pe cheltuiala fondațiunii Rockefeller, sunt urmăriți în cursul studiilor lor, iar după reîntoarcerea în țară, sunt urmăriți și în activitatea lor publică. Nici un stat serios nu-și permite gestul de a recomanda, la aceste burse, elemente fără prezent și, mai ales, fără viitor. Conducătorii fondației nu ar putea fi înșelați, decât odată[45].

Fundația Rockefeller, pe lângă sumele importante investite în pregătirea unor tineri studenți români, a investit și într-o multitudine de alte proiecte. Cu toate că unele voci încriminau fundația pentru o formă sau alta de filantropie cointeresată ce putea duce la câștig financiar sau chiar politic. Unele știri, precum cea din periodicul *Dimineața* ce avea titlul „O donație a lui Rockefeller pentru societățile filantropice evreiești", este posibil să fi alimentat suspiciunile în ceea ce priveau intențiile filantropului american[46], într-o Românie în care xenofobia și antisemitismul erau în ascensiune. Se cuvine să menționăm aici că într-un context politic și social extrem de agi-

[44] Violeta Emilia Plosceanu, *The Rockefeller Foundation in Romania: For A Crossed History of Social Reform and Science*, https://rockarch.issuelab.org/resources/28009/28009.pdf, accesat 06 iunie 2024.

[45] Dr. Sabin Manuilă, „Statistica populației", *Adevărul*, 5 februarie 1932, 1.

[46] „O donație a lui Rockefeller pentru societățile filantropice evreiești", *Dimineața,* 25 noiembrie 1926, 7.

tat, în foarte multe cazuri, străinii au fost percepuți ca inamici ai statului și ai națiunii[47].

Cu toate acestea, urmând ordinea cronologică a evenimentelor, în 1926 Fundația Rockefeller își oferea suportul pentru o nouă organizare a sistemului sanitar românesc. Referitor la acest aspect, Dr. Ygrec consemna următoarele:

> [...] în ajutorul realizării acesteie concepții ne vine societatea „Rockefeller" din America. De câțiva ani. În mod dezinteresat, pleacă din România, pe comptul generosului miliardar american grupuri de tineri medici români, care studiază în școlile și societatea americană, organizația medico-socială de acolo. După ce un număr suficient de medici români — foști bursieri ai lui Rockefeller — vor fi învățat mecanismul și se vor fi convins de eficacitatea întregului ruaj administrativ și de procedeele științifice din Statele Unite, societatea Rockefeller își va începe organizarea la noi, luând drept câmp de administrație câteva județe. Totul se va face pe comptul lui Rockefeller. După câțiva ani de funcționare care trebue să dovedească aceleași frumoase rezultate că în America și Anglia, sistemul se va generaliza48.

După cum se poate deduce și din expunerea Dr.-ului Ygrec, statul român a primit inițial doar promisiunea unei susțineri financiare, dar începând cu anul 1927, Adunarea Deputaților, analiza deja un proiect de lege ce viza reorganizarea sistemului sanitar pe banii fundației, pe principiul dacă alte țări au primit o să primească și România[49].

Ceea ce este notabil referitor la această reorganizare a sistemului sanitar, pe lângă suportul tehnic și financiar dat de către Fundația Rockefeller, amintit chiar de către Ioan Lupaș ministrul Sănătății Publice, a fost gruparea bugetară a problemelor sănătății publice ale statului român, la un loc cu

---

[47] Umberto Eco era de părere că: „A avea un dușman e important nu numai pentru a ne defini identitatea, ci și pentru a ne procura un obstacol în raport cu care să ne evaluăm sistemul de valori și să ne arătăm, înfruntându-l, propria valoare. De aceea, atunci când dușmanul nu există, el trebuie construit". Vezi: Umberto Eco, *Cum ne construim dușmanul*, (Iași: Polirom, 2013), 10; În perioada interbelică, într-un stat tânăr, dușmanul era străinul (alogenul). Cum s-a ajun la această sinonimie (dușman=străin) este explicată de Ion Mota, într-un discurs ce datează din 10 decembrie 1934. Vezi: Ion Mota, *Cuvântul Studentesc. Organ oficial al Uniunii Nationale a Studentilor Crestini Români,* anul IX, nr. 2, 10 decembrie 1934 https://www.miscarea.net/cuvantul-studentesc-sensul-nationalismului- nostru.html, accesat 14 iulie 2023.

[48] Dr. Ygrec, „Spre o nouă organizare sanitară a țării", *Dimineața* 27 noiembrie 1928, 1.

[49] Monitorul Oficial. Dezbaterile Adunării Deputaților, (27 februarie 1927): 1131.

problemele privitoare la învăţământ şi culte[50]. Interesant este, de asemenea, că până în 1930 nu s-a reuşit implementarea unei noi legi sanitare. Astfel, ajutorul venit din partea Fundației Rockefeller a întârziat de asemenea, cu toate că demersurile pentru organizarea unei Plase Sanitare Model au început încă din anul 1928, când au avut loc primele discuţii cu reprezentanţii Fundației Rockefeller[51].

În data de 1 ianuarie 1931 se inaugura, în cele din urmă, Plasa Sanitară Model Gilău în care Fundația Rockefeller a investit între 1931 şi 1934 suma de 2.294.254 lei.

În paralel cu înființarea unei Plase Sanitare Model, Fundația Rockefeller a contribuit şi la crearea Institutului de Higienă Publică şi sănătate din Bucureşti, la construirea unui dispensar de medicină preventivă[52], la organizarea de şcoli pentru surorile de ocrotire[53], la dezvoltarea unui serviciu demografic modern[54] şi chiar la ceea ce putem defini ca monografia gustiană a naţiunii[55].

Înainte de materializarea acestor proiecte, ziarul *Dreptatea*, oficiosul Partidului Ţărănesc, publica un elogiu dedicat Fundației Rockefeller pe care o descria ca „cea mai importantă instituţie ştiinţifică şi de asistenţă socială din lume”[56], ce a manifestat o prietenie adevărată faţă de statul român. Referitor la „opera sa de asistenţă medicală, de profilaxie şi de cultură”, ziarul era de părere că

> a cucerit de mult dreptul la recunoştinţa noastră. Fundația „Rockefeller” ne onorează cu o prietenie, dintre acele puţine prietenii din străinătate care nu se manifestează prin discursuri, ci printr-o reală activitate închinată binelui obştesc[57].

---

[50] „România după unirea tuturor provinciilor. Importantul discurs a dlui Ioan Lupaş, ministrul sănătății publice, rostit în şedinţa dela 3 Decemvrie a Camerei”, *Cuvântul Poporului. Organ al Partidului Naţional Român din Transilvania*, 11 decembrie 1926, 1.

[51] Dr. Mihai Zolog, Dr. Ioan Cosma, Dr. Ioan Prodan, „Activitatea Plasei Sanitare Model Gilău pe anii 1931-1933”, *Buletin Eugenic şi Biopolitic* V, nr. 1-6 (ianuarie-iunie 1934):7.

[52] „Construirea unui dispensar de medicină preventivă”, *Dreptatea*, anul VII, nr. 1778, (26 august 1933): 3.

[53] „Informaţii, *Argus. Organ zilnic al comerţului*”, anul XXVII, nr. 7306, (20 august 1937): 3

[54] „Organizarea statisticei populației în România. Fondațiunea Rockefeller colaborează cu importante subvenţii la realizarea acestei organizaţii”, *Cuvântul*, anul VII, nr. 1994, 8 noiembrie 1930, 3.

[55] Monitorul Oficial nr. 49, Senatul: Şedinţa dela 12 aprilie 1933, 2400.

[56] „Un gest american”, *Dreptatea*, anul IV, nr. 930, 10 noiembrie 1930, 1.

[57] Ibid.

În aceeaşi ordine de idei, în timpul derulări proiectelor mai sus amintite, Dr. Sabin Manuilă preciza că

> [...] istoria omenirii nu cunoaşte nici o activitate a unei societăţi sau asociaţiuni de orice fel, care, organizată prin voinţa unei singure persoane şi prin mijloacele materiale puse la dispoziţie din avutul personal, să fi influenţat— prin acţiunea ei — evoluţiune a omenirii, într'o măsură comparabilă cu cea pe care a obţinut-o Fondaţiunea Rockefeller. Această fondaţiune merită recunoştinţa şi admiraţia lumii întregi, nu pentru faptul că este cea mai mare fondaţiune existentă astăzi în omenire, ci mai ales pentru scopul pe care-l urmăreşte şi pentru metoda prin care întemeietorul ei a înţeles să realizeze idealul propus[58].

Aceste cuvinte laudative la adresa Fundaţiei Rockefeller poate sunt prea puţine şi prea rar întâlnite în presa românească dacă ne raportăm la faptul că între 1923 şi 1940, fundaţia a investit în România 455.131,21 de dolari[59]. Cu toate acestea, numărul articolelor dedicate donaţiilor făcute de către fundaţie, statului român, abia trece de 20, într-un interval de aproape două decenii.

Nu lipsesc, în schimb, articolele care pun pe seama lui Rockefeller criza economica declanşată în 1929 şi implicit sărăcia şi mizeria provocată de aceasta[60], dezvoltarea unei caracatiţe economice ce monopoliza pieţele[61], vampirism economic, exploatarea semenilor, etc. Petru Comarnescu ne oferă o imagine de ansamblu asupra modului în care era percepută fundaţia de către contemporani:

> Omul care a nimicit şi nenorocit mii de suflete, este acum un filantrop. Fundează universităţi, ajută expediţii medicale, subvenţionează spitale şi clinici, ba voeşte să convertească omenirea la baptismul său. Misionari baptişti sunt trimişi în toate colţurile lumii, ca şi la noi, unde credinţa ortodoxă nu a trecut niciodată prin crizele protestantismului pentru a avea nevoe de întărirea acelei secte inferioare şi

[58] Manuilă, „Fondaţiunea Rockefeller", *Adevărul*, 24 ianuarie 1932, 1.

[59] Plosceanu, *The Rockefeller Foundation in Romania*.

[60] I., „Dolarul în primejdie. Planul d-lui Hoover", *Adevărul*, 24 octombrie 1931, 4.

[61] „Un cunoscut financiar din New-York a spus odată despre Rockefeller : — „Nu poţi face un pas, fără a plăti tribut lui Rockefeller. Se uzează pingelele sau asfaltul ? Rockefeller îşi are câştigul. Comanzi într'un restaurant, una din multele mâncări de ouă, notate pe listă . Rockefeller are şi de aci câştigul, pentru că el a monopolizat comerţul de ouă din Statele Unite". Vezi: „Unde trăiesc cei mai mari bogătaşi din lume?", *Realitatea Ilustrată*, 16 martie 1929, 6.

> naive, care este baptismul" [62]. Spre a schimba această percepţie a românilor, Comarnescu preciza că „cu banii ... cumperi foarte multe lucruri, până şi simpatia publicului. Morala a fost în cele din urmă cumpărată prin banii agonisiţi atât de imoral. […] Dar realizarea binelui adeseori, dacă nu întotdeauna, implică şi răul. Binele adus omenirii prin întreprinderile lui Rockefeller a fost adeseori îmbibat de fapte neumane, urâte, josnice. Scopul egoist şi rapace a derivat într-un scop nobil. Mijloacele desgustătoare au asigurat cu timpul realizarea unor scopuri utile omenirii. Cauzalitatea binelui şi a răului este tot atât de încurcată ca şi viaţa însăşi. Condamnabil din punct de vedere etic, Rockefeller nu poate fi pe de-a-ntregul condamnat din punct de vedere economic. Iată un nou paradox, reliefat în proporţii monumentale de existenţa acestui capitalist energic: De asemenea, dacă a nenorocit pe mulţi oameni, altora le-a dat putinţa de a trăi prin munca lor, desvoltând în proporţii uriaşe activitatea omenirii. Dacă ar fi lucrat mai în mic şi cu mijloace mai decente, desigur că ar fi făcut mult mai puţin rău, dar şi mai puţin bine. [...] Vanderbilzii, Astorii, Goulzii, şi-au cheltuit imensele averi în petreceri şi stupidităţi. Pe când Carnegie şi Rockefeller şi-au răscumpărat în parte greşelile, făcând danii pe cât de uriaşe, pe atât de utile. Morganii merg pe urmele lor, dar mult mai timid. Nu mai vorbim de stupidele concepţii ale domnului Henry Ford[63]!

În ziarele româneşti, Ford era perceput ca şi cel mai josnic dintre miliardari, Ford era opusul lui Rockefeller, el se mândrea că nu a făcut nici o fundaţie şi nu a pozat niciodată în Mecena, şi că nu a oferit nici-o sumă importantă pentru scopuri sociale şi de binefacere. Pentru astfel de lucruri, Ford susţinea că „nu are timp"[64].

Sub forma unor concluzii, putem afirma că Fundaţia Rockefeller a fost apreciată pentru actele de binefacere , dar în acelaşi timp a fost suspectată de filantrocapitalism, criticată pentru modul în care părintele ei a obţinut fondurile folosite în scopuri filantropice. Marea majoritate a ziarelor româneşti preferau subiecte precum averea sau viaţa lui Rockefeller în detrimentul celor ce vorbeau despre filantropia acestuia. Majoritatea articolelor dedicate fundaţiei sunt semnate de către foşti bursieri Rockefeller care aveau obligaţia sau se simţeau datori să facă *lobby* pentru fundaţie. Ca o ultimă

[62] Comarnescu, „Rockefeller. Omul care a întrupat grandoarea şi declinul capitalismului", 8.
[63] Ibid.
[64] „Unde trăiesc cei mai mari bogătaşi din lume?".

remarcă, nu se precizează nimic despre ajutorul oferit de către Fundația Rockefeller în ceea ce prive cercetările eugenice[65]

[65] După Edwin Back, Fundația Rockefeller a susținut în mod direct cercetările eugenice din Germania. Singura mențiune, lacunară a presei românești, se referă subsidiile numeroase acordate Reichului de către fundație. Vezi: „Din străinătate", *Universul*, 2 iunie 1938, 13; Edwin Black, *IBM and the Holocaust: The Strategic Alliance Between Nazi Germany and America's Most Powerful Corporation* (New York: Crown Publishers, 2001); *War Against the Weak: Eugenics and America's Campaign to Create a Master Race*, expanded edn, (Washington, DC: Dialog Press, 2012).

Negocieri transatlantice. Cooperarea româno – americană în educație, cultură și arte investighează fluxul dinamic de idei și schimburile culturale complexe care au dat naștere unei mari diversități de reprezentări reciproce, descriind deopotrivă implicațiile politice și de identitate ale relațiilor româno-americane.

Transatlantic Negotiations. Romanian - American Cooperation in Education, Culture, and Arts studies the dynamic flow of ideas and the intricate cultural exchanges that have given rise to various mutual representations. It describes the political and identity implications of Romanian-American relations.

ISBN 978-606-37-2356-8